විභඞ්ගප්පකරණං

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස.

(අභිධමර් දේශනා කළතර බෝධි පරිශ්‍රය)

පටිච්චසමුප්පාද විභඞ්ගො (245-339)

සුත්තන්තභාජනියං (244-249) (PDF 13-16)

අභිධම්මභාජනියං (249-339) (PDF 17-88)

මාතිකා(249-257) (PDF 17-22)

පච්චයචතුක්කං -365 (249-251) (PDF 17)

1 වාරය

2 වාරය

3 වාරය

4 වාරය

හෙතුචතුක්කං-366 (251-253) (PDF 18-19)

1 වාරය

2 වාරය

3 වාරය

4 වාරය

`සම්පයුත්තචතුක්කං367 (253-255) (PDF 19-20)

1 වාරය

2 වාරය

3 වාරය

4 වාරය

අඤ්ඤමඤ්ඤචතුක්කං 368(255-257) (PDF 20-21)

1 වාරය

2 වාරය

3 වාරය

4 වාරය

නව (9) මූල පද මාතිකා 369(257) (PDF 21-22)

1-9

(01)1/1 සොමනස්සසහගතං දිට්ඨිගතසම්පයුත්ත අසංකාරික සිත370 (16 ආකාරය) (257-289) (PDF 22-46)

පච්චයචතුක්කං (257-265) (PDF 22-28)

1 වාරය370(257-260)

2 වාරය372(261-261)

3 වාරය373(261-263)

4 වාරය374(263-265)

හෙතුචතුක්කං(265-279) (PDF 28-33)

1 වාරය375(265-267)

2 වාරය376(267-267)

3 වාරය377(267-269)

4 වාරය378(269-271)

සම්පයුත්තචතුක්කං(272-279) (PDF 34-39)

1 වාරය379(272-273)

2 වාරය380(274-275)

3 වාරය381(275-277)

4 වාරය382(277-279)

අඤ්ඤමඤ්ඤචතුක්කං(279-289) (PDF 39-46)

1 වාරය383(279-283)

2 වාරය384(283-283)

3 වාරය385(284-287)

4 වාරය386(287-289)

01 අකුසල නිද්දෙසො(288-295) (PDF 46-51)

(2) 1/1 සොමනස්සසහගතං දිට්ඨිගතසම්පයුත්ත සසංකාරික අකුසල් සිත 387**(PDF 46)**

(3) 1/1 සොමනස්සසහගත දිට්ඨිගතවිප්‍රයුක්ත අසංකාරික අකුසල් සිත 387 (PDF 46)

[(4) 1/1 සොමනස්සසහගත දිට්ඨීගතවිප්‍රයුත්ත සසංකාරික අකුසල් සිත 387 (PDF 46)]

[(5) 1/1 උපේක්‍ෂා සහගත දෘෂ්ටිගත සම්ප්‍රයුක්ත අසංකාරික අකුසල් සිත 389(PDF 47)]

[(6) 1/1 උපේක්‍ෂා සහගත දෘෂ්ටිගත සම්ප්‍රයුක්ත සසංකාරික අකුසල් සිත 391(PDF 48)]
[(7) 1/1 උපේක්‍ෂා සහගත දෘෂ්ටිගතවිප්‍රයුක්ත අසංකාරික අකුසල් සිත 391(PDF 48)]
[(8) 1/1 උපේක්‍ෂා සහගත දෘෂ්ටිගතවිප්‍රයුක්ත සසංකාරික අකුසල් සිත 391(PDF 48)]
[(9) 1/1 දොමනස්සසහගත පටිඝසම්පයුත්ත අසංකාරික අකුසල් සිත 392(PDF 48)]

[(10) 1/1 දොමනස්සසහගත පටිඝසම්පයුත්ත සසංකාරික අකුසල් සිත 392(PDF 48)]

[(11) 1/1 උපෙක්ඛාසහගත විචිකිච්ඡාසම්පයුත්ත අකුසල් සිත 393(PDF 49)]

[(12) 1/1 උපෙක්ඛාසහගත උද්ධච්චසම්පයුත්ත අකුසල් සිත 394(PDF 50)]

02 කුසල නිද්දෙසො(295-303) (PDF 51-57)

[(31) ½ සොමනස්සසහගත ඤාණසම්පයුත්ත අසංකාරික කුසල සිත395 (PDF 51)]

[(32) ½ සොමනස්සසහගත ඤාණසම්පයුත්ත සසංකාරික කුසල සිත397(PDF 52)]

[(33) ½ සොමනස්සසහගත ඤාණවිප්‍රයුත්ත අසංකාරික කුසල සිත397(PDF 52)]

[(34) ½ සොමනස්සසහගත ඤාණවිප්‍රයුත්ත සසංකාරික කුසල සිත397(PDF 52)]

[(35) ½ උපෙක්ඛාසහගත ඤාණසම්පයුත්ත අසංකාරික කුසල සිත398(PDF 53)]

[(36) ½ උපෙක්ඛාසහගත ඤාණසම්පයුත්ත සසංකාරික කුසල සිත398(PDF 53)]

[(37) ½ උපෙක්ඛාසහගත ඤාණවිප්‍රයුත්ත අසංකාරික කුසල සිත399(PDF 54)]

[(38) ½ උපෙක්ඛාසහගත ඤාණවිප්‍රයුත්ත සසංකාරික කුසල සිත399(PDF 54)]

[(55) ½ ප්‍රථමධ්‍යානය කුසල් සිත 400(PDF 55)]

[(56) ½ ද්විතීයධ්‍යානය කුසල් සිත 401(PDF 56)]

[(57) ½ තෘතීයධ්‍යානය කුසල් සිත 401(PDF 56)]

[(58) ½ චතුත්‍ථධ්‍යානය කුසල් සිත 401(PDF 56)]

[(59) ½ පඤ්චමධ්‍යානය කුසල් සිත 401(PDF 56)]

[(70) ½ ආකාසානඤ්චායතන කුසල් සිත 420/403(PDF 56)]

[(71) ½ විඤ්ඤාණඤ්චායතනය කුසල් සිත 420/403(PDF 56)]

[(72) ½ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනය කුසල් සිත 420/403(PDF 56)]

[(73) ½ නේවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායතනය කුසල් සිත 420/403(PDF 56)]

(82) ½ සෝතාපන්න මග්ග සිත 420/403(PDF 56)

(83) ½ සකදාගාමි මග්ග සිත 420/403(PDF 56)

(84) ½ අනාගාමි මග්ග සිත 420/403(PDF 56)

(85) ½ අරහත්ත මග්ග සිත 420/403(PDF 56)

03 අව්‍යාකතනිද්දෙසො (302-323)(PDF 58-74)

(අවිජ්ජාමූලක නය නැත- කුසල හෝ අකුසල මූලබවක් නැත පිරිසිදු අව්‍යාකත බවක්)

I කුශල විපාකසඞ්ඛාරමූලකය(PDF 58-67)

(20) ½ කුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත චක්ඛු විඤ්ඤාණය 404 (4 ආකාරය) (PDF 58)

(21) ½ කුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත සෝත විඤ්ඤාණය 408(PDF 60)

(22) ½ කුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත ඝාණ විඤ්ඤාණය 408(PDF 60)

(23) ½ කුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත ජිව්හා විඤ්ඤාණය 408(PDF 60)

(24) ½ කුසල විපාක සුඛ සහගත කාය විඤ්ඤාණය 408(PDF 60)

(25) ½ කුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත සම්පටිච්ඡනය 409(PDF 61)

(26) ½ කුසල විපාක සෝමනස්ස සහගත සන්තීරණය 410(PDF 62)

(27) ½ කුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත සන්තීරණය 411(PDF 63)

(39) ½ සොමනස්ස සහගත ඥාන සම්ප්‍රයුක්ත අසංකාරික විපාක සිත 412(PDF 64)

(40) ½ සොමනස්ස සහගත ඥාන සම්ප්‍රයුක්ත සසංකාරික විපාක සිත 413(PDF 64)

(41) ½ සොමනස්ස සහගත ඥාන විප්‍රයුක්ත අසංකාරික විපාක සිත 413(PDF 64)

(42) ½ සොමනස්ස සහගත ඥාන විප්‍රයුක්ත සසංකාරික විපාක සිත 413(PDF 64)

(43) ½ උපේක්ඛා සහගත ඥාන සම්ප්‍රයුක්ත අසංකාරික විපාක සිත 413(PDF 64)

(44) ½ උපේක්ඛා සහගත ඥාන සම්ප්‍රයුක්ත සසංකාරික විපාක සිත 413(PDF 64)

(45) ½ උපේක්ඛා සහගත ඥාන විප්‍රයුක්ත අසංකාරික විපාක සිත 413(PDF 64)

(46) ½ උපේක්ඛා සහගත ඥාන විප්‍රයුක්ත සසංකාරික විපාක සිත 413(PDF 64)

(60) ½ ප්‍රථමධ්‍යානය විපාක සිත 414(PDF 65)

(61) ½ ද්විතීයධ්‍යානය විපාක සිත 415(PDF 65)

(62) ½ තෘතීයධ්‍යානය විපාක සිත 415(PDF 65)

(63) ½ චතුත්‍ථධ්‍යානය විපාක සිත 415(PDF 65)

(64) ½ පඤ්චමධ්‍යානය විපාක සිත 415(PDF 65)

(74) ½ ආකාසානඤ්චායතන විපාක සිත 416(PDF 66)

(75) ½ විඤ්ඤාණඤ්චායතන විපාක සිත 416(PDF 66)

(76) ½ ආකිඤ්චඤ්ඤායතන විපාක සිත 416(PDF 66)

(77) ½ නේවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායතන විපාක සිත 416(PDF 66)

(86) ½ සෝතාපන්න මග්ග විපාක සිත 417(PDF 66)

(87) ½ සකදාගාමි මග්ග විපාක සිත 417(PDF 66)

(88) ½ අනාගාමි මග්ග විපාක සිත 417(PDF 66)

(89) ½ අරහත්ත මග්ග විපාක සිත 417(PDF 66)

II අකුසලවිපාකසඞ්ඛාරමූලකය

(13) ½ අකුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත චක්ඛු විඤ්ඤාණ සිත 418(PDF 67)

(14) ½ අකුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත සෝත විඤ්ඤාණ සිත 419(PDF 68)

(15) ½ අකුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත ඝාණ විඤ්ඤාණ සිත 419(PDF 68)

(16) ½ අකුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත ජිව්හා විඤ්ඤාණ සිත 419(PDF 68)

(17) ½ අකුසල විපාක දුක්ඛ සහගත කාය විඤ්ඤාණ සිත 419(PDF 68)

(18) ½ අකුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත සම්පටිච්ඡන සිත 420(PDF 69)

(19) ½ අකුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත සන්තීරණ සිත 421(PDF 69)

IIIක්‍රියාසංස්කාරමූලකය

(28) 1/1 උපේක්ඛා සහගත පඤ්චද්වාරාවජ්ජන ක්‍රියා සිත 422(PDF 69)

(29) 1/1 උපේක්ඛා සහගත මනෝද්වාරාවජ්ජන ක්‍රියා සිත 424(PDF 71)

(30) 1/1 සෝමනස්ස සහගත හසිතුප්පාද ක්‍රියා සිත 423(PDF 69)

(47) 1/1 සොමනස්සසහගත ඤාණසම්පයුත්ත අසංකාරික ක්‍රියා සිත425 (PDF 71)

(48) 1/1 සොමනස්සසහගත ඤාණසම්පයුත්ත සසංකාරික ක්‍රියා සිත426(PDF 72)

(49) 1/1 සොමනස්සසහගත ඤාණවිප්පයුත්ත අසංකාරික ක්‍රියා සිත426(PDF 72)

(50) 1/1 සොමනස්සසහගත ඤාණවිප්පයුත්ත සසංකාරික ක්‍රියා සිත426(PDF 72)

(51) 1/1 උපෙක්ඛාසහගත ඤාණසම්පයුත්ත අසංකාරික ක්‍රියා සිත426(PDF 72)

(52) 1/1 උපෙක්ඛාසහගත ඤාණසම්පයුත්ත සසංකාරික ක්‍රියා සිත426(PDF 72)

(53) 1/1 උපෙක්ඛාසහගත ඤාණවිප්පයුත්ත අසංකාරික ක්‍රියා සිත426(PDF 72)

(54) 1/1උපෙක්ඛාසහගත ඤාණවිප්‍රයුක්ත සසංකාරික ක්‍රියා සිත426(PDF 72)

(65) 1/1ප්‍රථමධ්‍යානය ක්‍රියා සිත 427(PDF 72)
(66) 1/1ද්විතීයධ්‍යානය ක්‍රියා සිත 428 (PDF 73)

(67) 1/1තෘතීයධ්‍යානය ක්‍රියා සිත 428(PDF 73)

(68) 1/1චතුත්‍ථධ්‍යානය ක්‍රියා සිත 428(PDF 73)

(69) 1/1පඤ්චමධ්‍යානය ක්‍රියා සිත 428(PDF 73)

(78) 1/1ආකාසානඤ්චායතන ක්‍රියා සිත 429(PDF 73)

(79) 1/1විඤ්ඤාණඤ්චායතන ක්‍රියා සිත 429(PDF 73)

(80) 1/1ආකිඤ්චඤ්ඤායතන ක්‍රියා සිත 429(PDF 73)

(81) 1/1නේවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායතන ක්‍රියා සිත 429 (4 ආකාරය) (PDF 73)

04 අවිජ්ජාමූලකකුසල නිද්දේශය(323-329)

(31) 2/2 සොමනස්සසහගත ඤාණසම්පයුත්ත අසංකාරික කුසල් සිත 433 (4 ආකාරය) (PDF 75)

(32) 2/2 සොමනස්සසහගත ඤාණසම්පයුත්ත සසංකාරික කුසල් සිත 434(PDF 76)

(33) 2/2 සොමනස්සසහගත ඤාණවිප්‍රයුක්ත අසංකාරික කුසල් සිත 434(PDF 76)

(34) 2/2 සොමනස්සසහගත ඤාණවිප්‍රයුක්ත සසංකාරික කුසල් සිත 434(PDF 76)

(35) 2/2 උපෙක්ඛාසහගත ඤාණසම්පයුත්ත අසංකාරික කුසල් සිත 434(PDF 76)

(36) 2/2 උපෙක්ඛාසහගත ඤාණසම්පයුත්ත සසංකාරික කුසල් සිත 434(PDF 76)

(37) 2/2 උපෙක්ඛාසහගත ඤාණවිප්‍රයුක්ත අසංකාරික කුසල් සිත 434(PDF 76)

(38) 2/2 උපෙක්ඛාසහගත ඤාණවිප්‍රයුක්ත සසංකාරික කුසල් සිත 434(PDF 76)

(55) 2/2 ප්‍රථමධ්‍යානය කුසල් සිත 435(PDF 77)

(56) 2/2 ද්විතීයධ්‍යානය කුසල් සිත 436(PDF 77)

(57) 2/2 තෘතීයධ්‍යානය කුසල් සිත 436(PDF 77)

(58) 2/2 චතුත්‍ථධ්‍යානය කුසල් සිත 436(PDF 77)

(59) 2/2 පඤ්චමධ්‍යානය කුසල් සිත 436(PDF 77)

(70) 2/2 ආකාසානඤ්චායතන කුසල් සිත 437(PDF 77)

(71) 2/2 විඤ්ඤාණඤ්චායතනය කුසල් සිත 437(PDF 77)

(72) 2/2 ආකිඤ්චඤ්ඤායතනය කුසල් සිත 437(PDF 77)

(73) 2/2 නේවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායතනය කුසල් සිත 437(PDF 77)

(82) 2/2 සෝතාපන්න මග්ග සිත 438(PDF 78)

(83) 2/2 සකදාගාමි මග්ග සිත 438(PDF 78)

(84) 2/2 අනාගාමි මග්ග සිත 438(PDF 78)

(85) 2/2 අරහත්ත මග්ග සිත 438(PDF 78)

05 කුසල විපාකමූලකං නිට්ඨිතං (327-335)

(20) 2/2 කුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත චක්ඛු විඤ්ඤාණය 439 (PDF 78)

(21) 2/2 කුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත සෝත විඤ්ඤාණය 440(PDF 79)

(22) 2/2 කුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත ඝාණ විඤ්ඤාණය 440(PDF 79)

(23) 2/2 කුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත ජිව්හා විඤ්ඤාණය 440(PDF 79)

(24) 2/2 කුසල විපාක සුඛ සහගත කාය විඤ්ඤාණය 440(PDF 79)

(25) 2/2 කුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත සම්පටිච්ඡනය 441(PDF 79)

(26) 2/2 කුසල විපාක සෝමනස්ස සහගත සන්තීරණය 442(PDF 80)

(27) 2/2 කුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත සන්තීරණය 443(PDF 80)

(31) 2/2 සොමනස්සසහගත ඤාණසම්පයුත්ත අසංකාරික විපාක සිත 444(PDF 81)

(32) 2/2 සොමනස්සසහගත ඤාණසම්පයුත්ත සසංකාරික විපාක සිත 445(PDF 81)

(33) 2/2 සොමනස්සසහගත ඤාණවිප්‍රයුත්ත අසංකාරික විපාක සිත 445(PDF 81)

(34) 2/2 සොමනස්සසහගත ඤාණවිප්‍රයුත්ත සසංකාරික විපාක සිත 445(PDF 81)

(35) 2/2 උපෙක්ඛාසහගත ඤාණසම්පයුත්ත අසංකාරික විපාක සිත 445(PDF 81)

(36) 2/2 උපෙක්ඛාසහගත ඤාණසම්පයුත්ත සසංකාරික විපාක සිත 445(PDF 81)

(37) 2/2 උපෙක්ඛාසහගත ඤාණවිප්‍රයුත්ත අසංකාරික විපාක සිත 445(PDF 81)

(38) 2/2 උපෙක්ඛාසහගත ඤාණවිප්‍රයුත්ත සසංකාරික විපාක සිත 445(PDF 81)

(60) 2/2 ප්‍රථමධ්‍යානය විපාක සිත 446(PDF 82)

(61) 2/2 ද්විතීයධ්‍යානය විපාක සිත 447(PDF 82)

(62) 2/2 තෘතීයධ්‍යානය විපාක සිත 447(PDF 82)

(63) 2/2 චතුත්ථධ්‍යානය විපාක සිත 447(PDF 82)

(64) 2/2 පඤ්චමධ්‍යානය විපාක සිත 447(PDF 82)

(74) 2/2 ආකාසානඤ්චායතන විපාක සිත 448(PDF 83)

(75) 2/2 විඤ්ඤාණඤ්චායතන විපාක සිත 448(PDF 83)

(76) 2/2 ආකිඤ්චඤ්ඤායතන විපාක සිත 448(PDF 83)

(77) 2/2 නේවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායතන විපාක සිත 448(PDF 83)

(86) 2/2 සෝතාපන්න මග්ග විපාක සිත 449(PDF 83)

(87) 2/2 සකදාගාමි මග්ග විපාක සිත 449(PDF 83)

(88) 2/2 අනාගාමි මග්ග විපාක සිත 449(PDF 83)

(89) 2/2 අරහත්ත මග්ග විපාක සිත 449(PDF 83)

06 අකුසල විපාකමූලකං නිට්ඨිතං (335-339)

(13) 2/2 අකුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත චක්ඛු විඤ්ඤාණ සිත 450(PDF 84)

(14) 2/2 අකුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත සෝත විඤ්ඤාණ සිත 451(PDF 85)

(15) 2/2 අකුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත ඝාණ විඤ්ඤාණ සිත 451(PDF 85)

(16) 2/2 අකුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත ජිව්හා විඤ්ඤාණ සිත 451(PDF 85)

(17) 2/2 අකුසල විපාක දුක්ඛ සහගත කාය විඤ්ඤාණ සිත 451(PDF 85)

(18) 2/2 අකුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත සම්පටිච්ඡන සිත 452(PDF 85)

(19) 2/2 අකුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත සන්තීරණ සිත 453(PDF 86)

අභිධම්මභාජනියං අවසානය

6. පටිච්චසමුප්පාද විභඞ්ගො

සුත්තන්තභාජනියං ආරම්භය

347. අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං, නාමරූපපච්චයා සළායතනං, සළායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසා සම්භවන්ති, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

347. අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරයෝ වෙති, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් (විපාක) විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූපය වෙයි, නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩායතනය වෙයි, ෂඩායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාව වෙයි, තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් උපාදානය වෙයි, උපාදානප්‍රත්‍යයෙන් (උපප්‍රාප්ති) භවය වෙයි, (කර්‍ම) භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙති, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරා-මරණ ද සෝකපරිදේවදුක්ඛදෝමනස්සුපායාසයෝ ද වෙත්. මෙසේ තෙල සියලු දුඃඛස්කන්ධයාගේ ඉපදීම වේ.

348. තත්‍ථ කතමා අවිජ්ජා: දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණං, දුක්ඛසමුදයෙ අඤ්ඤාණං, දුක්ඛනිරොධෙ අඤ්ඤාණං, දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය අඤ්ඤාණං, අයං වුච්චති අවිජ්ජා.

348. එහි අවිද්‍යා කවර යත්: දුඃඛසත්‍යයෙහි නො දැනීම ය, දුඃඛසමුදයසත්‍යයෙහි නො දැනීම ය, දුඃඛනිරෝධසත්‍යයෙහි නො දැනීම ය, දුඃඛනිරෝධගාමිනීප්‍රතිපදාසත්‍යයෙහි නො දැනීම යි. මේ අවිද්‍යා යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා: පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරො කායසඞ්ඛාරො වචීසඞ්ඛාරො චිත්තසඞ්ඛාරො.

එහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් (උපාදාන) සංස්කාරයෝ කවරහ යත්: පුණ්‍යාභිසංස්කාර ය, අපුණ්‍යාභිසංස්කාර ය, ආනඤ්ජාභිසංසස්කාර ය, කායසංස්කාර ය, වාක්සංස්කාරය, චිත්තසංස්කාර යි.

තත්‍ථ කතමො පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො: කුසලාචෙතනා කාමාවචරා රූපාවචරා දානමයා සීලමයා භාවනාමයා, අයං වුච්චති පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො.

එහි පුණ්‍යාභිසංස්කාර කවරෙ යත්: දානමය වූ ද ශීලමය වූ ද භාවනාමය වූ ද කාමාවචර වූ රූපාවචර වූ කුශලචේතනා යි. මේ පුණ්‍යාභිසංස්කාර යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො: අකුසලා චෙතනා කාමාවචරා, අයං වුච්චති අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො.

එහි අපුණ්‍යාභිසංස්කාර කවරෙ යත්: කාමාවචර අකුශලචේතනා යි. මේ අපුණ්‍යාභිසංස්කාර යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරො: කුසලා චෙතනා අරූපාවචරා, අයං වුච්චති ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරො.

එහි ආනඤ්ජාභිසංස්කාර කවරෙ යත්: අරූපාවචර කුශලචේතනා යි. මේ ආනඤ්ජාභිසංස්කාර යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො කායසඞ්ඛාරො: කායසඤ්චෙතනා කායසඞ්ඛාරො, වචීසඤ්චෙතනා වචීසඞ්ඛාරො, මනොසඤ්චෙතනා චිත්තසඞ්ඛාරො. ඉමෙ වුච්චන්ති අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා.

එහි කායසංස්කාර කවරෙ යත්: කායසඤ්චේතනාව කායසංස්කාර ය, වාක්සඤ්චේතනාව වාක්සංස්කාර ය, මනස්සඤ්චේතනාව චිත්තසංස්කාර යි. මොහු අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් උපදනා සංස්කාරහ යි කියනු ලැබෙත්.

349. තත්‍ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං: චක්ඛුවිඤ්ඤාණං සොතවිඤ්ඤාණං ඝානවිඤ්ඤාණං ජිව්හාවිඤ්ඤාණං කායවිඤ්ඤාණං මනොවිඤ්ඤාණං, ඉදං වුච්චති සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං.

349. එහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් උපදනා විඥානය කවරෙ යත්: චක්ෂුර්විඥාන ය, ශ්‍රෝත්‍රවිඥාන ය, ඝ්‍රාණවිඥාන ය, ජිහ්වාවිඥාන ය, කායවිඥාන ය, මනෝවිඥාන යි. මේ සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් උපදනා ‘විඥාන’ යි කියනු ලැබේ.

350. තත්‍ථ කතමං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං: අත්‍ථි නාමං, අත්‍ථි රූපං.

350. එහි විඥානප්‍රත්‍යයෙන් උපදනා නාමරූප කවරෙ යත්: නාමයෙක් ඇත, රූපයෙක් ඇති.

තත්‍ථ කතමං නාමං: වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො, ඉදං වුච්චති නාමං.

එහි නාම කවරෙ යත්: වේදනාස්කන්‍ධ ය, සංඥාස්කන්‍ධ ය, සංස්කාරස්කන්‍ධ යි. මේ ‘නාම’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං රූපං: චත්තාරො ච මහාභූතා චතුන්නං ච මහාභූතානං උපාදාය රූපං, ඉදං වුච්චති රූපං. ඉති ඉදං ච නාමං ඉදං ච රූපං, ඉදං වුච්චති විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං.

එහි රූප කවරෙ යත්: සතර මහාභූතයෝ ද සතර මහාභූතයන් නිසා උපන් රූපය දැ යි මේ ‘රූප’ යි කියනු ලැබේ. මෙසේ මේ නාමය ද මේ රූපය දැ යි මේ විඥානප්‍රත්‍යයෙන් උපදනා ‘නාමරූප’ යි කියනු ලැබේ.

351. තත්‍ථ කතමං නාමරූපපච්චයා සළායතනං: චක්ඛායතනං සොතායතනං ඝානායතනං ජිව්හායතනං කායායතනං මනායතනං, ඉදං වුච්චති නාමරූපපච්චයා සළායතනං.

351. එහි නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් උපදනා ෂඩායතන කවරෙ යත්: චක්ඛායතන ය, සෝතායතන ය, ඝානායතන ය, ජිව්හායතන ය, කායාතන ය, මනායතන යි. මේ නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් උපදනා ෂඩායතන යි කියනු ලැබේ.

352. තත්‍ථ කතමො සළායතනපච්චයා ඵස්සො: චක්ඛුසම්ඵස්සො සොතසම්ඵස්සො ඝානසම්ඵස්සො ජිව්හාසම්ඵස්සො කායසම්ඵස්සො මනොසම්ඵස්සො, අයං වුච්චති සළායතනපච්චයා ඵස්සො.

352. එහි ෂඩායතනප්‍රත්‍යයෙන් උපදනා ස්පර්ශය කවරෙ යත්: චක්ඛුසම්ඵස්ස ය, සෝතසම්ඵස්ස ය, ඝානසම්ඵස්ස ය, ජිව්හාසම්ඵස්ස , කායසම්ඵස්ස ය, මනෝසම්ඵස්ස යි. මේ ෂඩායතනප්‍රත්‍යයෙන් උපදනා ස්පර්ශ යි කියනු ලැබේ.

353. තත්‍ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා: චක්ඛුසම්ඵස්සජා වෙදනා සොතසම්ඵස්සජා වෙදනා ඝානසම්ඵස්සජා වෙදනා ජිව්හාසම්ඵස්සජා වෙදනා කායසම්ඵස්සජා වෙදනා මනොසම්ඵස්සජා වෙදනා, අයං වුච්චති ඵස්සපච්චයා වෙදනා.

353. එහි ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් උපදනා වේදනා කවර යත්: චක්ඛුසම්ඵස්සයෙන් උපන් වේදනා ය සෝතසම්ඵස්සයෙන් උපන් වේදනා ය, ඝානසම්ඵස්සයෙන් උපන් වේදනා ය, ජිව්හාසම්ඵස්සයෙන් උපන් වේදනා ය, කායසම්ඵස්සයෙන් උපන් වේදනා ය, මනෝසම්ඵස්සයෙන් උපන් වේදනා යි. මේ ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් උපදනා වේදනා යි කියනු ලැබේ.

354. තත්‍ථ කතමා වෙදනාපච්චයා තණ්හා: රූපතණ්හා සද්දතණ්හා ගන්‍ධතණ්හා රසතණ්හා ඵොට්ඨබ්බතණ්හා ධම්මතණ්හා, අයං වුච්චති වෙදනාපච්චයා තණ්හා.

354. එහි වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් උපදනා තෘෂ්ණා කවර යත්: රූපතෘෂ්ණා ය, ශබ්දතෘෂ්ණා ය, ගන්‍ධතෘෂ්ණා ය, රසතෘෂ්ණාය, ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යතෘෂ්ණා ය, ධර්මතෘෂ්ණා යි. මේ වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් උපදනා තෘෂ්ණා යි කියනු ලැබේ.

355. තත්‍ථ කතමං තණ්හාපච්චයා උපාදානං: කාමූපාදානං දිට්ඨූපාදානං සීලබ්බතූපාදානං අත්තවාදූපාදානං, ඉදං වුච්චති තණ්හාපච්චයා උපාදානං.

355. එහි තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් උපදනා උපාදාන කවරෙ යත්: කාමොපාදාන ය, දෘෂ්ට්‍යුපාදාන ය, ශීලව්‍රතොපාදාන ය, ආත්මවාදෝපාදාන යි. මේ තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් උපදනා උපාදාන යි කියනු ලැබේ.

356. තත්‍ථ කතමො උපාදානපච්චයා භවො: භවො දුවිධෙන. අත්‍ථි කම්මභවො අත්‍ථි උප්පත්තිභවො.

356. එහි උපාදානප්‍රත්‍යයෙන් උපදනා භවය කවරෙ යත්: භවය ද්විප්‍රකාරයෙන් වෙයි: කර්මභවයෙක් ඇත, උපප්‍රාප්තිභවයෙක් ඇති.

තත්‍ථ කතමො කම්මභවො: පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරො, අයං වුච්චති කම්මභවො. සබ්බම්පි භවගාමිකම්මං කම්මභාවො.

එහි කර්‍මභව කවරෙ යත්: පුණ්‍යාභිසංස්කාර ය, අපුණ්‍යාභිසංස්කාර ය, ආනඤ්ජාභිසංස්කාර යි. මේ කර්‍මභව යි කියනු ලැබේ. හැම භවගාමිකර්‍මය කර්‍මභව වේ.

තත්‍ථ කතමො උපපත්තිභවො: කාමභවො රූපභවො අරූපභවො සඤ්ඤාභවො අසඤ්ඤාභවො නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාභවො එකවොකාරභවො චතුවොකාරභවො පඤ්චවොකාරභවො, අයං වුච්චති උප්පත්තිභවො. අයං වුච්චති උපාදානපච්චයා භවො.

එහි උපප්‍රාප්තිභව කවරෙ යත්: කාමභව ය, රූපභව ය, අරූපභව ය, සංඥාභව ය, අසංඥාභව ය, නෛවසංඥානාසංඥා භව ය, ඒකවෝකාරභව ය, චතුවෝකාරභව ය, පඤ්චවෝකාරභව යි, මේ උපප්‍රාප්තිභව යි කියනු ලැබේ. මේ උපාදානප්‍රත්‍යයෙන් උපදනා භව යි කියනු ලැබේ.

357. තත්‍ථ කතමා භවපච්චයා ජාති: යා තෙසං තෙසං සත්තානං තම්හි තම්හි සත්තනිකායෙ ජාති සඤ්ජාති ඔක්කන්ති අභිනිබ්බත්ති ඛන්‍ධානං පාතුභාවො ආයතනානං පටිලාභො. අයං වුච්චති භවපච්චයා ජාති.

357. එහි භවප්‍රත්‍යයෙන් උපදනා ජාති කවරෙ යත්: ඒ ඒ සත්ත්‍වයන්ගේ ඒ ඒ සත්ත්‍වනිකායෙයෙහි යම් ඉපැද්මෙක් (පරිපූර්‍ණායතන විසින්) මොනොවට ඉපැද්මෙක් අවක්‍රාන්තියෙක් වෙසෙසින් ඉපැද්මෙක් ස්කන්‍ධයන්ගේ පහළ වීමෙක් ආයතනයන්ගේ ප්‍රතිලාභයෙක් වේ ද, මේ භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාති යි කියනු ලැබේ.

358. තත්‍ථ කතමං ජාතිපච්චයා ජරාමරණං: අත්‍ථි ජරා, අත්‍ථි මරණං.

358. එහි ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් උපදනා ජරාමරණ කවරෙ යත්: ජරායෙක් ඇත, මරණයෙක් ඇති.

තත්‍ථ කතමා ජරා: යා තෙසං තෙසං සත්තානං තම්හි තම්හි සත්තනිකායෙ ජරා ජීරණතා ඛණ්ඩිච්චං පාලිච්චං වලිත්තචතා ආයුනො සංහානි ඉන්‍ද්‍රියානං පරිපාකො. අයං වුච්චති ජරා.

එහි ජරා කවර යත්: ඒ ඒ සත්ත්‍වනිකායෙහි ඒ ඒ සත්ත්‍වයන්ගේ යම් දිරීමෙක් දිරනඅයුරෙක් ඛණ්ඩිත බවෙක් පැසුණු බවෙක් රැලිනැඟුණු සම ඇති බවෙක් ආයුෂයාගේ පිරිහීමෙක් ඉඳුරන් මිහි කිරීමෙක් වේ ද, මේ ජරා යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං මරණං: යා තෙසං තෙසං සත්තානං තම්හා තම්හා සත්තනිකායා චුති චවනතා භෙදො අන්තරධානං මච්චු මරණං කාලකිරියා ඛන්‍ධානං භෙදො කලෙබරස්ස නික්ඛෙපො ජීවිතින්‍ද්‍රියස්ස උපච්ඡෙදො. ඉදං වුච්චති මරණං. ඉති අයං ච ජරා ඉදං ච මරණං, ඉදං වුච්චති ජාතිපච්චයා ජරාමරණං.

එහි මරණ කවරෙ යත්: ඒ ඒ සත්ත්‍වයන්ගේ ඒ ඒ සත්ත්‍වනිකායයෙන් යම් ච්‍යුතියෙක් ච්‍යුත වන බවෙක් බිඳීමෙක් අතුරුදහන් වීමෙක් මෘත්‍යුසඞ්ඛ්‍යාත මරණයෙක් කලුරිය කිරීමෙක් ස්කන්‍ධයන්ගේ බිඳීමෙක් කලෙවරයාගේ බහා තැබීමෙක් ජීවිතේන්‍ද්‍රියයාගේ සිඳීමෙක් වේ ද, මේ මරණ යි කියනු ලැබේ. මෙසේ මේ ජරාව ද මේ මරණය දැ යි මේ ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් උපදනා ජරාමරණ යි කියනු ලැබේ.

359. තත්‍ථ කතමො සොකො: ඤාතිව්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, භොගව්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, රොගව්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, සීලව්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, දිට්ඨිව්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන ව්‍යසනෙන සමන්නාගතස්ස, අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන දුක්ඛධම්මෙන ඵුට්ඨස්ස සොකො සොචනා සොචිතත්තං අන්තොසොකො අන්තොපරිසොකො චෙතසො පරිජ්ඣායනා දොමනස්සං සොකසල්ලං, අයං වුච්චති සොකො.

359. එහි ශෝක කවරෙ යත්: ඥාතිව්‍යසනයෙන් පහස්නා ලද්දහුගේ චේවයි භෝගව්‍යසනයෙන් පහස්නා ලද්දහුගේ චේවයි රෝගව්‍යසනයෙන් පහස්නා ලද්දහුගේ චේවයි ශීලව්‍යසනයෙන් පහස්නා ලද්දහුගේ චේවයි දෘෂ්ටිව්‍යසනයෙන් පහස්නා ලද්දහුගේ චේවයි අන්‍යතරාන්‍යතරව්‍යසනයෙකින් සමන්විත වූවහුගේ අන්‍යතරාන්‍යතර දුඃඛහේතුවකින් පහස්නා ලද්දහුගේ ශෝකයෙක් ශෝකාකාරයෙක් ශෝක කළ බවෙක් ඇතුළත ශෝකයෙක් ඇතුළත පරිශෝකයෙක් සිත දවන අයුරෙක් දොම්නසෙක් ශෝකශල්‍යයෙක් වේ ද, මේ ‘ශෝක’ යි කියනු ලැබේ.

360. තත්‍ථ කතමො පරිදෙවො: ඤාතිව්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, භොගව්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, රොගව්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස. සීලව්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, දිට්ඨිව්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන ව්‍යසනෙන සමන්නාගතස්ස, අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන දුක්ඛධම්මෙන ඵුට්ඨස්ස, ආදෙවො පරිදෙවො ආදෙවනා පරිදෙවනා ආදෙවිතත්තං පරිදෙවිතත්තං වාචා පලාපො විප්පලාපො ලාලප්පො ලාලප්පනා ලාලප්පිතත්තං, අයං වුච්චති පරිදෙවො.

360. එහි පරිදේව කවරෙ යත්: ඥාතිව්‍යසනයෙන් පහස්නා ලද්දහුගේ වේවයි භෝගව්‍යසනයෙන් පහස්නා ලද්දහුගේ වේවයි රෝගව්‍යසනයෙන් පහස්නා ලද්දහුගේ වේවයි ශීලව්‍යසනයෙන් පහස්නා ලද්දහුගේ වේවයි දෘෂ්ටිව්‍යසනයෙන් පහස්නා ලද්දහුගේ වේවයි අන්‍යතරාන්‍යතරව්‍යසනයෙකින් සමන්විත වූවහුගේ අන්‍යතරාන්‍යතර දුඃඛහේතුවකින් පහස්නා ලද්දහුගේ (යම්) නම කියා හැඬීමෙක් නම කියා හඬන අයුරෙක් ගුණ කියා හඬන අයුරෙක් නම කියා හඬන බවෙක් ගුණ කියා හඬන බවෙක් වචනයෙක් ප්‍රලාපයෙක් විප්‍රලාපයෙක් පුනපුනා කීමෙක් පුනපුනා කියන අයුරෙක් පුනපුනා කී බවෙක් වේ ද, මේ ‘පරිදේව’ යි කියනු ලැබේ.

361. තත්‍ථ කතමං දුක්ඛං: යං කායිකං අසාතං කායිකං දුක්ඛං කායසම්ඵස්සජං අසාතං දුක්ඛං වෙදයිතං, කායසම්ඵස්සජා අසාතා දුක්ඛා වෙදනා, ඉදං වුච්චති දුක්ඛං.

361. එහි දුඃඛ කවරෙ යත්: යම් කායික වූ නො සුවයෙක් කායික වූ දුකෙක් කාපහසින් උපන් නො සුව වූ දුක් වූ වේදයිතයෙක් කාපහසින් උපන් නො සුව වූ දුක් වූ වේදනායෙක් වේ ද, මේ ‘දුඃඛ’ යි කියනු ලැබේ.

362. තත්‍ථ කතමං දොමනස්සං: යං චෙතසිකං අසාතං චෙතසිකං දුක්ඛං චෙතොසම්ඵස්සජං අසාතං දුක්ඛං වෙදයිතං, චෙතොසම්ඵස්සජා අසාතා දුක්ඛා වෙදනා, ඉදං වුච්චති දොමනස්සං.

362. එහි ‘දෝමනස්ස’ කවරෙ යත්: යම් චෛතසික වූ නො සුවයෙක් චෛතසික වූ දුකෙක් සිත්පහසින් උපන් නො සුව වූ දුක් වූ වේදයිතයෙක් සිත්පහසින් උපන් නො සුව වූ දුක වූ වේදනායෙක් වේ ද, මේ ‘දෝමනස්ස’ යි කියනු ලැබේ.

363. තත්‍ථ කතමො උපායාසො: ඤාතිව්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, භොගව්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, රොගව්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, සීලව්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, දිට්ඨිව්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන ව්‍යසනෙන සමන්නාගතස්ස, අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන දුක්ඛධම්මෙන ඵුට්ඨස්ස, ආයාසො උපායාසො ආයාසිතත්තං උපායාසිතත්තං, අයං වුච්චති උපායාසො.

363. එහි ‘උපායාස’ කවරෙ යත්: ඥාතිව්‍යසනයෙන් පහස්නා ලද්දහුගේ වේවයි භෝගව්‍යසනයෙන් පහස්නා ලද්දහුගේ වේවයි රෝගව්‍යසනයෙන් පහස්නා ලද්දහුගේ වේවයි ශීලව්‍යසනයෙන් පහස්නා ලද්දහුගේ වේවයි දෘෂ්ටිව්‍යසනයෙන් පහස්නා ලද්දහුගේ වේවයි අන්‍යතරාන්‍යරව්‍යසනයෙකින් සමන්වාගත වූවහුගේ අන්‍යතරාන්‍යතර දුඃඛ හේතුවකින් පහස්නා ලද්දහුගේ ආයාසයෙක් බලවත් ආයාසයෙක් ආයාසයට පැමිණි බවෙක් උපායාසයට පැමිණි බවෙක් වේ ද, මේ ‘උපායාස’ යි කියනු ලැබේ.

364. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොතීති: එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සඞ්ගති හොති. සමාගමො හොති. සමොධානං හොති. පාතුභාවො හොති, තෙන වුච්චති එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොතීති.

364. ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යනු: මෙසේ අමිශ්‍ර වූ නොහොත් සියලු දුඃඛරාශිහුගේ එක්වීම වෙයි, සමාගමය වෙයි, සමවධානය වෙයි, ප්‍රාදුර්භාවය වේ. එහෙයින් කියනු ලැබෙයි: ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යි.

සුත්තන්තභාජනියං අවසානය

සූත්‍රාන්තභාජනිය යි.

අභිධම්මභාජනියං ආරම්භය

මාතිකා

පච්චයචතුක්කං මාතිකා අරම්භය
(විශේෂ විග්‍රහය)

1 වාරය
365. අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

365. අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂෂ්ඨායතනය වෙයි, ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාව වෙයි, තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් උපාදානය වෙයි, උපාදානප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වෙයි, මෙසේ තෙල සියලු දුඃඛරාශිහුගේ පහළවීම වේ.

2 වාරය
අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාව වෙයි, තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් උපාදානය වෙයි, උපාදාන ප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වෙයි. මෙසේ මේ සියලු දුඃඛස්කන්ධයාගේ සමුදය වේ.

3 වාරය
අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං, නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූප වෙයි, නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් ෂෂ්ඨායතනය වෙයි, ෂෂ්ඨායතන ප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාව වෙයි, තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් උපාදානය වෙයි, උපාදානප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වෙයි. මෙසේ මේ සියලු දුඃඛරාශිහුගේ සමුදය වේ.

4 වාරය
අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං, නාමරූපපච්චයා සළායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥාන ප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූප වෙයි, නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩායතනය වෙයි, ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාව වෙයි, තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් උපාදාන වෙයි, උපාදානප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වෙයි. මෙසේ සියලු දුඃඛස්කන්ධයාගේ සමුදය වේ.

පච්චයචතුක්කං.

පච්චයචතුක්කං මාතිකා අවසානය

හෙතුචතුක්කං මාතිකා ආරම්භය

1 වාරය

366. අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාහෙතුකො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරහෙතුකං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං විඤ්ඤාණහෙතුකං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමහෙතුකං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනහෙතුකො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සහෙතුකා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා වෙදනාහෙතුකා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං තණ්හාහෙතුකං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

366. අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් අවිද්‍යාව හේතුකොට ඇති සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාර ප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාර හේතුකොට ඇති විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය හේතු කොට ඇති නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් නාමය හේතු කොට ෂඩ්ායතනය වෙයි, ෂඩ්ායතනප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ායතනය හේතුකොට ඇති ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය හේතුකොට ඇති වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් වේදනා හේතුකොට ඇති තෘෂ්ණාව වෙයි, තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණා හේතු කොට ඇති උපාදානය වෙයි, උපාදාන ප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වෙයි. මෙසේ මේ සියලු දුඃඛස්කන්ධයාගේ සමුදය වේ.

2 වාරය

අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාහෙතුකො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරහෙතුකං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං විඤ්ඤාණහෙතුකං, නාමපච්චයාඵස්සො නාමහෙතුකො, ඵස්සපච්චයාවෙදනා වෙදනා ඵස්සහෙතුකා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා වෙදනාහෙතුකා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං තණ්හාහෙතුකං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් අවිද්‍යාව හේතුකොට ඇති සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය හේතුකොට ඇති විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය හේතු කොට ඇති නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් නාමය හේතු කොට ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය හේතුකොට ඇති වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව හේතුකොට ඇති තෘෂ්ණාව වෙයි, තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණා හේතු කොට ඇති උපාදානය වෙයි, උපාදානප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වෙයි. මෙසේ මේ සියලු දුඃඛස්කන්ධයාගේ සමුදය වේ.

3 වාරය

අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාහෙතුකො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරහෙතුකං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං විඤ්ඤාණහෙතුකං, නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමරූපහෙතුකං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඡට්ඨායතනහෙතුකො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සහෙතුකා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා වෙදනාහෙතුකා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං තණ්හාහෙතුකං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් අවිද්‍යා හේතුකොට ඇති සංස්කාරය වෙයි. සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාර හේතුකොට ඇති විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් විඥාන හේතු කොට ඇති නාමරූපය වෙයි, නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූප හේතුකොට ඇති ෂඩ්ායතනය වෙයි, ෂඩ්ායතනප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ායතනය හේතුකොට ඇති ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය හේතුකොට ඇති වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව හේතුකොට ඇති තෘෂ්ණාව වෙයි, තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාව හේතුකොට ඇති උපාදානය වෙයි, උපාදාන ප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වෙයි, මෙසේ මේ සියලු දුඃඛස්කන්ධයාගේ සමුදය වේ.

4 වාරය

අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාහෙතුකො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරහෙතුකං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං විඤ්ඤාණහෙතුකං, නාමරූපපච්චයා සළායතනං නාමරූපහෙතුකං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනහෙතුකො1, ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සහෙතුකා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා වෙදනාහෙතුකා,

තණ්හාපච්චයා උපාදානං, තණ්හාහෙතුකං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් අවිද්‍යාව හේතුකොට ඇති සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාර හේතු කොට ඇති විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය හේතුකොට ඇති නාමරූප වෙයි, නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූප හේතුකොට ඇති ෂඩායතනය වෙයි, ෂඩ්ායතනප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ායතනය හේතුකොට ඇති ස්පර්‍ශය වෙයි, ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශය හේතුකොට ඇති වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව හේතුකොට ඇති තෘෂ්ණාව වෙයි, තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාව හේතුකොට ඇති උපාදානය වෙයි, උපාදානප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වෙයි. මෙසේ මේ සියලු දුඃඛරාශිහුගේ සමුදය වේ.

හෙතුචතුක්කං.

හෙතුචතුක්කං මාතිකා අවසානය

සම්පයුත්තචතුක්කං මාතිකා ආරම්භය

1 වාරය

367. අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාසම්පයුත්තො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරසම්පයුත්තං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං විඤ්ඤාණසම්පයුත්තං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමසම්පයුත්තං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනසම්පයුත්තො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සසම්පයුත්තා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා වෙදනාසම්පයුත්තා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං තණ්හාසම්පයුත්තං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

367. අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් අවිද්‍යාසම්ප්‍රයුක්ත වූ සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරසම්ප්‍රයුක්ත වූ විඥානය වෙයි. විඥානප්‍රත්‍යයෙන් විඥානසම්ප්‍රයුක්ත වූ නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් නාමසම්ප්‍රයුක්ත වූ ෂඩ්ායතනය වෙයි, ෂඩ්ායතනප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ායතනසම්ප්‍රයුක්ත වූ ස්පර්‍ශය වෙයි, ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශසම්ප්‍රයුක්ත වූ වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාසම්ප්‍රයුක්ත වූ තෘෂ්ණාව වෙයි, තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාසම්ප්‍රයුක්ත වූ උපාදානය වෙයි, උපාදානප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වෙයි. මෙසේ මේ සියලු දුඃඛරාශිහුගේ සමුදය වේ.

2 වාරය

අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාසම්පයුත්තො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරසම්පයුත්තං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං විඤ්ඤාණසම්පයුත්තං, නාමපච්චයා ඵස්සො නාමසම්පයුත්තො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සසම්පයුත්තා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා වෙදනාසම්පයුත්තා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං තණ්හාසම්පයුත්තං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් අවිද්‍යාසම්ප්‍රයුක්ත වූ සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරසම්ප්‍රයුක්ත වූ විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් විඥානසම්ප්‍රයුක්ත වූ නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් නාමසම්ප්‍රයුක්ත වූ ස්පර්‍ශය වෙයි, ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශසම්ප්‍රයුක්ත වූ වේදනා වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාසම්ප්‍රයුක්ත වූ තෘෂ්ණාව වෙයි, තෘෂ්ණා ප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාසම්ප්‍රයුක්ත වූ උපාදානය වෙයි, උපාදානප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි. භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වෙයි. මෙසේ මේ සියලු දුඃඛරාශිහුගේ සමුදය වේ.

3 වාරය

අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාසම්පයුත්තො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරසම්පයුත්තං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං විඤ්ඤාණසම්පයුත්තං නාමං2, නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමසම්පයුත්තං,3 ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනසම්පයුත්තො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සසම්පයුත්තා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා වෙදනාසම්පයුත්තා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං තණ්හාසම්පයුත්තං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් අවිද්‍යාසම්ප්‍රයුක්ත වූ සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරසම්ප්‍රයුක්ත වූ විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූප වෙයි, නාමය විඥාන සම්ප්‍රයුක්ත ය, නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් නාමසම්ප්‍රයුක්ත වූ ෂඩ්ඨායතනය වෙයි, ෂඩ්ඨායතන ප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ඨායතන සම්ප්‍රයුක්ත වූ ස්පර්‍ශය වෙයි, ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශසම්ප්‍රයුක්ත වූ වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාසම්ප්‍රයුක්ත වූ තෘෂ්ණාව වෙයි, තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාසම්ප්‍රයුක්ත වූ උපාදානය වෙයි, උපාදානප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වෙයි. මෙසේ මේ කේවල වූ දුඃඛස්කන්‍ධයාගේ සමුදය වේ.

4 වාරය
අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාසම්පයුත්තො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරසම්පයුත්තං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං විඤ්ඤාණසම්පයුත්තං නාමං1, නාමරූපපච්චයා සළායතනං නාමසම්පයුත්තං ඡට්ඨායතනං2, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනසම්පයුත්තො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සසම්පයුත්තා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා වෙදනාසම්පයුත්තා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං තණ්හාසම්පයුත්තං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොති.

අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් අවිද්‍යාසම්ප්‍රයුක්ත වූ සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරසම්ප්‍රයුක්ත වූ විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූපය වෙයි, නාමය විඥාන සම්ප්‍රයුක්ත වූයේ වෙයි, නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩායතන වෙයි, ෂඩ්ඨායතනය නාම සම්ප්‍රයුක්ත වූයේ වෙයි, ෂඩ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ඨායතනසම්ප්‍රයුක්ත වූ ස්පර්‍ශය වෙයි, ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශසම්ප්‍රයුක්ත වූ වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් වේදනා සම්ප්‍රයුක්ත වූ තෘෂ්ණාව වෙයි, තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාසම්ප්‍රයුක්ත වූ උපාදානය වෙයි, උපාදානප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වෙයි. මෙසේ සියලු දුඃඛස්කන්‍ධයාගේ සමුදය වේ.

සම්පයුත්තචතුක්කං.

සම්පයුත්තචතුක්කං මාතිකා අවසානය

අඤ්ඤමඤ්ඤචතුක්කං මාතිකා ආරම්භය

1 වාරය
368. අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො සඞ්ඛාරපච්චයා'පි අවිජ්ජා, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණපච්චයා'පි සඞ්ඛාරො, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං නාමපච්චයා'පි විඤ්ඤාණං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං ඡට්ඨායතනපච්චයාපි නාමං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඵස්සපච්චයාපි ඡට්ඨායතනං, ඵස්සපච්චයා වෙදනා වෙදනාපච්චයා'පි ඵස්සො, වෙදනාපච්චයා තණ්හා තණ්හාපච්චයා'පි වෙදනා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං උපාදානපච්චයා'පි තණ්හා, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොති.

368. අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙනුදු අවිද්‍යාව වෙයි. සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙනුදු සංස්කාරය වෙයි. විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙනුදු විඥානය වෙයි. නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ඨායතනය වෙයි, ෂඩ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙනුදු නාමය වෙයි. ෂඩ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශය වෙයි ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙනුදු ෂඩ්ඨායතනය වෙයි. ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනා ප්‍රත්‍යයෙනුදු ස්පර්‍ශය වෙයි. වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාව වෙයි, තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙනුදු වේදනාව වෙයි. තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් උපාදානය වෙයි, උපාදානයප්‍රත්‍යයෙනුදු තෘෂ්ණාව වෙයි. උපාදානප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි. භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි. ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වෙයි. මෙසේ සියලු දුක්ඛක්ඛන්‍ධයාගේ සමුදය වේ.

2 වාරය
අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො සඞ්ඛාරපච්චයා'පි අවිජ්ජා, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණපච්චයා'පි සඞ්ඛාරො, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං නාමපච්චයා'පි විඤ්ඤාණං, නාමපච්චයා ඵස්සො ඵස්සපච්චයා'පි නාමං, ඵස්සපච්චයා වෙදනා වෙදනාපච්චයා'පි ඵස්සො, වෙදනාපච්චයා තණ්හා තණ්හාපච්චයා'පි වෙදනා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං උපාදානපච්චයා'පි තණ්හා, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොති.

අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි. සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙනුදු අවිද්‍යාව වෙයි. සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙනුදු සංස්කාරය වෙයි. විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙනුදු විඥානය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙනුදු නාමය වෙයි. ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙනුදු ස්පර්ශය වෙයි. වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාව වෙයි, තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙනදු වේදනාව වෙයි. තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් උපාදානය වෙයි, උපාදානප්‍රත්‍යයෙනුදු තෘෂ්ණාව වෙයි, උපාදාන ප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි. භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි. ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වෙයි. මෙසේ මේ සියලු දුක්ඛක්ඛන්ධයාගේ සමුදය වේ.

3 වාරය
අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො සඞ්ඛාරපච්චයා'පි අවිජ්ජා, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණපච්චයා'පි සඞ්ඛාරො, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං නාමරූපපච්චයා'පි විඤ්ඤාණං, නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං ඡට්ඨායතනපච්චයා'පි නාමරූපං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඵස්සපච්චයා'පි ඡට්ඨායතනං, ඵස්සපච්චයා වෙදනා වෙදනාපච්චයා'පි ඵස්සො, වෙදනාපච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයා'පි වෙදනා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං උපාදානපච්චයා'පි තණ්හා, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි. සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙනුදු අවිද්‍යාව වෙයි. සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙනුදු සංස්කාරය වෙයි. විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූප වෙයි, නාමරූපප්‍රත්‍යයෙනුදු විඥානය වෙයි, නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් ෂඡ්ඨායතනය වෙයි. ෂඡ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙනුදු නාමරූප වෙයි. ෂඡ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි. ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙනුදු ෂඡ්ඨාතයතනය වෙයි. ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙනුදු ස්පර්ශය වෙයි. වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාව වෙයි, තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙනුදු වේදනාව වෙයි. තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් උපාදානය වෙයි, උපාදානප්‍රත්‍යයෙනුදු තෘෂ්ණාව වෙයි, උපාදානප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි. භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි. ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වෙයි. මෙසේ මේ සියලු දුක්ඛස්ඛන්ධයාගේ සමුදය වේ.

4 වාරය
අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො සඞ්ඛාරපච්චයා'පි අවිජ්ජා, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණපච්චයා'පි සඞ්ඛාරො, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං නාමරූපපච්චයා'පි විඤ්ඤාණං, නාමරූපපච්චයා සළායතනං සළායතනපච්චයා'පි නාමරූපං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඵස්සපච්චයා'පි ඡට්ඨායතනං, ඵස්සපච්චයා වෙදනා වෙදනාපච්චයා'පි ඵස්සො, වෙදනාපච්චයා තණ්හා තණ්හාපච්චයාපි වෙදනා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං උපාදානපච්චයා'පි තණ්හා, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි. සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙනුදු අවිද්‍යාව වෙයි. සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙනුදු සංස්කාරය වෙයි. විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූප වෙයි, නාමරූපප්‍රත්‍යයෙනුදු විඥානය වෙයි, නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩායතනය වෙයි, ෂඩායතනප්‍රත්‍යයෙනුදු නාමරූප වෙයි. ෂඡ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙනුදු ෂඡ්ඨායතනය වෙයි. ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙනුදු ස්පර්ශය වෙයි. වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාව වෙයි, තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙනදු වේදනාව වෙයි. තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් උපාදානය වෙයි, උපාදානප්‍රත්‍යයෙනුදු තෘෂ්ණාව වෙයි, උපාදාන ප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි. භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි. ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වෙයි. මෙසේ මේ සියලු දුක්ඛක්ඛන්ධයාගේ සමුදය වේ.

අඤ්ඤමඤ්ඤචතුක්කං.

අඤ්ඤමඤ්ඤචතුක්කං මාතිකා අවසානය

නව (9) මූල පද මාතිකා ආරම්භය

369. සඞ්ඛාරපච්චයා අවිජ්ජා -පෙ- විඤ්ඤාණපච්චයා අවිජ්ජා -පෙ- නාමපච්චයා අවිජ්ජා -පෙ- ඡට්ඨායතනපච්චයා අවිජ්ජා -පෙ- ඵස්සපච්චයා අවිජ්ජා -පෙ- වෙදනාපච්චයා අවිජ්ජා -පෙ- තණ්හාපච්චයා අවිජ්ජා -පෙ- උපාදානපච්චයා

අවිජ්ජා -පෙ- අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරෙං, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

369. සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් අවිද්‍යාව වෙයි ... විඥානප්‍රත්‍යයෙන් අවිද්‍යාව වෙයි ... නාමප්‍රත්‍යයෙන් අවිද්‍යාව වෙයි ... ෂඩ්ායතනප්‍රත්‍යයෙන් අවිද්‍යාව වෙයි ... ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් අවිද්‍යාව වෙයි ... වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් අවිද්‍යාව වෙයි ... තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් අවිද්‍යාව වෙයි ... උපාදානප්‍රත්‍යයෙන් අවිද්‍යාව වෙයි ... අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි. සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි. විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි. නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ායතනය වෙයි. ෂඩ්ායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශය වෙයි. ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි. වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාව වෙයි. තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් උපාදානය වෙයි. උපාදානප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි. භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි. ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වෙයි. මෙසේ මේ සියලු දුක්ඛක්ඛන්ධයාගේ සමුදය වේ.

නව (9) මූල පද මාතිකා අවසානය

මාතිකා.

සොමනස්සසහගතං දිට්ඨිගතසම්පයුත්ත අසංකාරික සිත (ආකාර 4+4+4+4)

(සොමනස්සසහගතං දිට්ඨිගතසම්පයුත්ත අසංකාරික සිත - ආකාර 4)

1/1සොමනස්සසහගතං දිට්ඨිගතසම්පයුත්ත අසංකාරික සිත 370

පච්චයචතුක්කං *1 වාරය*
370. කතමෙ ධම්මා අකුසලා: යස්මිං සමයෙ අකුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති සොමනස්සසහගතං දිට්ඨිගතසම්පයුත්තං රූපාරම්මණං වා සද්දාරම්මණං වා ගන්ධාරම්මණං වා රසාරම්මණං වා ඵොට්ඨබ්බාරම්මණං වා ධම්මාරම්මණං වා, යං යං වා පනාරබ්භ තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරෙං, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

370. අකුශලධර්‍මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක රූපාලම්බන වේවයි, ශබ්දාලම්බන වේවයි, ගන්ධාලම්බන වේවයි, රසාලම්බන වේවයි, ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යාලම්බන වේවයි, ධර්‍මාලම්බන වේවයි, යම් යම් අරමුණක් හෝ ඇරබැ සොම්නස් සහගත වූ මිථ්‍යාදෘෂ්ටිය හා ඒකෝත්පාදාදි ප්‍රකාරයෙන් යුක්ත වූ අකුශලචිත්තය උපදනේ වේ ද, එසමයෙහි අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි. සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි. විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි. නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ායතනය වෙයි. ෂඩ්ායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශය වෙයි. ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි. වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාව වෙයි. තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් උපාදානය වෙයි. උපාදානප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි. භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි. ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වෙයි. මෙසේ මේ සියලු දුක්රැස උපදනේ වේ.

-පෙ- **01 1**

371. තත්‍ථ කතමා අවිජ්ජා: යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං අනභිසමයො අනනුබොධො අසම්බොධො අප්පටිවෙධො අසඞ්ගාහණා අපරියොගාහණා අසමපෙක්ඛණා අපච්චවෙක්ඛණා අපච්චක්ඛකම්මං දුම්මෙජ්ඣං බාල්‍යං අසම්පජඤ්ඤං මොහො පමොහො සම්මොහො අවිජ්ජා අවිජ්ජොඝො අවිජ්ජායොගො අවිජ්ජානුසයො අවිජ්ජාපරියුට්ඨානං අවිජ්ජාලඞ්ගි මොහො අකුසලමූලං, අයං වුච්චති අවිජ්ජා.

371. එහි අවිද්‍යා කවර යත්: යම් සිව්සස් නො දැනීමෙක් නො දැකීමෙක් අනවබෝධයෙක් අනනුබෝධයෙක් අසම්බෝධයෙක් අප්‍රතිවේධයෙක් (අනිත්‍යාදි සාමාන්‍ය හෙයින්) මොනොවට නො ගැනීමෙක් හාත්පසින් නො බැසගැනීමෙක් සමව නො බැලීමෙක් ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂා නො කිරීමෙක් ප්‍රත්‍යක්‍ෂ නො කිරීමෙක් දුමේර්ධාය (අපවිත්‍ර) බවෙක් බාල්‍යයෙක් අසම්‍යග්ඥානයෙක් මෝහයෙක් ප්‍රමෝහයෙක් සම්මෝහයෙක් අවිද්‍යාවක් අවිද්‍යාඕඝයෙක් අවිද්‍යායෝගයෙක් අවිද්‍යාඅනුශයයෙක් අවිද්‍යාපර්‍ය්‍යුත්ථානයෙක් අවිද්‍යාපරිඝයෙක් මෝහ සඞ්ඛ්‍යාත අකුශලමූලයෙක් වේ ද, මේ ‘අවිද්‍යා’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො: යා චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං, අයං වුච්චති අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො.

එහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් වූ සංස්කාරය කවරෙ යත්: යම් චේතනාවක් සංචේතනාවක් සිතන ලද බවෙක් වේ ද, මේ අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් වූ සංස්කාර යයි කියනු ලැබේ.

-පෙ- 01 2

තත්‍ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං: යං චිත්තං මනො මානසං හදයං පණ්ඩරං මනො මනායතනං මනින්‍ද්‍රියං විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණක්ඛන්‍ධො තජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණධාතු, ඉදං වුච්චති සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං.

එහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් වූ විඥානය කවරෙ යත්: යම් චිත්තයෙක් මනසෙක් මානසයෙක් චිත්තයෙක් (පණ්ඩර) භවාඞ්ගචිත්තයෙක් මනසඞ්ඛ්‍යාත මනායතනයෙක් මනින්‍ද්‍රියයෙක් විඥානයෙක් විඥානස්කන්‍ධයෙක් තදනුරූප වූ මනෝවිඥානධාතුයෙක් වේ ද, මේ ‘සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥාන’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං: වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො, ඉදං වුච්චති විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං.

එහි විඥානප්‍රත්‍යයෙන් (උපදනා) නාමය කවරෙ යත්: වේදනාස්කන්‍ධ ය සංඥා ස්කන්‍ධ ය සංස්කාරස්කන්‍ධ යි. මේ ‘විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාම’ යයි කියනු ලැබේ.

-පෙ- 01 3

තත්‍ථ කතමං නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං: යං චිත්තං මනො මානසං හදයං පණ්ඩරං මනො මනායතනං මනින්‍ද්‍රියං විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණක්ඛන්‍ධො තජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණධාතු, ඉදං වුච්චති නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං.

එහි නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂෂ්ඨායතනය කවරෙ යත්: යම් චිත්තයෙක් මනසෙක් මානසයෙක් හෘදයෙක් පණ්ඩරයෙක් මන සඞ්ඛ්‍යාත මනායතනයෙක් මනින්‍ද්‍රියයෙක් විඥානයෙක් විඥානස්කන්‍ධයෙක් තදනුරූප වූ මනෝවිඥානධාතුයෙක් වේ ද, මේ නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂෂ්ඨායතන යයි කියනු ලැබේ.

-පෙ- 01 4

තත්‍ථ කතමො ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො: යො ඵස්සො ඵුසනා සම්ඵුසනා සම්ඵුසිතත්තං, අයං වුච්චති ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො.

එහි ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශ කවරෙ යත්: යම් ස්පර්‍ශයෙක් ස්පර්‍ශ කරන අයුරෙක් මොනොවට ස්පර්‍ශ කරන අයුරෙක් ස්පර්‍ශ කළ බවෙක් වේ ද, මේ ෂෂ්ඨායතන ප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශ යයි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා: යං චෙතසිකං සාතං චෙතසිකං සුඛං චෙතොසම්ඵස්සජං සාතං සුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා සාතා සුඛා වෙදනා, අයං වුච්චති ඵස්සපච්චයා වෙදනා.

එහි ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනා කවර යත්: යම් චෛතසික වූ මිහිරි බවෙක් චෛතසික වූ සුඛයෙක් චේතෝසම්ඵස්සයෙන් උපන් සාතසුඛවේදයිතයෙක් චේතෝසම්ඵස්සයෙන් උපන් සාතසුඛවේදනායෙක් වේ ද, මේ ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනා යි කියනු ලැබේ.

-පෙ- 01 5

තත්ථ කතමා වෙදනාපච්චයා තණ්හා: යො රාගො සාරාගො අනුනයො අනුරොධො නන්දි නන්දිරාගො චිත්තස්ස සාරාගො, අයං වුච්චති වෙදනාපච්චයා තණ්හා.

එහි වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණා කවර යත්: යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක් අනුනයෙක් අනුරෝධයෙක් (ඇලීමෙක්) නන්දියෙක් නන්දිරාගයෙක් චිත්තයාගේ බලවත් රාගයෙක් වේ ද, මේ වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණා යයි කියනු ලැබේ.

තත්ථ කතමං තණ්හාපච්චයා උපාදානං: යා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං දිට්ඨිගහනං දිට්ඨිකන්තාරො දිට්ඨිවිසූකායිකං දිට්ඨිවිප්ඵන්දිතං දිට්ඨිසඤ්ඤොජනංගාහො පතිට්ඨාහො අභිනිවෙසො පරාමාසො කුම්මග්ගො මිච්ඡාපථො මිච්ඡත්තං තිත්ථායතනං විපරියෙසගාහො, ඉදං වුච්චති තණ්හාපච්චයා උපාදානං.

එහි තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් උපාදාන කවරෙ යත්: යම් දෘෂ්ටියෙක් දෘෂ්ටිගතයෙක් දෘෂ්ටිගහනයෙක් දෘෂ්ටිකාන්තාරයෙක් විරූපදෘෂ්ටියෙක් දෘෂ්ටිවිෂ්පන්දිතයෙක් දෘෂ්ටි සංයෝජනයෙක් ග්‍රාහයෙක් පිහිටා සිටීමෙක් බැසැගෙන සිටීමෙක් පරාමර්ශයෙක් කුත්සිත මාර්ගයෙක් මිථ්‍යාපථයෙක් මිථ්‍යාත්වයෙක් තීර්ථායතනයෙක් විපර්‍යාසග්‍රාහයෙක් වේ ද, මේ තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් උපාදාන යි කියනු ලැබේ.

තත්ථ කතමො උපාදානපච්චයා භවො: ඨපෙත්වා උපාදානං වෙදනාක්ඛන්ධො සඤ්ඤාක්ඛන්ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො, අයං වුච්චති උපාදානපච්චයා භවො.

එහි උපාදානප්‍රත්‍යයෙන් භව කවරෙ යත්: උපාදානය තබා වේදනාස්කන්ධය සංඥාස්කන්ධය සංස්කාරස්කන්ධය විඥානස්කන්ධය යන මේ උපාදානප්‍රත්‍යයෙන් භව යයි කියනු ලැබේ.

තත්ථ කතමා භවපච්චයා ජාති: යා තෙසං තෙසං ධම්මානං ජාති සඤ්ජාති නිබ්බත්ති අභිනිබ්බත්ති පාතුභාවො, අයං වුච්චති භවපච්චයා ජාති.

එහි භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාති කවර යත්: ඒ ඒ ධර්මයන්ගේ යම් ඉපැද්මෙක් මොනොවට ඉපැද්මෙක් නිපැද්මෙක් වෙසෙසින් නිපැද්මෙක් පහළවීමෙක් වේ ද, මේ භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාති යයි කියනු ලැබේ.

තත්ථ කතමං ජාතිපච්චයා ජරාමරණං: අත්ථි ජරා, අත්ථි මරණං.

එහි ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ කවරෙ යත්: ජරායෙක් ඇත, මරණයෙක් ඇති.

තත්ථ කතමා ජරා: යා තෙසං තෙසං ධම්මානං ජරා ජීරණතා ආයුනො සංහානි, අයං වුච්චති ජරා.

එහි ජරා කවර යත්: ඒ ඒ ධර්මයන්ගේ යම් දිරීමෙක් දිරන බවෙක් ආයුෂයාගේ පිරිහීමෙක් වේ ද, මේ ජරා යි කියනු ලැබේ.

තත්ථ කතමං මරණං: යො තෙසං තෙසං ධම්මානං ඛයො වයො භෙදො පරිභෙදො අනිච්චතා අන්තරධානං, ඉදං වුච්චති මරණං. ඉති අයඤ්ච ජරා ඉදඤ්ච මරණං, ඉදං වුච්චති ජාතිපච්චයා ජරාමරණං.

එහි මරණ කවරෙ යත්: ඒ ඒ ධර්මයන්ගේ යම් ක්‍ෂය වීමෙක් ව්‍යය වීමෙක් බිඳීමෙක් හාත්පසින් බිඳීමෙක් අනිත්‍ය බවෙක් අතුරුදහන් වීමෙක් වේ ද, මේ මරණ යි කියනු ලැබේ. මෙසේ මේ ජරාව ද, මේ මරණය ද යන මේ ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ යි කියනු ලැබේ.

එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතීති එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සඞ්ගති හොති, සමාගමො හොති, සමොධානං හොති, පාතුභාවො හොති, තෙන වුච්චති එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතීති.

‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යනු මෙසේ මේ සියලු දුඃඛරාශිහුගේ සඞ්ගතිය වෙයි. සමාගමය වෙයි. සමවධානය වෙයි. ප්‍රාදුර්භාවය වෙයි. එහෙයින් ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යි කියනු ලැබේ.

2 වාරය
372. තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

372. එසමයෙහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශය වෙයි, ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාව වෙයි, තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් උපාදානය වෙයි, උපාදානප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වෙයි. මෙසේ සියලු දුක්ඛක්ඛන්ධයාගේ සමුදය වේ.

තත්‍ථ කතමා අවිජ්ජා: යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං -පෙ- 01 1above අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං, අයං වුච්චති අවිජ්ජා.

එහි අවිද්‍යාව කවර යත්: යම් අඥානයෙක් අදර්‍ශනයෙක් … අවිද්‍යාපරිඝයෙක් මෝහසඞ්ඛ්‍යාත අකුශලමූලයෙක් වේ ද, මේ අවිද්‍යාවයි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො: යා චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං, අයං වුච්චති අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො.

එහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය කවරෙ යත්: යම් චේතනාවක් සඤ්චේතනාවක් සිතන ලද බවෙක් වේ ද, මේ අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරයි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං: යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ- 01 2above තජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණධාතු, ඉදං වුච්චති සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං.

එහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය කවරෙ යත්: යම් චිත්තයෙක් මනසෙක් මානසයෙක් … තදනුරූප වූ මනෝවිඥානධාතුයෙක් වේ ද, මේ සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානයි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං: වෙදනාක්ඛන්ධො සඤ්ඤාක්ඛන්ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො, ඉදං වුච්චති විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං.

එහි විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය කවරෙ යත්: වේදනාස්කන්‍ධය සංඥාස්කන්‍ධය සංස්කාරස්කන්‍ධය යන මේ විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාම යි කියනු ලැබේ.

නාමපච්චයා ඵස්සොති, තත්‍ථ කතමං නාමං: ඨපෙත්‍වා ඵස්සං වෙදනාක්ඛන්ධො සඤ්ඤාක්ඛන්ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො, ඉදං වුච්චති නාමං.

'නාමපච්චයා ඵස්සො' යි එහි නාමය කවරෙ යත්: ස්පර්‍ශය තබා වේදනාස්කන්‍ධය සංඥාස්කන්‍ධය සංස්කාරස්කන්‍ධය විඥානස්කන්‍ධය යන මේ නාම යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො නාමපච්චයා ඵස්සො: යො ඵස්සො ඵුසනා සම්ඵුසනා සම්ඵුසිතත්තං, අයං වුච්චති නාමපච්චයා ඵස්සො -පෙ- 01 4 තෙන වුච්චති එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතීති.

එහි නාමප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශය කවරෙ යත්: යම් ස්පර්‍ශයෙක් ස්පර්‍ශ කරන අයුරෙක් මොනොවට ස්පර්‍ශ කරන අයුරෙක් මොනොවට ස්පර්‍ශ කළ බවෙක් වේ ද, මේ නාම ප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශ යි කියනු ලැබේ. … එහෙයින් 'එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හොති' යි කියනු ලැබේ.

3 වාරය
373. තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං, නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

373. එසමයෙහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි. සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි. විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූප වෙයි. නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ායතනය වෙයි. ෂඩ්ායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි. ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි. වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාව වෙයි. තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් උපාදානය වෙයි. උපාදාන ප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි. භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වෙයි. මෙසේ මේ සියලු දුඃඛරාශිහුගේ සමුදය වේ.

තත්‍ථ කතමා අවිජ්ජා: යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං -පෙ- 01 1above අවිජ්ජාලඞ්ගි මොහො අකුසලමූලං, අයං වුච්චති අවිජ්ජා.

එහි අවිජ්ජා කවර යත්: යම් අඥානයෙක් අදර්ශනයෙක් ... අවිද්‍යාපරිඝයෙක් මෝහ සඞ්ඛ්‍යාත අකුශලමූලයෙක් වේ ද, මේ අවිද්‍යා යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො: යා චෙතනා සංචෙතනා චෙතයිතත්තං, අයං වුච්චති අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො.

එහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය කවරෙ යත්: යම් චේතනාවක් සඤ්චේතනාවක් සිතන ලද බවෙක් වේ ද, මේ අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාර යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං: යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ- 01 2above තජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණධාතු, ඉදං වුච්චති සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං.

එහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය කවරෙ යත්: යම් සිතෙක් මනසෙක් මානසයෙක් ... තදනුරූප වූ මනෝවිඥානධාතුයෙක් වේ ද, මේ සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥාන යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං: අත්‍ථි නාමං, අත්‍ථි රූපං. තත්‍ථ කතමං නාමං, වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො, ඉදං වුච්චති නාමං.

එහි විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූප කවරෙ යත්: නාමයෙක් ඇත, රූපයෙක් ඇති. එහි නාමය කවරෙ යත්: වේදනාස්කන්‍ධ ය සංඥාස්කන්‍ධ ය සංස්කාරස්කන්‍ධ ය යන මේ නාම යි කියනු ලැබේ.

-පෙ- 01 6

තත්‍ථ කතමං රූපං: චක්ඛායතනස්ස උපචයො, සොතායතනස්ස උපචයො, ඝානායතනස්ස උපචයො, ජිව්හායතනස්ස උපචයො, කායායතනස්ස උපචයො, යං වා පනඤ්ඤම්පි අත්‍ථි රූපං චිත්තජං චිත්තහෙතුකං චිත්තසමුට්ඨානං ඉදං වුච්චති රූපං, ඉති ඉදඤ්ච නාමං ඉදඤ්ච රූපං, ඉදං වුච්චති විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං.

එහි රූපය කවරෙ යත්: චක්ෂුරායතනයාගේ ඉපැදීම ය, ශ්‍රෝත්‍රායතනයාගේ ඉපැදීම ය, ඝ්‍රාණායතනයාගේ ඉපැදීම ය, ජිහ්වායතනයාගේ ඉපැදීම ය, කායායතනයාගේ ඉපැදීම ය, යළි අන්‍ය වූ ද චිත්තජ වූ චිත්තය හේතු කොට ඇති චිත්තසමුත්‍ථාන වූ යම් රූපයෙක් හෝ ඇද්ද, මේ රූප යි කියනු ලැබේ. මෙසේ මේ නාමය ද, මේ රූපය ද යන මේ විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූප යි කියනු ලැබේ.

නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනන්ති අත්‍ථි නාමං, අත්‍ථි රූපං, තත්‍ථ කතමං නාමං: වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො, ඉදං වුච්චති නාමං.

'නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං' යන මෙහි නාමයෙක් ඇත, රූපයෙක් ඇති. එහි නාමය කවරෙ යත්: වේදනාස්කන්‍ධ ය සංඥාස්කන්‍ධ ය සංස්කාරස්කන්‍ධ ය යන මේ නාම යයි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං රූපං: යං රූපං නිස්සාය මනොවිඤ්ඤාණධාතු වත්තති, ඉදං වුච්චති රූපං, ඉති ඉදඤ්ච නාමං ඉදඤ්ච රූපං, ඉදං වුච්චති නාමරූපං.

එහි රූපය කවරෙ යත්: යම් රූපයෙක් නිසා මනෝවිඥානධාතුව පවතී ද, මේ රූප යි කියනු ලැබේ. මෙසේ මේ නාමය ද, මේ රූපය ද යන මේ නාමරූප යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං: යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ- තජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණධාතු, ඉදං වුච්චති නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං.

එහි නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂෂ්ඨායතනය කවරෙ යත්: යම් චිත්තයෙක් මනසෙක් මානසයෙක් ... තදනුරූප වූ මනෝවිඥානධාතුයෙක් වේ ද, මේ නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් ෂෂ්ඨායතන යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො: යො ඵස්සො ඵුසනා සම්ඵුසනා සම්ඵුසිතත්තං, අයං වුච්චති ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො -පෙ- 01 4above තෙන වුච්චති එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොතීති.

එහි ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශය කවරෙ යත්: යම් ස්පර්‍ශයෙක් ස්පර්‍ශාකාරයෙක් මොනොවට ස්පර්‍ශ කරන අයුරෙක් මොනොවට ස්පර්‍ශ කළ බවෙක් වේ ද, මේ ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශ යි කියනු ලැබේ ... එහෙයින් ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යි කියනු ලැබේ.

4 වාරය

374. තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං, නාමරූපපච්චයා සළායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොති.

374. එසමයෙහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූප වෙයි, නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩායතනය වෙයි, ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශය වෙයි, ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාව වෙයි, තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් උපාදානය වෙයි, උපාදානප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වෙයි, මෙසේ මේ සියලු දුඃඛරාශිහුගේ සමුදය වේ.

තත්‍ථ කතමා අවිජ්ජා: යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං -පෙ- 01 1above අවිජ්ජාලඞ්ගි මොහො අකුසලමූලං, අයං වුච්චති අවිජ්ජා.

එහි අවිද්‍යා කවර යත්: යම් අඥානයෙක් අදර්‍ශනයෙක් ... අවිද්‍යාපරිඝයෙක් මෝහ සඞ්ඛ්‍යාත අකුශලමූලයෙක් වේ ද, මේ අවිද්‍යා යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො: යා චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං, අයං වුච්චති අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො.

එහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය කවරෙ යත්: යම් චේතනාවක් සංචේතනාවක් සිතන ලද බවෙක් වේ ද, මේ අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාර යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං: යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ- 01 2above තජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණධාතු, ඉදං වුච්චති සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං.

එහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය කවරෙ යත්: යම් චිත්තයෙක් මනසෙක් මානසයෙක් ... තදනුරූප වූ මනෝවිඥානධාතුවෙක් වේ ද, මේ සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥාන යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං: අත්‍ථි නාමං, අත්‍ථි රූපං.

එහි විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූපය කවරෙ යත්: නාමයෙක් ඇත. රූපයෙක් ඇති.

තත්‍ථ කතමං නාමං: වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො, ඉදං වුච්චති නාමං.

එහි නාමය කවරෙ යත්: වේදනාස්කන්‍ධ ය සංඥාස්කන්‍ධ ය සංස්කාරස්කන්‍ධ ය යන මේ නාම යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං රූපං: චක්ඛායතනස්ස උපචයො -පෙ- 01 6above කායායතනස්ස උපචයො, යං වා පනඤ්ඤම්පි අත්‍ථි රූපං චිත්තජං චිත්තහෙතුකං චිත්තසමුට්ඨානං, ඉදං වුච්චති රූපං. ඉති ඉදඤ්ච නාමං ඉදඤ්ච රූපං, ඉදං වුච්චති විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං.

එහි රූපය කවරෙ යත්: චක්ඛායතනයාගේ ඉපැත්මෙක් ... කායායතනයාගේ ඉපැත්මෙක් වේ ද, අන්‍යවූ ද චිත්තජ වූ චිත්තහේතුක වූ චිත්තසමුට්ඨාන වූ යම් රූපයෙක් වේ ද, මේ රූප යි කියනු ලැබේ. මෙසේ මේ නාමය ද මේ රූපය ද යන මේ විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූප යි කියනු ලැබේ.

නාමරූපපච්චයා සළායතනන්ති අත්‍ථි නාමං, අත්‍ථි රූපං.

නාමරූපච්චයා සළායතනං යනු නාමයෙක් ඇත රූපයෙක් ඇති.

තත්‍ථ කතමං නාමං: වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො, ඉදං වුච්චති නාමං.

එහි නාමය කවරෙ යත්: වේදනාස්කන්‍ධ ය සංඥාස්කන්‍ධ ය සංස්කාරස්කන්‍ධ යි මේ නාම යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං රූපං: චත්තාරො ච මහාභූතා, යඤ්ච රූපං නිස්සාය මනොවිඤ්ඤාණධාතු වත්තති, ඉදං වුච්චති රූපං, ඉති ඉදඤ්ච නාමං ඉදඤ්ච රූපං, ඉදං වුච්චති නාමරූපං.

එහි රූප කවරෙ යත්: සතර මහා භූතයෝ ද යම් රූපයකුත් ඇසිරි කොටගෙන මනෝවිඤ්ඤාණධාතු ව පවතී ද, මේ රූප යි කියනු ලැබේ. මෙසේ මේ නාමය ද මේ රූපය ද යන මේ නාමරූප යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං නාමරූපපච්චයා සළායතනං: චක්ඛායතනං සොතායතනං ඝානායතනං ජිව්හායතනං කායායතනං මනායතනං, ඉදං වුච්චති නාමරූපපච්චයා සළායතනං.

එහි නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් සළායතන කවරෙ යත්: චක්ඛායතන ය සෝතායතන ය ඝානායතන ය ජිව්හායතන ය කායායතන ය මනායතන යි මේ නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් සළායතන යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො: යො ඵස්සො ඵුසනා සම්ඵුසනා සම්ඵුසිතත්තං. අයං වුච්චති ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො -පෙ-above තෙන වුච්චති එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොතීති.

එහි ඡට්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශ කවරෙ යත්: යම් ස්පර්‍ශයෙක් ස්පර්‍ශ කරන අයුරෙක් මොනවට ස්පර්‍ශ කරන අයුරෙක් මොනවට ස්පර්‍ශ කළ බවෙක් වේ ද මේ ෂඩ්ධායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශ යි කියනු ලැබේ ... එහෙයින් 'එව මෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයෝ හොති' යි කියනු ලැබේ.

පච්චයචතුක්කං.

හෙතුචතුක්කං 1 වාරය

375. තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාහෙතුකො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරහෙතුකං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං විඤ්ඤාණහෙතුකං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමහෙතුකං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනහෙතුකො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සහෙතුකා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා වෙදනාහෙතුකා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං තණ්හාහෙතුකං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොති.

375. එසමයෙහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් අවිද්‍යාහේතුක වූ සංස්කාරය වේ. සංස්කාර ප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරහේතුක වූ විඥානය වේ. විඥානප්‍රත්‍යයෙන් විඥානහේතුක වූ නාමය වේ. නාමප්‍රත්‍යයෙන් නාමහේතුක වූ ෂඩ්ධාතයනය වේ. ෂඩ්ධායතනප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ධායතනහේතුක වූ ස්පර්‍ශය වේ. ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශහේතුක වූ වේදනාව වේ. වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාහේතුක වූ තෘෂ්ණාව වේ. තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාහේතුක වූ උපාදානය වේ. උපාදානප්‍රත්‍යයෙන් භවය වේ. භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වේ. ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාව හා මරණය වේ. මෙසේ මේ සියලු දුඃඛස්කන්‍ධයාගේ සමුදය වේ.

තත්‍ථ කතමා අවිජ්ජා: යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං -පෙ- 01 1aboveඅවිජ්ජාලඞ්ගි මොහො අකුසලමූලං, අයං වුච්චති අවිජ්ජා.

එහි අවිද්‍යාව කවර යත්: යම් අඥානයෙක් අදර්‍ශනයෙක් ... අවිද්‍යාපරිඝයෙක් මෝහසඞ්ඛ්‍යාත අකුශලමූලයෙක් වේ ද මේ අවිද්‍යා යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාහෙතුකො: යා චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං, අයං වුච්චති අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාහෙතුකො.

එහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් අවිද්‍යාහේතුක වූ සංස්කාරය කවරෙ යත්: යම් චේතනාවක් සඤ්චේතනාවක් සිතනලදබවෙක් වේ ද මේ අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් අවිද්‍යාහේතුක වූ සංස්කාර යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරහෙතුකං: යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ- 01 2aboveතජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණධාතු, ඉදං වුච්චති සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරහෙතුකං.

එහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරහේතුක වූ විඥානය කවරෙ යත්: යම් චිත්තයෙක් මනසෙක් මානසයෙක් ... තදනුරූප වූ මනෝවිඥානධාතුවෙක් වේ ද, මේ සංස්කාර ප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරහේතුක වූ විඥාන යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං විඤ්ඤාණහෙතුකං: වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො, ඉදං වුච්චති විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං විඤ්ඤාණහෙතුකං.

එහි විඥානප්‍රත්‍යයෙන් විඥානහේතුක වූ නාමය කවර යත්: වේදනාස්කන්‍ධ ය සංඥාස්කන්‍ධ ය සංස්කාරස්කන්‍ධ ය, මේ විඥානප්‍රත්‍යයෙන් විඥානහේතුක වූ නාම යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමහෙතුකං: යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ-aboveතජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණධාතු, ඉදං වුච්චති නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමහෙතුකං.

එහි නාමප්‍රත්‍යයෙන් නාමහේතුක වූ ෂෂ්ඨායතනය කවරෙ යත්: යම් චිත්තයෙක් මනසෙක් මානසයෙක් ... තදනුරූප වූ මනෝවිඥානධාතුයෙක් වේ ද, මේ නාමප්‍රත්‍යයෙන් නාමහේතුක වූ ෂෂ්ඨායතන යයි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනහෙතුකො: යො ඵස්සො ඵුසනා සම්ඵුසනා සම්ඵුසිතත්තං, අයං වුච්චති ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනහෙතුකො.

එහි ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ෂෂ්ඨායතනහේතුක වූ ස්පර්‍ශය කවරෙ යත්: යම් ස්පර්‍ශයෙක් ස්පර්‍ශ කරන අයුරෙක් මොනොවට ස්පර්‍ශ කරන අයුරෙක් මොනොවට ස්පර්‍ශ කළ බවෙක් වේ ද, මේ ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ෂෂ්ඨායතනහේතුක වූ ස්පර්‍ශ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සහෙතුකා: යං චෙතසිකං සාතං චෙතසිකං සුඛං චෙතොසම්ඵස්සජං සාතං සුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා සාතා සුඛා වෙදනා, අයං වුච්චති ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සහෙතුකා.

එහි ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශ හේතුක වූ වේදනාව කවර යත්: යම් චෛතසික වූ සාතයෙක් චෛතසික වූ සුඛයෙක් චිත්තසංස්පර්‍ශයෙන් උපන් සාත - සුඛ - වේදයිතයෙක් චේතෝසම්ඵස්සජ සාත - සුඛ - වේදනායෙක් වේ ද, මේ ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශහේතුක වූ වේදනාව යයි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමා වෙදනාපච්චයා තණ්හා වෙදනාහෙතුකා: යො රාගො සාරාගො -පෙ-above චිත්තස්ස සාරාගො, අයං වුච්චති වෙදනාපච්චයා තණ්හා වෙදනාහෙතුකා.

එහි වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාහේතුක වූ තෘෂ්ණාව කවර යත්: යම් රාගයෙක් සංරාගයෙක් ... චිත්තයාගේ බලවත් රාගයෙක් වේ ද, මේ වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් වේදනා හේතුක වූ තෘෂ්ණාව යයි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං තණ්හාපච්චයා උපාදානං තණ්හාහෙතුකං: යා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං -පෙ- විපරියෙසග්ගාහො, ඉදං වුච්චති තණ්හාපච්චයා උපාදානං තණ්හාහෙතුකං -පෙ- තෙන වුච්චති එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොතීති.

එහි තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාහේතුක වූ උපාදානය කවරෙ යත්: යම් දෘෂ්ටියෙක් දෘෂ්ටිගතයෙක් … විපරීතග්‍රාහයෙක් වේ ද, මේ තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාහේතුක වූ උපාදාන යි කියනු ලැබේ. … එහෙයින් 'එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදය හොති' යි කියනු ලැබේ.

2 වාරය

376. තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාහෙතුකො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරහෙතුකං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං විඤ්ඤාණහෙතුකං, නාමපච්චයා ඵස්සො නාමහෙතුකො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සහෙතුකා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා වෙදනාහෙතුකා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං තණ්හාහෙතුකං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

376. එසමයෙහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් අවිද්‍යාහේතුක වූ සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාර ප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරහේතුක වූ විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් විඥානහේතුක වූ නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් නාමහේතුක වූ ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශහේතුක වූ වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාහේතුක වූ තෘෂ්ණාව වෙයි, තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාහේතුක වූ උපාදානය වෙයි, උපාදානප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වෙයි. මෙසේ මේ සියලු දුඃඛරාශිහුගේ සමුදය වේ.

තත්‍ථ කතමා අවිජ්ජා: යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං -පෙ- අවිජ්ජාලඞ්ගි මොහො අකුසලමූලං, අයං වුච්චති අවිජ්ජා.

එහි අවිද්‍යා කවර යත්: යම් අඥානයෙක් අදර්‍ශනයෙක් … අවිද්‍යාපරිසයෙක් මෝහසඞ්ඛ්‍යාත අකුශලමූලයෙක් වේ ද, මේ අවිද්‍යා යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාහෙතුකො: යා චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං, අයං වුච්චති අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාහෙතුකො.

එහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් අවිද්‍යාහේතුක වූ සංස්කාරය කවරෙ යත්: යම් චේතනාවක් සඤ්චේතනාවක් සිතන ලද බවෙක් වේ ද, මේ අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් අවිද්‍යාහේතුක වූ සංස්කාර යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරහෙතුකං: යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ- තජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණධාතු, ඉදං වුච්චති සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරහෙතුකං.

එහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාර හේතුක වූ විඥානය කවරෙ යත්: යම් චිත්තයෙක් මනසෙක් මානසයෙක් … තදනුරූප වූ මනෝවිඥානධාතුයෙක් වේ ද මේ සංස්කාර ප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරහේතුක වූ විඥාන යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං විඤ්ඤාණහෙතුකං: වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො, ඉදං වුච්චති විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං විඤ්ඤාණහෙතුකං.

එහි විඥානප්‍රත්‍යයෙන් විඥානහේතුක වූ නාමය කවරෙ යත්: වේදනාස්කන්‍ධ ය සංඥාස්කන්‍ධ ය සංස්කාරස්කන්‍ධ ය යන මේ විඥානප්‍රත්‍යයෙන් විඥානහේතුක වූ නාම යයි කියනු ලැබේ.

නාමපච්චයා ඵස්සො නාමහෙතුකොති තත්‍ථ කතමං නාමං: ඨපෙත්‍වා ඵස්සං වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්‍ධො, ඉදං වුච්චති නාමං.

"නාමපච්චයා ඵස්සො නාමහේතුකො" යි එහි නාමය කවරෙ යත්: ස්පර්ශය තබා වේදනාස්කන්‍ධ ය සංඥාස්කන්‍ධ ය සංස්කාරස්කන්‍ධ ය විඥානස්කන්‍ධ ය යන මේ නාම යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො නාමපච්චයා ඵස්සො නාමහෙතුකො: යො ඵස්සො ඵුසනා සම්ඵුසනා සම්ඵුසිතත්තං, අයං වුච්චති නාමපච්චයා ඵස්සො නාමහෙතුකො -පෙ- තෙන වුච්චති එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතීති.

එහි නාමප්‍රත්‍යයෙන් නාමහේතුක වූ ස්පර්ශය කවරෙ යත්: යම් ස්පර්ශයෙක් පහස්නා අයුරෙක් මොනොවට පහස්නා අයුරෙක් මොනොවට ස්පර්ශ කළ බවෙක් වේ ද, මේ නාමප්‍රත්‍යයෙන් නාමහේතුක වූ ස්පර්ශ යයි කියනු ලැබේ. … එහෙයින් "එව මෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හොති" යි කියනු ලැබේ.

3 වාරය
377. තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාහෙතුකො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරහෙතුකං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං විඤ්ඤාණහෙතුකං, නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමරූපහෙතුකං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනහෙතුකො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සහෙතුකා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා වෙදනාහෙතුකා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං තණ්හාහෙතුකං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

377. එසමයෙහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් අවිද්‍යාහේතුක වූ සංස්කාරය වෙයි. සංස්කාර ප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාර හේතුක වූ විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් විඥානහේතුක වූ නාම රූපය වෙයි, නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූපහේතුක වූ ෂඩ්ායතනය වෙයි, ෂඩ්ායතන ප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ායතනහේතුක වූ ස්පර්‍ශය වෙයි, ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශහේතුක වූ වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාහේතුක වූ තෘෂ්ණාව වෙයි, තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණා හේතුක වූ උපාදානය වෙයි, උපාදානප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වෙයි. මෙසේ මේ සියලු දුඃඛරාශිහු ගේ සමුදය වේ.

තත්‍ථ කතමා අවිජ්ජා: යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං -පෙ- අවිජ්ජාලඞ්ගි මොහො අකුසලමූලං, අයං වුච්චති අවිජ්ජා.

එහි අවිද්‍යාව කවර යත්: යම් අඥානයෙක් අදර්‍ශනයෙක් ... අවිද්‍යාපරිඝයෙක් මෝහසඞ්ඛ්‍යාත අකුශලමූලයෙක් වේ ද, මේ අවිද්‍යා යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාහෙතුකො: යා චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං, අයං වුච්චති අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාහෙතුකො.

එහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් අවිද්‍යාහේතුක වූ සංස්කාරය කවරෙ යත්: යම් චේතනාවක් සංචේතනාවක් සිතන ලද බවෙක් වේ ද, මේ අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් අවිද්‍යාහේතුක වූ සංස්කාර යයි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරහෙතුකං: යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ- තජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණධාතු, ඉදං වුච්චති සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරහෙතුකං.

එහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරහේතුක වූ විඥානය කවරෙ යත්: යම් චිත්තයෙක් මනසෙක් මානසයෙක් ... තදනුරූප වූ මනෝවිඥානධාතුයෙක් වේ ද, මේ සංස්කාර ප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරහේතුක වූ විඥාන යයි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං විඤ්ඤාණහෙතුකං: අත්‍ථි නාමං, අත්‍ථි රූපං, තත්‍ථ කතමං නාමං: වෙදනාක්ඛන්ධො සඤ්ඤාක්ඛන්ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො, ඉදං වුච්චති නාමං.

එහි විඥානප්‍රත්‍යයෙන් විඥානහේතුක වූ නාමරූපය කවරෙ යත්: නාමයෙක් ඇත, රූපයෙක් ඇති. එහි නාමය කවරෙ යත්: වේදනාස්කන්ධ ය සංඥාස්කන්ධ ය සංස්කාරස්කන්ධ ය යන මේ නාම යයි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං රූපං: චක්ඛායතනස්ස උපචයො -පෙ- කායායතනස්ස උපචයො, යං වා පනඤ්ඤම්පි අත්‍ථි රූපං චිත්තජං චිත්තහෙතුකං චිත්තසමුට්ඨානං, ඉදං වුච්චති රූපං, ඉති ඉදඤ්ච නාමං ඉදඤ්ච රූපං ඉදං වුච්චති විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං විඤ්ඤාණහෙතුකං.

එහි රූපය කවරෙ යත්: චක්‍ෂුරායතනයාගේ ඉපැද්මෙක් .... කායායතනයාගේ ඉපැද්මෙක් වේ ද, යළි අන්‍ය වූ ද චිත්තජ වූ චිත්තහේතුක වූ චිත්තසමුත්‍ථාන වූ යම් රූපයෙක් හෝ ඇද්ද, මේ රූප යයි කියනු ලැබේ. මෙසේ මේ නාම ය ද, මේ රූපය ද යන මේ විඥානප්‍රත්‍යයෙන් විඥානහේතුක වූ නාමරූප යි කියනු ලැබේ.

නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමරූපහෙතුකන්ති: අත්‍ථි නාමං, අත්‍ථි රූපං. තත්‍ථ කතමං නාමං: වෙදනාක්ඛන්ධො සඤ්ඤාක්ඛන්ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො - ඉදං වුච්චති නාමං.

'නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමරූපහේතුකං' යනු: නාමයෙක් ඇත, රූපයෙක් ඇති. එහි නාමය කවරෙ යත්: වේදනාස්කන්ධය සංඥාස්කන්ධය සංස්කාරස්කන්ධය යන මේ නාම යයි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං රූපං: යං රූපං නිස්සාය මනොවිඤ්ඤාණධාතු වත්තති, ඉදං වුච්චති රූපං. ඉති ඉදඤ්ච නාමං ඉදඤ්චරූපං, ඉදං වුච්චති නාමරූපං.

එහි රූපය කවරෙ යත්: යම් රූපයක් නිසා මනෝවිඥානධාතුව පවතී ද, මේ රූප යයි කියනු ලැබේ. මෙසේ මේ නාමය ද, මේ රූපය ද යන මේ නාමරූප යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමරූපහෙතුකං: යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ- තජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණධාතු, ඉදං වුච්චති නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමරූපහෙතුකං.

එහි නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූපහේතුක වූ ෂෂ්ඨායතනය කවර යත්: යම් චිත්තයෙක් මනසෙක් මානසයෙක් … තදනුරූප වූ මනෝවිඥානධාතුයෙක් වේ ද, මේ නාමරූප ප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූපහේතුක වූ ෂෂ්ඨායතන යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනහෙතුකො: යො ඵස්සො ඵුසනා සම්ඵුසනා සම්ඵුසිතත්තං, අයං වුච්චති ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනහෙතුකො -පෙ- තෙන වුච්චති එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොතීති.

එහි ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ෂෂ්ඨායතනහේතුක වූ ස්පර්‍ශය කවරෙ යත්: යම් ස්පර්‍ශයෙක් ස්පර්‍ශ කරන අයුරෙක් මොනොවට ස්පර්‍ශ කරන අයුරෙක් ස්පර්‍ශ කරන ලද බවෙක් වේ ද, මේ ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ෂෂ්ඨායතනහේතුක වූ ස්පර්‍ශ යයි කියනු ලැබේ. … එහෙයින් “එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයෝ හොති” යි කියනු ලැබේ.

4 වාරය

378. තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාහෙතුකො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරහෙතුකං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං විඤ්ඤාණහෙතුකං, නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමරූපහෙතුකං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනහෙතුකො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සහෙතුකා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා වෙදනාහෙතුකා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං තණ්හාහෙතුකං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොති.

378. එසමයෙහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් අවිද්‍යාහේතුක වූ සංස්කාර වෙයි, සංස්කාර ප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරහේතුක වූ විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් විඥානහේතුක වූ නාමරූප වෙයි, නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූපහේතුක වූ ෂෂ්ඨායතනය වෙයි, ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ෂෂ්ඨායතනහේතුක වූ ස්පර්‍ශය වෙයි, ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශහේතුක වූ වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාහේතුක වූ තෘෂ්ණාව වෙයි, තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාහේතුක වූ උපාදානය වෙයි, උපාදානප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වෙයි. මෙසේ මේ සියලු දුඃඛරාශිහුගේ සමුදය වේ.

තත්‍ථ කතමා අවිජ්ජා: යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං -පෙ- අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං, අයං වුච්චති අවිජ්ජා.

එහි අවිද්‍යාව කවර යත්: යම් අඥානයෙක් අදර්‍ශනයෙක් … අවිද්‍යාපරිඝයෙක් මෝහසඞ්ඛ්‍යාත අකුශලමූලයෙක් වේ ද, මේ අවිද්‍යා යයි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාහෙතුකො: යා චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං, අයං වුච්චති අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාහෙතුකො.

එහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් අවිද්‍යාහේතුක වූ සංස්කාරය කවරෙ යත්: යම් චේතනාවක් සංචේතනාවක් සිතන ලද බවෙක් වේ ද, මේ අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් අවිද්‍යාහේතුක වූ සංස්කාර යයි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරහෙතුකං: යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ- තජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණධාතු, ඉදං වුච්චති සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරහෙතුකං.

එහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරහේතුක වූ විඥානය කවරෙ යත්: යම් චිත්තයෙක් මනසෙක් මානසයෙක් … තදනුරූප වූ මනෝවිඥානධාතුයෙක් වේ ද, මේ සංස්කාර ප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරහේතුක වූ විඥාන යයි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං විඤ්ඤාණහෙතුකං: අත්‍ථි නාමං, අත්‍ථි රූපං.

තත්‍ථ කතමං නාමං: වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො, ඉදං වුච්චති නාමං.

එහි විඥානප්‍රත්‍යයෙන් විඥානහේතුක වූ නාමරූප කවරෙ යත්: නාමයෙක් ඇත, රූපයෙක් ඇති, එහි නාමය කවරෙ යත්: වේදනාස්කන්‍ධ ය සංඥාස්කන්‍ධ ය සංස්කාරස්කන්‍ධය යන මේ නාම යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං රූපං: චක්ඛායතනස්ස උපචයො -පෙ- කායායතනස්ස උපචයො, යං වා පනඤ්ඤම්පි අත්‍ථි රූපං චිත්තජං චිත්තහෙතුකං චිත්තසමුට්ඨානං, ඉදං වුච්චති රූපං. ඉති ඉදඤ්ච නාමං, ඉදඤ්ච රූපං, ඉදං වුච්චති විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං විඤ්ඤාණහෙතුකං.

එහි රූපය කවරෙ යත්: චක්‍ෂුරායතනයාගේ ඉපැද්මෙක් වේ ද ... කායායතනයාගේ ඉපැද්මෙක් වේ ද, යළි අන්‍ය වූ ද චිත්තජ වූ චිත්තහේතුක වූ චිත්තසමුත්‍ථාන වූ යම් රූපයෙක් හෝ ඇද්ද, මේ රූප යයි කියනු ලැබේ. මෙසේ ම නාමය ද, මේ රූපය ද යන මේ විඥානප්‍රත්‍යයෙන් විඥානහේතුක වූ නාමරූප යි කියනු ලැබේ.

නාමරූපපච්චයා සළායතනං නාමරූපහෙතුකන්ති: අත්‍ථි නාමං, අත්‍ථි රූපං. තත්‍ථ කතමං නාමං: වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො, ඉදං වුච්චති නාමං.

නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූපහේතුක වූ ෂඩායතනය යනු: නාමයෙක් ඇත, රූපයෙක් ඇති. එහි නාමය කවරෙ යත්: වේදනාස්කන්‍ධ ය සංඥාස්කන්‍ධ ය සංස්කාර ස්කන්‍ධ යි. මේ නාම යයි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං රූපං: චත්තාරො ච මහාභූතා, යං ච රූපං නිස්සාය මනොවිඤ්ඤාණධාතු වත්තති, ඉදං වුච්චති රූපං. ඉති ඉදඤ්ච නාමං ඉදඤ්ච රූපං, ඉදං වුච්චති නාමරූපං.

එහි රූපය කවරෙ යත්: සතර මහාභූතයෝ ද, යළි යම් රූපයක් නිසා මනෝවිඥාන ධාතුව පවතී ද, මේ රූප යි කියනු ලැබේ. මෙසේ මේ නාමය ද, මේ රූපය ද මේ නාමරූප යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං නාමරූපපච්චයා සළායතනං නාමරූපහෙතුකං: චක්ඛායතනං -පෙ- මනායතනං, ඉදං වුච්චති නාමරූපපච්චයා සළායතනං නාමරූපහෙතුකං.

එහි නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූපහේතුක වූ ෂඩායතනය කවරෙ යත්: චක්‍ෂුරායතන ය ... මනායතන යි, මේ නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූපහේතුක වූ ෂඩායතන යයි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනහෙතුකො: යො ඵස්සො ඵුසනා සම්ඵුසනා සම්ඵුසිතත්තං, අයං වුච්චති ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනහෙතුකො.

එහි ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ෂෂ්ඨායතනහේතුක වූ ස්පර්‍ශය කවරෙ යත්: යම් ස්පර්‍ශයෙක් ස්පර්‍ශ කරන අයුරෙක් මොනොවට ස්පර්‍ශ කරන අයුරෙක් මොනොවට ස්පර්‍ශ කළ බවෙක් වේ ද, මේ ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ෂෂ්ඨායතනහේතුක වූ ස්පර්‍ශ යයි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සහෙතුකා: යං චෙතසිකං සාතං චෙතසිකං සුඛං චෙතොසම්ඵස්සජං සාතං සුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා සාතා සුඛා වෙදනා, අයං වුච්චති ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සහෙතුකා.

එහි ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශහේතුක වූ වේදනාව කවර යත්: යම් චෛතසික වූ සාතයෙක් චෛතසික වූ සුඛයෙක් චේතෝසම්ඵස්සජ සාත - සුඛ - වේදයිතයෙක් චේතෝසම්ඵස්සජ සාත - සුඛ - වේදනායෙක් වේ ද, මේ ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශහේතුක වූ වේදනා යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමා වෙදනාපච්චයා තණ්හා වෙදනාහෙතුකා: යො රාගො සාරාගො -පෙ- චිත්තස්ස සාරාගො, අයං වුච්චති වෙදනාපච්චයා තණ්හා වෙදනාහෙතුකා.

එහි වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාහේතුක වූ තෘෂ්ණා කවර යත්: යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක් ... චිත්තයාගේ බලවත් රාගයෙක් වේ ද, මේ වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාහේතුක වූ තෘෂ්ණා යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං තණ්හාපච්චයා උපාදානං තණ්හාහෙතුකං: යා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං -පෙ- තිත්‍ථායතනං විපරියෙසගාහො, ඉදං වුච්චති තණ්හාපච්චයා උපාදානං තණ්හාහෙතුකං -පෙ- තෙන වුච්චති එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොතීති.

එහි තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාහේතුක වූ උපාදානය කවරෙ යත්: යම් දෘෂ්ටියෙක් දෘෂ්ටිගතයෙක් … තීර්‍ථායතනයෙක් විපරීතග්‍රාහයෙක් වේ ද, මේ තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාහේතුක වූ උපාදාන යයි කියනු ලැබේ … එයින් කියනු ලැබෙයි: “එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයෝ හොති” යි.

හෙතුචතුක්කං.

සම්පයුත්තචතුක්කං 1 වාරය

379. තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාසම්පයුත්තො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරසම්පයුත්තං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං විඤ්ඤාණසම්පයුත්තං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමසම්පයුත්තං, ඡට්ඨායතපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනසම්පයුත්තො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සසම්පයුත්තා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා වෙදනාසම්පයුත්තා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං තණ්හාසම්පයුත්තං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොති.

379. එසමයෙහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් අවිද්‍යාව හා සම්ප්‍රයුක්ත වූ සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරසම්ප්‍රයුක්ත වූ විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් විඥාන සම්ප්‍රයුක්ත වූ නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් නාමසම්ප්‍රයුක්ත වූ ෂඩ්ධායතනය වෙයි, ෂඩ්ධායතනප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ධායතනසම්ප්‍රයුක්ත වූ ස්පර්‍ශය වෙයි, ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශ සම්ප්‍රයුක්ත වූ වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාසම්ප්‍රයුක්ත වූ තෘෂ්ණාව වෙයි, තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාසම්ප්‍රයුක්ත වූ උපාදානය වෙයි, උපාදානප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරා මරණ වෙයි. මෙසේ මේ සියලු දුඃඛ රාශිහුගේ සමුදය වේ.

තත්‍ථ කතමා අවිජ්ජා: යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං -පෙ- අවිජ්ජාලඞ්ගි මොහො අකුසලමූලං, අයං වුච්චති අවිජ්ජා.

එහි අවිද්‍යාව කවර යත්: යම් අඥානයෙක් අදර්‍ශනයෙක් … අවිද්‍යාපරිඝයෙක් මෝහසඞ්ඛ්‍යාත අකුශලමූලයෙක් වේ ද, මේ අවිද්‍යා යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාසම්පයුත්තො: යා චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං, අයං වුච්චති අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාසම්පයුත්තො.

එහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් අවිද්‍යාව හා සම්ප්‍රයුක්ත වූ සංස්කාරය කවරෙ යත්: යම් චේතනාවක් සඤ්චේතනාවක් සිතන ලද බවෙක් වේ ද, මේ අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් අවිද්‍යාසම්ප්‍රයුක්ත වූ සංස්කාර යයි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරසම්පයුත්තං: යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ- තජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණධාතු, ඉදං වුච්චති සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරසම්පයුත්තං.

එහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරසම්ප්‍රයුක්ත වූ විඥානය කවරෙ යත්: යම් චිත්තයෙක් මනසෙක් මානසයෙක් … තදනුරූප වූ මනෝවිඥානධාතුයෙක් වේ ද, මේ සංස්කාර ප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරසම්ප්‍රයුක්ත වූ විඥාන යයි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං විඤ්ඤාණසම්පයුත්තං: වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො, ඉදං වුච්චති විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං විඤ්ඤාණසම්පයුත්තං.

එහි විඥානප්‍රත්‍යයෙන් විඥානසම්ප්‍රයුක්ත වූ නාමය කවරෙ යත්: වේදනාස්කන්‍ධ ය සංඥාස්කන්‍ධ ය සංස්කාරස්කන්‍ධ ය යි, මේ විඥානප්‍රත්‍යයෙන් විඥානසම්ප්‍රයුක්ත වූ නාම යයි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමසම්පයුත්තං: යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ- තජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණධාතු, ඉදං වුච්චති නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමසම්පයුත්තං.

එහි නාමප්‍රත්‍යයෙන් නාමසම්ප්‍රයුක්ත වූ ෂඩ්ධායතනය කවරෙ යත්: යම් චිත්තයෙක් මනසෙක් මානසයෙක් … තදනුරූප වූ මනෝවිඥානධාතුයෙක් වේ ද, මේ නාමප්‍රත්‍යයෙන් නාමසම්ප්‍රයුක්ත වූ ෂඩ්ධායතන යයි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනසම්පයුත්තො: යො ඵස්සො ඵුසනා සම්ඵුසනා සම්ඵුසිතත්තං, අයං වුච්චති ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනසම්පයුත්තො.

එහි ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ෂෂ්ඨායතනසම්ප්‍රයුක්ත වූ ස්පර්‍ශය කවරෙ යත්: යම් ස්පර්‍ශයෙක් ස්පර්‍ශ කරන අයුරෙක් මොනොවට ස්පර්‍ශ කරන අයුරෙක් ස්පර්‍ශ කළ බවෙක් වේ ද, මේ ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ෂෂ්ඨායතනසම්ප්‍රයුක්ත වූ ස්පර්‍ශ යයි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සසම්පයුත්තා: යං චෙතසිකං සාතං චෙතසිකං සුඛං චෙතොසම්ඵස්සජං සාතං සුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා සාතා සුඛා වෙදනා, අයං වුච්චති ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සසම්පයුත්තො.

එහි ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශසම්ප්‍රයුක්ත වූ වේදනාව කවර යත්: යම් චෛතසික වූ සාතයෙක් චෛතසික වූ සුඛයෙක් චේතෝසම්ඵස්සජ සාත - සුඛ - වේදයිතයෙක් චේතෝසම්ඵස්සජ සාත - සුඛ - වේදනායෙක් වේ ද, මේ ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශසම්ප්‍රයුක්ත වූ වේදනා යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමා වෙදනාපච්චයා තණ්හා වෙදනාසම්පයුත්තා: යො රාගො සාරාගො -පෙ- චිත්තස්ස සාරාගො, අයං වුච්චති වෙදනාපච්චයා තණ්හා වෙදනාසම්පයුත්තා.

එහි වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාසම්ප්‍රයුක්ත වූ තෘෂ්ණාව කවර යත්: යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක් ... චිත්තයාගේ බලවත් රාගයෙක් වේ ද, මේ වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාසම්ප්‍රයුක්ත වූ තෘෂ්ණා යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං තණ්හාපච්චයා උපාදානං තණ්හාසම්පයුත්තං: යා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං -පෙ- තිත්‍ථායතනං විපරියෙසගාහො, ඉදං වුච්චති තණ්හාපච්චයා උපාදානං තණ්හාසම්පයුත්තං -පෙ- තෙන වුච්චති "එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොතී"ති.

එහි තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාසම්ප්‍රයුක්ත වූ උපාදානය කවරෙ යත්: යම් දෘෂ්ටියෙක් දෘෂ්ටිගතයෙක් ... තීර්‍ත්‍ථායතනයෙක් විපරීතග්‍රාහයෙක් වේ ද, මේ තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාසම්ප්‍රයුක්ත වූ උපාදාන යි කියනු ලැබේ. ...එයින් කියනු ලැබෙයි: "එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයෝ හොති" යි.

2 වාරය

380. තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාසම්පයුත්තො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරසම්පයුත්තං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං විඤ්ඤාණසම්පයුත්තං, නාමපච්චයා ඵස්සො නාමසම්පයුත්තො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සසම්පයුත්තො, වෙදනාපච්චයා තණ්හා වෙදනාසම්පයුත්තා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං, තණ්හාසම්පයුත්තං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොති.

380. එසමයෙහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් අවිද්‍යාසම්ප්‍රයුක්ත වූ සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාර ප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරසම්ප්‍රයුක්ත වූ විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් විඥානසම්ප්‍රයුක්ත වූ නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් නාමසම්ප්‍රයුක්ත වූ ස්පර්‍ශය වෙයි, ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශසම්ප්‍රයුක්ත වූ වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාසම්ප්‍රයුක්ත වූ තෘෂ්ණාව වෙයි, තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාසම්ප්‍රයුක්ත වූ උපාදානය වෙයි, උපාදානප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වෙයි. මෙසේ මේ සියලු දුඃඛරාශිහුගේ සමුදය වේ.

තත්‍ථ කතමා අවිජ්ජා: යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං -පෙ- අවිජ්ජාලඞ්ගි මොහො අකුසලමූලං, අයං වුච්චති අවිජ්ජා.

එහි අවිද්‍යාව කවර යත්: යම් අඥානයෙක් අදර්‍ශනයෙක් ... අවිද්‍යාපර්‍ය්‍යෙයෙක් මෝහසඞ්ඛ්‍යාත අකුශලමූලයෙක් වේ ද, මේ අවිද්‍යා යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාසම්පයුත්තො: යා චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං, අයං වුච්චති අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාසම්පයුත්තො.

එහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් අවිද්‍යාසම්ප්‍රයුක්ත වූ සංස්කාරය කවරෙ යත්: යම් චේතනාවක් සඤ්චේතනාවක් සිතන ලද බවෙක් වේ ද, මේ අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් අවිද්‍යාසම්ප්‍රයුක්ත වූ සංස්කාර යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමංසඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරසම්පයුත්තං: යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ- තජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණධාතුං. ඉදං වුච්චති සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරසම්පයුත්තං.

එහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරසම්ප්‍රයුක්ත වූ විඥානය කවරෙ යත්: යම් චිත්තයෙක් මනසෙක් මානසයෙක් ... තදනුරූප වූ මනෝවිඥානධාතුයෙක් වේ ද, මේ සංස්කාර ප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරසම්ප්‍රයුක්ත වූ විඥාන යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං විඤ්ඤාණසම්පයුත්තං: වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො, ඉදං වුච්චති විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං විඤ්ඤාණසම්පයුත්තං.

එහි විඥානප්‍රත්‍යයෙන් විඥානසම්ප්‍රයුක්ත වූ නාමය කවරෙ යත්: වේදනාස්කන්‍ධ ය සංඥාස්කන්‍ධ ය සංස්කාරස්කන්‍ධ යි. මේ විඥානප්‍රත්‍යයෙන් විඥානසම්ප්‍රයුක්ත වූ නාම යයි කියනු ලැබේ.

නාමපච්චයා ඵස්සො නාමසම්පයුත්තොති තත්‍ථ කතමං නාමං: ඨපෙත්‍වා ඵස්සං, වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්‍ධො, ඉදං වුච්චති නාමං. තත්‍ථ කතමො නාමපච්චයා නාමසම්පයුත්තො: යො ඵස්සො ඵුසනා සම්ඵුසනා සම්ඵුසිතත්තං, අයං වුච්චති නාමපච්චයා ඵස්සො නාමසම්පයුත්තො -පෙ- තෙන වුච්චති ‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොතී’ති.

නාමප්‍රත්‍යයෙන් නාමසම්ප්‍රයුක්ත වූ ස්පර්‍ශය යනු: එහි නාමය කවරෙ යත්: ස්පර්‍ශය තබා වේදනාස්කන්‍ධ ය සංඥාස්කන්‍ධ ය සංස්කාරස්කන්‍ධ ය විඥානස්කන්‍ධ යි, මේ නාම යයි කියනු ලැබේ. එහි නාමප්‍රත්‍යයෙන් නාමසම්ප්‍රයුක්ත වූ ස්පර්‍ශය කවරෙ යත්: යම් ස්පර්‍ශයෙක් ස්පර්‍ශ කරන අයුරෙක් මොනොවට ස්පර්‍ශ කරන අයුරෙක් ස්පර්‍ශ කළ බවෙක් වේ ද, මේ නාමප්‍රත්‍යයෙන් නාමසම්ප්‍රයුක්ත වූ ස්පර්‍ශ යයි කියනු ලැබේ. ... එයින් කියනු ලැබෙයි: “එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයෝ හොති” යි.

3 වාරය

381. තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාසම්පයුත්තො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරසම්පයුත්තං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං විඤ්ඤාණසම්පයුත්තං නාමං, නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමසම්පයුත්තං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනසම්පයුත්තො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සසම්පයුත්තා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා වෙදනාසම්පයුත්තා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං, තණ්හාසම්පයුත්තං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොති.

381. එසමයෙහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් අවිද්‍යාසම්ප්‍රයුක්ත වූ සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාර ප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරසම්ප්‍රයුක්ත වූ විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූප වෙයි, නාමය විඥානසම්ප්‍රයුක්ත ය, නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් නාමසම්ප්‍රයුක්ත වූ ෂඩ්ායතනය වෙයි, ෂඩ්ායතනප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ායතනසම්ප්‍රයුක්ත වූ ස්පර්‍ශය වෙයි, ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශසම්ප්‍රයුක්ත වූ වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාසම්ප්‍රයුක්ත වූ තෘෂ්ණාව වෙයි, තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාසම්ප්‍රයුක්ත වූ උපාදානය වෙයි, උපාදානප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වෙයි. මෙසේ මේ සියලු දුඃඛරාශිහුගේ සමුදය වේ.

තත්‍ථ කතමා අවිජ්ජා: යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං -පෙ- අවිජ්ජාලඞ්ගි මොහො අකුසලමූලං, අයං වුච්චති අවිජ්ජා.

එහි අවිද්‍යාව කවර යත්: යම් අඥානයෙක් අදර්‍ශනයෙක් ... අවිද්‍යාපර්‍ය්‍යවසානයෙක් මෝහසඞ්ඛ්‍යාත අකුශලමූලයෙක් වේ ද, මේ අවිද්‍යා යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාසම්පයුත්තො: යා චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං, අයං වුච්චති අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාසම්පයුත්තො.

එහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් අවිද්‍යාසම්ප්‍රයුක්ත වූ සංස්කාරය කවරෙ යත්: යම් චේතනාවක් සඤ්චේතනාවක් සිතන ලද බවෙක් වේ ද, මේ අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් අවිද්‍යාසම්ප්‍රයුක්ත වූ සංස්කාර යයි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරසම්පයුත්තං: යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ- තජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණධාතු, ඉදං වුච්චති සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරසම්පයුත්තං.

එහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරසම්ප්‍රයුක්ත වූ විඥානය කවරෙ යත්: යම් චිත්තයෙක් මනසෙක් මානසයෙක් … තදනුරූප වූ මනෝවිඥානධාතුයෙක් වේ ද, මේ සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරසම්ප්‍රයුක්ත විඥාන යයි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං, විඤ්ඤාණසම්පයුත්තං නාමං: අත්‍ථි නාමං අත්‍ථි රූපං. තත්‍ථ කතමං නාමං: වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො, ඉදං වුච්චති නාමං

එහි විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූපය, විඥානසම්ප්‍රයුක්ත වූ නාමය කවරෙ යත්: නාමයෙක් ඇත, රූපයෙක් ඇති. එහි නාමය කවරෙ යත්: වේදනාස්කන්‍ධ ය සංඥාස්කන්‍ධ ය සංස්කාරස්කන්‍ධ යි. මේ නාම යයි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං රූපං: චක්ඛායතනස්ස උපචයො -පෙ- කායායතනස්ස උපචයො, යං වා පනඤ්ඤම්පි අත්‍ථි රූපං චිත්තජං චිත්තහෙතුකං චිත්තසමුට්ඨානං, ඉදං වුච්චති රූපං. ඉති ඉදඤ්ච නාමං, ඉදඤ්ච රූපං, ඉදං වුච්චති විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං විඤ්ඤාණසම්පයුත්තං නාමං.

එහි රූපය කවරෙ යත්: චක්‍ෂුරායතනයාගේ ඉපැද්ම ය … කායායතනයාගේ ඉපැද්ම ය, යළි අන්‍ය වූ ද චිත්තජ වූ චිත්තහේතුක වූ චිත්තසමුත්‍ථාන වූ යම් රූපයෙක් හෝ ඇද්ද, මේ රූප යයි කියනු ලැබේ. මෙසේ මේ නාමය ද, මේ රූපය ද මේ නාමරූප යි කියනු ලැබේ

නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමසම්පයුත්තන්ති: අත්‍ථි නාමං, අත්‍ථි රූපං. තත්‍ථ කතමං නාමං: වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො, ඉදං වුච්චති නාමං.

[need trans]: නාමයෙක් ඇත, රූපයෙක් ඇති. එහි නාමය කවරෙ යත්: වේදනාස්කන්‍ධ ය සංඥාස්කන්‍ධ ය සංස්කාරස්කන්‍ධ යි. මේ නාම යයි කියනු ලැබේ. *

තත්‍ථ කතමං රූපං: යං රූපං නිස්සාය මනොවිඤ්ඤාණධාතු වත්තති ඉදං වුච්චති රූපං. ඉති ඉදඤ්ච නාමං, ඉදඤ්ච රූපං, ඉදං වුච්චති නාමරූපං.

එහි රූපය කවරෙ යත්: යම් රූපයෙක් නිසා මනෝවිඥානධාතුව පවතී ද, මේ රූප යි කියනු ලැබේ. මෙසේ මේ නාමය ද, මේ රූපය ද යන මේ නාමරූප යි කියනු ලැබේ.*

තත්‍ථ කතමං නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමසම්පයුත්තං: යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ- තජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණධාතු, ඉදං වුච්චති නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමසම්පයුත්තං.

එහි නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් නාමසම්ප්‍රයුක්ත වූ ෂෂ්ඨායතනය කවරෙ යත්: යම් චිත්තයෙක් මනසෙක් මානසයෙක් … තදනුරූප වූ මනෝවිඥානධාතුයෙක් වේ ද, මේ නාමරූප ප්‍රත්‍යයෙන් නාමසම්ප්‍රයුක්ත වූ ෂෂ්ඨායතන යයි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනනසම්පයුත්තො: යො ඵස්සො ඵුසනා සම්ඵුසනා සමඵුසිතත්තං, අයං වුච්චති ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනසම්පයුත්තො -පෙ- තෙන වුච්චති එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොතීති.

එහි ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ෂෂ්ඨායතනසම්ප්‍රයුක්ත වූ ස්පර්‍ශය කවරෙ යත්: යම් ස්පර්‍ශයෙක් ස්පර්‍ශ කරන අයුරෙක් මොනොවට ස්පර්‍ශ කරන අයුරෙක් ස්පර්‍ශ කළ බවෙක් වේ ද, මේ ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ෂෂ්ඨායතනසම්ප්‍රයුක්ත වූ ස්පර්‍ශ යයි කියනු ලැබේ. … එයින් කියනු ලැබෙයි: “එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයෝ හොති” යි.

382. තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාසම්පයුත්තො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරසම්පයුත්තං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං විඤ්ඤාණසම්පයුත්තං නාමං, නාමරූපපච්චයා සළායතනං නාමසම්පයුත්තං ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනසම්පයුත්තො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සසම්පයුත්තා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා වෙදනාසම්පයුත්තා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං තණ්හාසම්පයුත්තං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොති.

4 වාරය

382. එසමයෙහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් අවිද්‍යාසම්ප්‍රයුක්ත වූ සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරසම්ප්‍රයුක්ත වූ විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූපය වෙයි, නාමය විඥානසම්ප්‍රයුක්ත යි, නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩායතනය

වෙයි, ෂඩ්ධායතනය නාමසම්ප්‍රයුක්ත යි, ෂඩ්ධායතනප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ධායතනසම්ප්‍රයුක්ත වූ ස්පර්‍ශය වෙයි, ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශසම්ප්‍රයුක්ත වූ වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් වේදනා සම්ප්‍රයුක්ත වූ තෘෂ්ණාව වෙයි, තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාසම්ප්‍රයුක්ත වූ උපාදානය වෙයි, උපාදානප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වෙයි. මෙසේ මේ සියලු දුඃඛරාශිහුගේ සමුදය වේ.

තත්‍ථ කතමා අවිජ්ජා: යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං -පෙ- අවිජ්ජාලඞ්ගි මොහො අකුසලමූලං, අයං වුච්චති අවිජ්ජා.

එහි අවිද්‍යාව කවර යත්: යම් අඥානයෙක් අදර්‍ශනයෙක් ... අවිද්‍යාපරිඝයෙක් මෝහසඞ්ඛ්‍යාත අකුශලමූලයෙක් වේ ද, මේ අවිද්‍යා යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාසම්පයුත්තො: යා චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං, අයං වුච්චති අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො අවිජ්ජාසම්පයුත්තො.

එහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් අවිද්‍යාසම්ප්‍රයුක්ත වූ සංස්කාරය කවරෙ යත්: යම් චේතනාවක් සඤ්චේතනාවක් සිතන ලද බවෙක් වේ ද, මේ අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් අවිද්‍යා සම්ප්‍රයුක්ත වූ සංස්කාර යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරසම්පයුත්තං: යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ- තජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණධාතු, ඉදං වුච්චති සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරසම්පයුත්තං.

එහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරසම්ප්‍රයුක්ත වූ විඥානය කවරෙ යත්: යම් චිත්තයෙක් මනසෙක් මානසයෙක් ... තදනුරූප වූ මනෝවිඥානධාතුවෙක් වේ ද, මේ සංස්කාර ප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරසම්ප්‍රයුක්ත වූ විඥාන යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං විඤ්ඤාණසම්පයුත්තං නාමං: අත්‍ථි නාමං, අත්‍ථි රූපං. තත්‍ථ කතමං නාමං: වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො, ඉදං වුච්චති නාමං

එහි විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූපය, විඥානසම්ප්‍රයුක්ත වූ නාමය කවරෙ යත්: නාමයෙක් ඇත. රූපයෙක් ඇති, එහි නාමය කවරෙ යත්: වේදනාස්කන්‍ධ ය සංඥාස්කන්‍ධ ය සංස්කාරස්කන්‍ධ යි, මේ නාම යයි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං රූපං: චක්ඛායතනස්ස උපචයො -පෙ- කායායතනස්ස උපචයො. යං වා පනඤ්ඤම්පි අත්‍ථි රූපං චිත්තජං චිත්තහෙතුකං චිත්තසමුට්ඨානං, ඉදං වුච්චති රූපං. ඉති ඉදඤ්ච නාමං, ඉදඤ්ච රූපං, ඉදං වුච්චති විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං විඤ්ඤාණසම්පයුත්තං නාමං.

එහි රූපය කවරෙ යත්: චක්‍ෂුරායතනයාගේ ඉපැද්මෙක් ... කායායතනයාගේ ඉපැද්මෙක් වේ ද, යළි අන්‍ය වූ ද චිත්තජ වූ චිත්තහේතුක වූ චිත්තසමුත්‍ථාන වූ යම් රූපයෙක් හෝ ඇද්ද, මේ රූප යයි කියනු ලැබේ. මෙසේ මේ නාමය ද, මේ රූපය ද යන මේ විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූපය විඥානසම්ප්‍රයුක්ත වූ නාම යයි කියනු ලැබේ.

නාමරූපපච්චයා සළායතනං නාමසම්පයුත්තං ඡට්ඨායතනන්ති: අත්‍ථි නාමං, අත්‍ථි රූපං. තත්‍ථ කතමං නාමං: වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො, ඉදං වුච්චති නාමං.

නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩායතනය නාමසම්ප්‍රයුක්ත වූ ෂඩ්ධායතනය යනු: නාමයෙක් ඇත, රූපයෙක් ඇති. එහි නාමය කවරෙ යත්: වේදනාස්කන්‍ධ ය සංඥාස්කන්‍ධ ය සංස්කාරස්කන්‍ධ යි, මේ නාම යයි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං රූපං: චත්තාරො ච මහාභූතා, යඤ්ච රූපං නිස්සාය මනොවිඤ්ඤාණධාතු වත්තති, ඉදං වුච්චති රූපං. ඉති ඉදඤ්ච නාමං ඉදඤ්ච රූපං, ඉදං වුච්චති නාමරූපං.

එහි රූපය කවරෙ යත්: සතර මහාභූතයෝ ද, යම් රූපයකුත් නිසා මනෝවිඥාන ධාතුව පවතී ද, මේ රූප යයි කියනු ලැබේ. මෙසේ මේ නාමය ද, මේ රූපය ද, යන මේ නාමරූප යයි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං නාමරූපපච්චයා සළායතනං නාමසම්පයුත්තං ඡට්ඨායතනං: චක්ඛායතනං -පෙ- මනායතනං, ඉදං වුච්චති නාමරූපපච්චයා සළායතනං නාමසම්පයුත්තං ඡට්ඨායතනං.

එහි නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩායතනය, නාමසම්ප්‍රයුක්ත වූ ෂෂ්ඨායතනය කවරෙ යත්: චක්‍ෂුරායතන ය ... මනායතන යි, මේ නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩායතනය නාමසම්ප්‍රයුක්ත වූ ෂෂ්ඨායතන යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනනසම්පයුත්තො: යො ඵස්සො ඵුසනා සම්ඵුසනා සමඵුසිතත්තං, අයං වුච්චති ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනසම්පයුත්තො -පෙ- තෙන වුච්චති එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොතීති.

එහි ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ෂෂ්ඨායතනසම්ප්‍රයුක්ත වූ ස්පර්‍ශය කවරෙ යත්: යම් ස්පර්‍ශයෙක් ස්පර්‍ශ කරන අයුරෙක් මොනොවට ස්පර්‍ශ කරන අයුරෙක් මොනොවට ස්පර්‍ශ කළ බවෙක් වේ ද, මේ ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ෂෂ්ඨායතනසම්ප්‍රයුක්ත වූ ස්පර්‍ශයයි කියනු ලැබේ. ... එයින් කියනු ලැබෙයි: "එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයෝ හොති" යි.

සම්පයුත්තචතුක්කං.

අඤ්ඤමඤ්ඤචතුක්කං 1 වාරය

383. තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො සඞ්ඛාරපච්චයා'පි අවිජ්ජා, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණපච්චයා'පි සඞ්ඛාරො, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං නාමපච්චයා'පි විඤ්ඤාණං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං ඡට්ඨායතනපච්චයා'පි නාමං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඵස්සපච්චයා'පි ඡට්ඨායතනං, ඵස්සපච්චයා වෙදනා වෙදනාපච්චයා'පි ඵස්සො, වෙදනාපච්චයා තණ්හා තණ්හාපච්චයා'පි වෙදනා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං උපාදානපච්චයා'පි තණ්හා, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොති.

383. එසමයෙහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් ද අවිද්‍යාව වෙයි. සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් ද සංස්කාරය වෙයි. විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ද විඥානය වෙයි. නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂෂ්ඨායතනය වෙයි, ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ද නාමය වෙයි. ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශය වෙයි, ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් ද ෂෂ්ඨායතනය වෙයි. ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ද ස්පර්‍ශය වෙයි. වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාව වෙයි, තෘෂ්ණා ප්‍රත්‍යයෙන් ද වේදනාව වෙයි. තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් උපාදානය වෙයි, උපාදානප්‍රත්‍යයෙන් ද තෘෂ්ණාව වෙයි. උපාදානප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාති ප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වෙයි. මෙසේ මේ සියලු දුඃඛරාශිහුගේ සමුදය වේ.

තත්‍ථ කතමා අවිජ්ජා: යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං -පෙ- අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං, අයං වුච්චති අවිජ්ජා.

එහි අවිද්‍යා කවර යත්: යම් නො දැන්මෙක් නො දැක්මෙක් ... අවිද්‍යාපරිඝයෙක් මෝහසඞ්ඛ්‍යාත අකුශලමූලයෙක් වේ ද, මේ අවිද්‍යා යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො: යා චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං, අයං වුච්චති අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො. තත්‍ථ කතමා සඞ්ඛාරපච්චයා'පි අවිජ්ජා: යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං -පෙ- අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං, අයං වුච්චති සඞ්ඛාරපච්චයා'පි අවිජ්ජා.

එහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය කවරෙ යත්: යම් චේතනාවක් සඤ්චේතනාවක් සිතන ලද බවෙක් වේ ද, මේ අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාර යයි කියනු ලැබේ. එහි සංස්කාර ප්‍රත්‍යයෙන් ද අවිද්‍යාව කවර යත්: යම් අඥානයෙක් අදර්‍ශනයෙක් ... අවිද්‍යාපරිඝයෙක් මෝහසඞ්ඛ්‍යාත අකුශලමූලයෙක් වේ ද, මේ සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් ද අවිද්‍යා යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං: යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ- තජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණධාතු, ඉදං වුච්චති සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං. තත්‍ථ කතමො විඤ්ඤාණපච්චයා'පි සඞ්ඛාරො: යා චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං, අයං වුච්චති විඤ්ඤාණපච්චයා'පි සඞ්ඛාරො.

එහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය කවරෙ යත්: යම් චිත්තයෙක් මනසෙක් මානසයෙක් ... තදනුරූප වූ මනෝවිඥානධාතුයෙක් වේ ද, මේ සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥාන යයි කියනු ලැබේ. එහි විඥානප්‍රත්‍යයෙන් ද සංස්කාරය

කවරෙ යත්: යම් චේතනාවක් සඤ්චේතනාවක් සිතන ලද බවෙක් වේ ද, මේ විඥානප්‍රත්‍යයෙන් ද සංස්කාර යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං: වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො, ඉදං වුච්චති විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං. තත්‍ථ කතමං නාමපච්චයා'පි විඤ්ඤාණං: යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ- තජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණධාතු, ඉදං වුච්චති නාමපච්චයා'පි විඤ්ඤාණං.

එහි විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය කවරෙ යත්: වේදනාස්කන්‍ධ ය සංඥාස්කන්‍ධ ය සංස්කාරස්කන්‍ධ යි, මේ විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාම යයි කියනු ලැබේ, එහි නාම ප්‍රත්‍යයන් ද විඥානය කවරෙ යත්: යම් චිත්තයෙක් මනසෙක් මානසයෙක් ... තදනුරූප වූ මනෝවිඥානධාතුයෙක් වේ ද, මේ නාමප්‍රත්‍යයෙන් ද විඥාන යයි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං: යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ- තජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණධාතු, ඉදං වුච්චති නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං. තත්‍ථ කතමං ඡට්ඨායතනපච්චයා'පි නාමං: වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො, ඉදං වුච්චති ඡට්ඨායතනපච්චයා'පි නාමං.

එහි නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂෂ්ඨායතනය කවරෙ යත්: යම් චිත්තයෙක් මනසෙක් මානසයෙක් ... තදනුරූප වූ මනෝවිඥානධාතුයෙක් වේ ද, මේ නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂෂ්ඨායතන යයි කියනු ලැබේ, එහි ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙනු දු නාමය කවරෙ යත්: වේදනාස්කන්‍ධ ය සංඥාස්කන්‍ධ ය සංස්කාරස්කන්‍ධ යි, මේ ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙනුදු නාම යයි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො: යො ඵස්සො ඵුසනා සම්ඵුසනා සම්ඵුසිතත්තං, අයං වුච්චති ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො. තත්‍ථ කතමං ඵස්සපච්චයා'පි ඡට්ඨායතනං: යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ- තජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණධාතු, ඉදං වුච්චති ඵස්සපච්චයා'පි ඡට්ඨායතනං.

එහි ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය කවරෙ යත්: යම් ස්පර්ශයෙක් ස්පර්ශාකාරයෙක් සංස්පර්ශාකාරයෙක් ස්පර්ශ කළ බවෙක් වේ ද, මේ ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශයයි කියනු ලැබේ. එහි ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙනු දු ෂෂ්ඨායතනය කවරෙ යත්: යම් චිත්තයෙක් මනසෙක් මානසයෙක් ... තදනුරූප වූ මනෝවිඥානධාතුයෙක් වේ ද, මේ ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙනුදු ෂෂ්ඨායතන යයි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා: යං චෙතසිකං සාතං චෙතසිකං සුඛං චෙතොසම්ඵස්සජං සාතං සුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා සාතා සුඛා වෙදනා, අයං වුච්චති ඵස්සපච්චයා වෙදනා. තත්‍ථ කතමො වෙදනාපච්චයා'පි ඵස්සො: යො ඵස්සො ඵුසනා සම්ඵුසනා සම්ඵුසිතත්තං, අයං වුච්චති වෙදනාපච්චයා'පි ඵස්සො.

එහි ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව කවර යත්: යම් චෛතසික වූ සාතයෙක් චෛතසික වූ සුඛයෙක් චේතෝසම්ඵස්සජ සාත - සුඛ - වේදයිතයෙක් චේතෝසම්ඵස්සජ සාත - සුඛ - වේදනායෙක් වේ ද, මේ ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනා යයි කියනු ලැබේ. එහි වේදනාප්‍රත්‍යයෙනු දු ස්පර්ශය කවරෙ යත්: යම් ස්පර්ශයෙක් ස්පර්ශාකාරයෙක් සංස්පර්ශාකාරයෙක් ස්පර්ශ කළ බවෙක් වේ ද, මේ වේදනා ප්‍රත්‍යයෙනු දු ස්පර්ශ යයි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමා වෙදනාපච්චයා තණ්හා: යො රාගො සාරාගො -පෙ- චිත්තස්ස සාරාගො, අයං වුච්චති වෙදනාපච්චයා තණ්හා. තත්‍ථ කතමා තණ්හාපච්චයා'පි වෙදනා: යං චෙතසිකං සාතං චෙතසිකං සුඛං චෙතොසම්ඵස්සජං සාතං සුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා සාතා සුඛා වෙදනා, අයං වුච්චති තණ්හාපච්චයා'පි වෙදනා.

එහි වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාව කවර යත්: යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක් ... චිත්තයාගේ බලවත් රාගයෙක් වේ ද, මේ වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණා යි කියනු ලැබේ. එහි තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙනුදු වේදනාව කවර යත්: යම් චෛතසික වූ සාතයෙක් චෛතසික වූ සුඛයෙක් චේතෝසම්ඵස්සජ සාත - සුඛ - වේදයිතයෙක් චේතෝසම්ඵස්සජ සාත - සුඛ - වේදනායෙක් වේ ද, මේ තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් ද වේදනා යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං තණ්හාපච්චයා උපාදානං: යා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං -පෙ- තිත්‍ථායතනං විපරියෙසගාහො, ඉදං වුච්චති තණ්හාපච්චයා උපාදානං. තත්‍ථ කතමා උපාදානපච්චයා'පි තණ්හා, යො රාගො -පෙ- චිත්තස්ස සාරාගො, අයං වුච්චති උපාදානපච්චයා'පි තණ්හා.

එහි තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් උපාදානය කවරෙ යත්: යම් දෘෂ්ටියක් දෘෂ්ටිගතයෙක් … තීර්‍ථායතනයෙක් විපරීතග්‍රාහයෙක් වේ ද, මේ තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් උපාදාන යයි කියනු ලැබේ. එහිඋපාදානප්‍රත්‍යයනුදු තෘෂ්ණාව කවර යත්: යම් රාගයෙක් … චිත්තයාගේ බලවත් රාගයෙක් වේ ද, මේ උපාදානප්‍රත්‍යයෙනුදු තෘෂ්ණා යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො උපාදානපච්චයා භවො: ඨපෙත්‍වා උපාදානං, වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්‍ධො, අයං වුච්චති උපාදානපච්චයා භවො.

එහි උපාදානප්‍රත්‍යයෙන් භවය කවරෙ යත්: උපාදානය තබා වේදනාස්කන්‍ධ ය සංඥාස්කන්‍ධ ය සංස්කාරස්කන්‍ධ ය විඥානස්කන්‍ධ යි, මේ උපාදානප්‍රත්‍යයෙන් භවය යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමා භවපච්චයා ජාති: යා තෙසං තෙසං ධම්මානං ජාති සඤ්ජාති නිබ්බත්ති අභිනිබ්බත්ති පාතුභාවො, අයං වුච්චති භවපච්චයා ජාති.

එහි භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය කවර යත්: ඒ ඒ ධර්‍මයන්ගේ යම් ජාතියෙක් සංජාතියෙක් නිර්‍වෘතියෙක් අභිනිර්‍වෘතියෙක් ප්‍රාදුර්‍භාවයෙක් වේ ද, මේ භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාති යයි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං ජාතිපච්චයා ජරාමරණං: අත්‍ථි ජරා අත්‍ථි මරණං. තත්‍ථ කතමා ජරා: යා තෙසං තෙසං ධම්මානං ජරා ජීරණතා ආයුනො සංහානි, අයං වුච්චති ජරා. තත්‍ථ කතමං මරණං: යො තෙසං තෙසං ධම්මානං ඛයො වයො භෙදො පරිභෙදො අනිච්චතා අන්තරධානං, ඉදං වුච්චති මරණං. ඉති අයඤ්ච ජරා ඉදඤ්ච මරණං, ඉදං වුච්චති ජාතිපච්චයා ජරාමරණං.

එහි ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ කවරෙ යත්: ජරායෙක් ඇත, මරණයෙක් ඇති. එහි ජරා කවර යත්: ඒ ඒ ධර්‍මයන්ගේ යම් ජරාවක් දිරන බවෙක් ආයුෂයාගේ පිරිහීමෙක් වේ ද, මේ ජරා යි කියනු ලැබේ. එහි මරණ කවරෙ යත්: ඒ ඒ ධර්‍මයන්ගේ යම් ක්‍ෂය වීමෙක් ව්‍යය වීමෙක් භෙදයෙක් පරිභේදයෙක් අනිත්‍යතායෙක් අන්තර්‍ධානයෙක් වේ ද, මේ මරණ යි කියනු ලැබේ. මෙසේ මේ ජරාව ද, මේ මරණය ද යන මේ ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ යි කියනු ලැබේ.

එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොතීති එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සඞ්ගති හොති, සමාගමො හොති, සමොධානං හොති, පාතුභාවො හොති, තෙන වුච්චති "එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොතී"ති.

"එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයෝ හොති" යනු: මෙසේ මේ සියලු දුඃඛසමූහයාගේ එක්වීම වෙයි, සමාගමය වෙයි, සමවධානය වෙයි, ප්‍රාදුර්භාවය වේ. එයින් කියනු ලැබෙයි: "එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයෝ හොති" යී.

2 වාරය

384. තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො සඞ්ඛාරපච්චයා'පි අවිජ්ජා, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණපච්චයා'පි සඞ්ඛාරො, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං නාමපච්චයා'පි විඤ්ඤාණං, නාමපච්චයා ඵස්සො ඵස්සපච්චයා'පි නාමං, ඵස්සපච්චයා වෙදනා වෙදනාපච්චයා'පි ඵස්සො, වෙදනාපච්චයා තණ්හා තණ්හාපච්චයා'පි වෙදනා. තණ්හාපච්චයා උපාදානං උපාදානපච්චයා'පි තණ්හා, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොති.

384. එසමයෙහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් ද අවිද්‍යාව වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් ද සංස්කාරය වෙයි, විඥාන ප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ද විඥානය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශය වෙයි, ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් ද නාමය වෙයි, ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනා ප්‍රත්‍යයෙන් ද ස්පර්‍ශය වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාව වෙයි, තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් ද වේදනාව වෙයි, තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් උපාදානය වෙයි, උපාදානප්‍රත්‍යයෙන් ද තෘෂ්ණාව වෙයි, උපාදානප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වෙයි. මෙසේ මේ සියලු දුඃඛරාශිහුගේ සමුදය වේ.

තත්‍ථ කතමා අවිජ්ජා: යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං -පෙ- අවිජ්ජාලඞ්ගි මොහො අකුසලමූලං, අයං වුච්චති අවිජ්ජා.

එහි අවිද්‍යා කවර යත්: යම් නො දැන්මෙක් නො දැක්මෙක් ... අවිද්‍යාපරිසයෙක් මෝහ සඞ්ඛ්‍යාත අකුශලමූලයෙක් වේ ද, මේ අවිද්‍යා යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො: යා චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං, අයං වුච්චති අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො: තත්‍ථ කතමා සඞ්ඛාරපච්චයා'පි අවිජ්ජා: යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං -පෙ- අවිජ්ජාලඞ්ගි මොහො අකුසලමූලං, අයං වුච්චති සඞ්ඛාරපච්චයා'පි අවිජ්ජා.

එහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය කවරෙ යත්: යම් චේතනාවක් සඤ්චේතනාවක් සිතන ලද බවෙක් වේ ද, මේ අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාර යි කියනු ලැබේ. එහි සංස්කාර ප්‍රත්‍යයෙන් ද අවිද්‍යාව කවර යත්: යම් නො දැන්මෙක් නො දැක්මෙක් ... අවිද්‍යාපරිසයෙක් මෝහසඞ්ඛ්‍යාත අකුශලමූලයෙක් වේ ද, මේ සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් ද අවිද්‍යා යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං: යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ- තජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණධාතු, ඉදං වුච්චති සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං. තත්‍ථ කතමො විඤ්ඤාණපච්චයා'පි සඞ්ඛාරො, යා චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං, අයං වුච්චති විඤ්ඤාණපච්චයා'පි සඞ්ඛාරො.

එහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය කවරෙ යත්: යම් චිත්තයෙක් මනසෙක් මානසයෙක් ... තදනුරූප වූ මනෝවිඥානධාතුයෙක් වේ ද, මේ සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය යි කියනු ලැබේ. එහි විඥානප්‍රත්‍යයෙන් ද සංස්කාරය කවරෙ යත්: යම් චේතනාවක් සඤ්චේතනාවක් සිතන ලද බවෙක් වේ ද, මේ විඥානප්‍රත්‍යයෙන් ද සංස්කාර යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං: වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො, ඉදං වුච්චති විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං. තත්‍ථ කතමං නාමපච්චයා'පි විඤ්ඤාණං: යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ- තජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණධාතු, ඉදං වුච්චති නාමපච්චයා'පි විඤ්ඤාණං

එහි විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය කවරෙ යත්: වේදනාස්කන්‍ධ ය සංඥාස්කන්‍ධ ය සංස්කාරස්කන්‍ධ යි. මේ විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාම යයි කියනු ලැබේ. එහි නාමප්‍රත්‍යයෙන් ද විඥානය කවරෙ යත්: යම් චිත්තයෙක් මනසෙක් මානසයෙක් ... තදනුරූප වූ මනෝවිඥානධාතුයෙක් වේ ද, මේ නාමප්‍රත්‍යයෙන් ද විඥාන යි කියනු ලැබේ.

නාමපච්චයා ඵස්සොති: තත්‍ථ කතමං නාමං: ඨපෙත්‍වා ඵස්සං වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්‍ධො, ඉදං වුච්චති නාමං. තත්‍ථ කතමො නාමපච්චයා ඵස්සො: යො ඵස්සො ඵුසනා සම්ඵුසනා සම්ඵුසිතත්තං, අයං වුච්චති නාමපච්චයා ඵස්සො. තත්‍ථ කතමං ඵස්සපච්චයා'පි නාමං: වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්‍ධො, ඉදං වුච්චති ඵස්සපච්චයා'පි නාමං -පෙ- තෙන වුච්චති "එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොතී"ති.

නාමප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය යනු: එහි නාම කවරෙ යත්: ස්පර්ශය තබා වේදනා ස්කන්‍ධ ය සංඥාස්කන්‍ධ ය සංස්කාරස්කන්‍ධ ය විඥානස්කන්‍ධ යි, මේ නාම යයි කියනු ලැබේ. එහි නාමප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය කවරෙ යත්: යම් ස්පර්ශයෙක් ස්පර්ශ කරන අයුරෙක් මොනොවට ස්පර්ශ කරන අයුරෙක් මොනොවට ස්පර්ශ කළ බවෙක් වේ ද, මේ නාමප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශ යයි කියනු ලැබේ. එහි ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් ද නාම කවරෙ යත්: වේදනාස්කන්‍ධ ය සංඥාස්කන්‍ධ ය සංස්කාරස්කන්‍ධ ය විඥානස්කන්‍ධ යි, මේ ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් ද නාම යයි කියනු ලැබේ. ... එහෙයින් "එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයෝ හොති" යි කියනු ලැබේ.

3 වාරය

385. තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො සඞ්ඛාරපච්චයා'පි අවිජ්ජා, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණපච්චයා'පි සඞ්ඛාරො, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං නාමරූපපච්චයා'පි විඤ්ඤාණං, නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං ඡට්ඨායතනපච්චයා'පි නාමරූපං, ඡට්ඨායයතනපච්චයා ඵස්සො ඵස්සපච්චයා'පි ඡට්ඨායතනං, ඵස්සපච්චයා වෙදනා වෙදනාපච්චයා'පි ඵස්සො, වෙදනාපච්චයා තණ්හා තණ්හාපච්චයා'පි වෙදනා. තණ්හාපච්චයා උපාදානං උපාදානපච්චයා'පි තණ්හා, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොති.

385. එසමයෙහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් ද අවිද්‍යාව වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් ද සංස්කාරය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූපය වෙයි, නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් ද විඥානය වෙයි, නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ායතනය වෙයි, ෂඩ්ායතනප්‍රත්‍යයෙන් ද නාමරූපය වෙයි, ෂඩ්ාතයනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් ද ෂඩ්ායතනය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනා වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ද වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාව වෙයි, තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් උපාදානය වෙයි, උපාදානප්‍රත්‍යයෙන් ද තෘෂ්ණාව වෙයි, උපාදානප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වෙයි. මෙසේ මේ සියලු දුඃඛරාශිහුගේ සමුදය වේ.

තත්‍ථ කතමා අවිජ්ජා: යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං -පෙ- අවිජ්ජාලඞ්ගි මොහො අකුසලමූලං, අයං වුච්චති අවිජ්ජා.

එහි අවිද්‍යා කවර යත්: යම් නො දැන්මෙක් නො දැක්මෙක් … අවිද්‍යාපරිඝයෙක් මෝහසඞ්ඛ්‍යාත අකුශලමූලයෙක් වේ ද, මේ අවිද්‍යා යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො: යා චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං, අයං වුච්චති අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො. තත්‍ථ කතමා සඞ්ඛාරපච්චයා'පි අවිජ්ජා: යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං -පෙ- අවිජ්ජාලඞ්ගි මොහො අකුසලමූලං, අයං වුච්චති සඞ්ඛාරපච්චයා'පි අවිජ්ජා.

එහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය කවරෙ යත්: යම් චේතනාවක් සඤ්චේතනාවක් සිතන ලද බවෙක් වේ ද, මේ අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාර යි කියනු ලැබේ. එහි සංස්කාර ප්‍රත්‍යයෙන් ද අවිද්‍යා කවර යත්: යම් නො දැන්මෙක් නො දැක්මෙක් … අවිද්‍යාපරිඝයෙක් මෝහසඞ්ඛ්‍යාත අකුශලමූලයෙක් වේ ද, මේ සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් ද අවිද්‍යා යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං: යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ- තජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණධාතු, ඉදං වුච්චති සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං. තත්‍ථ කතමො විඤ්ඤාණපච්චයා'පි සඞ්ඛාරො, යා චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං, අයං වුච්චති විඤ්ඤාණපච්චයා'පි සඞ්ඛාරො.

එහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය කවරෙ යත්: යම් සිතෙක් මනසෙක් මානසයෙක් …තදනුරූප වූ මනෝවිඥානධාතුයෙක් වේ ද, මේ සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥාන යි කියනු ලැබේ. එහි විඥානප්‍රත්‍යයෙන් ද සංස්කාර කවරෙ යත්: යම් චේතනාවක් සඤ්චේතනාවක් සිතන ලද බවෙක් වේ ද, මේ විඥාන ප්‍රත්‍යයෙන් ද සංස්කාර යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං: අත්‍ථි නාමං, අත්‍ථි රූපං. තත්‍ථ කතමං නාමං: වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො, ඉදං වුච්චති නාමං. තත්‍ථ කතමං රූපං. චක්ඛායතනස්ස උපචයො -පෙ- කායායතනස්ස උපචයො යං වා පනඤ්ඤම්පි අත්‍ථි රූපං චිත්තජං චිත්තහෙතුකං චිත්තසමුට්ඨානං, ඉදං වුච්චති රූපං. ඉති ඉදඤ්ච නාමං, ඉදංච රූපං, ඉදං වුච්චති විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං. නාමරූපපච්චයාපි විඤ්ඤාණන්ති, අත්‍ථි නාමං, අත්‍ථි රූපං, තත්‍ථ කතමං නාමං: වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො, ඉදං වුච්චති නාමං, තත්‍ථ කතමං රූපං: යං රූපං නිස්සාය මනොවිඤ්ඤාණධාතු වත්තති, ඉදං වුච්චති රූපං, ඉති ඉදඤ්ච නාමං ඉදඤ්ච රූපං, ඉදං වුච්චති නාමරූපං: තත්‍ථ කතමං නාමරූපපච්චයාපි විඤ්ඤාණං: යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ- තජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණධාතු ඉදං වුච්චති නාමරූපපච්චයා'පි විඤ්ඤාණං.

එහි විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූපය කවරෙ යත්: නාමයෙක් ඇත, රූපයෙක් ඇති. එහි නාමය කවරෙ යත්: වේදනාස්කන්‍ධ ය, සංඥාස්කන්‍ධ ය, සංස්කාරස්කන්‍ධ යි, මේ 'නාම' යි කියනු ලැබේ. එහි රූපය කවරෙ යත්: චක්ෂුරායතනයාගේ ඉපැද්මෙක් … කායායතනයාගේ ඉපැද්මෙක් වේ ද, යළි අන්‍ය වූ ද චිත්තජ වූ චිත්තහේතුක වූ චිත්තසමුත්‍ථාන වූ යම් රූපයෙක් හෝ ඇද්ද, මේ 'රූප' යි කියනු ලැබේ. මෙසේ මේ නාමය ද මේ රූපය දැ යි මේ විඥානප්‍රත්‍යයෙන් 'නාමරූප' යි කියනු ලැබේ. නාමරූප ප්‍රත්‍යයෙන් ද විඥාන යනු: නාමයෙක් ඇත, රූපයෙක් ඇති. එහි නාමය කවරෙ යත්: වේදනාස්කන්‍ධ ය, සංඥාස්කන්‍ධ ය, සංස්කාරස්කන්‍ධ යි, මේ නාම යයි කියනු ලැබේ. එහි රූපය කවරෙ යත්: යම් රූපයක් නිසා මනෝවිඥානධාතුව පවතී ද මේ රූප යයි කියනු ලැබේ. මෙසේ මේ නාමය ද මේ රූපය දැ යි මේ නාමරූප යි කියනු ලැබේ. එහි නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් ද විඥානය කවරෙ යත්: යම් චිත්තයෙක් මනසෙක් මානසයෙක් … තදනුරූප වූ මනෝවිඥානධාතුයෙක් වේ ද, මේ නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් ද විඥාන යි කියනු ලැබේ.

නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනන්ති, අත්‍ථි නාමං, අත්‍ථි රූපං. තත්‍ථ කතමං නාමං: වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො, ඉදං වුච්චති නාමං. තත්‍ථ කතමං රූපං: යං රූපං නිස්සාය මනොවිඤ්ඤාණධාතු වත්තති, ඉදං වුච්චති රූපං, ඉති ඉදඤ්ච නාමං, ඉදඤ්ච රූපං, ඉදං වුච්චති නාමරූපං. තත්‍ථ කතමං නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං: යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ- තජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණධාතු, ඉදං වුච්චති නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං. තත්‍ථ කතමං ඡට්ඨායතනපච්චයා'පි නාමරූපං: අත්‍ථි නාමං, අත්‍ථි රූපං. තත්‍ථ කතමං නාමං: වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො, ඉදං වුච්චති නාමං. තත්‍ථ කතමං රූපං : චක්ඛායතනස්ස උපචයො -පෙ- කායායතනස්ස උපචයො, යං වා පනඤ්ඤම්පි අත්‍ථි රූපං චිත්තජං චිත්තහෙතුකං චිත්තසමුට්ඨානං, ඉදං වුච්චති රූපං. ඉති ඉදඤ්ච නාමං, ඉදඤ්ච රූපං, ඉදං වුච්චති ඡට්ඨායතනපච්චයාපි නාමරූපං.

නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ඨායතන යනු: නාමයෙක් ඇත, රූපයෙක් ඇති. එහි නාමය කවරෙ යත්: වේදනාස්කන්‍ධ ය සංඥාස්කන්‍ධ ය සංස්කාරස්කන්‍ධ යි, මේ නාම යයි කියනු ලැබේ. එහි රූපය කවරෙ යත්: යම් රූපයක් නිසා මනෝවිඥානධාතුව පවතී ද, මේ 'රූප' යි කියනු ලැබේ. මෙසේ මේ නාමය ද මේ රූපය දැ යි මේ 'නාමරූප' යි කියනු ලැබේ. එහි නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ඨායතන කවරෙ යත්: යම් චිත්තයෙක් මනසෙක් මානසයෙක් ... තදනුරූප වූ මනෝවිඥානධාතුයෙක් වේ ද, මේ නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ඨායතන යි කියනු ලැබේ. එහි ෂඩ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ද නාමරූපය කවර යත්: නාමයෙක් ඇත. රූපයෙක් ඇති. එහි නාමය කවරෙ යත්:වේදනාස්කන්‍ධය, සංඥාස්කන්‍ධ ය සංස්කාරස්කන්‍ධ යි, මේ 'නාම' යයි කියනු ලැබේ. එහි රූපය කවරෙ යත්: චක්‍ෂුරායතනාගේ ඉපැද්මෙක් ... කායායතනයාගේ ඉපැද්මෙක් වේ ද, යළි අන්‍ය වූ ද චිත්තජ වූ චිත්තහේතුක වූ චිත්තසමුත්‍ථාන වූ යම් රූපයෙක් හෝ ඇද්ද, මේ 'රූප' යි කියනු ලැබේ. මෙසේ මේ නාමය ද මේ රූපය දැ යි මේ ෂඩ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ද නාමරූප යයි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො: යො ඵස්සො ඵුසනා සම්ඵුසනා සම්ඵුසිතත්තං, අයං වුච්චති ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො: තත්‍ථ කතමං ඵස්සපච්චයා'පි ඡට්ඨායතනං: යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ- තජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණධාතු, ඉදං වුච්චති ඵස්සපච්චයා'පි ඡට්ඨායතනං -පෙ- තෙන වුච්චති 'එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොතී'ති.

එහි ෂඩ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශ කවරෙ යත්: යම් ස්පර්‍ශයෙක් ස්පර්‍ශාකාරයෙක් මොනොවට ස්පර්‍ශ කරන අයුරෙක් මොනොවට ස්පර්‍ශ කළ බවෙක් වේ ද, මේ ෂඩ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශ යි කියනු ලැබේ. එහි ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් ද ෂඩ්ඨායතනය කවරෙ යත්: යම් චිත්තයෙක් මනසෙක් මානසයෙක් ... තදනුරූප වූ මනෝවිඥාන ධාතුයෙක් වේ ද, මේ ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් ද ෂඩ්ඨායතන යයි කියනු ලැබේ. එහෙයින් කියනු ලැබෙයි: 'එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයෝ හොති' යි.

4 වාරය

386. තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො සඞ්ඛාරපච්චයා'පි අවිජ්ජා, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණපච්චයා'පි සඞ්ඛාරො, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං නාමරූපපච්චයා'පි විඤ්ඤාණං, නාමරූපපච්චයා සළායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා'පි නාමරූපං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඵස්සපච්චයා'පි ඡට්ඨායතනං1, ඵස්සපච්චයා වෙදනා වෙදනාපච්චයා'පි ඵස්සො, වෙදනාපච්චයා තණ්හා තණ්හාපච්චයා'පි වෙදනා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං උපාදානපච්චයා'පි තණ්හා, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොති.

386. එසමයෙහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් ද අවිද්‍යාව වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් ද සංස්කාරය වෙයි. විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූප වෙයි, නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් ද විඥාන වෙයි. නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩායතන වෙයි, ෂඩ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ද නාමරූපවෙයි. ෂඩ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශය වෙයි, ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් ද ෂඩ්ඨායතනය වෙයි, ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන්වේදනාව වෙයි,වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ද ස්පර්‍ශය වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාව වෙයි, තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් දවේදනාව වෙයි. තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් උපාදානය වෙයි, උපාදානප්‍රත්‍යයෙන් ද තෘෂ්ණාව වෙයි, උපාදානප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වෙයි, මෙසේ මේ සියලු දුඃඛරාශිහුගේ සමුදය වේ.

තත්‍ථ කතමා අවිජ්ජා: යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං -පෙ- අවිජ්ජාලඞ්ගි මොහො අකුසලමූලං, අයං වුච්චති අවිජ්ජා.

එහි අවිද්‍යා කවර යත්: යම් අඥානයෙක් … අදශීනයෙක් ... අවිද්‍යාපරිසයෙක් මෝහසඞ්ඛ්‍යාත අකුශලමූලයෙක් වේ ද, මේ ‘අවිද්‍යා’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො: යා චෙතනා සංචෙතනා චෙතයිතත්තං2 අයං වුච්චති අවිජ්ජා පච්චයා සඞ්ඛාරො: තත්‍ථ කතමා සඞ්ඛාරපච්චයා’පි අවිජ්ජා: යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං -පෙ- අවිජ්ජාලඞ්ගි මොහො අකුසලමූලං, අයං වුච්චති සඞ්ඛාරපච්චයා’පි අවිජ්ජා.

එහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය කවරෙ යත්: යම් චේතනාවක් සඤ්චේතනාවක් සිතන ලද බවෙක් වේ ද මේ අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාර යි කියනු ලැබේ. එහි සංස්කාර ප්‍රත්‍යයෙනුදු අවිද්‍යා කවර යත්: යම් අඥානයෙක් අදශීනයෙක් … අවිද්‍යාපරිසයෙක් මෝහසඞ්ඛ්‍යාත අකුශලමූලයෙක් වේ ද, මේ ‘සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙනුදු අවිද්‍යා’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං: යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ- තජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණධාතු, ඉදං වුච්චති සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, තත්‍ථ කතමො විඤ්ඤාණපච්චයා’පි සඞ්ඛාරො: යා චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං,2 අයං වුච්චති විඤ්ඤාණපච්චයා’පි සඞ්ඛාරො.

එහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය කවරෙ යත්: යම් චිත්තයෙක් මනසෙක් මානසයෙක් … තදනුරූප වූ මනෝවිඥානධාතුයෙක් වේ ද, මේ සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥාන යයි කියනු ලැබේ. එහි විඥානප්‍රත්‍යයෙනුදු සංස්කාරය කවරෙ යත්: යම් චේතනාවක් සඤ්චේතනාවක් සිතන ලද බවෙක් වේ ද, මේ ‘විඥානප්‍රත්‍යයෙනුදු සංස්කාර’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං: අත්‍ථි නාමං, අත්‍ථි රූපං. තත්‍ථ කතමං නාමං: වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො, ඉදං වුච්චති නාමං. තත්‍ථ කතමං රූපං: චක්ඛායතනස්ස උපචයො -පෙ- කායායතනස්ස උපචයො, යං වා පනඤ්ඤම්පි අත්‍ථි රූපං චිත්තජං චිත්තහෙතුකං චිත්තසමුට්ඨානං, ඉදං වුච්චති රූපං. ඉති ඉදඤ්ච නාමං ඉදං ච රූපං, ඉදං වුච්චති විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං. නාමරූපපච්චයා’පි විඤ්ඤාණන්ති: අත්‍ථි නාමං, අත්‍ථි රූපං. තත්‍ථ කතමං නාමං: වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො, ඉදං වුච්චති නාමං. තත්‍ථ කතමං රූපං: යං රූපං නිස්සාය මනොවිඤ්ඤාණධාතු වත්තති, ඉදං වුච්චති රූපං. ඉති ඉදඤ්ච නාමං ඉදඤ්ච රූපං, ඉදං වුච්චති නාමරූපං. තත්‍ථ කතමං නාමරූපපච්චයා’පි විඤ්ඤාණං: යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ- තජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණධාතු, ඉදං වුච්චති නාමරූපපච්චයා’පි විඤ්ඤාණං.

එහි විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූප කවරෙ යත්: නාමයෙක් ඇත, රූපයෙක් ඇති. එහි නාමය කවරෙ යත්: වේදනාස්කන්‍ධ ය සංඥාස්කන්‍ධ ය සංස්කාරස්කන්‍ධ යි. මේ ‘නාම’ යි කියනු ලැබේ. එහි රූපය කවරෙ යත්: චක්‍ෂුරායතනයාගේ ඉපැද්මෙක් … කායායතනයාගේ ඉපැද්මෙක් වේ ද, යළි අන්‍ය වූ ද චිත්තජ වූ චිත්තහේතුක වූ චිත්තසමුත්‍ථාන වූ යම් රූපයෙක් ඇද්ද, මේ ‘රූප’ යි කියනු ලැබේ. මෙසේ මේ නාමය ද මේ රූපය දැ යි මේ ‘විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූප’ යි කියනු ලැබේ. නාමරූප ප්‍රත්‍යයෙනුදු විඥාන යනු: නාමයෙක් ඇත, රූපයෙක් ඇති, එහි නාම කවරෙ යත්: වේදනාස්කන්‍ධ ය සංඥාස්කන්‍ධ ය සංස්කාරස්කන්‍ධ යි. මේ ‘නාම’ යි කියනු ලැබේ. එහි රූපය කවරෙ යත්: යම් රූපයක් නිසා මනෝවිඥානධාතුව පවතී ද, මේ ‘රූප’ යි කියනු ලැබේ. මෙසේ මේ නාමය ද මේ රූපය දැ යි මේ ‘නාමරූප’ යි කියනු ලැබේ. එහි නාමරූපප්‍රත්‍යයෙනුද විඥානය කවරෙ යත්: යම් චිත්තයෙක් මනසෙක් මානසයෙක් … තදනුරූප වූ මනෝවිඥානධාතුයෙක් වේ ද, මේ ‘නාමරූපප්‍රත්‍යයෙනුදු විඥාන’ යි කියනු ලැබේ.

නාමරූපච්චයා සළායතනන්ති: අත්‍ථි නාමං, අත්‍ථි රූපං. තත්‍ථ කතමං නාමං: වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො, ඉදං වුච්චති නාමං. තත්‍ථ කතමං රූපං: චත්තාරො ච මහාභූතා, යඤ්ච රූපං නිස්සාය මනොවිඤ්ඤාණධාතු වත්තති, ඉදං වුච්චති රූපං. ඉති ඉදඤ්ච නාමං ඉදඤ්ච රූපං, ඉදං වුච්චති නාමරූපං. තත්‍ථ කතමං නාමරූපපච්චයා සළායතනං: චක්ඛායතනං සොතායතනං ඝානායතනං ජිව්හායතනං කායායතනං මනායතනං, ඉදං වුච්චති නාමරූපපච්චයා සළායතනං. තත්‍ථ කතමං ඡට්ඨායතනපච්චයා’පි නාමරූපං: අත්‍ථි නාමං, අත්‍ථි රූපං. තත්‍ථ කතමං නාමං: වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො, ඉදං වුච්චති නාමං. තත්‍ථ කතමං රූපං. චක්ඛායතනස්ස උපචයො -පෙ- කායායතනස්ස උපචයො යං වා පනඤ්ඤම්පි අත්‍ථි රූපං චිත්තජං චිත්තහෙතුකං චිත්තසමුට්ඨානං, ඉදං වුච්චති රූපං. ඉති ඉදඤ්ච නාමං ඉදඤ්ච රූපං, ඉදං වුච්චති ඡට්ඨායතනපච්චයා’පි නාමරූපං.

නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩායතන යනු: නාමයෙක් ඇත, රූපයෙක් ඇති. එහි නාමය කවරෙ යත්: වේදනාස්කන්‍ධ ය සංඥාස්කන්‍ධ ය සංස්කාරස්කන්‍ධ යි. මේ 'නාම' යි කියනු ලැබේ. එහි රූපය කවරෙ යත්: සතර මහාභූතයෝ ද යම් රූපයකුත් නිසා මනෝවිඥානධාතුව පවතී ද (එදැ යි) මේ 'රූප' යි කියනු ලැබේ. මෙසේ මේ නාමය ද මේ රූපය දැ යි මේ 'නාමරූප' යි කියනු ලැබේ. එහි නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩායතන කවරෙ යත්: චක්‍ෂුරායතන ය ශ්‍රෝත්‍රායතන ය ඝ්‍රාණායතන ය ජිහ්වායතන ය කායායතන ය මනායතන යි. මේ 'නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩායතන' යි කියනු ලැබේ. එහි ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙනුදු නාමරූපය කවරෙ යත්: නාමයෙක් ඇත, රූපයෙක් ඇති. එහි නාම කවර යත්: වේදනාස්කන්‍ධ ය සංඥාස්කන්‍ධ ය සංස්කාරස්කන්‍ධ යි. මේ 'නාම' යි කියනු ලැබේ. එහි රූපය කවරෙ යත්: චක්‍ෂුරායතනයාගේ ඉපැද්මෙක් … කායායතනයාගේ ඉපැද්මෙක් වේ ද, යළි අන්‍ය වූ ද චිත්තජ වූ චිත්තහේතුක වූ චිත්තසමුත්‍ථාන වූ යම් රූපයෙක් ඇද්ද, මේ 'රූප' යි කියනු ලැබේ. මෙසේ මේ නාමය ද මේ රූපය දැ යි මේ 'ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙනුදු නාමරූප' යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො: යො ඵස්සො ඵුසනා සම්ඵුසනා සම්ඵුසිතත්තං, අයං වුච්චති ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො. තත්‍ථ කතමං ඵස්සපච්චයා'පි ඡට්ඨායතනං: යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ- තජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණධාතු, ඉදං වුච්චති ඵස්සපච්චයා'පි ඡට්ඨායතනං.

එහි ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශය කවරෙ යත්: යම් පහසෙක් පහස්නා අයුරෙක් මොනොවට පහස්නා අයුරෙක් මොනොවට පහස්නා ලද බවෙක් වේ ද, මේ 'ෂෂ්ඨායතන ප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශය' යි කියනු ලැබේ. එහි ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙනුදු ෂෂ්ඨායතනය කවරෙ යත්: යම් චිත්තයෙක් මනසෙක් මානසයෙක් … තදනුරූප වූ මනෝවිඥානධාතුයෙක් වේ ද, මේ 'ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙනුදු ෂෂ්ඨායතන' යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා: යං චෙතසිකං සාතං චෙතසිකං සුඛං චෙතොසම්ඵස්සජං සාතං සුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා සාතා සුඛා වෙදනා, අයං වුච්චති ඵස්සපච්චයා වෙදනා -පෙ- තෙන වුච්චති 'එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොතී'ති.

එහි 'ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනා' කවර යත්: යම් චෛතසික වූ සාතයෙක් චෛතසික වූ සුඛයෙක් චේතෝසම්ඵස්සජ වූ සාතසුඛවේදයිතයෙක් චේතෝසම්ඵස්සජ වූ සාත සුඛ වේදනාවක් වේ ද, මේ 'ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනා' යි කියනු ලැබේ. … එහෙයින් කියනු ලැබෙයි: 'එව මෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයෝ හොති' යි.

අඤ්ඤමඤ්ඤචතුක්කං.

01 අකුසල නිද්දෙසො (සිත් 12)

(2) 1/1සොමනස්සසහගත දිට්ඨිගතසම්පයුත්ත සසංඛාරික සිත 387 (සංඥපනය බලන්න)

(3) 1/1සොමනස්සසහගත දිට්ඨිගතවිප්‍රයුත්ත අසංඛාරික සිත 387

(4) 1/1සොමනස්සසහගත දිට්ඨිගතවිප්‍රයුත්ත සසංඛාරික සිත 387

387. කතමෙ ධම්මා අකුසලා: යස්මිං සමයෙ අකුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති සොමනස්සසහගතං දිට්ඨිගතසම්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන -පෙ- සොමනස්සසහගතං දිට්ඨිගතවිප්පයුත්තං -පෙ- සොමනස්සසහගතං දිට්ඨිගතවිප්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන රූපාරම්මණං වා -පෙ- ධම්මාරම්මණං වා, යං යං වා පනාරබ්භ තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයා අධිමොක්ඛො,1 අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොති.

387. අකුශලධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක සොම්නස් සහගත වූ දෘෂ්ටිගත සම්ප්‍රයුක්ත වූ අකුශලචිත්තය සංස්කාර සහිත ව උපදනේ වේ ද, ... සොම්නස් සහගත වූ දෘෂ්ටිගතවිප්‍රයුක්ත වූ … රූපාලම්බන වේවයි … ධර්මාලම්බන වේවයි යළි යම් යම් අරමුණක් හෝ ඇරැබැ සොම්නස් සහගත වූ දෘෂ්ටිගතවිප්‍රයුක්ත වූ (අකුශලචිත්තය) සංස්කාර සහිතව උපදනේ වේ ද, එසමයෙහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි. සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂෂ්ඨායතනය වෙයි, ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශය වෙයි, ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව

වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාව වෙයි, තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂය වෙයි, අධිමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. මෙසේ මේ සියලු දුඃඛස්කන්‍ධයාගේ සමුදය වේ.

388. තත්‍ථ කතමා අවිජ්ජා: යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං -පෙ- අවිජ්ජාලඞ්ගි මොහො අකුසලමූලං, අයං වුච්චති අවිජ්ජා.

388. එහි අවිද්‍යා කවර යත්: යම් අඥානයෙක් අදර්‍ශනයෙක් … අවිද්‍යාපරිඝයෙක් මෝහසඞ්ඛ්‍යාත අකුශලමූලයෙක් වේ ද, මේ ‘අවිද්‍යා’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො: යා චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං, අයං වුච්චති අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො -පෙ-

එහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය කවරෙ යත්: යම් චේතනාවක් සඤ්චේතනාවක් සිතන ලද බවෙක් වේ ද, මේ ‘අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාර’ යි කියනු ලැබේ. …

තත්‍ථ කතමො තණ්හාපච්චයා අධිමොක්ඛො: යො චිත්තස්ස අධිමොක්ඛො1 අධිමුච්චනා තදධිමුත්තතා, අයං වුච්චති තණ්හාපච්චයා අධිමොක්ඛො.

එහි තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂ කවරෙ යත්: චිත්තයාගේ යම් අධිමෝක්‍ෂයෙක් (අරමුණෙහි නිශ්චයෙක්) අධිමොක්‍ෂාකාරයෙක් එහි අධිමුක්ත බවෙක් වේ ද, මේ ‘තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂ’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො අධිමොක්ඛපච්චයා භවො: ඨපෙත්‍වා අධිමොක්ඛං වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්‍ධො, අයං වුච්චති අධිමොක්ඛපච්චයා භවො -පෙ- තෙන වුච්චති එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොතීති.

එහි අධිමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය කවරෙ යත්: අධිමෝක්‍ෂය තබා වේදනාස්කන්‍ධ ය සංඥාස්කන්‍ධ ය සංස්කාරස්කන්‍ධ ය විඥානස්කන්‍ධ යි. මේ අධිමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යයෙන් ‘භව’ යි කියනු ලැබේ. … එහෙයින් කියනු ලැබෙයි: ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යි.

(5) 1/1 උපේක්‍ෂා සහගත දෘෂ්ටිගත සම්ප්‍රයුක්ත අසංකාරික සිත 389

389. කතමෙ2 ධම්මා අකුසලා: යස්මිං සමයෙ අකුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං දිට්ඨිගතසම්පයුත්තං රූපාරම්මණං වා -පෙ- ධම්මාරම්මණං වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොති.

389. අකුශලධර්‍මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක රූපාලම්බන චේවයි … ධර්‍මාලම්බන චේවයි යළි යම් යම් අරමුණක් හෝ ඇරැබැ උපේක්‍ෂා සහගත වූ දෘෂ්ටිගත සම්ප්‍රයුක්ත වූ අකුසල්සිත උපදනේ වේ ද, එසමයෙහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂෂ්ඨායතන ය වෙයි, ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශය වෙයි, ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාව වෙයි, තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් උපාදානය වෙයි, උපාදාන ප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. මෙසේ මෙ සියලු දුඃඛරාශිහුගේ සමුදය වේ.

390. තත්‍ථ කතමා අවිජ්ජා: යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං -පෙ- අවිජ්ජාලඞ්ගි මොහො අකුසලමූලං, අයං වුච්චති අවිජ්ජා -පෙ- තත්‍ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා: යං චෙතසිකං නෙව සාතං නාසාතං චෙතොසම්ඵස්සජං අදුක්ඛමසුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා, අයං වුච්චති ඵස්සපච්චයා වෙදනා -පෙ- තෙන වුච්චති එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොතීති.

390. එහි අවිද්‍යා කවර යත්: යම් අඥානයෙක් අදර්‍ශනයෙක් … අවිද්‍යාපරිඝයෙක් මෝහ සඞ්ඛ්‍යාත අකුශලමූලයෙක් වේ ද, මේ ‘අවිද්‍යා’ යි කියනු ලැබේ. … එහි ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනා කවර යත්: චෛතසික වූ නො ම සාත වූ අසාත නො වූ චිත්තසංස්පර්‍ශයෙන් උපන් නො දුක් නො සුව වූ යම් වේදයිතයෙක් චිත්තසංස්පර්‍ශයෙන් උපන්

උපේක්‍ෂාවේදනාවක් වේ ද, මේ ‘ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනා’ යි කියනු ලැබේ. … එහෙයින් කියනු ලැබෙයි: ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යි.

(6) 1/1උපේක්‍ෂා සහගත දෘෂ්ටිගත සම්ප්‍රයුක්ත සසංකාරික සිත 391(සංඥපනය බලන්න)

(7) 1/1 උපේක්‍ෂා සහගත දෘෂ්ටිගතවිප්‍රයුක්ත අසංකාරික සිත 391

(8) 1/1උපේක්‍ෂා සහගත දෘෂ්ටිගතවිප්‍රයුක්ත සසංකාරික සිත 391

391. කතමෙ ධම්මා අකුසලා: යස්මිං සමයෙ අකුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං දිට්ඨිගතසම්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන -පෙ- උපෙක්ඛාසහගතං දිට්ඨිගතවිප්පයුත්තං -පෙ- උපෙක්ඛාසහගතං දිට්ඨිගතවිප්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන රූපාරම්මණං වා -පෙ- ධම්මාරම්මණං වා, යං යං වා පනාරබ්භ තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

391. අකුශලධර්‍මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක උපේක්‍ෂා සහගත වූ දෘෂ්ටිගත සම්ප්‍රයුක්ත වූ අකුශලචිත්තය සංස්කාර සහිත ව උපදනේ වේ ද … උපේක්‍ෂා සහගත වූ දෘෂ්ටිගතවිප්‍රයුක්ත වූ … රූපාලම්බන වේවයි … ධර්‍මාලම්බන වේවයි යළි යම් යම් අරමුණක් හෝ ඇරැබැ උපේක්‍ෂා සහගත වූ දෘෂ්ටිගතවිප්‍රයුක්ත වූ (අකුශලචිත්තය) සංස්කාර සහිත ව උපදනේ වේ ද, එසමයෙහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ායතනය වෙයි, ෂඩ්ායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශය වෙයි, ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාව වෙයි, තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂය වෙයි, අධිමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. මෙසේ මේ සියලු දුඃඛරාශිහුගේ සමුදය වේ.

තත්‍ථ කතමා අවිජ්ජා: -පෙ- තෙන වුච්චති එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතීති.

එහි අවිද්‍යා කවර යත්: … එහෙයින් කියනු ලැබෙයි: ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යි.

(9) 1/1දොමනස්සසහගත පටිඝසම්පයුත්ත අසංකාරික සිත 392

(10) 1/1දොමනස්සසහගත පටිඝසම්පයුත්ත සසංකාරික සිත 392

392. කතමෙ ධම්මා අකුසලා: යස්මිං සමයෙ අකුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති දොමනස්සසහගතං පටිඝසම්පයුත්තං -පෙ- දොමනස්සසහගතං පටිඝසම්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන රූපාරම්මණං වා -පෙ- ධම්මාරම්මණං වා, යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පටිඝං, පටිඝපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

392. අකුශලධර්‍මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක දොම්නස් සහගියා වූ ප්‍රතිඝසම්ප්‍රයුක්ත වූ අකුසල්සිත උපදනේ වේ ද, ... රූපාලම්බන වේවයි … ධර්‍මාලම්බන වේවයි යළි යම් යම් අරමුණක් හෝ ඇරැබැ දොම්නස් සහගියා වූ ප්‍රතිඝසම්ප්‍රයුක්ත වූ (අකුසල්සිත) සංස්කාර සහිත ව (උපදනේ වේ ද,) එසමයෙහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ායතනය වෙයි, ෂඩ්ායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශය වෙයි, ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රතිඝය වෙයි,

ප්‍රතිඝප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්ෂය වෙයි, අධිමෝක්ෂ ප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. මෙසේ මේ සියලු දුඃඛරාශිහුගේ සමුදය වේ.

තත්‍ථ කතමා අවිජ්ජා: යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං -පෙ- අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං, අයං වුච්චති අවිජ්ජා -පෙ-

එහි අවිද්‍යා කවර යත්: යම් අඥානයෙක් අදර්‍ශනයෙක් ... අවිද්‍යාපරිඝයෙක් මෝහ සඞ්ඛ්‍යාත අකුශලමූලයෙක් වේ ද, මේ ‘අවිද්‍යා’ යි කියනු ලැබේ. ...

තත්‍ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා: යං චෙතසිකං අසාතං චෙතසිකං දුක්ඛං චෙතොසම්ඵස්සජං අසාතං දුක්ඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා අසාතා දුක්ඛා වෙදනා, අයං වුච්චති ඵස්සපච්චයා වෙදනා.

එහි ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනා කවර යත්: යම් චෛතසික වූ අසාතයෙක් චෛතසික වූ දුඃඛයෙක් චිත්තසංස්පර්‍ශයෙන් උපන් අසාත වූ දුඃඛ වූ වේදයිතයෙක් චිත්ත සංස්පර්‍ශයෙන් උපන් අසාත වූ දුඃඛ වූ වේදනාවක් වේ ද, මේ ‘ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනා’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං වෙදනාපච්චයා පටිඝං: යො චිත්තස්ස ආඝාතො පටිඝාතො පටිඝං පටිවිරොධො කොපො පකොපො සම්පකොපො දොසො පදොසො සම්පදොසො චිත්තස්ස ව්‍යාපත්ති මනොපදොසො කොධො කුජ්ඣනා කුජ්ඣිතත්තං දොසො දුස්සනා දුස්සිතත්තං ව්‍යාපත්ති ව්‍යාපජ්ජනා ව්‍යාපජ්ජිතත්තං විරොධො පටිවිරොධො චණ්ඩික්කං අසුරොපො අනත්තමනතා චිත්තස්ස, ඉදං වුච්චති වෙදනාපච්චයා පටිඝං.

එහි වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රතිඝ කවරෙ යත්: චිත්තයාගේ යම් ආඝාතයෙක් බලවත් ආඝාතයෙක් ප්‍රතිඝයෙක් ප්‍රතිවිරෝධයෙක් කෝපයෙක් ප්‍රකෝපයෙක් සම්ප්‍රකෝපයෙක් ද්වේෂයෙක් ප්‍රද්දේවෂයෙක් සම්ප්‍රද්වේෂයෙක් චිත්තයාගේ ව්‍යාපන්න බවෙක් චිත්තප්‍රදෝෂයෙක් ක්‍රෝධයෙක් ක්‍රෝධාකාරයෙක් කිපුණු බවෙක් ද්වේෂයෙක් ද්වේෂාකාරයෙක් ද්විෂ්ට බවෙක් විපරීත බවෙක් විපරීතාකාරයෙක් විරෝධයෙක් ප්‍රතිවිරෝධයෙක් සැඩ බවෙක් නො පිරිපුන් වචන ඇති බවෙක් චිත්තයාගේ නො සතුටු බවෙක් වේ ද, මේ ‘වේදනා ප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රතිඝ’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො පටිඝපච්චයා අධිමොක්ඛො: යො චිත්තස්ස අධිමොක්ඛො අධිමුච්චනා තදධිමුත්තතා, අයං වුච්චති පටිඝපච්චයා අධිමොක්ඛො.

එහි ප්‍රතිඝප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්ෂ කවරෙ යත්: චිත්තයාගේ යම් අධිමෝක්ෂයෙක් අධිමොක්ෂාකාරයෙක් අරමුණෙහි අධිමුක්ත බවෙක් වේ ද, මේ ‘ප්‍රතිඝප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්ෂ’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො අධිමොක්ඛපච්චයා භවො: ඨපෙත්‍වා අධිමොක්ඛං වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්‍ධො, අයං වුච්චති අධිමොක්ඛපච්චයා භවො -පෙ- තෙන වුච්චති එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොතීති.

එහි අධිමෝක්ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය කවරෙ යත්: අධිමෝක්ෂය තබා වේදනාස්කන්‍ධ ය සංඥාස්කන්‍ධ ය සංස්කාරස්කන්‍ධ ය විඥානස්කන්‍ධ යි. මේ ‘අධිමෝක්ෂප්‍රත්‍යයෙන් භව’ යි කියනු ලැබේ. ... එහෙයින් කියනු ලැබෙයි: ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යි.

(11) 1/1 උපෙක්ඛාසහගත විචිකිච්ඡාසම්පයුත්ත සිත 393

393. කතමෙ ධම්මා අකුසලා: යස්මිං සමයෙ අකුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං විචිකිච්ඡාසම්පයුත්තං රූපාරම්මණං වා -පෙ- ධම්මාරම්මණං වා යං යං වා පනාරබ්භ තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා විචිකිච්ඡා, විකිච්ඡාපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොති.

393. අකුශලධර්‍මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක රූපාලම්බන වේවයි ... ධර්‍මාලම්බන වේවයි යළි යම් යම් අරමුණක් හෝ ඇරබැ උපේක්ෂා සහගත වූ විචිකිත්සා සම්ප්‍රයුක්ත වූ අකුශලචිත්තය උපදනේ වේ ද, එසමයෙහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩායතනය වෙයි, ෂඩායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශය වෙයි, ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනා ප්‍රත්‍යයන් විචිකිත්සාව වෙයි,

විචිකිත්සාප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. මෙසේ මේ සියලු දුඃඛස්කන්‍ධයාගේ සමුදය වේ.

තත්‍ථ කතමා අවිජ්ජා: යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං -පෙ- අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං, අයං වුච්චති අවිජ්ජා -පෙ-

එහි අවිද්‍යා කවර යත්: යම් අඥානයෙක් අදර්‍ශනයෙක් … අවිද්‍යාපරිඝයෙක් මෝහසඞ්ඛ්‍යාත අකුශලමූලයෙක් වේ ද, මේ ‘අවිද්‍යා’ යි කියනු ලැබේ. …

තත්‍ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා: යං චෙතසිකං නෙව සාතං නාසාතං චෙතොසම්ඵස්සජං අදුක්ඛමසුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා, අයං වුච්චති ඵස්සපච්චයා වෙදනා.

එහි ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනා කවර යත්: චෛතසික වූ නො ම සාත වූ අසාත නො වූ සිත්පහසින් උපන් නො දුක් නොසුව වූ යම් වේදයිතයෙක් සිත්පහසින් උපන් නො දුක් නො සුව වේදනාවක් වේ ද, මේ ‘ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනා’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමා වෙදනාපච්චයා විචිකිච්ඡා: යා කඞ්ඛා කඞ්ඛායනා කඞ්ඛායිතත්තං විමති විචිකිච්ඡා ද්වෙළ්හකං ද්වෙධාපථො සංසයො අනෙකංසගාහො ආසප්පනා පරිසප්පනා අපරියොගාහනා ථම්භිතත්තං චිත්තස්ස මනොවිලෙඛො, අයං වුච්චති වෙදනාපච්චයා විචිකිච්ඡා.

එහි වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් විචිකිත්සා කවර යත්: යම් සැකයෙක් සැක කරන අයුරෙක් සැක කළ බවෙක් විමතියෙක් විචිකිත්සායෙක් ද්වෙළ්හකයෙක් ද්විධාපථයෙක් සංශයෙක් අනෛකාන්තග්‍රාහයෙක් (අරමුණෙන්) බැහැර යෑමෙක් (අරමුණ) අවට හැසිරීමෙක් (අරමුණට) නො බැසගැන්මෙක් චිත්තයාගේ තද බවෙක් මනෝවිලේඛයෙක් වේ ද, මේ ‘වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් විචිකිත්සා’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො විචිකිච්ඡාපච්චයා භවො: ඨපෙත්‍වා විචිකිච්ඡං වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්‍ධො, අයං වුච්චති විචිකිච්ඡාපච්චයා භවො -පෙ- තෙන වුච්චති එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොතීති.

එහි විචිකිත්සාප්‍රත්‍යයෙන් භවය කවරෙ යත්: විචිකිත්සාව තබා වේදනාස්කන්‍ධ ය සංඥාස්කන්‍ධ ය සංස්කාරස්කන්‍ධ ය විඥානස්කන්‍ධ යි. මේ ‘විචිකිත්සාප්‍රත්‍යයෙන් භව’ යි කියනු ලැබේ. … එහෙයින් කියනු ලැබෙයි: ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යි.

(12) 1/1 උපෙක්ඛාසහගත උද්ධච්චසම්පයුත්ත 394

394. කතමෙ ධම්මා අකුසලා: යස්මිං සමයෙ අකුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං උද්ධච්චසම්පයුත්තං රූපාරම්මණං වා -පෙ- ධම්මාරම්මණං වා, යං යං වා පනාරබ්භ තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා උද්ධච්චං, උද්ධච්චපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොති.

394. අකුශලධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක රූපාලම්බන වේවයි … ධර්මාලම්බන වේවයි යළි යම් යම් අරමුණක් හෝ ඇරැබැ උපේක්‍ෂා සහගත වූ ඖද්ධත්‍ය සම්ප්‍රයුක්ත වූ අකුසල්සිතෙක් උපදනේ වේ ද, එසමයෙහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂෂ්ඨායතනය වෙයි, ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශය වෙයි, ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ඖද්ධත්‍ය වෙයි, ඖද්ධත්‍යප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂය වෙයි, අධිමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. මෙසේ මේ සියලු දුඃඛරාශිහුගේ සමුදය වේ.

තත්‍ථ කතමා අවිජ්ජා: යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං -පෙ- අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං, අයං වුච්චති අවිජ්ජා -පෙ-

එහි අවිද්‍යා කවර යත්: යම් අඥානයෙක් අදර්‍ශනයෙක් … අවිද්‍යාපරිඝයෙක් මෝහ සඞ්ඛ්‍යාත අකුශල වූ මූලයෙක් වේ ද මේ ‘අවිද්‍යා’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා: යං චෙතසිකං නෙවසාතං නාසාතං චෙතොසම්ඵස්සජං අදුක්ඛමසුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා, අයං වුච්චති ඵස්සපච්චයා වෙදනා.

එහි ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනා කවර යත්: චෛතසික වූ නො ම සාත වූ අසාත නො වූ චේතෝසම්ඵස්සයෙන් උපන් අදුක්ඛමසුඛ වූ යම් වේදයිතයෙක් චේතෝසම්ඵස්සයෙන් උපන් අදුක්ඛමසුඛ වූ වේදනාවක් වේ ද, මේ ‘ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනා’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං වෙදනාපච්චයා උද්ධච්චං: යං චිත්තස්ස උද්ධච්චං අවූපසමො චෙතසො වික්ඛෙපො භන්තත්තං චිත්තස්ස, ඉදං වුච්චති වෙදනාපච්චයා උද්ධච්චං.

එහි වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ඖද්ධත්‍ය කවරෙ යත්: චිත්තයාගේ යම් ඖද්ධත්‍යයෙක් අව්‍යුපශමයෙක් චිත්තයාගේ භ්‍රාන්ත බවෙක් වේ ද, මේ ‘වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ඖද්ධත්‍ය’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො උද්ධච්චපච්චයා අධිමොක්ඛො: යො චිත්තස්ස අධිමොක්ඛො අධිමුච්චනා තදධිමුත්තතා, අයං වුච්චති උද්ධච්චපච්චයා අධිමොක්ඛො.

එහි ඖද්ධත්‍යප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂය කවර යත්: චිත්තයාගේ යම් අධිමෝක්‍ෂයෙක් අධිමොක්‍ෂාකාරයෙක් එහි අධිමුක්ත බවෙක් වේ ද, මේ ‘ඖද්ධත්‍යප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂ’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො අධිමොක්ඛපච්චයා භවො: ඨපෙත්‍වා අධිමොක්ඛං වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්‍ධො, අයං වුච්චති අධිමොක්ඛපච්චයා භවො -පෙ- තෙන වුච්චති එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොතීති.

එහි අධිමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය කවරෙ යත්: අධිමෝක්‍ෂය තබා වේදනාස්කන්‍ධ ය සංඥාස්කන්‍ධ ය සංස්කාරස්කන්‍ධ ය විඥානස්කන්‍ධ යි. මේ ‘අධිමෝක්‍ෂත්‍යප්‍රත්‍යයෙන් භව’ යි කියනු ලැබේ. එහෙයින් කියනු ලැබෙයි. ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යි.

අකුසල නිද්දෙසො.

අකුශලනිදෙර්ශ යි.

02 කුසල නිද්දෙසො (සිත් 21)

(31) ½ සොමනස්සසහගත ඤාණසම්පයුත්ත අසංකාරික සිත 395

395. කතමෙ ධම්මා කුසලා: යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති සොමනස්සසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං රූපාරම්මණං වා -පෙ- ධම්මාරම්මණං වා යං යං වා පනාරබ්භ තස්මිං සමයෙ කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොති.

395. කුශලධර්‍මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක රූපාලම්බන වේවයි … ධර්‍මාලම්බන වේවයි, යළි යම් යම් අරමුණක් හෝ ඇරැබැ සොමනස් සහගත වූ ඥානසම්ප්‍රයුක්ත වූ කාමාවචර වූ කුශලචිත්තය උපදනේ වේ ද, එසමයෙහි කුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂෂ්ඨායතන ය වෙයි, ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශය වෙයි, ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාදය වෙයි, ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂය වෙයි, අධිමෝක්‍ෂ ප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. මෙසේ මේ දුඃඛරාශිහුගේ සමුදය වේ.

396. තත්‍ථ කතමෙ කුසලමූලා: අලොභො අදොසො අමොහො.

396. එහි කුශලමූලයෝ කවරහ යත්: අලෝභ ය, අද්වේෂ ය, අමෝහ යි.

තත්‍ථ කතමො අලොභො: යො අලොභො අලුබ්භනා අලුබ්භිතත්තං අසාරාගො අසාරජ්ජනා අසාරජ්ජිතත්තං අනභිජ්ඣා අලොභො කුසලමූලං, අයං වුච්චති අලොභො.

එහි අලෝභය කවරෙ යත්: යම් අලෝභයෙක් අලෝභාකාරයෙක් අලුබ්ධ බවෙක් නො ඇලීමෙක් නො ඇලෙන අයුරෙක් නො ඇලුණු බවෙක් අනභිධ්‍යාවක් අලෝභ සඞ්ඛ්‍යාත කුශලමූලයෙක් වේ ද, මේ ‘අලෝභ’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො අදොසො: යො අදොසො අදුස්සනා අදුස්සිතත්තං අව්‍යාපාදො අව්‍යාපජ්ජො අදොසො කුසලමූලං, අයං වුච්චති අදොසො.

එහි අද්වේෂය කවරෙ යත්: යම් අද්වේෂයෙක් අද්වේෂාකාරයෙක් අද්විෂ්ට බවෙක් අව්‍යාපාදයෙක් අව්‍යාපන්න බවෙක් අද්වේෂ සඞ්ඛ්‍යාත කුශල මූලයෙක් වේ ද, මේ අද්වේෂ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො අමොහො: යා පඤ්ඤා පජානනා -පෙ- අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි, අයං වුච්චති අමොහො, ඉමෙ වුච්චන්ති කුසලමූලා.

එහි අමෝහ කවරෙ යත්: යම් ප්‍රඥාවක් ප්‍රජානනාකාරයෙක් … අමෝහයෙක් ධර්මවිචයයෙක් සම්‍යග්දෘෂ්ටියක් වේ ද, මේ ‘අමෝහ’ යි කියනු ලැබේ. මොහු කුශලමූලයෝ යි කියනු ලැබෙත්.

තත්‍ථ කතමො කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො: යා චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං, අයං වුච්චති කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො.

එහි කුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාර කවරෙ යත්: යම් චේතනාවක් සඤ්චේතනාවක් සිතන ලද බවෙක් වේ ද, මේ ‘කුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාර’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං -පෙ- විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං -පෙ- නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං -පෙ- ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො -පෙ- ඵස්සපච්චයා වෙදනා -පෙ-

එහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥාන කවරෙ යත්: … විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාම කවරෙ යත්: … නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂෂ්ඨායතන කවරෙ යත්: … ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශ කවරෙ යත්: … ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනා කවර යත්: …

තත්‍ථ කතමො වෙදනාපච්චයා පසාදො: යා සද්ධා සද්දහනා ඔකප්පනා අභිප්පසාදො, අයං වුච්චති වෙදනාපච්චයා පසාදො.

එහි වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාද කවරෙ යත්: යම් හැදැහීමෙක් හදහන අයුරෙක් (අරමුණෙහි) බැසැගැනීමෙක් අධිකප්‍රසාදයෙක් වේ ද, මේ ‘වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාද’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො: යො චිත්තස්ස අධිමොක්ඛො අධිමුච්චනා තදධිමුත්තතා, අයං වුච්චති පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො.

එහි ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්ෂ කවරෙ යත්: චිත්තයාගේ යම් අධිමෝක්ෂයෙක් අධිමොක්ෂාකාරයෙක් එහි අධිමුක්ත බවෙක් වේ ද, මේ ‘ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්ෂ’ යී කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො අධිමොක්ඛපච්චයා භවො: ඨපෙත්‍වා අධිමොක්ඛං වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්‍ධො, අයං වුච්චති අධිමොක්ඛපච්චයා භවො -පෙ- තෙන වුච්චති එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොතීති.

එහි අධිමෝක්ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය කවරෙ යත්: අධිමෝක්ෂය තබා වේදනාස්කන්‍ධ ය සංඥාස්කන්‍ධ ය සංස්කාරස්කන්‍ධ ය විඥානස්කන්‍ධ යි. මේ ‘අධිමෝක්ෂප්‍රත්‍යයෙන් භව’ යී කියනු ලැබේ. … එහෙයින් කියනු ලැබෙයි: ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යි.

(32) ½සොමනස්සසහගත ඤාණසම්පයුත්ත සසංකාරික සිත397

(33) ½සොමනස්සසහගත ඤාණවිප්‍රයුත්ත අසංකාරික සිත397

(34) ½සොමනස්සසහගත ඤාණවිප්‍රයුත්ත සසංකාරික සිත397

397. කතමෙ ධම්මා කුසලා: යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති සොමනස්සසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන -පෙ- සොමනස්සසහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං -පෙ- සොමනස්සසහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන රූපාරම්මණං වා සද්දාරම්මණං වා ගන්ධාරම්මණං වා රසාරම්මණං වා ඵොට්ඨබ්බාරම්මණං වා ධම්මාරම්මණං වා, යං යං වා පනාරබ්භ තස්මිං සමයෙ කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

397. කුශලධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක සොම්නස් සහගත වූ ඥානසම්ප්‍රයුක්ත වූ කාමාවචරකුශලචිත්තය සංස්කාර සහිත ව උපදනේ වේ ද, ... සොම්නස් සහගත වූ ඥානවිප්‍රයුක්ත වූ ... රූපාලම්බන වේවයි ශබ්දාලම්බන වේවයි ගන්ධාලම්බන වේවයි රසාලම්බන වේවයි ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යාලම්බන වේවයි ධර්මාලම්බන වේවයි යළි යම් යම් අරමුණක් හෝ ඇරැබැ සොම්නස් සහගත වූ ඥානවිප්‍රයුක්ත වූ (කාමාවචරකුශලචිත්තය) සංස්කාර සහිත ව (උපදනේ වේ ද), එසමයෙහි කුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඞ්ඨායතනය වෙයි, ෂඞ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාදය වෙයි, ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂය වෙයි, අධිමෝක්‍ෂ ප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. මෙසේ මේ සියලු දුඃඛරාශිහුගේ සමුදය වේ.

තත්‍ථ කතමෙ කුසලමූලා: අලොභො අදොසො.

එහි කුශලමූලයෝ කවරහ යත්: අලෝභ ය අදෝෂ යි.

තත්‍ථ කතමො අලොභො: යො අලොභො අලුබ්භනා අලුබ්භිතත්තං අසාරාගො අසාරජ්ජනා අසාරජ්ජිතත්තං අනභිජ්ඣා අලොභො කුසලමූලං, අයං වුච්චති අලොභො.

එහි අලෝභ කවරෙ යත්: යම් අලෝභයෙක් අලෝභාකාරයෙක් අලුබ්ධ බවෙක් නො ඇලීමෙක් නො ඇලෙන අයුරෙක් නො ඇලුණු බවෙක් අනභිධ්‍යාවක් අලෝභ සඞ්ඛ්‍යාත කුශලමූලයෙක් වේ ද, මේ ‘අලෝභ’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො අදොසො: යො අදොසො අදුස්සනා අදුස්සිතත්තං අව්‍යාපාදො අව්‍යාපජ්ජො අදොසො කුසලමූලං, අයං වුච්චති අදොසො. ඉමෙ වුච්චන්ති කුසලමූලා.

එහි අදෝෂය කවරෙ යත්: යම් අදෝෂයෙක් අද්වේෂාකාරයෙක් අද්විෂ්ට බවෙක් අව්‍යාපාදයෙක් අව්‍යාපන්න බවෙක් අදෝෂ සඞ්ඛ්‍යාත කුශලමූලයෙක් වේ ද, මේ ‘අදෝෂ’ යි කියනු ලැබේ. මොහු ‘කුශලමූලයෝ’ යි කියනු ලැබෙත්.

තත්‍ථ කතමො කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො: යා චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං, අයං වුච්චති කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො -පෙ-

එහි කුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාර කවරෙ යත්: යම් චේතනාවක් සඤ්චේතනාවක් සිතන ලද බවෙක් වේ ද, මේ ‘කුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා: යං චෙතසිකං සාතං චෙතසිකං සුඛං චෙතොසම්ඵස්සජං සාතං සුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා සාතා සුඛා වෙදනා, අයං වුච්චති ඵස්සපච්චයා වෙදනා -පෙ- තෙන වුච්චති එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතීති.

එහි ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනා කවර යත්: යම් චෛතසික වූ සාතයෙක් චෛතසික වූ සුඛයෙක් චේතෝසම්ඵස්සජ සාත - සුඛ වේදයිතයෙක් චේතෝසම්ඵස්සජ සාත - සුඛ වේදනාවක් වේ ද, මේ ‘ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනා’ යි කියනු ලැබේ. … එහෙයින් කියනු ලැබෙයි: ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයෝ හොතී’ යි.

(35) ½උපෙක්ඛාසහගත ඤාණසම්පයුත්ත අසංකාරික සිත398

(36) ½උපෙක්ඛාසහගත ඤාණසම්පයුත්ත සසංකාරික සිත398

398. කතමෙ ධම්මා කුසලා: යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං -පෙ- උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන රූපාරම්මණං වා සද්දාරම්මණං වා ගන්‍ධාරම්මණං වා රසාරම්මණං වා ඵොට්ඨබ්බාරම්මණං වා ධම්මාරම්මණං වා, යං යං වා පනාරබ්භ තස්මිං සමයෙ කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොති.

398. කුශලධර්‍මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක උපේක්‍ෂා සහගත වූ ඥාන සම්ප්‍රයුක්ත වූ කාමාවචරකුශලචිත්තය උපදනේ වේ ද, … රූපාලම්බන වේවයි ශබ්දාලම්බන වේවයි ගන්‍ධාලම්බන වේවයි රසාලම්බන වේවයි ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යාලම්බන වේවයි ධර්‍මාලම්බන වේවයි යළි යම් යම් අරමුණක් හෝ ඇරබැ උපේක්‍ෂා සහගත වූ ඥානසම්ප්‍රයුක්ත වූ (කාමාවචරකුශලචිත්තය) සංස්කාර සහිත ව (උපදනේ වේ ද,) එසමයෙහි කුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ායතනය වෙයි, ෂඩ්ායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශය වෙයි, ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාදය වෙයි, ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂය වෙයි, අධිමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. මෙසේ මේ සියලු දුඃඛස්කන්‍ධයාගේ සමුදය වේ.

තත්‍ථ කතමෙ කුසලමූලා: අලොභො අදොසො අමොහො -පෙ- ඉමෙ වුච්චන්ති කුසලමූලා.

එහි කුශලමූලයෝ කවරහ යත්: අලෝභ ය අදෝෂ ය අමෝහ යි … මොහු ‘කුශලමූලයෝ’ යි කියනු ලැබෙත්.

තත්‍ථ කතමො කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො: යා චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං, අයං වුච්චති කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො -පෙ-

එහි කුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාර කවරෙ යත්: යම් චේතනාවක් සඤ්චේතනාවක් සිතන ලද බවෙක් වේ ද, මේ ‘කුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාර’ ය කියනු ලැබේ. …

තත්‍ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා: යං චෙතසිකං නෙවසාතං නාසාතං චෙතොසම්ඵස්සජං අදුක්ඛමසුඛං වෙදයිතං, චෙතොසම්ඵස්සජා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා, අයං වුච්චති ඵස්සපච්චයා වෙදනා -පෙ- තෙන වුච්චති එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොතීති.

එහි ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන්වේදනා කවරෙ යත්: යම් චෛතසිකවූ නො ම සාතවූ අසාත නො වූ චේතෝසම්ඵස්සජ අදුක්ඛමසුඛ වූ වේදයිතයෙක් චේතෝසම්ඵස්සජ අදුක්ඛමසුඛවේදනායෙක් වේ ද, මේ ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන්වේදනා යි කියනු ලැබේ. … එහෙයින් කියනු ලැබේ, ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යි.

(37) ½උපෙක්ඛාසහගත ඤාණවිප්‍රයුත්ත අසංකාරික සිත399

(38) ½උපෙක්ඛාසහගත ඤාණවිප්‍රයුත්ත සසංකාරික සිත399

399. කතමෙ ධම්මා කුසලා: යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං -පෙ- උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන රූපාරම්මණං වා සද්දාරම්මණං වා ගන්ධාරම්මණං වා රසාරම්මණං වා ඵොට්ඨබ්බාරම්මණං වා ධම්මාරම්මණං වා, යං යං වා පනාරබ්භ තස්මිං සමයෙ කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

399. කුශලධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක උපේක්ෂා සහගත වූ ඥානවිප්‍රයුක්ත වූ … කාමාවචරකුශලචිත්තය උපදනේ වේ ද, … රූපාලම්බන වේවයි ශබ්දාලම්බන වේවයි ගන්ධාලම්බන වේවයි රසාලම්බන වේවයි ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යාලම්බන වේවයි ධර්මාලම්බන වේවයි යළි යම් යම් අරමුණක් හෝ ඇරබැ උපේක්ෂාසහගත ඥානවිප්‍රයුක්ත වූ (කාමාවචරකුශලචිත්තය) සසංස්කාර ව (උපදනේ වේ ද,) එසමයෙහි කුශලමූල ප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩායතනය වෙයි, ෂඩායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාදය වෙයි, ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්ෂය වෙයි, අධිමෝක්ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. මෙසේ මේ සියලු දුඃඛස්කන්ධයාගේ සමුදය වේ.

තත්‍ථ කතමෙ කුසලමූලා: අලොභො අදොසො -පෙ- ඉමෙ වුච්චන්ති කුසලමූලා.

එහි කුශලමූලයෝ කවරහ යත්: අලෝභ ය අද්වේෂ යි. … මොහු ‘කුශලමූලයෝ’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො: යා චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං, අයං වුච්චති කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො -පෙ- තෙන වුච්චති එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’ති.

එහි කුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාර කවරෙ යත්: යම් චේතනාවක් සඤ්චේතනාවක් සිතන ලද බවෙක් වේ ද, මේ ‘කුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාර’ යි කියනු ලැබේ. … එහෙයින් කියනු ලැබෙයි. ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යි.

(55) ½ ප්‍රථමධ්‍යානය සිත 400

400. කතමෙ ධම්මා කුසලා: යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති විවිච්චෙ’ව කාමෙහි -පෙ- පඨමං ඣානං[1] උපසම්පජ්ජ විහරති පඨවීකසිණං. තස්මිං සමයෙ කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො,[2] අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

400. කුශලධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක රූපභවෝත්පත්තිය පිණිස මාර්ගය වඩා ද, කාමයන්ගෙන් වෙන් ව ම … පඨවිකසිණ සඞ්ඛ්‍යාත ප්‍රථමධ්‍යානයට පැමිණ වෙසේ ද, එසමයෙහි කුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩායතනය වෙයි, ෂඩායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාදය වෙයි, ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්ෂය වෙයි, අධිමෝක්ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. මෙසේ මේ සියලු දුඃඛස්කන්ධයාගේ සමුදය වේ.

තත්‍ථ කතමෙ කුසලමූලා: අලොභො අදොසො අමොහො -පෙ- ඉමෙ වුච්චති කුසලමූලා

එහි කුශලමූලයෝ කවරහ යත්: අලෝභ ය අදෝස ය අමෝහ ය … මොහු කුශලමූලයෝ යි කියනු ලැබෙත්.

තත්‍ථ කතමො කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො: යා චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං, අයං වුච්චති කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො -පෙ- තෙන වුච්චති එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’ති.

එහි කුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාර කවරෙ යත්: යම් චේතනාවක් සඤ්චේතනාවක් සිතන ලද බවෙක් වේ ද, මේ කුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාර’ යි කියනු ලැබේ. … එහෙයින් කියනු ලැබෙයි: ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යි.

(56)½ ද්විතීයධ්‍යානයට සිත 401

(57)½ තෘතීයධ්‍යානයට සිත 401

(58)½ චතුර්ථධ්‍යානයට සිත 401

(59)½ පඤ්චමධ්‍යානය සිත 401

401. කතමෙ ධම්මා කුසලා: යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති විතක්කවිචාරානං වූපසමා -පෙ- දුතියං ඣානං -පෙ- තතියං ඣානං -පෙ- චතුත්‍ථං ඣානං -පෙ- පඨමං ඣානං -පෙ- පඤ්චමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති පඨවීකසිණං, -පෙ- තස්මිං සමයෙ කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, -පෙ- තෙන වුච්චති. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’ති.

401. කුශලධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක රූපභවෝත්පත්තිය පිණිස මාර්ගය වඩා ද, විතර්කවිචාරයන්ගේ ව්‍යුපශමයෙන් … ද්විතීයධ්‍යානයට … තෘතීයධ්‍යානයට … චතුර්ථධ්‍යානයට … ප්‍රථමධ්‍යානයට … පඨවිකසිණ සඞ්ඛ්‍යාත වූ පඤ්චමධ්‍යානයට පැමිණ වෙසේ ද, එසමයෙහි කුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ායතනය වෙයි, ෂඩ්ායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාදය වෙයි, ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්ෂය වෙයි, අධිමෝක්ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. ... එහෙයින් කියනු ලැබෙයි: ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යි.

(70)½ ආකාසානඤ්චායතන 402/403

(71)½ විඤ්ඤාණඤ්චායතනය 402/403

(72)½ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනය 402/403

(73)½ නේවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායතනය 402/403

(82)½ සෝතාපන්න මග්ග සිත 402/403

(83)½ සකදාගාමී මග්ග සිත 402/403

(84)½ අනාගාමී මග්ග සිත 402/403

(85)½ අරහත්ත මග්ග සිත 402/403

402-403. කතමෙ ධම්මා කුසලා: යස්මිං සමයෙ අරූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති -පෙ- ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙ’ව කාමෙහි -පෙ- පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛාපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, එවමෙතෙසං ධම්මානං සමුදයො හොති.

402-403. කුශලධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක අරූපභවෝත්පත්තිය පිණිස මාර්ගය වඩා ද … දෘෂ්ටිගතයන්ගේ ප්‍රහාණය පිණිස ප්‍රථමභූමියට පැමිණීම පිණිස නෛර්‍ය්‍යාණික වූ අපචයගාමී වූ ලෝකෝත්තරධ්‍යානය වඩා ද, කාමයන්ගෙන් වෙන් ව ම … දුක් වූ ප්‍රතිපත් ඇති දන්ධ වූ අභිඥා ඇති ප්‍රථමධ්‍යානයට පැමිණ වෙසේ ද, එසමයෙහි

කුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ධායතනය වෙයි, ෂඩ්ධායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාදය වෙයි, ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්ෂය වෙයි, අධිමෝක්ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. මෙසේ මේ ධර්මයන්ගේ සමුදය වේ.

තත්‍ථ කතමෙ කුසලමූලා: අලොභො අදොසො අමොහො.

එහි කුශලමූලයෝ කවරහ යත්: අලෝභ ය අද්වේෂ ය අමෝහ යි.

තත්‍ථ කතමො අලොභො -පෙ- අදොසො -පෙ- තත්‍ථ කතමො අමොහො: යා පඤ්ඤා පජානනා -පෙ- අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො මග්ගඞ්ගං මග්ගපරියාපන්නං, අයං වුච්චති අමොහො. ඉමෙ වුච්චන්ති කුසලමූලා

එහි අලෝභ කවරෙ යත්: … අද්වේෂ … එහි අමෝහ කවරෙ යත්: මාර්ගාඞ්ග වූ මාර්ගපර්‍යාපන්න වූ යම් ප්‍රඥාවක් ප්‍රජානනයෙක් … අමෝහයෙක් ධර්මවිචයයෙක් සම්‍යග්දෘෂ්ටියක් ධර්මවිචයසම්බෝධ්‍යඞ්ගයෙක් වේ ද, මේ ‘අමෝහ’ යි කියනු ලැබේ. මොහු කුශලමූලයෝ යි කියනු ලැබෙත්.

තත්‍ථ කතමො කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො: යා චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං, අයං වුච්චති කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො -පෙ-

එහි කුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාර කවරෙ යත්: යම් චේතනාවක් සඤ්චේතනාවක් සිතන ලද බවෙක් වේ ද, මේ ‘කුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාර’ යි කියනු ලැබේ. …

තත්‍ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා: යං චෙතසිකං සාතං චෙතසිකං සුඛං චෙතොසම්ඵස්සජං සාතං සුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා සාතා සුඛා වෙදනා, අයං වුච්චති ඵස්සපච්චයා වෙදනා.

එහි ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනා කවර යත්: යම් චෛතසික සාතයෙක් චෛතසික සුඛයෙක් චේතෝසම්ඵස්සජ සාතසුඛවේදයිතයෙක් චේතෝසම්ඵස්සජ සාතසුඛවේදනාවක් වේ ද, මේ ‘ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනා’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො වෙදනාපච්චයා පසාදො: යා සද්ධා සද්දහනා ඔකප්පනා අභිප්පසාදො, අයං වුච්චති වෙදනාපච්චයා පසාදො.

එහි වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාද කවරෙ යත්: යම් හැදැහීමෙක් හදහන අයුරෙක් (අරමුණෙහි) බැසගැන්මෙක් අධිකප්‍රසාදයෙක් වේ ද, මේ ‘වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාද’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො: යො චිත්තස්ස අධිමොක්ඛො අධිමුච්චනා තදධිමුත්තතා, අයං වුච්චති පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො.

එහි ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්ෂ කවරෙ යත්: චිත්තයාගේ යම් අධිමෝක්ෂයෙක් අධිමොක්ෂාකාරයෙක් එහි අධිමුක්ත බවෙක් වේ ද, මේ ‘ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්ෂ’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො අධිමොක්ඛපච්චයා භවො: ඨපෙත්‍වා අධිමොක්ඛං වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්‍ධො, අයං වුච්චති අධිමොක්ඛපච්චයා භවො -පෙ-

එහි අධිමෝක්ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය කවරෙ යත්: අධිමෝක්ෂය තබා වේදනාස්කන්‍ධ ය සංඥාස්කන්‍ධ ය සංස්කාරස්කන්‍ධ ය විඥානස්කන්‍ධ යි මේ ‘අධිමෝක්ෂප්‍රත්‍යයෙන් භව’ යි කියනු ලැබේ. …

එවමෙතෙසං ධම්මානං සමුදයො හොතී’ති: එවමෙතෙසං ධම්මානං සඞ්ගති හොති, සමාගමො හොති, සමොධානං හොති, පාතුභාවො හොති, තෙන වුච්චති එවමෙතෙසං ධම්මානං සමුදයො හොතී’ති.

‘එවමෙතෙසං ධම්මානං සමුදයෝ හොති’ යනු මෙසේ මේ ධර්මයන්ගේ සඞ්ගතිය වෙයි, සමාගමය වෙයි, සමවධානය වෙයි, පහළවීම වේ. එහෙයින් කියනු ලැබෙයි: ‘එවමෙතෙසං ධම්මානං සමුදයෝ හොති’ යි.

කුසල නිද්දෙසො.

කුශලනිදෙර්ශ යි.

03 අව්‍යාකතනිද්දෙසො (සිත් 29/7/20)

I කුශලවිපාකසඞ්ඛාරමූලකය (සිත් 29)

(20) 1/2 කුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත චක්ඛු විඤ්ඤාණය 404 (4 ආකාරය)

1 වාරය (පච්චයා)

404. කතමෙ ධම්මා අව්‍යාකතා: යස්මිං සමයෙ කාමාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං චක්ඛුවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං රූපාරම්මණං. තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

404. අව්‍යාකෘතධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක කාමාවචරකුශලකර්මය කළ බැවින් රැස් කළ බැවින් උපේක්‍ෂා සහගත වූ රූපාලම්බන වූ විපාකචක්‍ෂුර්විඥානය උපදනේ වේ ද, එසමයෙහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ධායතනය වෙයි, ෂඩ්ධායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. මෙසේ මේ සියලු දුඃඛරාශිහුගේ සමුදය වේ.

තත්‍ථ කතමො සඞ්ඛාරො: යා චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං අයං වුච්චති සඞ්ඛාරො.

එහි සංස්කාර කවරෙ යත්: යම් චේතනාවක් සඤ්චේතනාවක් චේතයිත බවෙක් වේ ද මේ 'සංස්කාර' යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං: යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ- තජ්ජා චක්ඛුවිඤ්ඤාණධාතු. ඉදං වුච්චති සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං.

එහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය කවරෙ යත්: යම් සිතෙක් මනසෙක් මානසයෙක් ... තදනුරූප වූ චක්‍ෂුර්විඥානධාතුයෙක් වේ ද, මේ 'සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥාන' යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං: වෙදනාක්ඛන්ධො සඤ්ඤාක්ඛන්ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො, ඉදං වුච්චති විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං.

එහි විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය කවරෙ යත්: වේදනාස්කන්ධ ය, සංඥාස්කන්ධ ය, සංස්කාරස්කන්ධ යි. මේ 'විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාම' යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං: යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ- තජ්ජා චක්ඛුවිඤ්ඤාණධාතු, ඉදං වුච්චති නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං.

එහි නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ධායතන කවරෙ යත්: යම් චිත්තයෙක් මනසෙක් මානසයෙක් ... තදනුරූප චක්‍ෂුර්විඥානධාතුයෙක් වේ ද, මේ 'නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ධායතන' යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො: යො ඵස්සො ඵුසනා සම්ඵුසනා සම්ඵුසිතත්තං, අයං වුච්චති ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො.

එහි ෂඩ්ධායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශ කවරෙ යත්: යම් ස්පර්ශයෙක් ස්පර්ශාකාරයෙක් සංස්පර්ශාකාරයෙක් මොනොවට ස්පර්ශ කළ බවෙක් වේ ද, මේ 'ෂඩ්ධායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශ' යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා: යං චෙතසිකං නෙව සාතං නාසාතං චෙතොසම්ඵස්සජං අදුක්ඛමසුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා, අයං වුච්චති ඵස්සපච්චයා වෙදනා.

එහි ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනා කවර යත්: යම් චෛතසික වූ නො ම සාත වූ අසාත නො වූ චේතෝසම්ඵස්සයෙන් උපන් නො දුක් නො සුව වූ වේදයිතයෙක් චේතෝසම්ඵස්සජ වූ අදුක්ඛමසුඛවේදනාවක් වේ ද, මේ ‘ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනා’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො වෙදනාපච්චයා භවො: ඨපෙත්‍වා වෙදනං සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්‍ධො, අයං වුච්චති වෙදනාපච්චයා භවො.

එහි වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් භවය කවරෙ යත්: වේදනාව තබා සංඥාස්කන්‍ධ ය, සංස්කාර ස්කන්‍ධ ය, විඥානස්කන්‍ධ යි. මේ ‘වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් භව’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමා භවපච්චයා ජාති: යා තෙසං1 ධම්මානං ජාති සඤ්ජාති නිබ්බත්ති අභිනිබ්බත්ති පාතුභාවො, අයං වුච්චති භවපච්චයා ජාති.

එහි භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාති කවර යත්: ඒ අරූපීධර්මයන්ගේ යම් ඉපැද්මෙක් මොනොවට ඉපැද්මෙක් නිපැද්මෙක් වෙසෙසින් නිපැද්මෙක් වේ ද, මේ ‘භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාති’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං ජාතිපච්චයා ජරාමරණං: අත්‍ථි ජරා අත්‍ථි මරණං. තත්‍ථ කතමා ජරා: යා තෙසං ධම්මානං ජරා ජීරණතා ආයුනො සංහානි, අයං වුච්චති ජරා. තත්‍ථ කතමං මරණං: යො තෙසං ධම්මානං ඛයො වයො භෙදො පරිභෙදො අනිච්චතා අන්තරධානං, ඉදං වුච්චති මරණං. ඉති අයඤ්ච ජරා ඉදඤ්ච මරණං. ඉදං වුච්චති ජාතිපච්චයා ජරාමරණං.

එහි ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ කවරෙ යත්: ජරාවක් ඇත, මරණයෙක් ඇති. එහි ජරා කවර යත්: ඒ ධර්මයන්ගේ යම් දිරීමෙක් දිරන බවෙක් ආයුෂයාගේ පිරිහීමෙක් වේ ද, මේ ‘ජරා’ යි කියනු ලැබේ. එහි මරණ කවරෙ යත්: ඒ ධර්මයන්ගේ ක්‍ෂය වීමෙක් ගෙවීමෙක් බිඳීමෙක් හාත්පසින් බිඳීමෙක් අනිත්‍ය බවෙක් අතුරුදහන් වීමෙක් වේ ද, මේ ‘මරණ’ යි කියනු ලැබේ. මෙසේ මේ ජරාව ද මේ මරණය ද මේ ‘ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ’ යි කියනු ලැබේ.

‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොතී’ති: එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සඞ්ගති හොති සමාගමො හොති සමොධානං හොති පාතුභවො හොති. තෙන වුච්චති ‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොතී’ති.

‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යනු: මෙසේ මේ සියලු දුඃඛරාශිහුගේ සඞ්ගතිය වෙයි, සමාගමය වෙයි, සමවධානය වෙයි ප්‍රාදුර්භාවය වේ. එහෙයින් කියනු ලැබෙයි: ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යි.

2 වාරය (හේතු)

405. තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරහෙතුකං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං විඤ්ඤාණහෙතුකං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමහෙතුකං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනහෙතුකො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සහෙතුකා, වෙදනාපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං -පෙ- තෙන වුච්චති එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොතී’ති.

405. එසමයෙහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරහේතුක වූ විඥානය වෙයි, විඥාන ප්‍රත්‍යයෙන් විඥානහේතුක වූ නාමය වෙයි, නාම ප්‍රත්‍යයෙන් නාමහේතුක වූ ෂෂ්ඨායතනය වෙයි, ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ෂෂ්ඨායතනහේතුක වූ ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශහේතුක වූ වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. … එහෙයින් කියනු ලැබෙයි: ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යි.

3 වාරය(සම්පයුත්තචතුක්කං)

406. තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරසම්පයුත්තං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං විඤ්ඤාණසම්පයුත්තං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමසම්පයුත්තං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනසම්පයුත්තො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සසම්පයුත්තා, වෙදනාපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං -පෙ- තෙන වුච්චති 'එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී'ති.

406. එසමයෙහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරසම්ප්‍රයුක්ත වූ විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් විඥානසම්ප්‍රයුක්ත වූ නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් නාමසම්ප්‍රයුක්ත වූ ෂඩ්ධායතනය වෙයි, ෂඩ්ධායතනප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ධායතනසම්ප්‍රයුක්ත වූ ස්පර්‍ශය වෙයි, ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශසම්ප්‍රයුක්ත වූ වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භව ප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. … එහෙයින් කියනු ලැබෙයි: 'එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හොති' යි.

4 වාරය (අඤ්ඤමඤ්ඤ)

407. තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණපච්චයා'පි සඞ්ඛාරො, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං නාමපච්චයා'පි විඤ්ඤාණං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං ඡට්ඨායතනපච්චයා'පි නාමං, ඡට්ඨායතපච්චයා ඵස්සො ඵස්සපච්චයා'පි ඡට්ඨායතනං, ඵස්සපච්චයා වෙදනා වෙදනාපච්චයා'පි ඵස්සො, වෙදනාපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං -පෙ- තෙන වුච්චති 'එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී'ති.

407. එසමයෙහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙනුදු සංස්කාරය වේ. විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙනුදු විඥානය වේ. නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ධායතනය වෙයි, ෂඩ්ධායතනප්‍රත්‍යයෙනුදු නාමය වේ. ෂඩ්ධායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශය වෙයි, ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙනුදු ෂඩ්ධායතනය වේ. ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙනුදු ස්පර්‍ශ වේ. වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. … එහෙයින් කියනු ලැබෙයි: 'එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හොති' යි.

(21) 1/2 කුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත සෝත විඤ්ඤාණය 408

(22) 1/2 කුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත ඝාණ විඤ්ඤාණය 408

(23) 1/2 කුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත ජිව්හා විඤ්ඤාණය 408

(24) 1/2 කුසල විපාක සුඛ සහගත කාය විඤ්ඤාණය 408

408. කතමෙ ධම්මා අව්‍යාකතා: යස්මිං සමයෙ කාමාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං සොතවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං සද්දාරම්මණං -පෙ- ඝානවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං ගන්ධාරම්මණං -පෙ- ජිව්හාවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං රසාරම්මණං -පෙ- කායවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති සුඛසහගතං ඵොට්ඨබ්බාරම්මණං. තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

408. අව්‍යාකෘතධර්‍මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක කාමාවචරකුශලකර්‍මය කළ බැවින් රැස් කළ බැවින් ශබ්දාලම්බන වූ උපේක්‍ෂා සහගත ශ්‍රෝත්‍රවිඥානය උපදනේ වේ ද, ... ගන්ධාලම්බන වූ උපේක්‍ෂා සහගත ඝ්‍රාණවිඥානය උපදනේ වේ ද, ... රසාලම්බන වූ උපේක්‍ෂා සහගත ජිහ්වාවිඥානය උපදනේ වේ ද, ... ස්පර්‍ශාලම්බන වූ සුඛසහගත වූ කාය විඥානය උපදනේ වේ ද, එසමයෙහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ධායතනය වෙයි, ෂඩ්ධායතන ප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශය වෙයි, ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. මෙසේ මේ සියලු දුඃඛරාශිහුගේ සමුදය වේ.

තත්‍ථ කතමො සඞ්ඛාරො: යා චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං, අයං වුච්චති සඞ්ඛාරො.

එහි සංස්කාර කවරෙ යත්: යම් චේතනාවක් සඤ්චේතනාවක් චේතයිත බවෙක් වේ ද, මේ 'සංස්කාර' යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං: යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ- තජ්ජා කායවිඤ්ඤාණධාතු, ඉදං වුච්චති සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං.

එහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥාන කවරෙ යත්: යම් චිත්තයෙක් මනසෙක් මානසයෙක් … තදනුරූප වූ කායවිඥානධාතුයෙක් වේ ද, මේ ‘සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං: වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො, ඉදං වුච්චති විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං.

එහි විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය කවරෙ යත්: වේදනාස්කන්‍ධය සංඥාස්කන්‍ධ ය සංස්කාරස්කන්‍ධ යි. මේ ‘විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාම’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං: යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ- තජ්ජා කායවිඤ්ඤාණධාතු, ඉදං වුච්චති නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං.

එහි නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂෂ්ඨායතනය කවරෙ යත්: යම් චිත්තයෙක් මනසෙක් මානසයෙක් … තදනුරූප වූ කායවිඥානධාතුයෙක් වේ ද, මේ ‘නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂෂ්ඨායතන’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො: යො ඵස්සො ඵුසනා සම්ඵුසනා සම්ඵුසිතත්තං, අයං වුච්චති ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො.

එහි ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශ කවරෙ යත්: යම් ස්පර්ශයක් ස්පර්ශාකාරයෙක් මොනොවට ස්පර්ශ කරන අයුරෙක් ස්පර්ශ කළ බවෙක් වේ ද, මේ ‘ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශ’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා: යං කායිකං සාතං කායිකං සුඛං කායසම්ඵස්සජං සාතං සුඛං වෙදයිතං කායසම්ඵස්සජා සාතා සුඛා වෙදනා, අයං වුච්චති ඵස්සපච්චයා වෙදනා.

ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනා කවර යත්: යම් කායිකසාතයෙක් කායිකසුඛයෙක් කායසම්ඵස්සයෙන් උපන් සාතසුඛවේදයිතයෙක් කායසම්ඵස්සජ සාතසුඛවේදනාවක් වේ ද, මේ ‘ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනා’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො වෙදනාපච්චයා භවො: ඨපෙත්‍වා වෙදනං සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්‍ධො. අයං වුච්චති වෙදනාපච්චයා භවො -පෙ- තෙන වුච්චති ‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොතී’ති.

එහි වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් භවය කවරෙ යත්: වේදනාව තබා සංඥාස්කන්‍ධ ය, සංස්කාරස්කන්‍ධ ය, විඥානස්කන්‍ධ යි. මේ ‘වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් භව’ යි කියනු ලැබේ. … එහෙයින් කියනු ලැබෙයි ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යි.

(25) 1/2 කුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත සම්පටිච්ඡනය 409

409. කතමෙ ධම්මා අව්‍යාකතා: යස්මිං සමයෙ කාමාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකා මනොධාතු උප්පන්නා හොති උපෙක්ඛාසහගතා රූපාරම්මණං වා -පෙ- ඵොට්ඨබ්බාරම්මණං වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොති.

409. අව්‍යාකෘතධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක කාමාවචර කුශලකර්මය කළ බැවින් රැස් කළ බැවින් රූපාලම්බන වේවයි, … ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යාලම්බන වේවයි, යළි යම් යම් අරමුණක් හෝ ඇරබැ විපාක වූ මනෝධාතුව උපදනේ වේ ද, එසමයෙහි සංස්කාර ප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂෂ්ඨායතනය වෙයි, ෂෂ්ඨායතන ප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්ෂය වෙයි, අධිමෝක්ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. මෙසේ මේ සියලු දුඃඛරාශිහුගේ සමුදය වේ.

තත්‍ථ කතමො සඞ්ඛාරො: යා චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං, අයං වුච්චති සඞ්ඛාරො.

එහි සංස්කාර කවරෙ යත්: යම චේතනාවක් සඤ්චේතනාවක් චේතයිත බවෙක් වේ ද, මේ ‘සංස්කාර’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං: යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ- තජ්ජා මනොධාතු, ඉදං වුච්චති සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං.

එහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥාන කවරෙ යත්: යම් චිත්තයෙක් මනසෙක් මානසයෙක් ... තදනුරූපමනෝධාතුයෙක් වේ ද, මේ ‘සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥාන’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං: වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො, ඉදං වුච්චති විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං.

එහි විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය කවරෙ යත්: වේදනාස්කන්‍ධ ය සංඥාස්කන්‍ධ ය සංස්කාරස්කන්‍ධ යි. මේ ‘විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාම’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං: යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ- තජ්ජා මනොධාතු, ඉදං වුච්චති නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං.

එහි නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂෂ්ඨායතන කවරෙ යත්: යම් සිතෙක් මනසෙක් මානසයෙක් ... තදනුරූපමනෝධාතුයෙක් වේ ද, මේ ‘නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂෂ්ඨායතන’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො: යො ඵස්සො ඵුසනා සම්ඵුසනා සම්ඵුසිතත්තං, අයං වුච්චති ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො.

එහි ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශ කවරෙ යත්: යම් ස්පර්‍ශයෙක් ස්පර්‍ශාකාරයෙක් මොනොවට ස්පර්‍ශ කරන අයුරෙක් ස්පර්‍ශ කළ බවෙක් වේ ද, මේ ‘ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශ’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා: යං චෙතසිකං නෙවසාතං නාසාතං චෙතොසම්ඵස්සජං අදුක්ඛමසුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා, අයං වුච්චති ඵස්සපච්චයා වෙදනා.

එහි ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනා කවර යත්: යම් චෛතසික වූ නො ම සාත වූ අසාත නො වූ චේතෝසම්ඵස්සජ වූ උපේක්‍ෂාවේදයිතයෙක්, චේතෝසම්ඵස්සජ අදුක්ඛමසුඛ වේදනාවක් වේ ද, මේ ‘ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනා’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො වෙදනාපච්චයා අධිමොක්ඛො: යො චිත්තස්ස අධිමොක්ඛො අධිමුච්චනා තදධිමුත්තතා, අයං වුච්චති වෙදනාපච්චයා අධිමොක්ඛො.

එහි වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂ කවරෙ යත්: චිත්තයාගේ යම් අධිමෝක්‍ෂයෙක් අධිමොක්‍ෂාකාරයෙක් එහි අධිමුක්ත බවෙක් වේ ද, මේ ‘වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂ’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො අධිමොක්ඛපච්චයා භවො: ඨපෙත්‍වා අධිමොක්ඛං වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්‍ධො. අයං වුච්චති අධිමොක්ඛපච්චයා භවො -පෙ- තෙන වුච්චති ‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොතී’ති.

එහි අධිමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යයෙන් භව කවරෙ යත්: අධිමෝක්‍ෂය තබා වේදනාස්කන්‍ධ ය, සංඥාස්කන්‍ධ ය, සංස්කාරස්කන්‍ධ ය, විඥානස්කන්‍ධ යි. මේ ‘අධිමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යයෙන් භව’ යි කියනු ලැබේ. ... එහෙයින් කියනු ලැබෙයි: ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යි.

(26) 1/2 කුසල විපාක සෝමනස්ස සහගත සන්තීරණය **410**

410. කතමෙ ධම්මා අව්‍යාකතා: යස්මිං සමයෙ කාමාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකා මනොවිඤ්ඤාණධාතු උප්පන්නා හොති සොමනස්සසහගතා රූපාරම්මණං වා -පෙ- ධම්මාරම්මණං වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං -පෙ- තෙන වුච්චති ‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොතී’ති.

410. අව්‍යාකෘතධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක කාමාවචර කුශලකර්මය කළ බැවින් රැස් කළ බැවින් රූපාලම්බන වේවයි, ... ධර්මාලම්බන වේවයි, යළි යම් යම් අරමුණක් හෝ ඇරබැ සොම්නස් සහගත වූ විපාකමනෝවිඥානධාතුව උපදනේ වේ ද, එසමයෙහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ධායතනය වෙයි, ෂඩ්ධායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂය වෙයි, අධිමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. … එහෙයින් කියනු ලැබෙයි: ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යි.

(27) 1/2 කුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත සන්තීරණය 411

411. කතමෙ ධම්මා අව්‍යාකතා: යස්මිං සමයෙ කාමාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකා මනොවිඤ්ඤාණධාතු උප්පන්නා හොති උපෙක්ඛාසහගතා රූපාරම්මණං වා -පෙ- ධම්මාරම්මණං වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං -පෙ- තෙන වුච්චති ‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’ති.

411. අව්‍යාකෘතධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක කාමාවචරකුශලකර්මය කළ බැවින් රැස් කළ බැවින් රූපාලම්බන වේවයි, ... ධර්මාලම්බන වේවයි, යළි යම් යම් අරමුණක් හෝ ඇරබැ උපේක්‍ෂාසහගත වූ විපාකමනෝවිඥානධාතුව උපදනේ වේ ද, එසමයෙහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ධායතනය වෙයි, ෂඩ්ධායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂය වෙයි, අධිමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. … එහෙයින් කියනු ලැබෙයි: ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යි.

(39) 1/2 සොමනස්ස සහගත ඥාන සම්ප්‍රයුක්ත අසංකාරික විපාක සිත 412

412. කතමෙ ධම්මා අව්‍යාකතා: යස්මිං සමයෙ කාමාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං මනොවිඤ්ඤාණධාතු උප්පන්නා හොති සොමනස්සසහගතා ඤාණසම්පයුත්තා රූපාරම්මණං වා -පෙ- ධම්මාරම්මණං වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං -පෙ- තෙන වුච්චති ‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’ති.

412. අව්‍යාකෘතධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක කාමාවචර කුශලකර්මය කළ බැවින් රැස් කළ බැවින් රූපාලම්බන වේවයි, ... ධර්මාලම්බන වේවයි, යළි යම් යම් අරමුණක් හෝ ඇරබැ සොම්නස් සහගත වූ ඥානසම්ප්‍රයුක්ත වූ විපාකමනෝවිඥානධාතුව උපදනේ වේ ද, එසමයෙහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ධායතනය වෙයි, ෂඩ්ධායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාදය වෙයි, ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂය වෙයි, අධිමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. … එයින් කියනු ලැබෙයි: ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යි.

(40) 1/2 සොමනස්ස සහගත ඥාන සම්ප්‍රයුක්ත සසංකාරික විපාක සිත 413

(41) 1/2 සොමනස්ස සහගත ඥාන විප්‍රයුක්ත අසංකාරික විපාක සිත 413

(42) 1/2 සොමනස්ස සහගත ඥාන විප්‍රයුක්ත සසංකාරික විපාක සිත 413

(43) 1/2 උපේක්ඛා සහගත ඥාන සම්ප්‍රයුක්ත අසංකාරික විපාක සිත 413

(44) 1/2 උපේක්ඛා සහගත ඥාන සම්ප්‍රයුක්ත සසංකාරික විපාක සිත 413

(45) 1/2 උපේක්ඛා සහගත ඥාන විප්‍රයුක්ත අසංකාරික විපාක සිත 413

(46) 1/2 උපේක්ඛා සහගත ඥාන විප්‍රයුක්ත සසංකාරික විපාක සිත 413

413. කතමෙ ධම්මා අව්‍යාකතා: යස්මිං සමයෙ කාමාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකා මනොවිඤ්ඤාණධාතු උප්පන්නා හොති සොමනස්සසහගතා ඤාණසම්පයුත්තා සසඞ්ඛාරෙන -පෙ- සොමනස්සසහගතා ඤාණවිප්පයුත්තා -පෙ- සොමනස්සසහගතා ඤාණසම්පයුත්තා සසඞ්ඛාරෙන -පෙ- උපෙක්ඛාසහගතා ඤාණසම්පයුත්තා -පෙ- උපෙක්ඛාසහගතා ඤාණසම්පයුත්තා සසඞ්ඛාරෙන -පෙ- උපෙක්ඛාසහගතා ඤාණවිප්පයුත්තා -පෙ- උපෙක්ඛාසහගතා ඤාණවිප්පයුත්තා සසඞ්ඛාරෙන රූපාරම්මණං වා -පෙ- ධම්මාරම්මණං වා යං යං වා පනාරබ්භ. තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

413. අව්‍යාකෘතධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක කාමාවචරකුශලකර්මය කළ බැවින් රැස් කළ බැවින් සෝමනස්සසහගත වූ ඥානසම්ප්‍රයුක්ත වූ විපාකමනෝවිඥාන ධාතුව සඞ්ඛාර සහිත ව උපදනේ වේ ද ... සෝමනස්සසහගත වූ ඥානවිප්‍රයුක්ත වූ ... සෝමනස්සසහගත වූ ඥානවිප්‍රයුක්ත වූ (විපාකමනෝවිඥානධාතුව) සඞ්ඛාර සහිත ව උපේක්‍ෂාසහගත වූ ඥානසම්ප්‍රයුක්ත වූ ... උපේක්‍ෂාසහගත වූ (විපාකමනෝවිඥාන ධාතුව) සඞ්ඛාර සහිත ව ... උපේක්‍ෂාසහගත වූ ඥානවිප්‍රයුක්ත වූ ... උපේක්‍ෂා සහගත වූ ඥානවිප්‍රයුක්ත වූ (මනෝවිඥානධාතුව) සඞ්ඛාර සහිත ව රූපාලම්බන වේවයි ... ධර්මාලම්බන වේවයි යළි යම් යම් අරමුණක් හෝ ඇරබැ උපදනේ වේ ද, එසමයෙහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂෂ්ඨායතනය වෙයි, ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාදය වෙයි, ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂය වෙයි, අධිමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. මෙසේ මේ සියලු දුඃඛරාශිහුගේ සමුදය වේ.

තත්‍ථ කතමො සඞ්ඛාරො: යා චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං, අයං වුච්චති සඞ්ඛාරො.

එහි සංස්කාර කවරෙ යත්: යම් චේතනාවක් සඤ්චේතනාවක් සිතන ලද බවෙක් වේ ද, මේ ‘සංස්කාර’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං: යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ- තජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණධාතු, ඉදං වුච්චති සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං -පෙ-

එහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥාන කවරෙ යත්: යම් චිත්තයෙක් මනසෙක් මානසයෙක් ... තදනුරූප වූ මනෝවිඥානධාතුයෙක් වේ ද, මේ ‘සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥාන’ යි කියනු ලැබේ. ...

තත්‍ථ කතමො වෙදනාපච්චයා පසාදො: යා සද්ධා සද්දහනා ඔකප්පනා අභිප්පසාදො, අයං වුච්චති වෙදනාපච්චයා පසාදො.

එහි වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාද කවරෙ යත්: යම් ශ්‍රද්ධාවක් හදහන අයුරෙක් අරමුණෙහි බැසගැනීමෙක් අභිප්‍රසාදයෙක් වේ ද, මේ ‘වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාද’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො: යො චිත්තස්ස අධිමොක්ඛො අධිමුච්චනා තදධිමුත්තතා, අයං වුච්චති පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො.

එහි ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂ කවරෙ යත්: යම් අධිමෝක්‍ෂයෙක් අධිමොක්‍ෂාකාරයෙක් එහි අධිමුක්ත බවෙක් වේ ද, මේ ‘ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂ’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො අධිමොක්ඛපච්චයා භවො: ඨපෙත්‍වා අධිමොක්ඛං වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්‍ධො, අයං වුච්චති අධිමොක්ඛපච්චයා භවො -පෙ- තෙන වුච්චති: ‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොතී’ති.

එහි අධිමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය කවරෙ යත්: අධිමෝක්‍ෂය තබා වේදනා ස්කන්‍ධ ය සංඥාස්කන්‍ධ ය සංස්කාරස්කන්‍ධ ය විඥානස්කන්‍ධ යි. එහෙයින් කියනු ලැබෙයි: ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යි.

(60) 1/2 ප්‍රථමධ්‍යානය විපාක සිත 414

414. කතමෙ ධම්මා අව්‍යාකතා: යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති විවිච්චෙ’ව කාමෙහි -පෙ- පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති පඨවීකසිණං. තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති -පෙ- අවික්ඛෙපො හොති, ඉමෙ ධම්මා කුසලා. තස්සෙව රූපාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං විවිච්චෙව කාමෙහි -පෙ- පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති පඨවීකසිණං. තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං -පෙ- තෙන වුච්චති: ‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොතී’ති.

414. අව්‍යාකෘතධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක රූපභවෝත්පත්තිය පිණිස මාර්ගය වඩා ද, කාමයන්ගෙන් වෙන් ව ම … පඨවිකසිණ සඞ්ඛ්‍යාත වූ ප්‍රථමධ්‍යානයට පැමිණ වෙසේ ද, එසමයෙහි ස්පර්‍ශය වෙයි … අවික්‍ෂේපය වේ. එ ම රූපාවචර කුශලකර්‍මය කළ බැවින් රැස් කළ බැවින් කාමයන්ගෙන් වෙන් ව ම … විපාක වූ පඨවිකසිණ සඞ්ඛ්‍යාත ප්‍රථමධ්‍යානයට පැමිණ වෙසේ ද, එසමයෙහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ධායතනය වෙයි, ෂඩ්ධායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශය වෙයි, ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාදය වෙයි, ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂය වෙයි, අධිමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. … එහෙයින් කියනු ලැබෙයි: ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යි.

(61) 1/2 ද්විතීයධ්‍යානය විපාක සිත 415

(62) 1/2 තෘතීයධ්‍යානය විපාක සිත 415

(63) 1/2 චතුර්‍ථධ්‍යානය විපාක සිත 415

(64) 1/2 පඤ්චමධ්‍යානය විපාක සිත 415

415. කතමෙ ධම්මා අව්‍යාකතා: යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති විතක්කවිචාරානං වූපසමා -පෙ - දුතියං ඣානං -පෙ- තතියං ඣානං -පෙ- චතුත්‍ථං ඣානං -පෙ- පඨමං ඣානං -පෙ- පඤ්චමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති පඨවීකසිණං. තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති -පෙ- අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා කුසලා. තස්සෙව රූපාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං සුඛස්ස ච පහානා -පෙ- පඤ්චමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති පඨවීකසිණං. තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං -පෙ- තෙන වුච්චති: ‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොතී’ති.

415. අව්‍යාකෘතධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක රූපභවෝත්පත්තිය පිණිස මාර්ගය වඩා ද, විතර්කවිචාරයන්ගෙන් සන්හිඳීමෙන් … ද්විතීයධ්‍යානයට … තෘතීයධ්‍යානයට … චතුර්‍ථධ්‍යානයට … ප්‍රථමධ්‍යානයට … පෘථිවිකෘත්ස්න

සඞ්ඛ්‍යාත වූ පඤ්චමධ්‍යානයට පැමිණ වෙසේ ද, එසමයෙහි ස්පර්‍ශය වෙයි ... අවික්‍ෂේපය වේ. මේ ධර්‍මයෝ කුශලයෝ යි. එ ම රූපාවචර කුශලකර්‍මය කළ බැවින් රැස් කළ බැවින් සුඛයාගේ ද ප්‍රහාණයෙන් ... විපාක වූ පෘථිවිකසිණ සඞ්ඛ්‍යාත පඤ්චමධ්‍යානයට පැමිණ වෙසේ ද, එසමයෙහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ධ්‍යායතනය වෙයි, ෂඩ්ධ්‍යායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශය වෙයි, ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාදය වෙයි, ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂය වෙයි, අධිමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. ... එහෙයින් කියනු ලැබෙයි: ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයෝ හෝති’ යි.

(74) 1/2 ආකාසානඤ්චායතන විපාක සිත 416

(75) 1/2 විඤ්ඤාණඤ්චායතන විපාක සිත 416

(76) 1/2 ආකිඤ්චඤ්ඤායතන විපාක සිත 416

(77) 1/2 නේවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායතන විපාක සිත 416

416. කතමෙ ධම්මා අව්‍යාකතා: යස්මිං සමයෙ අරූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති -පෙ- සබ්බසො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමතික්කම්ම නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසඤ්ඤාසහගතං සුඛස්ස ච පහානා -පෙ- චතුත්‍ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති. තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති -පෙ- අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා කුසලා. තස්සෙව අරූපාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං සබ්බසො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමතික්කම්ම නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසඤ්ඤාසහගතං සුඛස්ස ච පහානා -පෙ- චතුත්‍ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති. තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, -පෙ- තෙන වුච්චති ‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොතී’ති.

416. අව්‍යාකෘතධර්‍මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක අරූපභවෝත්පත්තිය පිණිස මාර්‍ගය වඩා ද ... සර්‍වප්‍රකාරයෙන් ආකිඤ්චඤ්ඤායතනය ඉක්මවා සුඛයාගේ ද ප්‍රහාණයෙන් ... නේවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන සංඥා සහගත වූ සිව් වැනි දැහැනට පැමිණ වෙසේ ද එසමයෙහි ස්පර්‍ශය වෙයි ... අවික්‍ෂේපය වේ. මේ ධර්‍මයෝ කුශලයෝ යි. එ අරූපාවචරකුශලකර්‍මය කළ බැවින් රැස් කළ බැවින් සර්‍වප්‍රකාරයෙන් ආකිඤ්චඤ්ඤායතනය ඉක්මවා සුඛයාගේ ද ප්‍රහාණයෙන් ... විපාක වූ නේවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන සහගත වූ සිව් වැනි දැහැනට පැමිණ වෙසේ ද, එසමයෙහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ධ්‍යායතනය වෙයි, ෂඩ්ධ්‍යායතන ප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශය වෙයි, ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාදය වෙයි, ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂය වෙයි, අධිමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භව ප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ ... එයින් කියනු ලැබෙයි: ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයෝ හෝති’ යි.

(86) 1/2 සෝතාපන්න ඵල (විපාක) සිත 417

(87) 1/2 සකදාගාමි ඵල (විපාක) සිත 417

(88) 1/2 අනාගාමි ඵල (විපාක) සිත 417

(89) 1/2 අරහත්ත ඵල (විපාක) සිත 417

417. කතමෙ ධම්මා අව්‍යාකතා: යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි -පෙ- පඨමං ඣානං -උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛාපටිපදං දන්‍ධාභිඤ්ඤං. තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති -පෙ- අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා කුසලා. තස්සෙ’ව ලොකුත්තරස්ස කුසලස්ස ඣානස්ස කතත්තා භාවිතත්තා විපාකං විවිච්චෙව කාමෙහි -පෙ- පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛාපටිපදං දන්‍ධාභිඤ්ඤං සුඤ්ඤතං. තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං,

විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, එවමෙතෙසං ධම්මානං සමුදයො හොති.

417. ආව්‍යාකෘතධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක දෘෂ්ටිගතයන්ගේ ප්‍රහාණය පිණිස ප්‍රථමභූමියට පැමිණීම පිණිස නෛර්‍යාණික වූ අපචයගාමී වූ ලෝකෝත්තර ධ්‍යානය වඩාද, කාමයන්ගෙන් වෙන් ව ම … දුක් වූ ප්‍රතිපදා ඇති ලැයි වූ අභිඥා ඇති ප්‍රථමධ්‍යානයට පැමිණ වෙසේ ද, එසමයෙහි ස්පර්ශය වෙයි … අවික්ෂේපය වේ. මේ ධර්මය කුශලයෝ යි. එ ම ලෝකෝත්තරකුශලධ්‍යානය කළ බැවින් භාවිත බැවින් කාමයන්ගෙන් වෙන් ව ම … විපාක වූ දුක් වූ ප්‍රතිපදා ඇති ලැයි වූ අභිඥා ඇති ශූන්‍යත වූ ප්‍රථමධ්‍යානයට පැමිණ වෙසේ ද, එසමයෙහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥාන ප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂෂ්ඨායතනය වෙයි, ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාදය වෙයි, ප්‍රසාද ප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්ෂය වෙයි, අධිමෝක්ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. මෙසේ මේ ධර්මයන්ගේ සමුදය වේ.

තත්‍ථ කතමො සඞ්ඛාරො: යා චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං, අයං වුච්චති සඞ්ඛාරො.

එහි සංස්කාර කවරෙ යත්: යම් චේතනාවක් සඤ්චේතනාවක් චේතයිත බවෙක් වේ ද, මේ ‘සංස්කාර’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං: යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ- තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු. ඉදං වුච්චති සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං -පෙ-

එහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥාන කවරෙ යත්: යම් සිතක් මනසෙක් මානසයෙක් … තදනුරූප මනෝවිඥානධාතුයෙක් වේ ද, මේ ‘සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥාන’ යි කියනු ලැබේ. …

තත්‍ථ කතමො වෙදනාපච්චයා පසාදො: යා සද්ධා සද්දහනා ඔකප්පනා අභිප්පසාදො. අයං වුච්චති වෙදනාපච්චයා පසාදො.

එහි වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාද කවරෙ යත්: යම් හැදහීමෙක් හදහන අයුරෙක් බැසගැනීමෙක් වෙසෙසින් පැහැදීමෙක් වේ ද, මේ ‘වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාද’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො: යො චිත්තස්ස අධිමොක්ඛො අධිමුච්චනා තදධිමුත්තතා. අයං වුච්චති පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො.

එහි ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්ෂ කවරෙ යත්: චිත්තයාගේ යම් (අරමුණෙහි) නිශ්චයයෙක් නිශ්චයාකාරයෙක් එහි නිශ්චිත බවෙක් වේ ද, මේ ‘ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්ෂ’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො අධිමොක්ඛපච්චයා භවො: ඨපෙත්‍වා අධිමොක්ඛං වෙදනාක්ඛන්‍ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්‍ධො, අයං වුච්චති අධිමොක්ඛපච්චයා භවො -පෙ- එවමෙතෙසං ධම්මානං සමුදයො හොතී'ති. එවමෙතෙසං ධම්මානං සඞ්ගති හොති සමාගමො හොති, සමොධානං හොති පාතුභාවො හොති. තෙන වුච්චති ‘එවමෙතෙසං ධම්මානං සමුදයො හොතී'ති.

එහි අධිමෝක්ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය කවරෙ යත්: අධිමෝක්ෂය තබා වේදනාස්කන්ධ ය … විඥානස්කන්ධ යි. මේ ‘අධිමොක්ඛප්‍රත්‍යයෙන් භව’ යි කියනු ලැබේ. … ‘එවමෙතෙසං ධම්මානං සමුදයෝ හොති’ යනු: මෙසේ මේ ධර්මයන්ගේ සඞ්ගතිය වෙයි, සමාගමය වෙයි, සමෝධානය වෙයි, ප්‍රාදුර්භාවය වේ. එයින් කියනු ලැබෙයි: ‘එවමෙතෙසං ධම්මානං සමුදයෝ හොති’ යි.

කුශලවිපාකසඞ්ඛාරමූලකය නිමි.

// අකුසලවිපාකසඞ්ඛාරමූලකය (සිත් 7)

(13) 1/2 අකුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත චක්ඛු විඤ්ඤාණ සිත 418

418. කතමෙ ධම්මා අව්‍යාකතා: යස්මිං සමයෙ අකුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං චක්ඛුවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං රූපාරම්මණං. තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

418. අව්‍යාකෘතධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක අකුශලකර්මය කළ බැවින් රැස් කළ බැවින් රූපාලම්බන වූ උපේක්‍ෂාසහගත විපාකචක්‍ෂුර්විඥානය උපදනේ වේ ද, එසමයෙහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥාන ප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි. නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ායතනය වෙයි, ෂඩ්ායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භව ප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වේ, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. මෙසේ මේ සියලු දුඃඛරාශිහුගේ සමුදය වේ.

තත්‍ථ කතමො සඞ්ඛාරො: යා චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං, අයං වුච්චති සඞ්ඛාරො.

එහි සංස්කාරය කවරෙ යත්: යම් චේතනාවක් සඤ්චේතනාවක් සිතනලද බවක් වේ ද, මේ ‘සංස්කාර’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං: යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ- තජ්ජා චක්ඛුවිඤ්ඤාණධාතු. ඉදං වුච්චති සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං -පෙ- තෙන වුච්චති ‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’ති.

එහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය කවරෙ යත්: යම් චිත්තයෙක් මනසෙක් මානසයෙක් … තදනුරූපමනෝවිඥානධාතුයෙක් වේ ද, මේ ‘සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥාන’ යි කියනු ලැබේ. එයින් කියනු ලැබෙයි. … ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යි.

(14) 1/2 අකුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත සෝත විඤ්ඤාණ සිත 419

(15) 1/2 අකුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත ඝාණ විඤ්ඤාණ සිත 419

(16) 1/2 අකුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත ජිව්හා විඤ්ඤාණ සිත 419

(17) 1/2 අකුසල විපාක දුක්ඛ සහගත කාය විඤ්ඤාණ සිත 419

419. කතමෙ ධම්මා අව්‍යාකතා: යස්මිං සමයෙ අකුලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං සොතවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං සද්දාරම්මණං -පෙ- ඝානවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං ගන්ධාරම්මණං -පෙ- ජිව්හාවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං රසාරම්මණං -පෙ- කායවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති දුක්ඛසහගතං ඵොට්ඨබ්බාරම්මණං. තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

419. අව්‍යාකෘතධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක අකුශලකර්මය කළ බැවින් රැස් කළ බැවින් ශබ්දාලම්බන වූ උපේක්‍ෂාසහගත වූ විපාකශ්‍රෝත්‍රවිඥානය උපදනේ වේ ද … ගන්ධාලම්බන වූ උපේක්‍ෂාසහගත වූ ඝ්‍රාණවිඥානය උපදනේ වේ ද … රසාලම්බන වූ උපේක්‍ෂාසහගත වූ ජිහ්වාවිඥානය උපදනේ වේ ද … ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යාලම්බන වූ දුඃඛසහගත වූ කායවිඥානය උපදනේ වේ , එසමයෙහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ායතනය වෙයි, ෂඩ්ායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භව ප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වේ, මෙසේ මේ සියලු දුඃඛරාශිහුගේ සමුදය වේ.

තත්‍ථ කතමො සඞ්ඛාරො: -පෙ- අයං වුච්චති සඞ්ඛාරො.

එහි සංස්කාරය කවරෙ යත්: … මේ ‘සංස්කාර’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං: යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ- තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු, ඉදං වුච්චති සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං -පෙ-

එහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය කවරෙ යත්: යම් සිතෙක් මනසෙක් මානසයෙක් … තදනුරූපමනෝවිඥානධාතුයෙක් වේ ද, මේ ‘සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥාන’ යි කියනු ලැබේ. …

තත්‍ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා, යං කායිකං අසාතං කායිකං දුක්ඛං කායසම්ඵස්සජං අසාතං දුක්ඛං වෙදයිතං කායසම්ඵස්සජා අසාතා දුක්ඛා වෙදනා, අයං වුච්චති ඵස්සපච්චයා වෙදනා.

එහි ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව කවරෙ යත්: යම් කායිකඅසාතයෙක් කායිකදුඃඛයෙක් කායසම්ඵස්සජ වූ අසාතදුඃඛවේදයිතයෙක් කායසම්ඵස්සජ වූ අසාතදුඃඛවේදනායෙක් වේ ද, මේ ‘ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනා’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො වෙදනාපච්චයා භවො: ඨපෙත්‍වා වෙදනං සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්‍ධො අයං වුච්චති වෙදනාපච්චයා භවො -පෙ- තෙන වුච්චති ‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොතී’ති.

එහි වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් භවය කවරෙ යත්: වේදනාව තබා සංඥාස්කන්‍ධ ය සංස්කාරස්කන්‍ධ ය විඥානස්කන්‍ධ යි. මේ ‘වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් භව’ යි කියනු ලැබේ. … එයින් කියනු ලැබෙයි ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යි.

(18) 1/2 අකුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත සම්පටිච්ඡන සිත 420

420. කතමෙ ධම්මා අව්‍යාකතා: යස්මිං සමයෙ අකුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකා මනොධාතු උප්පන්නා හොති උපෙක්ඛාසහගතා රූපාරම්මණං වා -පෙ- ඵොට්ඨබ්බාරම්මණං වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං -පෙ- තෙන වුච්චති ‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොතී’ති.

420. අව්‍යාකෘතධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක අකුශලකර්මය කළ බැවින් රැස් කළ බැවින් රූපාලම්බන වේවයි … ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යාලම්බන වේවයි, යළි යම් යම් අරමුණක් හෝ ඇරබැ උපේක්‍ෂාසහගත වූ විපාකමනෝධාතුව උපදනේ වේ ද, එසමයෙහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ඨායතනය වෙයි, ෂඩ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශය වෙයි, ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂය වෙයි, අධිමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භව ප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ … එයින් කියනු ලැබෙයි ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යි.

(19) 1/2 අකුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත සන්තීරණ සිත 421

421. කතමෙ ධම්මා අව්‍යාකතා: යස්මිං සමයෙ අකුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකා මනොවිඤ්ඤාණධාතු උප්පන්නා හොති උපෙක්ඛාසහගතා රූපාරම්මණං වා -පෙ- ධම්මාරම්මණං වා යං යං වා පනාරබ්භ. තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං -පෙ- තෙන වුච්චති ‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොතී’ති.

421. අව්‍යාකෘතධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක අකුශලකර්මය කළ බැවින් රැස් කළ බැවින් රූපාලම්බන වේවයි … ධර්මාලම්බන වේවයි, යම් යම් අරමුණක් හෝ ඇරබැ උපේක්‍ෂාසහගත වූ විපාමකමනෝවිඥානධාතුව උපදනේ වේ ද, එසමයෙහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ඨායතනය වෙයි, ෂඩ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශය වෙයි, ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂය වෙයි, අධිමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භව ප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ … එයින් කියනු ලැබෙයි ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යි.

අකුසලවිපාකසඞ්ඛාරමූලකං නිට්ඨිතං.

අකුසලවිපාකසඞ්ඛාරමූලකය නිමි.

III ක්‍රියාසංස්කාරමූලකය (සිත් 20)

(28) 1/1 උපේක්ඛා සහගත පඤ්චද්වාරාවජ්ජන ක්‍රියා සිත 422

422. කතමෙ ධම්මා අව්‍යාකතා: යස්මිං සමයෙ මනොධාතු උප්පන්නා හොති කිරියා නෙව කුසලා නාකුසලා න ච කම්මවිපාකා උපෙක්ඛාසහගතා රූපාරම්මණං වා -පෙ- ඵොට්ඨබ්බාරම්මණං වා, යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

422. අව්‍යාකෘතධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක රූපාලම්බන වේවයි ... ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යාලම්බන වේවයි යළි යම් යම් අරමුණක් හෝ ඇරබැ උපේක්‍ෂාසහගත වූ නො ම කුශල වූ අකුශල නො වූ නො ද කර්මවිපාක වූ ක්‍රියාමනෝධාතුව උපදනේ වේ ද, එසමයෙහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂෂ්ඨායතය වෙයි, ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශය වෙයි, ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් අධිමොක්සය වෙයි, අධිමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. මෙසේ මේ සියලු දුඃඛරාශිහුගේ සමුදය වේ.

තත්‍ථ කතමො සඞ්ඛාරො: යා චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං, අයං වුච්චති සඞ්ඛාරො.

එහි සංස්කාරය කවරෙ යත්: යම් චේතනාවක් සඤ්චේතනාවක් සිතන ලද බවෙක් වේ ද මේ ‘සංස්කාර’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං: යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ- තජ්ජාමනොධාතු, ඉදං වුච්චති සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං -පෙ-

එහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය කවරෙ යත්: යම් චිත්තයෙක් මනසෙක් මානසයෙක් ... තදනුරූපමනෝවිඥානධාතුවක් වේ ද, මේ ‘සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥාන’ යි කියනු ලැබේ. ...

තත්‍ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා: යං චෙතසිකං නෙවසාතං නාසාතං චෙතොසම්ඵස්සජං අදුක්ඛමසුඛං වෙදයිතං චෙතොසම්ඵස්සජා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා, අයං වුච්චති ඵස්සපච්චයා වෙදනා.

එහි ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව කවර යත්: චෛතසික වූ යම් නො ම සාත වූ අසාත නො වූ චේතෝසම්ඵස්සයෙන් උපන් අදුක්ඛමසුඛවේදයිතයෙක් චේතෝසම්ඵස්සයෙන් උපන් අදුක්ඛමසුඛවේදනාවක් වේ ද, මේ ‘ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනා’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො වෙදනාපච්චයා අධිමොක්ඛො: යො චිත්තස්ස අධිමොක්ඛො අධිමුච්චනා තදධිමුත්තතා, අයං වුච්චති වෙදනාපච්චයා අධිමොක්ඛො.

එහි වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂය කවරෙ යත්: චිත්තයාගේ යම් නිශ්චයෙක් නිශ්චයාකාරයෙක් ඒ අරමුණෙහි නිශ්චිත බවෙක් වේ ද, මේ ‘වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂ’ යි කියනු ලැබේ

තත්‍ථ කතමො අධිමොක්ඛපච්චයා භවො: ඨපෙත්‍වා අධිමොක්ඛං වෙදනාක්ඛන්ධො සඤ්ඤාක්ඛන්ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො. අයං වුච්චති අධිමොක්ඛපච්චයා භවො. -පෙ- තෙන වුච්චති එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’ති.

එහි අධිමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය කවරෙ යත්: අධිමෝක්‍ෂය තබා වේදනාස්කන්ධ ය සංඥාස්කන්ධ ය සංස්කාරස්කන්ධ ය විඥානස්කන්ධ යි. මේ ‘අධිමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යයෙන් භව’ යි කියනු ලැබේ. ... එයින් කියනු ලැබෙයි ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යි.

(30) 1/1 සෝමනස්ස සහගත හසිතුප්පාද ක්‍රියා සිත 423

423. කතමෙ ධම්මා අව්‍යාකතා: යස්මිං සමයෙ මනොවිඤ්ඤාණධාතු උප්පන්නා හොති කිරියා නෙව කුසලා නාකුසලා න ච කම්මවිපාකා සොමනස්සසහගතා රූපාරම්මණං වා -පෙ- ධම්මාරම්මණං වා යං යං වා පනාරබ්භ. තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං -පෙ- තෙන වුච්චති 'එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී'ති.

423. අව්‍යාකෘතධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක රූපාලම්බන වේවයි ... ධර්මාලම්බන වේවයි යළි යම් යම් අරමුණක් හෝ ඇරබැ සෝමනස්සසහගත වූ නො ම කුසල් වූ අකුසල් නො වූ නො ද කර්මවිපාක වූ ක්‍රියාමනෝවිඥානධාතුව උපදනේ වේ ද, එසමයෙහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ධායතනය වෙයි, ෂඩ්ධායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂය වෙයි, අධිමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ ... එයින් කියනු ලැබෙයි 'එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හොති' යි.

(29) 1/1 උපේක්ඛා සහගත මනෝද්වාරාවජ්ජන ක්‍රියා සිත 424

424. කතමෙ ධම්මා අව්‍යාකතා: යස්මිං සමයෙ මනොවිඤ්ඤාණධාතු උප්පන්නා හොති කිරියා නෙවකුසලා නාකුසලා න ච කම්මවිපාකා උපෙක්ඛාසහගතා රූපාරම්මණං වා -පෙ- ධම්මාරම්මණං වා යං යං වා පනාරබ්භ. තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, -පෙ- තෙන වුච්චති 'එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී'ති.

424. අව්‍යාකෘතධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක රූපාලම්බන වේවයි ... ධර්මාලම්බන වේවයි. යළි යම් යම් අරමුණක් හෝ ඇරබැ උපේක්‍ෂාසහගත වූ නො ම කුශල වූ අකුශල නො වූ නො ද කර්මවිපාක වූ ක්‍රියාමනෝවිඥානධාතුව උපදනේ වේ ද, එසමයෙහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ධායතනය වෙයි, ෂඩ්ධායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂය වෙයි, අධිමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ ... එයින් කියනු ලැබෙයි 'එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හොති' යි.

(47) 1/1 සොමනස්සසහගත ඤාණසම්පයුත්ත අසංකාරික ක්‍රියා සිත425

425. කතමෙ ධම්මා අව්‍යාකතා: යස්මිං සමයෙ මනොවිඤ්ඤාණධාතු උප්පන්නා හොති කිරියා නෙවකුසලා නාකුසලා න ච කම්මවිපාකා සොමනස්සසහගතා ඤාණසම්පයුත්තා රූපාරම්මණං වා -පෙ- ධම්මාරම්මණං වා යං යං වා පනාරබ්භ. තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං -පෙ- තෙන වුච්චති 'එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී'ති.

425. අව්‍යාකෘතධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක රූපාලම්බන වේවයි ... ධර්මාලම්බන වේවයි යළි යම් යම් අරමුණක් හෝ ඇරබැ නො ම කුසල් වූ අකුසල් නො වූ නො ද කර්මවිපාක වූ සොම්නස් සහගියා වූ ඥානසම්ප්‍රයුක්ත වූ ක්‍රියාමනෝවිඥානධාතුව උපදනේ වේ ද, එසමයෙහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ධායතනය වෙයි, ෂඩ්ධායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාදය වෙයි, ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂය වෙයි, අධිමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ ... එයින් කියනු ලැබෙයි 'එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හොති' යි.

(48) 1/1 සොමනස්සසහගත ඤාණසම්පයුත්ත සසංකාරික ක්‍රියා සිත426

(49) 1/1 සොමනස්සසහගත ඤාණවිප්‍රයුත්ත අසංකාරික ක්‍රියා සිත426

(50) 1/1 සොමනස්සසහගත ඤාණවිප්‍රයුත්ත සසංකාරික ක්‍රියා සිත426

(51) 1/1 උපෙක්ඛාසහගත ඤාණසම්පයුත්ත අසංකාරික ක්‍රියා සිත426

(52) 1/1 උපෙක්ඛාසහගත ඤාණසම්පයුත්ත සසංකාරික ක්‍රියා සිත426

(53) 1/1 උපෙක්ඛාසහගත ඤාණවිප්‍රයුත්ත අසංකාරික ක්‍රියා සිත426

(54) 1/1 උපෙක්ඛාසහගත ඤාණවිප්‍රයුත්ත සසංකාරික ක්‍රියා සිත426

426. කතමෙ ධම්මා අව්‍යාකතා: යස්මිං සමයෙ මනොවිඤ්ඤාණධාතු උප්පන්නා හොති කිරියා නෙවකුසලා නාකුසලා න ච කම්මවිපාකා සොමනස්සසහගතා ඤාණසම්පයුත්තා සසඞ්ඛාරෙන -පෙ- සොමනස්සසහගතා ඤාණවිප්පයුත්තා -පෙ- සොමනස්සසහගතා ඤාණවිප්පයුත්තා සසඞ්ඛාරෙන -පෙ- උපෙක්ඛාසහගතා ඤාණසම්පයුත්තා -පෙ- උපෙක්ඛාසහගතා ඤාණසම්පයුත්තා සසඞ්ඛාරෙන -පෙ- උපෙක්ඛාසහගතා ඤාණවිප්පයුත්තා -පෙ- උපෙක්ඛාසහගතා ඤාණවිප්පයුත්තා සසඞ්ඛාරෙන රූපාරම්මණං වා -පෙ- ධම්මාරම්මණං වා යං යං වා පනාරබ්භ. තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං -පෙ- තෙන වුච්චති ‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’ති.

426. අව්‍යාකෘතධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක නො ම කුසල් වූ අකුසල් නො වූ නො ද කර්මවිපාක වූ සොම්නස් සහගිය ඥානසම්ප්‍රයුක්ත වූ ක්‍රියාමනෝවිඥානධාතුව සඞ්ඛාර සහිත ව උපදනේ වේ ද ... සොම්නස් සහගිය ඥානවිප්‍රයුක්ත වූ ... සොම්නස් සහගිය ඥානවිප්‍රයුක්ත වූ (ක්‍රියාමනෝවිඥානධාතුව) සඞ්ඛාර සහිත ව ... උපේක්‍ෂාසහගත ඥානසම්ප්‍රයුක්ත වූ ... උපේක්‍ෂාසහගත ඥානසම්ප්‍රයුක්ත වූ (ක්‍රියාමනෝවිඥානධාතුව) සඞ්ඛාර සහිත ව ... උපේක්‍ෂා සහගත ඥානවිප්‍රයුක්ත වූ .. රූපාලම්බන වේවයි ... ධර්මාලම්බන වේවයි යළි යම් යම් අරමුණක් හෝ ඇරබැ උපේක්‍ෂාසහගත ඥානවිප්‍රයුක්ත වූ (ක්‍රියාමනෝවිඥානධාතුව) සඞ්ඛාර සහිත ව උපදනේ වේ ද, එසමයෙහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩායතනය වෙයි, ෂඩායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාදය වෙයි, ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂය වෙයි, අධිමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ ... එයින් කියනු ලැබෙයි ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යි.

(65) 1/1 ප්‍රථමධ්‍යානය ක්‍රියා සිත 427

427. කතමෙ ධම්මා අව්‍යාකතා: යස්මිං සමයෙ රූපාවචරං ඣානං භාවෙති කිරියං නෙවකුසලං නාකුසලං න ච කම්මවිපාකං දිට්ඨධම්ම සුඛවිහාරං, විවිච්චෙව කාමෙහි -පෙ- පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති පඨවීකසිණං. තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං -පෙ- තෙන වුච්චති ‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’ති.

427. අව්‍යාකෘතධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක නො ම කුසල් වූ අකුසල් නො වූ නො ද කර්මවිපාක වූ ඉහාත්මයෙහි සුඛවිහරණ ඇති රූපාවචර ක්‍රියාධ්‍යානය වඩා ද, කාමයන්ගෙන් වෙන් ව ම ...පඨවිකසිණ ප්‍රථමධ්‍යානයට පැමිණ වෙසේ ද, එසමයෙහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩායතනය වෙයි, ෂඩායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාදය වෙයි, ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂය වෙයි, අධිමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි,

ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. ... එයින් කියනු ලැබෙයි 'එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හොති' යි.

(66) 1/1 ද්විතීයධ්‍යානය ක්‍රියා සිත 428

(67) 1/1 තෘතීයධ්‍යානය ක්‍රියා සිත 428

(68) 1/1 චතුර්ථධ්‍යානය ක්‍රියා සිත 428

(69) 1/1 පඤ්චමධ්‍යානය ක්‍රියා සිත 428

428. කතමෙ ධම්මා අව්‍යාකතා: යස්මිං සමයෙ රූපාවචරං ඣානං භාවෙති කිරියං නෙවකුසලං නාකුසලං න ච කම්මවිපාකං දිට්ඨධම්ම සුඛවිහාරං, විතක්කවිචාරානං වූපසමා -පෙ- දුතියං ඣානං -පෙ- චතුත්ථං ඣානං -පෙ- පඨමං ඣානං -පෙ- පඤ්චමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති පඨවීකසිණං. තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං -පෙ- තෙන වුච්චති 'එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී'ති.

428. අව්‍යාකෘතධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක නො ම කුසල් වූ අකුසල් නො වූ නො ද කර්මවිපාක වූ ඉහාත්මයෙහි සුඛවිහරණ ඇති රූපාවචර ක්‍රියාධ්‍යානය වඩා ද, විතර්කවිචාරයන්ගේ සන්හිඳීමෙන් ... ද්විතීය ධ්‍යානයට ... චතුර්ථධ්‍යානයට ... ප්‍රථමධ්‍යානයට ... පෘථිවිකසිණපඤ්චමධ්‍යානයට පැමිණ වෙසේ ද, එසමයෙහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩායතනය වෙයි, ෂඩායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාදය වෙයි, ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්ෂය වෙයි, අධිමෝක්ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. ... එයින් කියනු ලැබෙයි 'එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හොති' යි.

(78) 1/1 ආකාසානඤ්චායතන ක්‍රියා සිත 429

(79) 1/1 විඤ්ඤාණඤ්චායතන ක්‍රියා සිත 429

(80) 1/1 ආකිඤ්චඤ්ඤායතන ක්‍රියා සිත 429

(81) 1/1 නේවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායතන ක්‍රියා සිත 429

1 වාරය (පච්චයා)

429. කතමෙ ධම්මා අව්‍යාකතා: යස්මිං සමයෙ අරූපාවචරං ඣානං භාවෙති කිරියං නෙව කුසලං නාකුසලං න ච කම්මවිපාකං දිට්ඨධම්ම සුඛවිහාරං, සබ්බසො අකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමතික්කම්ම නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසඤ්ඤාසහගතං සුඛස්ස ච පහානා -පෙ- චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති. තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො,1 අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං -පෙ- තෙන වුච්චති 'එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී'ති.

429. අව්‍යාකෘතධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක නො ම කුසල් වූ අකුසල් නො වූ නො ද කර්මවිපාක වූ ඉහාත්මයෙහි සුඛවිහරණ ඇති අරූපාවචර ක්‍රියාධ්‍යානය වඩා ද, සර්වප්‍රකාරයෙන් ආකිඤ්චඤ්ඤායතනය ඉක්මවා සුඛයාගේ ද ප්‍රහාණයෙන් ... නේවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන සංඥා සහගත වූ චතුර්ථධ්‍යානයට පැමිණ වෙසේ ද, එසමයෙහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩායතනය වෙයි, ෂඩායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාදය වෙයි, ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්ෂය වෙයි, අධිමෝක්ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. ... එයින් කියනු ලැබෙයි 'එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හොති' යි.

2 වාරය (හේතු)

430. තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරහෙතුකං. විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං විඤ්ඤාණහෙතුකං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමහෙතුකං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනහෙතුකො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සහෙතුකා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො,1 අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං -පෙ- තෙන වුච්චති 'එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී'ති.

430. එසමයෙහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරහේතුක වූ විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් විඥානහේතුක වූ නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් නාමහේතුක වූ ෂඩ්ධායතනය වෙයි, ෂඩ්ධායතනප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ධායතනහේතුක වූ ස්පර්‍ශය වෙයි, ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශහේතුක වූ වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාදය වෙයි, ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂය වෙයි, අධිමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. … එයින් කියනු ලැබෙයි 'එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හොති' යි.

3 වාරය(සම්පයුත්තචතුක්කං)

431. තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරසම්පයුත්තං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං විඤ්ඤාණසම්පයුත්තං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං නාමසම්පයුත්තං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො ඡට්ඨායතනසම්පයුත්තො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා ඵස්සසම්පයුත්තා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො,1 අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං -පෙ- තෙන වුච්චති 'එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී'ති.

431. එසමයෙහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරහේතුක වූ විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් විඥානසම්ප්‍රයුක්ත වූ නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් නාමසම්ප්‍රයුක්ත වූ ෂඩ්ධායතනය වෙයි, ෂඩ්ධායතනප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ධායතනසම්ප්‍රයුක්ත වූ ස්පර්‍ශය වෙයි, ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශසම්ප්‍රයුක්ත වූ වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාදය වෙයි, ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂය වෙයි, අධිමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. … එයින් කියනු ලැබෙයි 'එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හොති' යි.

4 වාරය (අඤ්ඤමඤ්ඤ)

432. තස්මිං සමයෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණපච්චයා'පි සඞ්ඛාරො, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං නාමපච්චයා'පි විඤ්ඤාණං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං ඡට්ඨායතනපච්චයා'පි නාමං, ඡට්ඨායතනපච්චයා, ඵස්සො ඵස්සපපච්චයා'පි ඡට්ඨායතනං, ඵස්සපච්චයා වෙදනා වෙදනාපච්චයා'පි ඵස්සො, වෙදනාපච්චයා පසාදො පසාදපච්චයා'පි වෙදනා, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො,1 අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං -පෙ- තෙන වුච්චති 'එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී'ති.

432. එසමයෙහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් ද සංස්කාරය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ද විඥානය වෙයි. නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ධායතනය වෙයි, ෂඩ්ධායතනප්‍රත්‍යයෙන් ද නාමය වෙයි. ෂඩ්ධායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශය වෙයි, ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ධායතනය වෙයි. ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශය වෙයි. වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාදය වෙයි, ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂය වෙයි, අධිමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. … එයින් කියනු ලැබෙයි 'එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හොති' යි.

කිරියාසඞ්ඛාරමූලකං නිට්ඨිතං

ක්‍රියාසංස්කාරමූලකය නිමි.

අව්‍යාකතනිද්දෙසො.

අව්‍යාකෘතනිදෙර්ශ යි.

04 අවිජ්ජාමුලකකුසල නිද්දේශය (සිත් 21)

(31) 2/2 සොමනස්සසහගත ඤාණසම්පයුත්ත අසංකාරික සිත 433 (4 ආකාරය)

1 වාරය (පච්චයා)

433. කතමෙ ධම්මා කුසලා: යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති සොමනස්සසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං රූපාරම්මණං වා -පෙ- ධම්මාරම්මණං වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො,1 අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

433. කුශලධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක රූපාලම්බන වේවයි ... ධර්මාලම්බන වේවයි යළි යම් යම් අරමුණක් ඇරබැ සොම්නස් සහගත වූ ඥානසම්ප්‍රයුක්ත වූ කාමාවචරකුශලචිත්තය උපදනේ වේ ද, එසමයෙහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ධායතනය වෙයි, ෂඩ්ධායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාදය වෙයි, ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්ෂ වෙයි, අධිමෝක්ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. මෙසේ මේ සියලු දුඃඛස්කන්ධයාගේ සමුදය වේ.

තත්‍ථ කතමො අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො: යා චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං. අයං වුච්චති අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො -පෙ- තෙන වුච්චති ‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’ති.

එහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාර කවරෙ යත්: යම් චේතනාවක් සඤ්චේතනාවක් සිතන ලද බවෙක් වේ ද, මේ ‘අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාර’ යි කියනු ලැබේ. ... එයින් කියනු ලැබෙයි ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යි.

2 වාරය (පච්චයා)

තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං. නාමපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං -පෙ- තෙන වුච්චති එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’ති

එසමයෙහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාදය වෙයි, ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්ෂය වෙයි, අධිමෝක්ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. ... එයින් කියනු ලැබෙයි ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යි.

3 වාරය (පච්චයා)

තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං. නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං -පෙ- තෙන වුච්චති එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’ති.

එසමයෙහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූපය වෙයි, නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ධායතනය වෙයි, ෂඩ්ධායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාදය වෙයි, ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්ෂය වෙයි, අධිමෝක්ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි,

භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. ... එයින් කියනු ලැබෙයි ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යි.

4 වාරය (පච්චයා)
තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං. නාමරූපපච්චයා සළායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං -පෙ- තෙන වුච්චති ‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’ති.

එසමයෙහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූපය වෙයි, නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩායතනය වෙයි, ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාදය වෙයි, ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්ෂය වෙයි, අධිමෝක්ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. ... එයින් කියනු ලැබෙයි ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යි.

(32) 2/2 සොමනස්සසහගත ඤාණසම්පයුත්ත සසංකාරික සිත 434

(33) 2/2 සොමනස්සසහගත ඤාණවිප්‍රයුත්ත අසංකාරික සිත 434

(34) 2/2 සොමනස්සසහගත ඤාණවිප්‍රයුත්ත සසංකාරික සිත 434

(35) 2/2 උපෙක්ඛාසහගත ඤාණසම්පයුත්ත අසංකාරික සිත 434

(36) 2/2 උපෙක්ඛාසහගත ඤාණසම්පයුත්ත සසංකාරික සිත 434

(37) 2/2 උපෙක්ඛාසහගත ඤාණවිප්‍රයුත්ත අසංකාරික සිත 434

(38) 2/2 උපෙක්ඛාසහගත ඤාණවිප්‍රයුත්ත සසංකාරික සිත 434

434. කතමෙ ධම්මා කුසලා: යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති සොමනස්සසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන -පෙ- සොමනස්සසහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං -පෙ- සොමනස්සසහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන -පෙ- උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං -පෙ- උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණසම්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන -පෙ- උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං -පෙ- උපෙක්ඛාසහගතං ඤාණවිප්පයුත්තං සසඞ්ඛාරෙන රූපාරම්මණං වා -පෙ- ධම්මාරම්මණං වා යං යං වා පනාරබ්භ. තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං -පෙ- තෙන වුච්චති ‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’ති.

434. කුශලධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක සොම්නස් සහගත වූ ඥානසම්ප්‍රයුක්ත වූ කාමාවචරකුශලචිත්තය සංස්කාර සහිත ව උපදනේ වේ ද ... සොම්නස් සහගත වූ ඥානවිප්‍රයුක්ත වූ ... සොම්නස් සහගත වූ ඥානවිප්‍රතයුක්ත වූ (කාමාවචරකුශලචිත්තය) සංස්කාර සහිත ව ... උපේක්ෂාසහගත වූ ඥානසම්ප්‍රයුක්ත වූ ... උපේක්ෂාසහගත වූ ඥානසම්ප්‍රයුක්ත වූ (කාමාවචරකුශලචිත්තය) සංස්කාර සහිත ව ... උපේක්ෂාසහගත වූ ඥානවිප්‍රයුක්ත වූ ... රූපාලම්බන වේවයි ... ධර්මාලම්බන වේවයි යම් යම් අරමුණක් හෝ ඇරබැ උපේක්ෂාසහගත ඥානවිප්‍රයුක්ත කාමාවචරකුශලචිත්තය සංස්කාර සහිත ව උපදනේ වේ ද, එසමයෙහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂෂ්ඨායතනය වෙයි, ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාදය වෙයි, ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්ෂය වෙයි, අධිමෝක්ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. ... එයින් කියනු ලැබෙයි ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යි.

(55) 2/2 ප්‍රථමධ්‍යානය කුසල් සිත 435

435. කතමෙ ධම්මා කුසලා: යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති විවිච්චෙව කාමෙහි -පෙ- පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති පඨවීකසිණං. තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, -පෙ- තෙන වුච්චති 'එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී'ති.

435. කුශලධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක රූපභවෝත්පත්තිය පිණිස මාර්ගය වඩා ද, කාමයන්ගෙන් වෙන් ව ම ... පඨවිකසිණ ප්‍රථමධ්‍යානයට පැමිණ වෙසේ ද, එසමයෙහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ායතනය වෙයි, ෂඩ්ායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාදය වෙයි, ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්ෂය වෙයි, අධිමෝක්ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. ... එයින් කියනු ලැබෙයි 'එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හොති' යි.

(56) 2/2 ද්විතීයධ්‍යානය කුසල් සිත 436

(57) 2/2 තෘතීයධ්‍යානය කුසල් සිත 436

(58) 2/2 චතුර්ථධ්‍යානය කුසල් සිත 436

(59) 2/2 පඤ්චමධ්‍යානය කුසල් සිත 436

436. කතමෙ ධම්මා කුසලා: යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති. විතක්කවිචාරානං වූපසමා -පෙ- දුතියං ඣානං -පෙ- තතියං ඣානං -පෙ- චතුත්ථං ඣානං -පෙ- පඨමං ඣානං -පෙ- පඤ්චමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති පඨවීකසිණං. තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, -පෙ- තෙන වුච්චති 'එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී'ති.

436. කුශලධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක රූපභවෝත්පත්තිය පිණිස මාර්ගය වඩා ද, විතර්ක විචාරයන් සන්හිඳීමෙන් ... ද්විතීයධ්‍යානයට ... තෘතීයධ්‍යානයට ... චතුර්ථධ්‍යානයට ... ප්‍රථමධ්‍යානයට පඨවිකසිණ පඤ්චමධ්‍යානයට පැමිණ වෙසේ ද, එසමයෙහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ායතනය වෙයි, ෂඩ්ායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාදය වෙයි, ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්ෂය වෙයි, අධිමෝක්ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. ... එයින් කියනු ලැබෙයි 'එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හොති' යි.

(70) 2/2 ආකාසානඤ්චායතන කුසල් සිත 437

(71) 2/2 විඤ්ඤාණඤ්චායතනය කුසල් සිත 437

(72) 2/2 ආකිඤ්චඤ්ඤායතනය කුසල් සිත 437

(73) 2/2 නේවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායතනය කුසල් සිත 437

437. කතමෙ ධම්මා කුසලා: යස්මිං සමයෙ අරූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති. සබ්බසො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමතික්කම්ම නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසඤ්ඤාසහගතං සුඛස්ස ච පහානා -පෙ- චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති. තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, -පෙ- තෙන වුච්චති 'එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී'ති.

437. කුශලධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක අරූපභවෝත්පත්තිය පිණිස මාර්ගය වඩා ද, සර්වප්‍රකාරයෙන් ආකිඤ්චඤ්ඤායතනය ඉක්මවා නේවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසංඥා සහගත වූ සුඛයාගේ ද ප්‍රහාණයෙන් … චතුර්ථධ්‍යානයට පැමිණ වෙසේ ද, එසමයෙහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ධායතනය වෙයි, ෂඩ්ධායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාදය වෙයි, ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්ෂය වෙයි, අධිමෝක්ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. … එයින් කියනු ලැබෙයි ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යි.

(82) 2/2 සෝතාපන්න මග්ග සිත 438

(83) 2/2 සකදාගාමී මග්ග සිත 438

(84) 2/2 අනාගාමී මග්ග සිත 438

(85) 2/2 අරහත්ත මග්ග සිත 438

438. කතමෙ ධම්මා කුසලා: යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙ ව කාමෙහි -පෙ- පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛාපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං, තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතෙසං ධම්මානං සමුදයො හොති.

438. කුශලධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක දෘෂ්ටිගතයන්ගේ ප්‍රහාණය පිණිස ප්‍රථමභූමියට පැමිණීම පිණිස නෛර්‍යාණික වූ අපචයගාමී වූ ලෝකෝත්තරධ්‍යානය වඩා ද, කාමයන්ගෙන් වෙන් ව ම … දුක් වූ ප්‍රතිපදා ඇති ලැසි වූ අභිඥා ඇති ප්‍රථමධ්‍යානයට පැමිණ වෙසේ ද, එසමයෙහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ධායතනය වෙයි, ෂඩ්ධායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාදය වෙයි, ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්ෂය වෙයි, අධිමෝක්ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. මෙසේ මේ ධර්මයන්ගේ සමුදය වේ.

තත්‍ථ කතමො අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො: යා චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං අයං වුච්චති අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො -පෙ- එවමෙතෙසං ධම්මානං සඞ්ගති හොති, සමාගමො හොති, සමොධානං හොති, පාතුභාවො හොති. තෙන වුච්චති ‘එවමෙතෙසං ධම්මානං සමුදයො හොතී’ති.

එහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාර කවරෙ යත්: යම් චේතනාවක් සඤ්චේතනාවක් චේතයිත බවෙක් වේ ද, මේ ‘අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාර’ යි කියනු ලැබේ. … මෙසේ මේ ධර්මයන්ගේ සඞ්ගතිය වෙයි, සමාගමය වෙයි, සමෝධානය වෙයි, පහළවීම වේ. එහෙයින් කියනු ලැබෙයි ‘එවමෙතෙසං ධම්මානං සමුදයෝ හොති’ යි

05 කුසලවිපාකමූලකං නිට්ඨිතං (සිත් 29)

(20) 2/2 කුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත චක්ඛු විඤ්ඤාණය 439

439. කතමෙ ධම්මා අව්‍යාකතා: යස්මිං සමයෙ කාමාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං චක්ඛුවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං රූපාරම්මණං, තස්මිං සමයෙ කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො,

ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

439. එහි අව්‍යාකෘතධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක කාමාවචරකුශලකර්මය කළ බැවින් රැස් කළ බැවින් රූපාලම්බන වූ උපේක්ෂාසහගත විපාක චක්ෂුර්විඥානය උපදනේ වේ ද, එසමයෙහි කුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩායතනය වෙයි, ෂඩායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. මෙසේ සියලු දුඃඛස්කන්ධයාගේ සමුදය වේ.

තත්‍ථ කතමො කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො: යා චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං අයං වුච්චති කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො -පෙ- තෙන වුච්චති 'එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී'ති.

එහි කුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාර කවරෙ යත්: යම් චේතනාවක් සඤ්චේතනාවක් චේතයිත බවෙක් වේ ද, මේ 'කුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාර' යි කියනු ලැබේ. … එහෙයින් කියනු ලැබෙයි 'එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හොති' යි.

(21) 2/2 කුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත සෝත විඤ්ඤාණය 440

(22) 2/2 කුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත ඝාණ විඤ්ඤාණය 440

(23) 2/2 කුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත ජිව්හා විඤ්ඤාණය 440

(24) 2/2 කුසල විපාක සුඛ සහගත කාය විඤ්ඤාණය 440

440. කතමෙ ධම්මා අව්‍යාකතා: යස්මිං සමයෙ කාමාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං සොතවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං සද්දාරම්මණං -පෙ- ඝානවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං ගන්ධාරම්මණං -පෙ- ජිව්හාවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං රසාරම්මණං -පෙ- කායවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති සුඛසහගතං ඵොට්ඨබ්බාරම්මණං, තස්මිං සමයෙ කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං. නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං -පෙ- තෙන වුච්චති 'එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී'ති.

440. අව්‍යාකෘතධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක කාමාවචරකුශලකර්මය කළ බැවින් රැස් කළ බැවින් ශබ්දාලම්බන වූ උපේක්ෂාසහගත විපාක ශ්‍රෝත්‍රවිඥානය උපදනේ වේ ද, ... ගන්ධාලම්බන වූ උපේක්ෂාසහගත ඝ්‍රාණවිඥානය උපදනේ වේ ද, ... රසාලම්බන වූ උපේක්ෂාසහගත ජිහ්වාවිඥානය උපදනේ වේ ද … ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යාලම්බන වූ සුඛසහගත කායවිඥාන උපදනේ වේ ද, එසමයෙහි කුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩායතනය වෙයි, ෂඩායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. … එයින් කියනු ලැබෙයි 'එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හොති' යි.

(25) 2/2 කුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත සම්පටිච්ඡනය 441

441. කතමෙ ධම්මා අව්‍යාකතා: යස්මිං සමයෙ කාමාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකා මනොධාතු උප්පන්නා හොති උපෙක්ඛාසහගතා රූපාරම්මණං වා -පෙ- ඵොට්ඨබ්බාරම්මණං වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං -පෙ- තෙන වුච්චති 'එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී'ති.

441. අව්‍යාකෘතධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක කාමාවචරකුශලකර්මය කළ බැවින් රැස් කළ බැවින් රූපාලම්බන වේවයි ... ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යාලම්බන වේවයි යළි යම් යම් අරමුණක් හෝ ඇරබැ උපේක්‍ෂාසහගත විපාකමනෝධාතුව උපදනේ වේ ද, එසමයෙහි කුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ධායතනය වෙයි, ෂඩ්ධායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂය වෙයි, අධිමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. ... එයින් කියනු ලැබෙයි 'එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයෝ හොති' යි.

(26) 2/2 කුසල විපාක සෝමනස්ස සහගත සන්තීරණය 442

442. කතමෙ ධම්මා අව්‍යාකතා: යස්මිං සමයෙ කාමාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකා මනොවිඤ්ඤාණධාතු උප්පන්නා හොති සොමනස්සසහගතා රූපාරම්මණං වා -පෙ- ධම්මාරම්මණං වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං -පෙ- තෙන වුච්චති 'එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී'ති.

442. අව්‍යාකෘතධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක කාමාවචරකුශලකර්මය කළ බැවින් රැස් කළ බැවින් රූපාලම්බන වේවයි ... ධර්මාලම්බන වේවයි යළි යම් යම් අරමුණක් හෝ ඇරබැ සොම්නස් සහගිය මනෝවිඥානධාතුව උපදනේ වේ ද, එසමයෙහි කුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ධායතනය වෙයි, ෂඩ්ධායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂය වෙයි, අධිමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. ... එයින් කියනු ලැබෙයි 'එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයෝ හොති' යි.

(27) 2/2 කුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත සන්තීරණය 443

443. කතමෙ ධම්මා අව්‍යාකතා: යස්මිං සමයෙ කාමාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකා මනොවිඤ්ඤාණධාතු උප්පන්නා හොති උපෙක්ඛාසහගතා රූපාරම්මණං වා -පෙ- ධම්මාරම්මණං වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. 'එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති'.

443. අව්‍යාකෘතධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක කාමාවචරකුශලකර්මය කළ බැවින් රැස් කළ බැවින් රූපාලම්බන වේවයි ... ධර්මාලම්බන වේවයි යළි යම් යම් අරමුණක් හෝ ඇරබැ උපේක්‍ෂාසහගත විපාකමනෝවිඥානධාතුව උපදනේ වේ ද, එසමයෙහි කුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ධායතනය වෙයි, ෂඩ්ධායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂය වෙයි, අධිමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. ... මෙසේ සියලු දුඃඛස්කන්‍ධයාගේ සමුදය වේ.

තත්‍ථ කතමො කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො: යා චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං අයං වුච්චති කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො -පෙ- තෙන වුච්චති 'එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී'ති.

එහි කුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාර කවරෙ යත්: යම් චේතනාවක් සඤ්චේතනාවක් චේතයිත බවෙක් වේ ද, මේ 'කුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාර' යි කියනු ලැබේ. ... එයින් කියනු ලැබෙයි 'එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයෝ හොති' යි.

(31) 2/2 සොමනස්සසහගත ඤාණසම්පයුත්ත අසංකාරික විපාක සිත 444

444. කතමෙ ධම්මා අව්‍යාකතා: යස්මිං සමයෙ කාමාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකා මනොවිඤ්ඤාණධාතු උප්පන්නා හොති සොමනස්සසහගතා ඤාණසම්පයුත්තා රූපාරම්මණං වා -පෙ- ධම්මාරම්මණං වා යං යං වා පනාරබ්භ. තස්මිං සමයෙ කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං -පෙ- තෙන වුච්චති ‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’ති.

444. අව්‍යාකෘතධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක කාමාවචරකුශලකර්මය කළ බැවින් රැස් කළ බැවින් රූපාලම්බන වේවයි ... ධර්මාලම්බන වේවයි යළි යම් යම් අරමුණක් හෝ ඇරබැ සොම්නස් සහගත ඥානසම්ප්‍රයුක්ත විපාකමනෝවිඥානධාතුව උපදනේ වේ ද, එසමයෙහි කුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩායතනය වෙයි, ෂඩායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාදය වෙයි, ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්ෂය වෙයි, අධිමෝක්ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. ... එයින් කියනු ලැබෙයි ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යි.

(32) 2/2 සොමනස්සසහගත ඤාණසම්පයුත්ත සසංකාරික විපාක සිත 445

(33) 2/2 සොමනස්සසහගත ඤාණවිප්‍රයුත්ත අසංකාරික විපාක සිත 445

(34) 2/2 සොමනස්සසහගත ඤාණවිප්‍රයුත්ත සසංකාරික විපාක සිත 445

(35) 2/2 උපෙක්ඛාසහගත ඤාණසම්පයුත්ත අසංකාරික විපාක සිත 445

(36) 2/2 උපෙක්ඛාසහගත ඤාණසම්පයුත්ත සසංකාරික විපාක සිත 445

(37) 2/2 උපෙක්ඛාසහගත ඤාණවිප්‍රයුත්ත අසංකාරික විපාක සිත 445

(38) 2/2 උපෙක්ඛාසහගත ඤාණවිප්‍රයුත්ත සසංකාරික විපාක සිත 445

445. කතමෙ ධම්මා අව්‍යාකතා: යස්මිං සමයෙ කාමාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකා මනොවිඤ්ඤාණධාතු උප්පන්නා හොති සොමනස්සසහගතා ඤාණසම්පයුත්තා සසඞ්ඛාරෙන -පෙ- සොමනස්සසහගතා ඤාණවිප්පයුත්තා -පෙ- සොමනස්සසහගතා ඤාණසම්පයුත්තා සසඞ්ඛාරෙන -පෙ- උපෙක්ඛාසහගතා ඤාණසම්පයුත්තා -පෙ- උපෙක්ඛාසහගතා ඤාණසම්පයුත්තා සසඞ්ඛාරෙන -පෙ- උපෙක්ඛාසහගතා ඤාණවිප්පයුත්තා -පෙ- උපෙක්ඛාසහගතා ඤාණවිප්පයුත්තා සසඞ්ඛාරෙන රූපාරම්මණං වා -පෙ- ධම්මාරම්මණං වා යං යං වා පනාරබ්භ. තස්මිං සමයෙ කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. -පෙ- තෙන වුච්චති ‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’ති.

445. අව්‍යාකෘතධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක කාමාවචරකුශලකර්මය කළ බැවින් රැස් කළ බැවින් සොම්නස් සහගත ඥානසම්ප්‍රයුක්ත විපාකමනෝවිඥාන ධාතුව සංස්කාර සහිත ව උපදනේ වේ ද ... සොම්නස් සහගත ඥානවිප්‍රයුක්ත ... සොම්නස් සහගත ඥානවිප්‍රයුක්ත (විපාකමනෝවිඥානධාතුව) සංස්කාර සහිත ව ... උපේක්ෂා සහගත ඥානසම්ප්‍රයුක්ත ... උපේක්ෂා සහගත ඥානසම්ප්‍රයුක්ත (විපාකමනෝවිඥානධාතුව) සංස්කාර සහිත ව ... උපේක්ෂාසහගත ඥානවිප්‍රයුක්ත ... රූපාලම්බන වේවයි ... ධර්මාලම්බන වේවයි යළි යම් යම් අරමුණක් හෝ ඇරබැ උපේක්ෂා සහගත ඥානවිප්‍රයුක්ත මනෝවිඥානධාතුව සංස්කාර සහිත ව උපදනේ වේ ද, එසමයෙහි කුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩායතනය වෙයි, ෂඩායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි,

වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාදය වෙයි, ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂය වෙයි, අධිමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. … එයින් කියනු ලැබෙයි ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යි.

(60) 2/2 ප්‍රථමධ්‍යානය විපාක සිත 446

446. කතමෙ ධම්මා අව්‍යාකතා: යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති විවිච්චෙව කාමෙහි -පෙ- පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති පඨවී කසිණං. තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති -පෙ- අවික්ඛෙපො හොති, ඉමෙ ධම්මා කුසලා. තස්සෙ'ව රූපාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං විවිච්චෙව කාමෙහි -පෙ- පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති පඨවීකසිණං. තස්මිං සමයෙ කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං -පෙ- තෙන වුච්චති ‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’ති.

446. අව්‍යාකෘතධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක රූපභවෝත්පත්තිය පිණිස මාර්ගය වඩා ද කාමයන්ගෙන් වෙන් ව ම … පඨවිකසිණප්‍රථමධ්‍යානයට පැමිණ වෙසේ ද, එසමයෙහි ස්පර්ශය වෙයි … අවික්‍ෂේපය වේ. මේ ධර්මයෝ කුශලයෝ යි. එම රූපාවචර කුශලකර්මය කළ බැවින් රැස් කළ බැවින් කාමයන්ගෙන් වෙන් ව ම … විපාක වූ පඨවිකසිණප්‍රථමධ්‍යානයට පැමිණ වෙසේ ද, එසමයෙහි කුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩායතනය වෙයි, ෂඩායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාදය වෙයි, ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂය වෙයි, අධිමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. … එයින් කියනු ලැබෙයි ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යි.

(61) 2/2 ද්විතීයධ්‍යානය විපාක සිත 447

(62) 2/2 තෘතීයධ්‍යානය විපාක සිත 447

(63) 2/2 චතුර්ථධ්‍යානය විපාක සිත 447

(64) 2/2 පඤ්චමධ්‍යානය විපාක සිත 447

447. කතමෙ ධම්මා අව්‍යාකතා: යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති. විතක්කවිචාරානං වූපසමා -පෙ- දුතියං ඣානං -පෙ- තතියං ඣානං -පෙ- චතුත්ථං ඣානං -පෙ- පඨමං ඣානං -පෙ- පඤ්චමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති පඨවීකසිණං, තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති -පෙ- අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා කුසලා. තස්සෙව රූපාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං සුඛස්ස ච පහානා -පෙ- පඤ්චමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති පඨවීකසිණං. තස්මිං සමයෙ කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, -පෙ- තෙන වුච්චති ‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’ති.

447. අව්‍යාකෘතධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක රූපභවෝත්පත්තිය පිණිස මාර්ගය වඩා ද, විතර්කවිචාරයන්ගේ සන්හිඳීමෙන් … ද්විතීයධ්‍යානයට … තෘතීයධ්‍යානයට … චතුර්ථධ්‍යානයට … ප්‍රථමධ්‍යානයට පඨවිකසිණ පඤ්චමධ්‍යානයට පැමිණ වෙසේ ද, එසමයෙහි ස්පර්ශය වෙයි … අවික්‍ෂේපය වේ. මේ ධර්මයෝ කුශලයෝ යි. එ ම රූපාවචරකුශලකර්මය කළ බැවින් රැස් කළ බැවින් සුඛයාගේ ද ප්‍රහාණයෙන් … විපාක වූ පඨවිකසිණපඤ්චමධ්‍යානයට පැමිණ වෙසේ ද, එසමයෙහි කුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩායතනය වෙයි, ෂඩායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාදය වෙයි,

ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂය වෙයි, අධිමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. ... එයින් කියනු ලැබෙයි ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යි.

(74) 2/2 ආකාසානඤ්චායතන විපාක සිත 448

(75) 2/2 විඤ්ඤාණඤ්චායතන විපාක සිත 448

(76) 2/2 ආකිඤ්චඤ්ඤායතන විපාක සිත 448

(77) 2/2 නේවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායතන විපාක සිත 448

448. කතමෙ ධම්මා අව්‍යාකතා: යස්මිං සමයෙ අරූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙති, සබ්බසො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමතික්කම්ම නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසඤ්ඤාසහගතං සුඛස්ස ච පහානා -පෙ- චතුත්‍ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති. තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති -පෙ- අවික්ඛෙපො හොති, ඉමෙ ධම්මා කුසලා. තස්සෙ'ව අරූපාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං සබ්බසො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමතික්කම්ම නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසඤ්ඤාසහගතං සුඛස්ස ච පහානා -පෙ- චතුත්‍ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති. තස්මිං සමයෙ කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, -පෙ- තෙන වුච්චති ‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’ති.

448. අව්‍යාකෘතධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක අරූපභවෝත්පත්තිය පිණිස මාර්ගය වඩා ද, සර්වප්‍රකාරයෙන් ආකිඤ්චඤ්ඤායතනය ඉක්මවා නේවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන සංඥා සහගත වූ සුඛයාගේ ද ප්‍රහාණයෙන් ... චතුර්ථධ්‍යානයට පැමිණ වෙසේ ද, එසමයෙහි ස්පර්ශය වෙයි ... අවික්‍ෂේපය වේ. මේ ධර්මයෝ කුශලයෝ යි. එ ම අරූපාවචරකුශලකර්මය කළ බැවින් රැස් කළ බැවින් සර්වප්‍රකාරයෙන් ආකිඤ්චඤ්ඤායතනය ඉක්මවා නේවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන සංඥා සහගත වූ සුඛයාගේ ද ප්‍රහාණයෙන් ... විපාක චතුර්ථධ්‍යානයට පැමිණ වෙසේ ද, එසමයෙහි කුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂෂ්ඨායතනය වෙයි, ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාදය වෙයි, ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂය වෙයි, අධිමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. ... එයින් කියනු ලැබෙයි ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යි.

(86) 2/2 සෝතාපන්න මග්ග විපාක සිත 449

(87) 2/2 සකදාගාමි මග්ග විපාක සිත 449

(88) 2/2 අනාගාමි මග්ග විපාක සිත 449

(89) 2/2 අරහත්ත මග්ග විපාක සිත 449

449. කතමෙ ධම්මා අව්‍යාකතා: යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං දිට්ඨිගතානං පහානාය පඨමාය භූමියා පත්තියා විවිච්චෙව කාමෙහි -පෙ- පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛාපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං. තස්මිං සමයෙ ඵස්සො හොති -පෙ- අවික්ඛෙපො හොති. ඉමෙ ධම්මා කුසලා. තස්සෙ'ව ලොකුත්තරස්ස කුසලස්ස ඣානස්ස කතත්තා භාවිතත්තා විපාකං විවිච්චෙව කාමෙහි -පෙ- පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති දුක්ඛාපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤං සුඤ්ඤතං. තස්මිං සමයෙ කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා පසාදො, පසාදපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, එවමෙතෙසං ධම්මානං සමුදයො හොති.

449. අව්‍යාකෘතධර්‍මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක දෘෂ්ටිගතයන්ගේ ප්‍රහාණය පිණිස ප්‍රථමභූමියට පැමිණීම පිණිස නෛර්‍යාණික වූ අපචයගාමී වූ ලෝකෝත්තරධ්‍යානය වඩා ද, කාමයන්ගෙන් වෙන් ව ම … දුක් වූ ප්‍රතිපදා ඇති ලැසි වූ අභිඥා ඇති ප්‍රථමධ්‍යානයට පැමිණ වෙසේ ද, එසමයෙහි ස්පර්‍ශය වෙයි … අවික්ෂේපය වේ. මේ ධර්‍මයෝ කුශලයෝ යි. එ ම ලෝකෝත්තරකුශලධ්‍යානය කළ බැවින් භාවිත බැවින් කාමයන්ගෙන් වෙන් ව ම … දුක් වූ ප්‍රතිපදා ඇති ලැසි වූ අභිඥා ඇති ශුන්‍යත වූ විපාක ප්‍රථමධ්‍යානයට පැමිණ වෙසේ ද, එසමයෙහි කුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ධායතනය වෙයි, ෂඩ්ධායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශය වෙයි, ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රසාදය වෙයි, ප්‍රසාදප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂය වෙයි, අධිමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. මෙසේ මේ ධර්‍මයන්ගේ සමුදය වේ.

තත්‍ථ කතමො කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො: යා චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං, අයං වුච්චති කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො -පෙ- ‘එවමෙතෙසං ධම්මානං සමුදයො හොතී’ති. එවමෙතෙසං ධම්මානං සඞ්ගති හොති, සමාගමො හොති, සමොධානං හොති, පාතුභාවො හොති. තෙන වුච්චති ‘එවමෙතෙසං ධම්මානං සමුදයො හොතී’ති.

එහි කුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාර කවරෙ යත්: යම් චේතනාවක් සඤ්චේතනාවක් චේතයිත බවෙක් වේ ද, මේ ‘කුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාර’ යි කියනු ලැබේ. … ‘එවමෙතෙසං ධම්මානං සමුදයෝ හොති’ යනු: මෙසේ මේ ධර්‍මයන්ගේ සඞ්ගතිය වෙයි, සමාගමය වෙයි, සමෝධානය වෙයි, පහළවීම වේ. එයින් කියනු ලැබෙයි ‘එවමෙතෙසං ධම්මානං සමුදයෝ හොති’ යි.

කුශලවිපාකමූලකය නිමි.

06 අකුසලවිපාකමූලකං නිට්ඨිතං (සිත් 07)

(13) 2/2 අකුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත චක්ඛු විඤ්ඤාණ සිත 450

450. කතමෙ ධම්මා අව්‍යාකතා: යස්මිං සමයෙ අකුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං චක්ඛුවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං රූපාරම්මණං. තස්මිං සමයෙ අකුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

450. අව්‍යාකෘතධර්‍මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක අකුශලකර්‍මය කළ බැවින් රැස් කළ බැවින් රූපාලම්බන වූ උපේක්‍ෂාසහගතවිපාකචක්‍ෂුර්විඥානය උපදනේ වේ ද, එසමයෙහි අකුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩ්ධායතනය වෙයි, ෂඩ්ධායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශය වෙයි, ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. මෙසේ මේ සියලු දුඃඛරාශිහුගේ සමුදය වේ.

තත්‍ථ කතමො අකුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො: යා චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං. අයං වුච්චති අකුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො -පෙ- තෙන වුච්චති ‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’ති.

එහි අකුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාර කවරෙ යත්: යම් චේතනාවක් සඤ්චේතනාවක් සිතන ලද බවෙක් වේ ද, මේ ‘අකුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාර’ යි කියනු ලැබේ. … එයින් කියනු ලැබෙයි ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යි.

(14) 2/2 අකුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත සෝත විඤ්ඤාණ සිත 451

(15) 2/2 අකුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත ඝාණ විඤ්ඤාණ සිත 451

(16) 2/2 අකුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත ජිව්හා විඤ්ඤාණ සිත 451

(17) 2/2 අකුසල විපාක දුක්ඛ සහගත කාය විඤ්ඤාණ සිත 451

451. කතමෙ ධම්මා අව්‍යාකතා: යස්මිං සමයෙ අකුලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං සොතවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං සද්දාරම්මණං -පෙ- ඝානවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං ගන්ධාරම්මණං -පෙ- ජිව්හාවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගතං රසාරම්මණං -පෙ- කායවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති දුක්ඛසහගතං ඵොට්ඨබ්බාරම්මණං. තස්මිං සමයෙ අකුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

451. අව්‍යාකෘතධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක අකුශලකර්මය කළ බැවින් රැස් කළ බැවින් විපාක වූ ශබ්දාලම්බන වූ උපේක්ෂාසහගත ශ්‍රෝත්‍රවිඥානය උපදනේ වේ ද, ... ගන්ධාලම්බන වූ උපේක්ෂාසහගත ඝ්‍රාණවිඥානය උපදනේ වේ ද, ... රසාලම්බන වූ උපේක්ෂාසහගත ජිහ්වාවිඥානය උපදනේ වේ ද, ... ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යාලම්බන වූ දුඃඛසහගත කායවිඥානය උපදනේ වේ ද, එසමයෙහි අකුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩායතනය වෙයි, ෂඩායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශය වෙයි, ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ.

තත්‍ථ කතමො අකුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො: යා චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තා අයං වුච්චති අකුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො -පෙ- තත්‍ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා: යං කායිකං අසාතං කායිකං දුක්ඛං කායසම්ඵස්සජං අසාතං දුක්ඛං වෙදයිතං කායසම්ඵස්සජා අසාතා දුක්ඛා වෙදනා. අයං වුච්චති ඵස්සපච්චයා වෙදනා.

එහි අකුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාර කවරෙ යත්: යම් චේතනාවක් සඤ්චේතනාවක් සිතන ලද බවෙක් වේ ද, මේ 'අකුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාර' යි කියනු ලැබේ. එහි ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනා කවරෙ යත්: යම් අසාතයෙක් කායික දුඃඛයෙක් කායසම්ඵස්සයෙන් උපන් අසාත - දුඃඛවේදයිතයෙක් කායසම්ඵස්සයෙන් උපන් අසාත - දුඃඛවේදනාවක් වේ ද, මේ 'ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනා' යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො වෙදනාපච්චයා භවො: ඨපෙත්‍වා වෙදනං සඤ්ඤාක්ඛන්ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො. අයං වුච්චති වෙදනාපච්චයා භවො -පෙ- තෙන වුච්චති 'එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී'ති.

එහි වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් භවය කවරෙ යත්: වේදනාව තබා සංඥාස්කන්ධ ය, සංස්කාරස්කන්ධ ය, විඥානස්කන්ධ යි. මේ 'වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් භව' යි කියනු ලැබේ. ... 'එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හොති' යි.

(18) 2/2 අකුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත සම්පටිච්ඡන සිත 452

452. කතමෙ ධම්මා අව්‍යාකතා: යස්මිං සමයෙ අකුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකා මනොධාතු උප්පන්නා හොති රූපාරම්මණං වා -පෙ- ඵොට්ඨබ්බාරම්මණං වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ අකුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං -පෙ- තෙන වුච්චති 'එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී'ති.

452. අව්‍යාකෘතධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක අකුශලකර්මය කළ බැවින් රැස් කළ බැවින් රූපාලම්බන වේවයි. ... ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යාලම්බන වේවයි, යළි යම් යම් අරමුණක් හෝ ඇරබැ විපාකමනෝධාතුව උපදනේ වේ ද, එසමයෙහි අකුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂෂ්ඨායතනය වෙයි, ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂය වෙයි, අධිමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. ... එයින් කියනු ලැබෙයි ‘එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හොති’ යි.

(19) 2/2 අකුසල විපාක උපේක්ඛා සහගත සන්තීරණ සිත 453

453. කතමෙ ධම්මා අව්‍යාකතා: යස්මිං සමයෙ අකුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකා මනොවිඤ්ඤාණධාතු උප්පන්නා හොති උපෙක්ඛාසහගතා රූපාරම්මණං වා -පෙ- ධම්මාරම්මණං වා යං යං වා පනාරබ්භ, තස්මිං සමයෙ අකුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං. නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා අධිමොක්ඛො, අධිමොක්ඛපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

453. අව්‍යාකෘතධර්මයෝ කවරහ යත්: යම් කලෙක අකුශලකර්මය කළ බැවින් රැස් කළ බැවින් රූපාලම්බන වේවයි. ... ධර්මාලම්බන වේවයි යළි යම් යම් අරමුණක් හෝ ඇරබැ විපාකමනෝවිඥානධාතුව උපදනේ වේ ද, එසමයෙහි අකුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරය වෙයි, සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමය වෙයි, නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂෂ්ඨායතනය වෙයි, ෂෂ්ඨායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වෙයි, ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි, වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂය වෙයි, අධිමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි, භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි, ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ. මෙසේ මේ සියලු දුඃඛස්කන්ධයාගේ සමුදය වේ.

තත්‍ථ කතමො අකුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො: යා චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං, අයං වුච්චති අකුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො.

එහි අකුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාර කවරෙ යත්: යම් චේතනාවක් සඤ්චේතනාවක් සිතන ලද බවෙක් වේ ද, මේ ‘අකුශලමූලප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාර’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං: යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ- තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු. ඉදං වුච්චති සඞ්ඛාර පච්චයා විඤ්ඤාණං.

එහි සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥාන කවරෙ යත්: යම් සිතෙක් මනසෙක් මානසයෙක් ... තදනුරූපමනෝවිඥානධාතුවක් වේ ද, මේ ‘සංස්කාර ප්‍රත්‍යයෙන් විඥාන’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං: වෙදනාක්ඛන්ධො සඤ්ඤාක්ඛන්ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො. ඉදං වුච්චති විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං.

එහි විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාම කවරෙ යත්: වේදනාස්කන්ධ ය, සංඥාස්කන්ධ ය, සංස්කාරස්කන්ධ යි. මේ ‘විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාම’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං: යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ- තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු. ඉදං වුච්චති නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං.

එහි නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂෂ්ඨායතන කවරෙ යත්: යම් චිත්තයෙක් මනසෙක් මානසයෙක් ... තදනුරූපමනෝවිඥානධාතුවක් වේ ද, මේ ‘නාමප්‍රත්‍යයෙන් ෂෂ්ඨායතන’ යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො: යො ඵස්සො ඵුසනා සම්ඵුසනා සම්ඵුසිතත්තං. අයං වුච්චති ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො.

එහි ෂඩායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශ කවරෙ යත්: යම් ස්පර්‍ශයෙක් ස්පර්‍ශාකාරයෙක් මොනොවට ස්පර්‍ශ කරන අයුරෙක් ස්පර්‍ශ කළ බවෙක් වේ ද, මේ 'ෂඩායතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්‍ශ' යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමා ඵස්සපච්චයා වෙදනා: යං චෙතසිකං නෙව සාතං නාසාතං චෙතොසම්ඵස්සජං අදුක්ඛමසුඛං වෙදයිතං, චෙතොසම්ඵස්සජා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා. අයං වුච්චති ඵස්සපච්චයා වෙදනා.

එහි ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනා කවරෙ යත්: යම් චෛතසික වූ නො ම මිහිරි වූ අමිහිරි නො වූ චේතෝසම්ඵස්සයෙන් උපන් උපේක්‍ෂාවේදයිතයෙක් චේතෝසම්ඵස්සයෙන් උපන් උපේක්‍ෂාවේදනාවක් වේ ද, මේ 'ස්පර්‍ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනා' යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො වෙදනාපච්චයා අධිමොක්ඛො: යො චිත්තස්ස අධිමොක්ඛො අධිමුච්චනා තදධිමුත්තතා. අයං වුච්චති වෙදනාපච්චයා අධිමොක්ඛො.

එහි වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂ කවරෙ යත්: චිත්තයාගේ යම් අධිමෝක්‍ෂයෙක් අධිමොක්‍ෂාකාරයෙක් ආලම්බනයෙහි අධිමුක්ත බවෙක් වේ ද, මේ 'වේදනාප්‍රත්‍යයෙන් අධිමෝක්‍ෂ' යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමො අධිමොක්ඛපච්චයා භවො: ඨපෙත්‍වා අධිමොක්ඛං වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්‍ධො. අයං වුච්චති අධිමොක්ඛපච්චයා භවො.

එහි අධිමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යයෙන් භව කවරෙ යත්: අධිමෝක්‍ෂය තබා වේදනාස්කන්‍ධ ය, සංඥාස්කන්‍ධ ය, සංස්කාරස්කන්‍ධ ය, විඥානස්කන්‍ධ යි. මේ 'අධිමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යයෙන් භව' යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමා භවපච්චයා ජාති: යා තෙසං ධම්මානං ජාති සඤ්ජාති නිබ්බත්ති අභිනිබ්බත්ති පාතුභාවො. අයං වුච්චති භවපච්චයා ජාති.

එහි භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාති කවරෙ යත්: ඒ (අරූපී) ධර්‍මයන්ගේ යම් නිපැද්මෙක් වෙසෙසින් නිපැද්මෙක් හටගැන්මෙක් වෙසෙසින් හටගැන්මෙක් පහළවීමෙක් වේ ද, මේ 'භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාති' යි කියනු ලැබේ.

තත්‍ථ කතමං ජාතිපච්චයා ජරාමරණං: අත්‍ථි ජරා, අත්‍ථි මරණං. තත්‍ථ කතමා ජරා: යා තෙසං ධම්මානං ජරා ජීරණතා ආයුනො සංහානි. අයං වුච්චති ජරා. තත්‍ථ කතමං මරණං: යො තෙසං ධම්මානං ඛයො වයො භෙදො පරිභෙදො අනිච්චතා අන්තරධානං. ඉදං වුච්චති මරණං. ඉති අයඤ්ච ජරා ඉදඤ්ච මරණං ඉදං වුච්චති ජාතිපච්චයා ජරාමරණං.

එහි ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ කවරෙ යත්: ජරාවක් ඇත, මරණයෙක් ඇති. එහි ජරා කවර යත්: ඒ අරූපීධර්‍මයන්ගේ යම් ජරාවක් දිරන බවෙක් ආයුෂයාගේ පිරිහීමෙක් වේ ද, මේ 'ජරා' යි කියනු ලැබේ. එහි මරණ කවරෙ යත්: ඒ අරූපීධර්‍මයන්ගේ යම් ක්‍ෂයවීමෙක් ව්‍යයවීමෙක් බිඳීමෙක් හාත්පසින් බිඳීමෙක් අනිත්‍ය බවෙක් අතුරුදහන් වීමෙක් වේ ද, මේ 'මරණ' යි කියනු ලැබේ. මෙසේ මේ ජරාව ද මේ මරණය දැ යි මේ 'ජරාමරණ' යි කියනු ලැබේ.

'එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොතී'ති එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සඞ්ගති හොති, සමාගමො හොති, සමොධානං හොති, පාතුභාවො හොති. තෙන වුච්චති 'එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයො හොතී'ති.

'එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයෝ හොති' යනු: මෙසේ මේ සියලු දුඃඛස්කන්‍ධයාගේ සඞ්ගතිය වෙයි, සමාගමය වෙයි, සමවධානය වෙයි, ප්‍රාදුර්භාවය වේ. එයින් කියනු ලැබෙයි 'එවමෙතස්ස කේවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්‍ධස්ස සමුදයෝ හොති' යි.

අකුශලවිපාකමූලකය නිමි.

අභිධර්‍මභාජනිය නිමි.

පටිච්චසමුප්පාදවිභඞ්ගො නිට්ඨිතො ඡට්ඨො.
ප්‍රතීත්‍යසමුත්පාදවිභඞ්ගය නිමි.

පච්චයචතුක්කං.

ප්‍රත්‍යයචතුෂ්ක විග්‍රහ (අට්ඨකථා)

1 වාරය

සවර් සංගාහික අථර්යෙන්

2 වාරය

ප්‍රත්‍යය විශේෂාථර්යෙන්

මහානිදාන සූත්‍රය වශයෙන්

3වාරය

ගබ්භසෙය්‍යක සත්ත්වයන්ගේ වශයෙන්

4 වාරය

ඕපපාතික සත්ත්වයන්ගේ වශයෙන්

සම්පූණර් ආයතන වශයෙන්

සුත්තන්තභාජනීයං උද්දෙසවාරවණ්ණනා

සූත්‍රාන්ත භාජනීය උද්දේශ වර්‍ණනාව

ඉදානි තදනන්තරෙ පටිච්චසමුප්පාදවිභඞ්ගෙ යා “අයං අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා”තිආදිනා නයෙන තන්ති නික්ඛිත්තා, තස්සා අත්‍ථසංවණ්ණනං කරොන්තෙන විභජ්ජවාදිමණ්ඩලං ඔතරිත්‍වා ආචරියෙ අනබ්භාචික්ඛන්තෙන සකසමයං අවොක්කමන්තෙන පරසමයං අනායූහන්තෙන සුත්තං අප්පටිබාහන්තෙන විනයං අනුලොමෙන්තෙන මහාපදෙසෙ ඔලොකෙන්තෙන ධම්මං දීපෙන්තෙන අත්‍ථං සඞ්ගහන්තෙන තමෙවත්‍ථං පුන ආවත්තෙත්‍වා අපරෙහිපි පරියායෙහි නිද්දිසන්තෙන ච යස්මා අත්‍ථසංවණ්ණනා කාතබ්බා හොති, පකතියාපි ච දුක්කරාව පටිච්චසමුප්පාදස්ස අත්‍ථසංවණ්ණනා, යථාහු පොරාණා –

ඊට අනතුරුව දැන් පටිච්ච සමුප්පාද විභංගයෙහි අයං අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා යන ආදි නයෙන් පාලිය හැර එහි අර්‍ථ සංවර්‍ණනාව කරන්නේ විභජ්ජවාදී මණ්ඩලයට බැස ආචායර්වරයන් නොඉක්මවා ස්ව සමය නොඉක්මවමින් පරසමය රැස් නොකරමින් සූත්‍ර ප්‍රතිබාහය නොකරමින් විනයට විරුද්ධ නොවෙමින් මහාපදේස විමසා බලමින් ධමර්‍ය විස්තර කරමින් අර්‍ථය සංග්‍රහ කරමින් එම අර්‍ථයම නැවත පරිවතර්නය කොට අන්‍ය වූ සමාන වූ නිදශර්නවල සසඳමින් යම්සේ අර්‍ථ වර්‍ණනාව කළයුතු වෙයි. ප්‍රකෘතියෙන් මද දුෂ්කර වූ පටිච්ච සමුප්පාදයේ අර්‍ථ සංවර්‍ණනාව පැරැන්නෝ යම්සේ (පොරාණයෝ) කීවාහුද.

“සච්චං සත්තො පටිසන්‍ධි, පච්චයාකාරමෙව ච;

දුද්දසා චතුරො ධම්මා, දෙසෙතුඤ්ච සුදුක්කරා”ති.

සස් සත් පිළිසිඳුම් - පස අයුරු යන මේවා

දුදිස් සතර දහම් - දෙසීමද දුස්කර වේ

තස්මා “අඤ්ඤත්‍ර ආගමාධිගමප්පත්තෙහි න සුකරා පටිච්චසමුප්පාදස්ස අත්‍ථවණ්ණනා”ති පරිතුලයිත්‍වා –

එහෙයින් ආගමාධිගමයට පත්වූවකු හැර ඉතා අපහසු වූ පටිච්ච සමුප්පාදයේ අර්‍ථ වර්‍ණනාව කිරා බලා,

වත්තුකාමො අහං අජ්ජ, පච්චයාකාරවණ්ණනං;

පතිට්ඨං නාධිගච්ඡාමි, අජ්ඣොගාළ්හොව සාගරං.

කියැටිවනු අද මම - පස අයුරු වන වැනුමෙක්

සයුරැ ගිලුනකු සේ - සිටිමි පිහිටක් නොලබා

සාසනං පනිදං නානා-දෙසනානයමණ්ඩිතං;

පුබ්බාචරියමග්ගො ච, අබ්බොච්ඡින්නො පවත්තති.

මෙ සසුනද නෙක නෙක - දෙසුම් නිය ලකරින් යුත්

පෙරැදුරුවරුන් මග - නො සිඳි පවතිනු (පෙනේ)

යස්මා තස්මා තදුභයං, සන්නිස්සායත්‍ථවණ්ණනං;

ආරභිස්සාමි එතස්ස, තං සුණාථ සමාහිතා.

එ කරුණු දෙක ඇසුරු - කරමින් අරුත් විවරණ

අරඹමි අසනු එය - සිත් එකඟකර (සැදැහෙන්)

වුත්තඤ්හෙතං පුබ්බාචරියෙහි –

[missing trans]

“යො කොචිමං අට්ඨිං කත්‍වා සුණෙය්‍ය,

ලභෙථ පුබ්බාපරියං විසෙසං;

ලද්ධාන පුබ්බාපරියං විසෙසං,

අදස්සනං මච්චුරාජස්ස ගච්ඡෙ”ති.

යම් ඒ කෙනෙක් මේ සිහි කල්පනාවෙන්

අසාද හේ ඉන් ලබමින් විසේසත්

ලබා විසේසත් පෙර සේ පසුත් යම්

නොදැක්මටයි දැන් මරුගේ යැවෙන්නේ

අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරාතිආදීසු හි ආදිතොයෙව තාව –

අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා ආදියෙහි මුලින්ම,

දෙසනාභෙදතො අත්‍ථ-ලක්ඛණෙකවිධාදිතො;

අඞ්ගානඤ්ච වවත්‍ථානා, විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො.

දෙසුම් බේද අරුත් - ලකුණින් ද එක් විදි යේ

අඟ හා නියමයන් - දැනගත යුතුය විනිසේ

තත්‍ථ ‘දෙසනාභෙදතො’ති භගවතො හි වල්ලිහාරකානං චතුන්නං පුරිසානං වල්ලිග්ගහණං විය ආදිතො වා මජ්ඣතො වා පට්ඨාය යාව පරියොසානං, තථා පරියොසානතො වා මජ්ඣතො වා පට්ඨාය යාව ආදීති චතුබ්බිධා පටිච්චසමුප්පාදදෙසනා. යථා හි වල්ලිහාරකෙසු චතූසු පුරිසෙසු එකො වල්ලියා මූලමෙව පඨමං පස්සති, සො තං මූලෙ ඡෙත්‍වා සබ්බං ආකඩ්ඪිත්‍වා ආදාය කම්මෙ උපනෙති, එවං භගවා “ඉති ඛො, භික්ඛවෙ, අවිජ්ජාපච්චයා

සඞ්ඛාරා…පෙ… ජාතිපච්චයා ජරාමරණ''න්ති ආදිතො (ම· නි· 1.402) පට්ඨාය යාව පරියොසානාපි පටිච්චසමුප්පාදං දෙසෙති.

එහි දෙසනා භෙදතො යන භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ දේශනා ක්‍රමයයි. වැල් ගෙනයන පුරුෂයන් සතරදෙනාගේ වැල් ඇදීම මෙන් මුලින් මැදින් හෝ අවසානය දක්වා එසේ අග මැද සිට හෝ මුල දක්වා යයි පටිච්ච සමුප්පාද දේශනා සතරාකාරය. යම් සේ වැල්ගෙන යන මිනිසුන් සතරදෙනාගෙන් එක්කෙනෙක් වැලේ මුල පළමුව දකියි. හේ එහි මුල් සිඳ සම්පූර්ණ වැල ඇද කමර්‍ාන්තයේ යොදයි. එසේම භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඉති බො භික්ඛවේ අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා..........ජාති පච්චයා ජරා මරණංති මුලපටන් අවසානය දක්වා පටිච්ච සමුප්පාදය දේශනා කරති.

යථා පන තෙසු පුරිසෙසු එකො වල්ලියා මජ්ඣං පඨමං පස්සති, සො මජ්ඣෙ ඡින්දිත්වා උපරිභාගංයෙව ආකඩ්ඪිත්වා ආදාය කම්මෙ උපනෙති, එවං භගවා ''තස්ස තං වෙදනං අභිනන්දතො අභිවදතො අජ්ඣොසාය තිට්ඨතො උප්පජ්ජති නන්දී; යා වෙදනාසු නන්දී, තදුපාදානං, තස්සුපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාතී''ති (ම· නි· 1.409; සං· නි· 3.5) මජ්ඣතො පට්ඨාය යාව පරියොසානාපි දෙසෙති.

යම්සේ වනාහි ඒ පුරුෂයන්ගෙන් එකෙක් වැලේ මැද පළමුව දකී. හේ මැදින් කපා උපරිභාගයම ඇද කමර්‍ාන්තයේ යොදයි. එසේම භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ''තස්ස තං වෙදනං අභිනන්දතො අභිවදතො අජ්ඣොසාය තිට්ඨතො උප්පජ්ජති නන්දි, යා වේදනාසු නන්දි තදුපාදානං තස්සුපාදාන පටිච්චයා භවො, භව පච්චයා ජාති'' යන මැදින් පටන්ගෙන අවසානය දක්වා දේශනා කරති.

යථා ච තෙසු පුරිසෙසු එකො වල්ලියා අග්ගං පඨමං පස්සති, සො අග්ගෙ ගහෙත්වා අග්ගානුසාරෙන යාව මූලා සබ්බං ආදාය කම්මෙ උපනෙති, එවං භගවා ''ජාතිපච්චයා ජරාමරණන්ති ඉති බො පනෙතං වුත්තං, ජාතිපච්චයා නු බො, භික්ඛවෙ, ජරාමරණං නො වා කථං වා එත්ථ හොතී''ති? ''ජාතිපච්චයා, භන්තෙ, ජරාමරණං; එවං නො එත්ථ හොති – ජාතිපච්චයා ජරාමරණ''න්ති. ''භවපච්චයා ජාති…පෙ… අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරාති ඉති බො පනෙතං වුත්තං, අවිජ්ජාපච්චයා නු බො, භික්ඛවෙ, සඞ්ඛාරා නො වා කථං වා එත්ථ හොතී''ති? ''අවිජ්ජාපච්චයා, භන්තෙ, සඞ්ඛාරා; එවං නො එත්ථ හොති – අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා''ති පරියොසානතො පට්ඨාය යාව ආදිතොපි පටිච්චසමුප්පාදං දෙසෙති.

යම්සේ ඒ පුරුෂයන්ගෙන් එකෙක් වැලේ අග පළමුව දකියි. හේ අග ගෙන අග අනුසාරයෙන් මුල දක්වා හෝ කපා කමර්‍ාන්තයේ යොදයි. එසේම භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ''ජාති පච්චයා ජරාමරණංති ඉතිබො පනෙතං වුත්තං ජාතිපච්චයා නු බො භික්ඛවෙ ජරා මරණං නොවා කථං වා එත්ථ හොතීති? ජාති පච්චයා භන්තෙ ජරාමරණං, එවං නො එත්ථ හොති ජාති පච්චයා ජරාමරණන්ති භව පච්චයා ජාති........ අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරාති ඉති බො පනෙතං වුත්තං, අවිජ්ජා පච්චයා නු බො භික්ඛවෙ සංඛාරා නො වා කථං වා එත්ථ හොති! අවිජ්ජා පච්චයා භන්තෙ සංඛාරා එවං නො එත්ථ හොති! අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරාති පරියොසානතො පටිච්ච යාව ආදිතොපි පටිච්ච සමුප්පාදං දෙසෙති.

යථා පන තෙසු පුරිසෙසු එකො වල්ලියා මජ්ඣමෙව පඨමං පස්සති, සො මජ්ඣෙ ඡින්දිත්වා හෙට්ඨා ඔතරන්තො යාව මූලා ආදාය කම්මෙ උපනෙති , එවං භගවා ''ඉමෙ, භික්ඛවෙ, චත්තාරො ආහාරා කිං නිදානා, කිං සමුදයා, කිං ජාතිකා, කිං පභවා? ඉමෙ චත්තාරො ආහාරා තණ්හානිදානා, තණ්හාසමුදයා, තණ්හාජාතිකා, තණ්හාපභවා. තණ්හා චායං, භික්ඛවෙ, කිං නිදානා? වෙදනා, ඵස්සො, සළායතනං, නාමරූපං, විඤ්ඤාණං. සඞ්ඛාරා කිං නිදානා…පෙ… සඞ්ඛාරා අවිජ්ජානිදානා, අවිජ්ජාසමුදයා, අවිජ්ජාජාතිකා, අවිජ්ජාපභවා''ති (සං· නි· 2.11) මජ්ඣතො පට්ඨාය යාව ආදිතො දෙසෙති.

යම්සේ ඒ පුරුෂයන්ගෙන් එකෙක් වැලේ මැදම පළමුව දකියි. හේ වැල මැදින් කපා යට සිට බලන්නේ මුලට විත් කපා කමර්‍ාන්තයේ යොදවයි. එසේම භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඉමේව භික්ඛවෙ චත්තාරො ආහාරා කිං නිදානා? කිං සමුදයා? කිං ජාතිකා? කිං පභවා? ඉමෙ චත්තාරො ආහාරා තණ්හා නිදානා තණ්හා සමුදයා තණ්හා ජාතිකා තණ්හා විඑහවා තණ්හා කිං නිදානා? වෙදනා එස්සා සළායතනං නාමරූපං විඤ්ඤාණං සංඛාරා කිං නිදානා? සංඛාරා අවිජ්ජා නිදානං අවිජ්ජා පභවාති මජ්ඣතො පට්ඨාය යාව මුල දක්වා දේශනා කරති.

කස්මා පනෙවං දෙසෙතීති? පටිච්චසමුප්පාදස්ස සමන්තභද්දකත්තා, සයඤ්ච දෙසනාවිලාසප්පත්තත්තා. සමන්තභද්දකො හි පටිච්චසමුප්පාදො තතො තතො ඤායප්පටිවෙධාය සංවත්තතියෙව. දෙසනාවිලාසප්පත්තො ච භගවා චතුවෙසාරජ්ජපටිසම්භිදායොගෙන චතුබ්බිධගම්භීරභාවප්පත්තියා ච. සො දෙසනාවිලාසප්පත්තත්තා නානානයෙහෙව ධම්මං දෙසෙති. විසෙසතො පනස්ස යා ආදිතො පට්ඨාය අනුලොමදෙසනා, සා

පවත්තිකාරණවිභාගසම්මූළ්හං වෙනෙය්‍යජනං සමනුපස්සතො යථාසකෙහි කාරණෙහි පවත්තිසන්දස්සනත්‍ථං උප්පත්තික්කමසන්දස්සනත්‍ථඤ්ච පවත්තිතාති ඤාතබ්බා.

කුමක් හෙයින් මෙසේ දේශනා කරන සේක්ද? පටිච්ච සමුප්පාදයේ හාත්පසින් සොඳුරු බව නිසා සහ තමන්වහන්සේගේ දේශනා විලාසය නිසාද පටිච්ච සමුප්පාදය හාත්පසින්ම සුන්දර නිසා ඒ ඒ පැත්තෙන් අවබෝධය පිණිස පවතී. දේශනා විලාශයට පැමිණි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සිව්වෙසරද පිළිසිඹු යෝගයෙන් සිව්වැදෑරුම් ගැඹුරුබවට පැමිණි නිසාද ඒ දේශනා විලාශයට පැමිණ අනේක නය ක්‍රමවලින් ධමර්ය දේශනා කරති. මෙහි විශේෂය නම් මුලපටන් කරන අනුලෝම දේශනාවය. එය පවතින කරුණෙහි විනය පිළිබඳ මුලාවූ විනේය ජනයන් බලමින් යම්සේ ස්වකීය කරුණුවලින් ප්‍රවෘත්තිය දැක්වීම සඳහාත් උපත් ක්‍රම දැක්වීම සඳහාත් පවතින බව දතයුතුය.

යා පරියොසානතො පට්ඨාය පටිලොමදෙසනා, සා "කිච්ඡං වතායං ලොකො ආපන්නො ජායති ච ජීයති ච මීයති චා"ති (දී· නි· 2.57) ආදිනා නයෙන කිච්ඡාපන්නං ලොකමනුවිලොකයතො පුබ්බභාගප්පටිවෙධානුසාරෙන තස්ස තස්ස ජරාමරණාදිකස්ස දුක්ඛස්ස අත්තනාධිගතකාරණසන්දස්සනත්‍ථං. යා පන මජ්ඣතො පට්ඨාය යාව ආදිං, සා ආහාරනිදානවවත්‍ථාපනානුසාරෙන යාව අතීතං අද්ධානං අතිහරිත්‍වා පුන අතීතද්ධතො පභුති හෙතුඵලපටිපාටිසන්දස්සනත්‍ථං. යා පන මජ්ඣතො පට්ඨාය යාව පරියොසානා පවත්තා, සා පච්චුප්පන්නෙ අද්ධානෙ අනාගතද්ධහෙතුසමුට්ඨානතො පභුති අනාගතද්ධසන්දස්සනත්‍ථං. තාසු යා සා පවත්තිකාරණසම්මූළ්හස්ස වෙනෙය්‍යජනස්ස යථාසකෙහි කාරණෙහි පවත්තිසන්දස්සනත්‍ථං උප්පත්තික්කමසන්දස්සනත්‍ථඤ්ච ආදිතො පට්ඨාය අනුලොමදෙසනා වුත්තා, සා ඉධ නික්ඛිත්තාති වෙදිතබ්බා.

අවසානයෙහි සිට මුල දක්වා වූ යම් පටිලෝම දේශනාවක් වෙයිද එය අපහසුවෙන් මෙලොවට පැමිණියේය. උපදී. දිරයි මැරෙයි යනාදි නයින් දුකසේ පැමිණි ලෝකය අනුව බලන්නේ පූවර්භාග ප්‍රතිවේදය අනුසාරයෙන් ඒ ඒ ජරාමරණ ආදි දුකට තමාට මුල්වන කරුණු දැක්වීම් සඳහාද, මැද පටන් මුල දක්වා කරන දේශනා එය ආහාර නිදාන නියමයන් අනුසාරයෙන් අතීත මාගර්ය හැර දක්වා නැවත අතීත මාගර්යේ සිට හේතුඵල පිළිවෙල දැක්වීම සඳහාද මැද සිට අවසානය දක්වා පවත්නා දේශනා වතර්මාන මාගර්යේ අනාගත හේතු හටගැන්ම පටන් අනාගත මාගර්ය දැක්වීම සඳහාද අනුලෝම දේශනාව එහි බැහැර කළ බවද දැනගත යුතුය.

කස්මා පනෙත්‍ථ අවිජ්ජා ආදිතො වුත්තා? කිං පකතිවාදීනං පකති විය අවිජ්ජාපි අකාරණං මූලකාරණං ලොකස්සාති? න අකාරණං. "ආසවසමුදයා අවිජ්ජාසමුදයො"ති හි අවිජ්ජාය කාරණං වුත්තං. අත්‍ථි පන පරියායො යෙන මූලකාරණං සියා. කො පන සොති? වට්ටකථාය සීසභාවො. භගවා හි වට්ටකථං කථෙන්තො ද්වෙ ධම්මෙ සීසං කත්‍වා කථෙසි – අවිජ්ජං වා භවතණ්හං වා. යථාහ – "පුරිමා, භික්ඛවෙ, කොටි න පඤ්ඤායති අවිජ්ජාය 'ඉතො පුබ්බෙ අවිජ්ජා නාහොසි, අථ පච්ඡා සමභවී'ති. එවඤ්චෙතං, භික්ඛවෙ, වුච්චති, අථ ච පන පඤ්ඤායති 'ඉදප්පච්චයා අවිජ්ජා"ති (අං· නි· 10.61); භවතණ්හං වා, යථාහ – "පුරිමා, භික්ඛවෙ, කොටි න පඤ්ඤායති භවතණ්හාය 'ඉතො පුබ්බෙ භවතණ්හා නාහොසි, අථ පච්ඡා සමභවී'ති. එවඤ්චෙතං, භික්ඛවෙ, වුච්චති, අථ ච පන පඤ්ඤායති 'ඉදප්පච්චයා භවතණ්හා"ති (අං· නි· 10.62).

කුමක් හෙයින් අවිජ්ජාව මුලින් කියන ලදද? ප්‍රකෘති වාදීන්ගේ ප්‍රකෘතිය මෙන් අවිද්‍යාවද ලෝකයේ අකාරණ මූ මූලකාරණයද අකාරණ නොවේ. ආසව සමුදයා අවිජ්ජා සමුදයොති අවිජ්ජාවට කාරණය කියන ලදි. යම් මුල කරුණක් වන්නේ නම් ඊට පයර්ාය වන්නේය. එය කුමක්ද? සසර කතාවට ශීෂර් වශයෙනි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සංසාර කථාව කියන්නේ ධමර් දෙකක් ශීෂර් කොට දේශනා කළහ. අවිද්‍යාව සහ භව තෘෂ්ණාව වශයෙනි. යම්සේ කීහ. මහණෙනි, අවිද්‍යාවේ මුල් කොන නොපෙනේ. මෙයින් පෙර අවිද්‍යාව නොවීය. ඉක්බිති පසුව පහළවීය. මෙය මෙසේ කියනු ලැබේ. මීට හේතුව අවිද්‍යාවයයි ඉන්පසු පෙනී යයි. මහණෙනි, භව තෘෂ්ණාවේ මෙයින් පෙර තෘෂ්ණාව නොවීය. ඉන්පසු ඇතිවී යයි ආදි කෙළවර නොපෙනේ. මීට හේතුව භව තෘෂ්ණාවයයි පෙනේ.

කස්මා පන භගවා වට්ටකථං කථෙන්තො ඉමෙ ද්වෙව ධම්මෙ සීසං කත්‍වා කථෙසීති? සුගතිදුග්ගතිගාමිනො කම්මස්ස විසෙසහෙතුභූතත්තා. දුග්ගතිගාමිනො හි කම්මස්ස විසෙසහෙතු අවිජ්ජා. කස්මා? යස්මා අවිජ්ජාභිභූතො පුථුජ්ජනො, අග්ගිසන්තාපලගුළාභිඝාතපරිස්සමාභිභූතා වජ්ඣගාවී තාය පරිස්සමාතුරතාය නිරස්සාදම්පි අත්තනො අනත්‍ථාවහම්පි ච උණ්හොදකපානං විය, කිලෙසසන්තාපතො නිරස්සාදම්පි දුග්ගතිවිනිපාතතො ච අත්තනො අනත්‍ථාවහම්පි පාණාතිපාතාදිමනෙකප්පකාරං දුග්ගතිගාමිකම්මං ආරභති. සුගතිගාමිනො පන කම්මස්ස විසෙසහෙතු භවතණ්හා. කස්මා? යස්මා භවතණ්හාභිභූතො පුථුජ්ජනො, යථා වුත්තප්පකාරා ගාවී සීතුදකතණ්හාය සඅස්සාදං අත්තනො

පරිස්සමවිනොදනඤ්ච සීතුදකපානං විය, කිලෙසසන්තාපවිරහතො සඅස්සාදං සුගතිසම්පාපනෙන අත්තනො දුග්ගතිදුක්ඛපරිස්සමවිනොදනඤ්ච පාණාතිපාතාවෙරමණීආදිමනෙකප්පකාරං සුගතිගාමිකම්මං ආරභති.

මේ ධමර් දෙක ශීෂර් කළේ ඇයි? සුගති දුගති ගාමීන්ගේ කමර්යේ විශේෂ හේතුව වන නිසාය. දුගතිගාමීන්ගේ කමර්යේ විශේෂ හේතුව අවිජ්ජාය. කුමක් හෙයින්ද? යම්හෙයකින් අවිජ්ජාවෙන් පුහුදුන් තෙමේ ගින්නෙන් තැවීමෙන් පොලුපහර ලැබීමෙන් උත්සාහයෙන් මැඩපවත්වන ලද්දේ වැදූ දෙනක් ඒ උත්සාහයෙන් ආශ්වාද රහිතව හිතට අනථර්යක් ගෙන දෙන්නේද උණුදිය පානය කිරීමක් මෙන් කෙලෙස් සන්තාපයෙන් ආශ්වාදරහිත වූ දුගතියට වැටෙන්නා වූද තමාට අනථර්ය ගෙනදෙන්නා වූද ප්‍රාණඝාතාදි අනේකප්‍රකාර වූ දුගර්තිගාමී කමර්වල යෙදෙයි. සුගතිගාමීන්ගේ කමර්යේ විශේෂ හේතුව භව තෘෂ්ණාවය. කුමක් හෙයින්ද? යම් හෙයකින් භව තෘෂ්ණාවෙන් යුත් පෘථග්ජනයා කියන ලද ආකාරයෙන් දෙන සිසිල් ජලයට ආශාවෙන් එය ආශ්වාදනය කරන්නේ තමාගේ දුක දුරුකිරීමට සිහිල් ජලය පානය කරන්නාක් මෙන් කෙලෙස් සන්තාප නැතිව ආශ්වාද සහිතව සුගතියට පැමිණෙන තමාගේ දුගර්ති දුක දුරුකිරීමට සතුන් මැරීමෙන් වැළකීම ආදි අනෙකප්‍රකාර සුගතිගාමී කමර්වල යෙදෙයි.

එතෙසු පන වට්ටකථාය සීසභූතෙසු ධම්මෙසු කත්‍ථචි භගවා එකධම්මමූලිකං දෙසනං දෙසෙති, සෙය්‍යථීදං – “ඉති ඛො, භික්ඛවෙ, අවිජ්ජූපනිසා සඞ්ඛාරා, සඞ්ඛාරූපනිසං විඤ්ඤාණ”න්තිආදි (සං· නි· 2.23). තථා “උපාදානියෙසු, භික්ඛවෙ, ධම්මෙසු අස්සාදානුපස්සිනො විහරතො තණ්හා පවඩ්ඪති, තණ්හාපච්චයා උපාදාන”න්තිආදි (සං· නි· 2.52). කත්‍ථචි උභයමූලිකම්පි, සෙය්‍යථීදං – “අවිජ්ජානීවරණස්ස, භික්ඛවෙ, බාලස්ස තණ්හාය සම්පයුත්තස්ස එවමයං කායො සමුදාගතො. ඉති අයඤ්චෙව කායො බහිද්ධා ච නාමරූපං ඉත්‍ථෙතං ද්වයං, ද්වයං පටිච්ච ඵස්සො, සළෙවායතනානි යෙහි ඵුට්ඨො බාලො සුඛදුක්ඛං පටිසංවෙදෙතී”තිආදි (සං· නි· 2.19). තාසු තාසු දෙසනාසු “අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා”ති අයමිධ අවිජ්ජාවසෙන එකධම්මමූලිකා දෙසනාති වෙදිතබ්බා. එවං තාවෙත්‍ථ දෙසනාභෙදතො විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො.

මේ සංසාර කථාවට ශීෂර්භූත වූ ධමර් අතරෙන් කිසිවිට භාග්‍යවත්හු එක් ධමර්යක් මූලික කොටද දේශනා කරති. කෙසේද? ඉති ඛො භික්ඛවෙ අවිජ්ජූපනිසා සංඛාරා සංඛාර නිසා විඤ්ඤාණං” ආදිය. එසේම මහණෙනි, උපාදාන ධමර්වල ආශ්වාද වශයෙන් බලන්නාට තෘෂ්ණාව වැඩේ. තෘෂ්ණා ප්‍රත්‍යයෙන් උපාදාන වේ යන ආදි කිසිතැනක උභයමූලිකවද කෙසේද? අවිජ්ජා නීවරණය නිසා තෘෂ්ණාවේ යුක්ත බාලයාට මෙසේ මේ ශරීරය හටගත්තේය යන මේ කයද බාහිර නාමරූප යන මෙහි ඒ දෙක නිසා ස්පශර්ය සළායතන එය ස්පශර් කරන බාලයා සැපදුක් විඳියි යන ආදි ඒ ඒ දේශනාවල අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරාති වේ. මෙහි අවිජ්ජා වශයෙන් එක් ධමර්යක් මුල්කොට කළ දේශනා වේ යයි දතයුතුය. මෙහි දේශනා භේදයෙන් විනිස දතයුතුය.

‘අත්‍ථතො’ති අවිජ්ජාදීනං පදානං අත්‍ථතො, සෙය්‍යථීදං – පූරෙතුං අයුත්තට්ඨෙන කායදුච්චරිතාදි අවින්දියං නාම; අලද්ධබ්බන්ති අත්‍ථො. තං අවින්දියං වින්දතීති අවිජ්ජා. තබ්බිපරීතතො කායසුචරිතාදි වින්දියං නාම. තං වින්දියං න වින්දතීති අවිජ්ජා. ඛන්ධානං රාසට්ඨං, ආයතනානං ආයතනට්ඨං, ධාතූනං සුඤ්ඤට්ඨං, සච්චානං තථට්ඨං, ඉන්ද්‍රියානං ආධිපතෙය්‍යට්ඨං අවිදිතං කරොතීති අවිජ්ජා. දුක්ඛාදීනං පීළනාදිවසෙන වුත්තං චතුබ්බිධං චතුබ්බිධං අත්‍ථං අවිදිතං කරොතීතිපි අවිජ්ජා. අන්තවිරහිතෙ සංසාරෙ සබ්බයොනිගතිභවවිඤ්ඤාණට්ඨිතිසත්තාවාසෙසු සත්තෙ ජවාපෙතීති අවිජ්ජා. පරමත්‍ථතො අවිජ්ජමානෙසු ඉත්‍ථිපුරිසාදීසු ජවති, විජ්ජමානෙසුපි ඛන්ධාදීසු න ජවතීති අවිජ්ජා. අපිච චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදීනං වත්‍ථාරම්මණානං පටිච්චසමුප්පාදපටිච්චසමුප්පන්නානඤ්ච ධම්මානං ඡාදනතොපි අවිජ්ජා.

අථර් වශයෙන් යනු අවිජ්ජාදි පදයන්ගේ අථර් වශයෙන් කෙසේද? පිරීමට නුසුදුසු තැන්වල කාය දුශ්චරිතාදිය අවිද්‍යා නම් වේ. නොලද යුතුය යන අථර්යයි. ඒ නොලද යුතු දේ ලබත්ය යනු අවිජ්ජා නම් වේ. ඊට විපරීත වූ කාය සුචරිතාදිය වින්දිය (ලැබිය යුතු දේ) නම් වේ. ඒ විඳිය යුතු දේ නොවිඳීනුයි අවිජ්ජා නම් වේ. ස්කන්ධයන්ගේ රාශිය අථර්ය. ආයතනවල ආයතන අථර්ය. ධාතුන්ගේ ශුන්‍යතා අථර්ය සත්‍යවල තථා අථර්ය, ඉන්ද්‍රියවල අධිපති අථර්ය නොදැන ගැනීම අවිජ්ජා වේ. දුක්ඛාදියේ පෙළීම් වශයෙන් කියන ලද සතරාකාර සතරාකාර අථර්ය නොදැනීම කෙරේනුයිද අවිජ්ජා වේ. කෙළවරක් නැති සංසාරයෙහි සියළු යෝනි ගති භව විඤ්ඤාණය ඇති සත්තාවාසවල සත්ත්වයන් දුවවයි යනුද අවිජ්ජා වේ. පරමාථර් වශයෙන් අවිද්‍යමාන වූ ස්ත්‍රී පුරුෂයන් කෙරෙහි දුවයි විද්‍යමාන ඛන්ධ ආදිය කෙරෙහි නොදුවයි යනුද අවිජ්ජා වේ. තවද චක්ඛු විඤ්ඤාණාදියේ වස්තු අරමුණුවල හේතුඵල හේතුවකින් උපන් ධමර් වසා තබන හෙයින්ද අවිජ්ජා වේ.

යං පටිච්ච ඵලමෙති සො පච්චයො. පටිච්චාති න විනා තෙන; තං අපච්චක්ඛිත්‍වාති අත්‍ථො. එතීති උප්පජ්ජති චෙව පවත්තති චාති අත්‍ථො. අපි ච උපකාරකට්ඨො පච්චයට්ඨො. අවිජ්ජා ච සා පච්චයො චාති අවිජ්ජාපච්චයො. තස්මා අවිජ්ජාපච්චයා.

යමක් නිසා ඵලයක් ඒද එය ප්‍රත්‍යය වේ. ප්‍රත්‍යය නැතිව එයින් නොවේ. එය ප්‍රත්‍යක්‍ෂ නොකළ යන අර්ථය වේ. එති යන ඉපදීම (හටගැනීම) ද පැවතීමද යන අර්ථය වේ. තවද උපකාරය යන අර්ථයෙන් ප්‍රත්‍යය යන අර්ථය වේ. අවිජ්ජාවද පච්චයද අවිජ්ජාපච්චය වේ. ඒ නිසා අවිජ්ජා පච්චයා

සඞ්ඛතමභිසඞ්ඛරොන්තීති සඞ්ඛාරා. අපිච අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා, සඞ්ඛාරසද්දෙන ආගතසඞ්ඛාරා චාති දුවිධා සඞ්ඛාරා. තත්‍ථ පුඤ්ඤාපුඤ්ඤානෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරා තයො, කායවචීචිත්තසඞ්ඛාරා තයොති ඉමෙ ඡ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා . තෙ සබ්බෙපි ලොකියකුසලාකුසලචෙතනාමත්තමෙව හොන්ති.

සංඛත අභිසංස්කරණ කෙරේනුයි සංඛාර වේ. තවද අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා සංඛාර ශබ්දයෙන් ආගත සංඛාර යන දෙපරිදිය. එහි පුඤ්ඤ අපුඤ්ඤ ආනෙඤ්ජ අභිසංඛාර තුන කායවචී චිත්ත සංඛාර තුන යයි හයක් අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරා වේ. ඒ සියල්ල ලෞකික කුසල අකුසල චේතනා පමණ වේ.

සඞ්ඛතසඞ්ඛාරො, අභිසඞ්ඛතසඞ්ඛාරො, අභිසඞ්ඛරණකසඞ්ඛාරො, පයොගාභිසඞ්ඛාරොති ඉමෙ පන චත්තාරො සඞ්ඛාරසද්දෙන ආගතසඞ්ඛාරා. තත්‍ථ "අනිච්චා වත සඞ්ඛාරා"තිආදීසු (දී· නි· 2.221, 272; සං· නි· 1.186; 2.143) වුත්තා සබ්බෙපි සප්පච්චයා ධම්මා 'සඞ්ඛතසඞ්ඛාරා' නාම. කම්මනිබ්බත්තා තෙභූමකා රූපාරූපධම්මා 'අභිසඞ්ඛතසඞ්ඛාරා'ති අට්ඨකථාසු වුත්තා. තෙපි "අනිච්චා වත සඞ්ඛාරා"ති එත්‍ථෙව සඞ්ගහං ගච්ඡන්ති. විසුං පන නෙසං ආගතට්ඨානං න පඤ්ඤායති. තෙභූමකකුසලාකුසලචෙතනා පන 'අභිසඞ්ඛරණකසඞ්ඛාරො'ති වුච්චති. තස්ස "අවිජ්ජාගතොයං, භික්ඛවෙ, පුරිසපුග්ගලො පුඤ්ඤඤ්චෙ අභිසඞ්ඛරොතී"තිආදීසු (සං· නි· 2.51) ආගතට්ඨානං පඤ්ඤායති. කායිකචෙතසිකං පන වීරියං 'පයොගාභිසඞ්ඛාරො'ති වුච්චති. සො "යාවතිකා අභිසඞ්ඛාරස්ස ගති, තාවතිකං ගන්ත්‍වා අක්ඛාහතං මඤ්ඤෙ අට්ඨාසී"තිආදීසු (අ· නි· 3.15) ආගතො.

සංඛත සංඛාර, අභිසංඛත සංඛාර, අභිසංඛරණ සංඛාර, පයොගාභි සංඛාර යයි මේ සතර වනාහි සංඛාර ශබ්දයෙන් ආගත සංඛාර නම් වේ. එහි අනිච්චා වත සංඛාරා යන ආදියෙහි කියන ලද සියළු සප්‍රත්‍ය ධර්මයන් සංඛත සංඛාර නම් වේ. කර්ම නිපදවන ත්‍රෛභූමික රූපාරූප ධර්ම අභිසංඛත සංඛාර යයි අටුවාවල කියන ලදි. ඒවා අනිච්චා වත සංඛාර යන මෙහිම ඇතුළත් වේ. වෙන්ව වනාහි ඒවා (පෙළෙහි) පැමිණි තැනක් නොපෙනේ. ත්‍රෛභූමික කුසල අකුසල චේතනා අභිසංඛරණ සංඛාර යයි කියනු ලැබේ. එය "අවිජ්ජාගතොයං භික්ඛවෙ පුරිස පුග්ගලො පුඤ්ඤඤ්චෙ අභිසංඛාරං අභිසංඛරොති" යන ආදියෙහි ආ තැන පෙනේ. කායික චෛතසික වීයර් පයොගාභිසංඛාරයයි කියනු ලැබේ. එය "යාවතිකා අභිසංඛාරස්ස ගති තාවතිකා ගන්ත්‍වා අක්ඛාහතං මඤ්ඤෙ අට්ඨාසී" යන ආදියෙහි ආවේය.

න කෙවලඤ්ච එතෙයෙව, අඤ්ඤෙපි "සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධං සමාපජ්ජන්තස්ස ඛො, ආවුසො විසාඛ, භික්ඛුනො පඨමං නිරුජ්ඣති වචීසඞ්ඛාරො, තතො කායසඞ්ඛාරො, තතො චිත්තසඞ්ඛාරො"තිආදිනා (ම· නි· 1.464) නයෙන සඞ්ඛාරසද්දෙන ආගතා අනෙකසඞ්ඛාරා. තෙසු නත්‍ථි සො සඞ්ඛාරො, යො සඞ්ඛතසඞ්ඛාරෙ සඞ්ගහං න ගච්ඡෙය්‍ය. ඉතො පරං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණන්තිආදීසු යං වුත්තං තං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

හුදකලා මෙය පමණක් නොව අන්‍ය වූද "සංඥා වෙදයිත නිරොධ" සමවැදුණු භික්‍ෂුවට පළමුව වචීසංඛාර නිරුද්ධ වේ. ඉක්බිතිව කාය සංඛාරද ඉක්බිතිව චිත්ත සංඛාරයද ආදි ක්‍රමයෙන් සංඛාර ශබ්දයෙන් ආ නොයෙක් සංඛාර වේ. ඒවා අතරෙන් සංඛත සංඛාරයෙහි සංග්‍රහයට නොගිය සංඛාරයක් නැත. මෙයින් පසු සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං යන ආදියෙහි යමක් කියන ලදද එය කියන ලද ආකාරයෙන් දත යුතුය.

අවුත්තෙ පන විජානාතීති විඤ්ඤාණං. නමතීති නාමං. රුප්පතීති රූපං. ආයෙ තනොති, ආයතඤ්ච නයතීති ආයතනං. ඵුසතීති ඵස්සො. වෙදයතීති වෙදනා. පරිතස්සතීති තණ්හා. උපාදියතීති උපාදානං. භවති භාවයති චාති භවො. ජනනං ජාති. ජීරණං ජරා. මරන්ති එතෙනාති මරණං. සොචනං සොකො. පරිදෙවනං පරිදෙවො. දුක්ඛයතීති දුක්ඛං; උප්පාදට්ඨිතිවසෙන වා ද්වෙධා ඛණතීති දුක්ඛං. දුම්මනස්ස භාවො දොමනස්සං. භුසො ආයාසො උපායාසො.

නොකියන ලද්ද වනාහි දැනගනීනුයි විඤ්ඤාණං වේ. නැමේනුයි නාම නම් වේ. වෙනස්වේනුයි රූප නම් වේ. අය පතුරුවයි. ආයතනද පමුණුවයි ආයතන වේ. සපශර් කරයි. ඵස්ස. විඳීනුයි වේදනා. ආසාවෙහි අසීමිත වේනුයි තණ්හා. අල්වා ගනීනුයි උපාදාන වෙයි. භවො ඉපදවීම ජාති දිරීම ජරා. මරණය මෙයින්ය. මරණං. සොක කිරීම සොකො.

විලාප කීම පරිදෙවො. දුකට පත්කිරීම දුක්ඛ. උත්පාද යීති වශයෙන් හෝ දෙයාකාරයෙන් කරයිද දුක්ඛ වේ. දුමර්නවීම දෝමනස්ස බොහෝ කරදර (ආයාස) උපායාස වේ.

සම්භවන්තීති නිබ්බත්තන්ති. න කෙවලඤ්ච සොකාදීහෙව, අථ ඛො සබ්බපදෙහි ‘සම්භවන්ති’ති සද්දස්ස යොජනා කාතබ්බා. ඉතරථා හි “අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා”ති වුත්තෙ කිං කරොන්තීති න පඤ්ඤායෙය්‍යුං. “සම්භවන්ති”ති පන යොජනාය සති “අවිජ්ජා ච සා පච්චයො චාති අවිජ්ජාපච්චයො; තස්මා අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා සම්භවන්ති”ති පච්චයපච්චයුප්පන්නවවත්ථානං කතං හොති. එස නයො සබ්බත්ථ.

සම්භවන්ති උපදී. තනිකර සෝක ආදිය නොවේ. සියළු පදවලට සම්භවන්ති ශබ්දය යෙදිය යුතු වේ. අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා යයි කී කල්හි කුමක් කෙරේදැයි නො පෙන්වයි. සම්භවන්ති යෙදීමෙන් අවිජ්ජති සා පච්චයාති අවිජ්ජාපච්චයා එසේ හෙයින් “අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා සම්භවන්ති” පච්චය පච්චුප්පන්න නියමය වෙයි. සියළු තන්හි මේ නයයි.

එවන්ති නිද්දිට්ඨනයනිදස්සනං. තෙන අවිජ්ජාදීහෙව කාරණෙහි, න ඉස්සරනිම්මානාදීහීති දස්සෙති. එතස්සාති යථාවුත්තස්ස. කෙවලස්සාති අසම්මිස්සස්ස සකලස්ස වා. දුක්ඛක්ඛන්ධස්සාති දුක්ඛසමූහස්ස, න සත්තස්ස, න සුඛසුභාදීනං. සමුදයොති නිබ්බත්ති. හොතීති සම්භවති. එවමෙත්ථ අත්ථතො විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො.

එවං යනු දක්වන ලද ක්‍රම නිදශර්නයයි. එහෙයින් අවිජ්ජාදී හේතුවෙන්ම. ඊශ්වර නිමර්ාණාදියෙන් නොවේ යයි දක්වයි. එතස්ස යනු කියන ලද පරිදි. කෙවලස්ස සම්මිශ්‍ර නොවූ. සියල්ල හෝ දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස දුක් සමූහය. සත්ත්වයින්ට සැප සුබ වශයෙන් නොවේ. සමුදය - උපදියි. හටගනියි. හොති සිදුවේ. මෙසේ මෙහි අථර් වශයෙන් දතයුතුය.

‘ලක්ඛණාදිතො’ති අවිජ්ජාදීනං ලක්ඛණාදිතො, සෙය්‍යථීදං – අඤ්ඤාණලක්ඛණා අවිජ්ජා, සම්මොහනරසා, ඡාදනපච්චුපට්ඨානා, ආසවපදට්ඨානා. අභිසඞ්ඛරණලක්ඛණා සඞ්ඛාරා, ආයූහනරසා, චෙතනාපච්චුපට්ඨානා, අවිජ්ජාපදට්ඨානා. විජානනලක්ඛණං විඤ්ඤාණං, පුබ්බඞ්ගමරසං, පටිසන්ධිපච්චුපට්ඨානං, සඞ්ඛාරපදට්ඨානං, වත්ථාරම්මණපදට්ඨානං වා. නමනලක්ඛණං නාමං, සම්පයොගරසං, අවිනිබ්භොගපච්චුපට්ඨානං, විඤ්ඤාණපදට්ඨානං. රුප්පනලක්ඛණං රූපං, විකිරණරසං, අබ්‍යාකතපච්චුපට්ඨානං, විඤ්ඤාණපදට්ඨානං. ආයතනලක්ඛණං සළායතනං, දස්සනාදිරසං, වත්ථුද්වාරභාවපච්චුපට්ඨානං , නාමරූපපදට්ඨානං. ඵුසනලක්ඛණො ඵස්සො, සඞ්ඝට්ටනරසො, සඞ්ගතිපච්චුපට්ඨානො, සළායතනපදට්ඨානො. අනුභවනලක්ඛණා වෙදනා, විසයරසසම්භොගරසා, සුඛදුක්ඛපච්චුපට්ඨානා, ඵස්සපදට්ඨානා. හෙතුලක්ඛණා තණ්හා, අභිනන්දනරසා, අතිත්තිභාවපච්චුපට්ඨානා, වෙදනාපදට්ඨානා. ගහණලක්ඛණං උපාදානං, අමුඤ්චනරසං, තණ්හාදළ්හත්තදිට්ඨිපච්චුපට්ඨානං, තණ්හාපදට්ඨානං. කම්මකම්මඵලලක්ඛණො හවො, භාවනභවනරසො, කුසලාකුසලාබ්‍යාකතපච්චුපට්ඨානො, උපාදානපදට්ඨානො. ජාතිආදීනං ලක්ඛණාදීනි සච්චවිභඞ්ගෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බානි. එවමෙත්ථ ලක්ඛණාදිතොපි විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො.

ලක්ඛණාදි යනු අවිජ්ජාදි ලක්‍ෂණ වශයෙන් කෙසේද? අවිජ්ජාව නොදැනීම් ලක්‍ෂණය. මුළාකිරීම කෘත්‍යයයි. වැසීම වැටහෙන කාරණයයි. ආශ්‍රවය ආසන්න කාරණය සංඛාර අභිසංස්කරණය ලක්‍ෂණයයි. රැස්කිරීම කෘත්‍යයය. චේතනාව වැටහෙන කරුණය. අවිද්‍යාව ආසන්න කාරණය විඤ්ඤාණය දැනගැනීමේ ලක්‍ෂණ වේ. ඉදිරියෙන් යෑම කෘත්‍යය ප්‍රතිසන්ධිය වැටහෙන ආකාරයය. සංස්කාර ආසන්න කරණය. වස්තු අරමුණු කිරීම හෝ ආසන්න කාරණය. නාමය නැමීම ලක්‍ෂණයය. සම්ප්‍රයෝගය කෘත්‍යය වෙන් නොවීම වැටහෙන කාරණය. විඤ්ඤාණය ආසන්න කරුණය. රූපය වෙනස්වීම ලක්‍ෂණය. විසිරීම කෘත්‍යය. ප්‍රකාශ නොකරන වැටහෙන කරුණය. විඤ්ඤාණය ආසන්න කරුණය. සළායතන රැස්වන ස්ථානය ලක්‍ෂණයයි. දස්සනාදිය කෘත්‍යය වේ. වස්තු ද්වාරභාවය වැටහෙන ආකාරයයි. නාමරූප ආසන්න කරුණය. ඵස්ස ස්පශර් ලක්‍ෂණය යයි. ගැටුම කෘත්‍යයය. එක්වීම වැටහෙන ආකාරය සළායතන ආසන්න කරුණය. වේදනා අනුරූපවන (විඳීම) ලක්‍ෂණය විෂය රසය හා එක්වීම කෘත්‍යයය. සැප දුක් වැටහෙන ආකාරයය ස්පශර්ය ආසන්න කාරණය. තණ්හා හේතු ලක්‍ෂණය සතුටුවීම කෘත්‍යය තෘප්තිමත්භාවයට නොපැමිණීම වැටහෙන කාරණය වේදනා ආසන්න කරුණය. උපාදානය ග්‍රහණය කිරීම ලක්‍ෂණය. මුදා නොහැරීම කෘත්‍යයය. තෘෂ්ණා දෘඪ ආත්ම දෘෂ්ටිය වැටහෙන ආකාරය. තෘෂ්ණාව ආසන්න කාරණය. හවො කමර් කමර්ඵල ලක්‍ෂණය (හව හවන) වීම කෘත්‍යයය කුසල අකුසල අව්‍යාකෘත වැටහෙන ආකාරය උපාදානය ආසන්න කරුණය. ජාති ආදියෙහි ලක්‍ෂණ සච්ච විභංගයෙහි කී ආකාරයෙන් දැනගන්න. මෙසේ මෙහි ලක්‍ෂණාදි වශයෙන් විනිස දතයුතුය.

‘එකවිධාදිතො’ති එත්‍ථ අවිජ්ජා අඤ්ඤාණාදස්සනමොහාදිභාවතො එකවිධා, අප්පටිපත්තිමිච්ඡාපටිපත්තිතො දුවිධා තථා සඞ්ඛාරාසඞ්ඛාරතො, වෙදනාත්තයසම්පයොගතො තිවිධා, චතුසච්චඅප්පටිවෙධතො චතුබ්බිධා, ගතිපඤ්චකාදීනවච්ඡාදනතො පඤ්චවිධා, ද්වාරාරම්මණතො පන සබ්බෙසුපි අරූපධම්මෙසු ඡබ්බිධතා වෙදිතබ්බා.

එකවිධාදිතො යන මෙහි අවිජ්ජාව - නොදැනීම නොපෙනීම මෝහය ආදි වශයෙන් ඒකවිධය. ප්‍රතිපත්තියක් නැති මිථ්‍යා ප්‍රතිපත්ති වශයෙන් හා සසංඛාර අසංඛාර වශයෙන් ද්විධය. වේදනා තුනෙන් යුත් නිසා ත්‍රිවිධය. චතුස්සත්‍ය අප්‍රතිවේද වශයෙන් චතුවර්ධය. ගති පඤ්චකාදිය වසන බැවින් පංචවිධය. ද්වාර ආරම්මණ වශයෙන් සියළු අරූප ධමර්වල ෂඩ්විධ නය දතයුතුය.

සඞ්ඛාරා සාසවවිපාකධම්මධම්මාදිභාවතො එකවිධා, කුසලාකුසලතො දුවිධා තථා පරිත්තමහග්ගතහීනමජ්ඣිමමිච්ඡත්තනියතානියතතො, තිවිධා පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරාදිභාවතො, චතුබ්බිධා චතුයොනිසංවත්තනතො, පඤ්චවිධා පඤ්චගතිගාමිතො.

සංඛාරය - ආශ්‍රව සහිත විපාක ධමර්ාදි භවයෙන් ඒකවිධය. කුසලාකුසල වශයෙන් ද්විධය. එසේම පරිත්ත මහග්ගත, හීන, මජ්ඣිම, මිච්ඡත්ත බොරු සම්මත්ත (නිවැරදිව) නියත අනියත වශයෙන් ද්විධය. පුඤ්ඤාදි සංස්කාර භාවයෙන් ත්‍රිවිධය. සතර යෝනි පැවතීම් වශයෙන් චතුවර්ධය. පංචගතිගාමී හෙයින් පංචිවිධය.

විඤ්ඤාණං ලොකියවිපාකාදිභාවතො එකවිධං, සහෙතුකාහෙතුකාදිතො දුවිධං, භවත්තයපරියාපන්නතො වෙදනාත්තයසම්පයොගතො අහෙතුකදුහෙතුකතිහෙතුකතො ච තිවිධං, යොනිගතිවසෙන චතුබ්බිධං පඤ්චවිධඤ්ච.

විඤ්ඤාණය-ලෞකික විපාකාදි භාවයෙන් ඒකවිධය. සහේතුක අහේතුක භේදයෙන් ද්විධය. භවත්‍රය ඇතුළත් හෙයින් ද වේදනාත්‍රයෙහි යුක්ත හෙයින්ද අහේතුක දුහේතුක ත්‍රිහේතුක වශයෙන් ත්‍රිවිධය. යෝනි ගති වශයෙන් චතුවර්ධ ද පංචවිධ ද වේ.

නාමරූපං විඤ්ඤාණසන්නිස්සයතො කම්මපච්චයතො ච එකවිධං, සාරම්මණානාරම්මණතො දුවිධං, අතීතාදිතො තිවිධං, යොනිගතිවසෙන චතුබ්බිධං පඤ්චවිධඤ්ච.

නාමරූපං විඤ්ඤාණය ඇසුරු කරන නිසාම කමර් ප්‍රත්‍යයද නිසා ඒකවිධය. සාරම්මණ අනාරම්මණ වශයෙන් ද්විධය. අතීතාදි වශයෙන් ත්‍රිවිධය. යෝනි ගති වශයෙන් චතුවර්ධ පංචවිධද වේ.

සළායතනං සඤ්ජාතිසමොසරණට්ඨානතො එකවිධං, භූතප්පසාදවිඤ්ඤාණාදිතො දුවිධං, සම්පත්තාසම්පත්තනොභයගොචරතො තිවිධං, යොනිගතිපරියාපන්නතො චතුබ්බිධං පඤ්චවිධඤ්චාති ඉමිනා නයෙන ඵස්සාදීනම්පි එකවිධාදිභාවො වෙදිතබ්බොති. එවමෙත්‍ථ එකවිධාදිතොපි විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො.

සළායතනය හටගැනීම බැසීම් ආසන්න අථර්යෙන් ඒකවිධය. භූතප්‍රසාද විඤ්ඤාණ වශයෙන් ද්විධය. සම්පන්න අසම්පන්න උභයගෝචර නොවීමෙන් ත්‍රිවිධය. යෝනි ගති ඇතුළත් හෙයින් චතුවර්ධ පංචවිධ වේ. මේ ක්‍රමයෙන් එස්සාදීන්ගේද ඒකවිධභාවය දැනගත යුතුය. මෙසේ මෙහි ඒකවිධාදි වශයෙන් විනිස දතයුතුය.

‘අඞ්ගානඤ්ච වවත්‍ථානා’ති සොකාදයො චෙත්‍ථ භවචක්කස්ස අවිච්ඡෙදදස්සනත්‍ථං වුත්තා. ජරාමරණබ්භාහතස්ස හි බාලස්ස තෙ සම්භවන්ති. යථාහ – “අස්සුතවා, භික්ඛවෙ, පුථුජ්ජනො සාරීරිකාය දුක්ඛාය වෙදනාය ඵුට්ඨො සමානො සොචති කිලමති පරිදෙවති උරත්තාළිං කන්‍දති සම්මොහමාපජ්ජතී”ති (සං· නි· 4.252). යාව ච තෙසං පවත්ති තාව අවිජ්ජායාති පුනපි අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරාති සම්බන්‍ධමෙව හොති භවචක්කං. තස්මා තෙසම්පි ජරාමරණෙනෙව එකසඞ්ඛෙපං කත්‍වා ද්වාදසෙව පටිච්චසමුප්පාදඞ්ගානීති වෙදිතබ්බානි. එවමෙත්‍ථ අඞ්ගානං වවත්‍ථානතොපි විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො. අයං තාවෙත්‍ථ උද්දෙසවාරවසෙන සඞ්ඛෙපකථා.

අංගද නියමයන්ද සෝකාදියද භවචක්‍රයේ නොකැඩීම දැක්වීම සඳහා කියන ලදි. ජරාමරණ කැඳවන බාලයාව ඒවා හටගනී. මෙසේ කීය. “මහණෙනි, අශ්‍රුතවත් පෘථග්ජනයා කායික දුක් වේදනාවෙන් ස්පශර් (පෙළුනේ) කරන ලද්දේ සෝක කරයි. ක්ලාන්ත වෙයි. වැලපෙයි. පපුවට ගසා ගනිමින් හඬයි. මුළාවට පැමිණෙයි. යම් තවත් ඒවා පවතී ද ඒතාක් අවිද්‍යාව ඇතැයි නැවතද “අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා” යයි භව චක්‍රය සම්බන්ධ වෙයි. එහෙයින් ඒවා ජරාමරණවලට සාපේක්‍ෂ කොට පටිච්ච සමුප්පාද අංග දොළහ යයි දතයුතුය. මෙසේ එහි අංග නියමය වශයෙන්ද විනිස දැනගත යුතුය. මෙය මෙහි උද්දේස වශයෙන් සාපේක්‍ෂ කථාවය.

උද්දෙසවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අවිජ්ජාපදනිද්දෙසො

අවිජ්ජාපදනිද්දෙසො

ඉදානි නිද්දෙසවාරවසෙන විත්ථාරකථා හොති. "අවිජ්ජා පච්චයා සඞ්ඛාරා"ති හි වුත්තං. තත්‍ථ අවිජ්ජාපච්චයෙසු සඞ්ඛාරෙසු දස්සෙතබ්බෙසු යස්මා පුත්තෙ කථෙතබ්බෙ පඨමං පිතා කථීයති. එවඤ්හි සති 'මිත්තස්ස පුත්තො, දත්තස්ස පුත්තො'ති පුත්තො සුකථිතො හොති. තස්මා දෙසනාකුසලො සත්‍ථා සඞ්ඛාරානං ජනකත්‍තෙන පිතුසදිසං අවිජ්ජං තාව දස්සෙතුං තත්‍ථ කතමා අවිජ්ජා? දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණන්තිආදිමාහ.

දැන් නිද්දේස වශයෙන් විස්තර කථාව වෙයි. "අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා" යයි කියන ලදි. එහි අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන් සංඛාර දැක්විය යුතු කල්හි පුතා ගැන කිවයුතු කල්හි පියා ගැන යම්සේ කියයිද මෙසේ ඇතිකල්හි මිතුරාගේ පුතා දත්තගේ පුතා යයි පුතා ගැන පැහැදිලිව කිව්වා නම් වේ. එහෙයින් දේශනා දක්‍ෂ වූ ශාස්තෲන් වහන්සේ සංස්කාර ජනනය කළ අර්ථයෙන් පියා සමාන අවිජ්ජාව පළමුකොට දැක්වීමට "තත්‍ථ කතමා අවිජ්ජා" දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණං" යයි වදාළහ.

තත්‍ථ යස්මා අයං අවිජ්ජා දුක්ඛසච්චස්ස යාථාවසරසලක්ඛණං ජානිතුං පස්සිතුං පටිවිජ්ඣිතුං න දෙති, ඡාදෙත්‍වා පරියොනන්‍ධිත්‍වා ගහෙත්‍වා තිට්ඨති, තස්මා "දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණ"න්ති වුච්චති. තථා යස්මා දුක්ඛසමුදයස්ස දුක්ඛනිරොධස්ස දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය යාථාවසරසලක්ඛණං ජානිතුං පස්සිතුං පටිවිජ්ඣිතුං න දෙති, ඡාදෙත්‍වා පරියොනන්‍ධිත්‍වා ගහෙත්‍වා තිට්ඨති, තස්මා දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය අඤ්ඤාණන්ති වුච්චති. ඉමෙසු චතූසු ඨානෙසු සුත්තන්තිකපරියායෙන අඤ්ඤාණං අවිජ්ජාති කථිතං.

එහි යම්හෙයකින් මේ අවිද්‍යාව තත්වූ පරිදි ලක්‍ෂණ දැනගැනීමට බැලීමට අවබෝධ කරගැනීමට නොදෙයි. වසා හාත්පසින් වෙලා ගැටගසා සිටියි. ඒ නිසා දුක්ඛ අඤ්ඤාණ කියයි. එසේම දුක්ඛ සමුදයේ දුක්ඛ නිරෝධයේ දුක්ඛ නිරෝධගාමිනී ප්‍රතිපදාවේ තත්වූ පරිදි ලක්‍ෂණ දැනගැනීමට බැලීමට අවබෝධ කරගැනීමට නොදෙයි. වසා හාත්පසින් වෙලා ගැටගසා සිටියි. ඒ නිසා දුක්ඛ නිරෝධගාමිනී පටිපදාය අඤ්ඤාණං නයයි කියයි. මේ සතර ස්ථානයෙහිම අඤ්ඤාණය අවිජ්ජා යයි සූත්‍රාන්ත පරියායෙන් (ක්‍රමයෙන්) කියන ලදි.

නික්ඛෙපකණ්ඩෙ (ධ· ස· 1067) පන අභිධම්මපරියායෙන "පුබ්බන්තෙ අඤ්ඤාණ"න්ති අපරෙසුපි චතූසු ඨානෙසු අඤ්ඤාණං ගහිතං. තත්‍ථ පුබ්බන්තෙති අතීතො අද්ධා, අතීතානි ඛන්‍ධධාතුආයතනානි. අපරන්තෙති අනාගතො අද්ධා, අනාගතානි ඛන්‍ධධාතුආයතනානි. පුබ්බන්තාපරන්තෙති තදුභයං. ඉදප්පච්චයතාති සඞ්ඛාරාදීනං කාරණානි අවිජ්ජාදීනි අඞ්ගානි. පටිච්චසමුප්පන්නධම්මාති අවිජ්ජාදීහි නිබ්බත්තා සඞ්ඛාරාදයො ධම්මා. තත්‍රායං අවිජ්ජා යස්මා අතීතානං ඛන්‍ධාදීනං යාථාවසරසලක්ඛණං ජානිතුං පස්සිතුං පටිවිජ්ඣිතුං න දෙති, ඡාදෙත්‍වා පරියොනන්‍ධිත්‍වා ගහෙත්‍වා තිට්ඨති, තස්මා "පුබ්බන්තෙ අඤ්ඤාණ"න්ති වුච්චති. තථා යස්මා අනාගතානං ඛන්‍ධාදීනං, අතීතානාගතානං ඛන්‍ධාදීනං ඉදප්පච්චයතාය චෙව පටිච්චසමුප්පන්නධම්මානඤ්ච යාථාවසරසලක්ඛණං ජානිතුං පස්සිතුං පටිවිජ්ඣිතුං න දෙති, ඡාදෙත්‍වා පරියොනන්‍ධිත්‍වා ගහෙත්‍වා තිට්ඨති, තස්මා ඉදප්පච්චයතාපටිච්චසමුප්පන්නෙසු ධම්මෙසු අඤ්ඤාණන්ති වුච්චති. ඉමෙසු අට්ඨසු ඨානෙසු අභිධම්මපරියායෙන අඤ්ඤාණං අවිජ්ජාති කථිතං.

නික්‍ෂෙප කාණ්ඩයෙහි අභිධමර් පරියායෙන් "පුබ්බන්තෙ අඤ්ඤාණ" නය අපරයෙහි සමාන සතරේ අඤ්ඤාණය ද ගන්නා ලදි. එහි පුබ්බන්තෙ යනු අතීත මාගර්යයි. අතීත ස්කන්ධ ධාතු ආයතනයෝය. අපරන්තෙ යනු අනාගත මාගර්ය. අනාගත ස්කන්ධ ධාතු ආයතනයෝය. පුබ්බන්තාපරන්තෙ ඒ දෙකමය. ඉදපටිච්චයතා යනු සංස්කාරාදියේ හේතුවන අවිජ්ජාදි අංගයෝය. පටිච්ච සමුප්පන්න ධම්මා යනු අවිජ්ජාදියෙන් නිපදවන ලද සංස්කාරාදි ධමර්යෝය. එහි මේ අවිජ්ජාව යම් හෙයකින් අතීත ස්කන්ධාදීන්ගේ තත්වූ පරිදි ලක්‍ෂණ දැනගැනීමට බැලීමට අවබෝධ කරගැනීමට නොදෙයි. වසා හාත්පසින් වෙලා ගැටගසා සිටියි. ඒ නිසා පුබ්බන්තෙ අඤ්ඤාණං යයි කියනු ලැබේ. එසේම අනාගත, අතීතානාගත ස්කන්ධාදීන්ගේ ඉදප්පච්චයතාවද පටිච්චසමුප්පන්න ධමර්ද තත්වූ පරිදි ලක්‍ෂණ දැනගැනීමට බැලීමට අවබෝධ කරගැනීමට නොදෙයි. වසා හාත්පසින් වෙලා ගැටගසා සිටියි. එයින් ඉදප්පච්චයතා පටිච්චසමුප්පන්න ධම්මෙසු අඤ්ඤාණං යයි කියනු ලැබේ. මේ ස්ථාන අටේ අභිධමර් පරියායෙන් අඤ්ඤාණය අවිජ්ජා යයි කියන ලදි.

එවං කිං කථිතං හොති? කිච්චතො චෙව ජාතිතො ච අවිජ්ජා කථිතා නාම හොති. කථං ? අයඤ්හි අවිජ්ජා ඉමානි අට්ඨ ඨානානි ජානිතුං පස්සිතුං පටිවිජ්ඣිතුං න දෙතීති කිච්චතො කථිතා; උප්පජ්ජමානාපි ඉමෙසු අට්ඨසු ඨානෙසු

උප්පජ්ජතීති ජාතිතොපි කථිතා. එවං කථෙත්වා පුන "යං එවරූපං අඤ්ඤාණං අදස්සන"න්තිආදීනි පඤ්චවීසති පදානි අවිජ්ජාය ලක්ඛණං දස්සෙතුං ගහිතානි.

මෙසේ කුමට කියන ලදද? කෘත්‍ය වශයෙන් හා ජාති වශයෙන් අවිජ්ජාව කියන ලදි. කෙසේද? මේ අවිජ්ජාව මේ අට ස්ථානයන් දැනගැනීමට බැලීමට අවබෝධ කරගැනීමට නොදෙයි යනු කෘත්‍ය වශයෙන් කියන ලදි. උප්පජ්ජමානාපි ඉමෙසු අට්ඨාසු ඨානෙසු උප්පජ්ජතීති යනු ඉපදීම් වශයෙන් කියන ලදි. මෙසේ කියා නැවත යං එවරූපං අඤ්ඤාණං දස්සනං ආදි පදවිසිපහකින් අවිද්‍යාවේ ලක්‍ෂණ දැක්වීමට ගනී.

තත්‍ථ යස්මා අයං අවිජ්ජා ඉමෙහි අට්ඨහි පදෙහි කථිතාපි පුන පඤ්චවීසතියා පදෙහි ලක්ඛණෙ අකථිතෙ සුකථිතා නාම න හොති, ලක්ඛණෙ පන කථිතෙයෙව සුකථිතා නාම හොති. යථා පුරිසො නට්ඨං ගොණං පරියෙසමානො මනුස්සෙ පුච්ඡෙය්‍ය – "අපි, අය්‍යා, සෙතං ගොණං පස්සථ, රත්තං ගොණං පස්සථා"ති? තෙ එවං වදෙය්‍යුං – "ඉමස්මිං රට්ඨෙ සෙතරත්තානං ගොණානං අන්තො නත්‍ථි, කිං තෙ ගොණස්ස ලක්ඛණ"න්ති? අථ තෙන 'සඞ්ඝාටි' වා 'නඞ්ගලං' වාති වුත්තෙ ගොණො සුකථිතො නාම භවෙය්‍ය; එවමෙව යස්මා අයං අවිජ්ජා අට්ඨහි පදෙහි කථිතාපි පුන පඤ්චවීසතියා පදෙහි ලක්ඛණෙ අකථිතෙ සුකථිතා නාම න හොති, ලක්ඛණෙ පන කථිතෙයෙව සුකථිතා නාම හොති. තස්මා යානස්සා ලක්ඛණදස්සනත්‍ථං පඤ්චවීසති පදානි කථිතානි, තෙසම්පි වසෙන වෙදිතබ්බා.

එහි මේ අවිද්‍යාව මේ අටපදයෙන් කියන ලදැයි නැවත පද විසිපහකින් ලක්‍ෂණ නොකියයි නම් එය හොඳින් කිව්වා නොවේ. ලක්‍ෂණ කිව්වොත් හොඳින් කිව්වා වේ. යම්සේ මිනිසෙක් නැතිවූ ගොනකු සොයන්නේ ඔහු, මිනිසුන් විචාරයි. ආයර්යෙනි, ඔබ සුදු ගොනෙකු දැක්කද රතු ගොනෙකු දැක්කදැයි ඔව්හු මෙසේ කියන්නාහුය. මේ රටේ සුදු රතු ගොන් කෙළවරක් නැත. ඔබේ ගොනාගේ ලක්‍ෂණ මොනවාද? ඉක්බිති ඔහු රවුමැති නගුලකැයි කීකල්හි ගොනා ගැන හොඳින් කිව්වා වෙයි. එසේම මේ අවිජ්ජාව පද අටකින් කීවේ මුත් නැවත පද විසිපහකින් නොකීවේ නම් හොඳින් කිව්වා නම් නොවේ. ලක්‍ෂණ කී කල්හි පමණක් හොඳින් කිව්වා වෙයි. එහෙයින් මෙහි ලක්‍ෂණ දැක්වීමට පද විසිපහක් කියනලදි. ඒවා ඒ ආකාරයෙන් දතයුතුය.

සෙය්‍යථීදං – ඤාණං නාම පඤ්ඤා. සා අත්‍ථත්‍ථං කාරණාකාරණං චතුසච්චධම්මං විදිතං පාකටං කරොති. අයං පන අවිජ්ජා උප්පජ්ජිත්වා තං විදිතං පාකටං කාතුං න දෙතීති ඤාණපච්චනීකතො අඤ්ඤාණං. දස්සනන්තිපි පඤ්ඤා. සාපි තං ආකාරං පස්සති. අවිජ්ජා පන උප්පජ්ජිත්වා තං පස්සිතුං න දෙතීති අදස්සනං. අභිසමයොතිපි පඤ්ඤා. සා තං ආකාරං අභිසමෙති. අවිජ්ජා පන උප්පජ්ජිත්වා තං අභිසමෙතුං න දෙතීති අනභිසමයො. අනුබොධො සම්බොධො පටිවෙධොතිපි පඤ්ඤා. සා තං ආකාරං අනුබුජ්ඣති සම්බුජ්ඣති පටිවිජ්ඣති. අවිජ්ජා පන උප්පජ්ජිත්වා තං අනුබුජ්ඣිතුං සංබුජ්ඣිතුං පටිවිජ්ඣිතුං න දෙතීති අනනුබොධො අසම්බොධො අප්පටිවෙධො. සඞ්ගාහනාතිපි පඤ්ඤා. සා තං ආකාරං ගහෙත්වා සංසිත්වා ගණ්හාති. අවිජ්ජා පන උප්පජ්ජිත්වා තං ගහෙත්වා සංසිත්වා ගණ්හිතුං න දෙතීති අසඞ්ගාහනා. පරියොගාහනාතිපි පඤ්ඤා. සා තං ආකාරං ඔගාහිත්වා අනුපවිසිත්වා ගණ්හාති. අවිජ්ජා පන උප්පජ්ජිත්වා තං ඔගාහිත්වා අනුපවිසිත්වා ගණ්හිතුං න දෙතීති අපරියොගාහනා. සමපෙක්ඛනාතිපි පඤ්ඤා . සා තං ආකාරං සමං සම්මා ච පෙක්ඛති. අවිජ්ජා පන උප්පජ්ජිත්වා තං සමං සම්මා ච පෙක්ඛිතුං න දෙතීති අසමපෙක්ඛනා. පච්චවෙක්ඛණාතිපි පඤ්ඤා. සා තං ආකාරං පච්චවෙක්ඛති. අවිජ්ජා පන උප්පජ්ජිත්වා තං පච්චවෙක්ඛිතුං න දෙතීති අපච්චවෙක්ඛණා. නාස්සා කිඤ්චි කම්මං පච්චක්ඛං අත්‍ථි, සයඤ්ච අපච්චවෙක්ඛිත්වා කතං කම්මන්ති අපච්චක්ඛකම්මං. දුම්මෙධභාවතාය දුම්මෙජ්ඣං. බාලභාවතාය බාල්‍යං.

කෙසේද? ඤාණය නම් ප්‍රඥාවය. එය අත්‍යථර්යෙන්ම චතුස්සත්‍ය ධමර් වේ. හේතුකාරණා දැනගෙන ප්‍රකට කරයි. මේ අවිජ්ජාව ඇතිවී එය දැන ප්‍රකට කිරීමට නොදෙයි යන ඤාණයට විරුද්ධ වූ හෙයින් අඤ්ඤාණ වේ. දස්සනං යනුද ප්‍රඥාවය. එයද එහි ආකාරය දනියි. අවිජ්ජාව වනාහි ඉපද එය බැලීමට නොදෙයි යන අදස්සනය වේ. අභිසමය යනුද ප්‍රඥාවය. එය එහි ආකාරය අවබෝධ කරයි. අවිජ්ජාව ඉපදී එය අවබෝධ කිරීමට නොදෙයි යනු අනභිසමය යි. අනුබෝධ සම්බෝධ පටිවේද යනුද ප්‍රඥාවය. එය එහි ආකාරය අනුබෝධ කරයි. අවබෝධ කරයි. ප්‍රතිවේධ කරයි. අවිජ්ජා එය අනුබෝධ කරන්නට අවබෝධ කරවන ප්‍රතිවේධ කරන්නට ඉඩ නොදෙයි යනු අනනුබෝධ අසම්බෝධ අප්පටිවේද යනු වේ. සඞ්ගාහණා යනුද ප්‍රඥාවය. එය එහි ආකාරය ගෙන පරීක්‍ෂා කොට ගනියි. අවිජ්ජාව ඉපිද එය ගෙන පරීක්‍ෂා කොට ගැනීමට නොදෙයි යනු අසංගාහණා වේ. පරියොගහණ යනුද ප්‍රඥාවය. එය එහි ආකාරයට බැසගෙන ඇතුළට පිවිස ගනියි. අවිජ්ජාව ඉපිද ඊට බැස පිවිස ගැනීමට නොදෙති යයි අපරියෝගාහණා වේ. සමවෙක්ඛණා යනුද ප්‍රඥාවය. එය එහි ආකාරය සමව මනාව දකියි. අවිජ්ජාව ඉපිද එය සමව මනාව දැකීමට නොදෙයි යනු අසම්පෙක්ඛණා වේ. පච්චවෙක්ඛණා යනුද ප්‍රඥාවය. එය එහි ආකාරය ප්‍රත්‍යාකාරය. අවිජ්ජාව ඉපිද එය ප්‍රත්‍යක්‍ෂ

කිරීමට නොදෙයි යනු අපච්චවෙක්ඛණා වේ. මොවුහු කිසි පච්චක්ක (ප්‍රත්‍යක්‍ෂ) කමර්යක් නැත. තෙමේ ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂා නොකර කරන ලද කමර්ය අපච්චක්ක කම්ම වේ. නුවණ නැතිකම දුම්මෙජ්ඣං වේ. මෝඩකම බාල්‍යං වේ.

සම්පජඤ්ඤන්තිපි පඤ්ඤා. සා අත්ථං කාරණාකාරණං චතුසච්චධම්මං සම්මා පජානාති. අවිජ්ජා පන උප්පජ්ජිත්වා තං ආකාරං පජානිතුං න දෙතීති අසම්පජඤ්ඤං. මොහනවසෙන මොහො. පමොහනවසෙන පමොහො. සම්මොහනවසෙන සම්මොහො. අවින්දියං වින්දතීතිආදිවසෙන අවිජ්ජා. වට්ටස්මිං ඔහනති ඔසීදාපෙතීති අවිජ්ජොඝො. වට්ටස්මිං යොජෙතීති අවිජ්ජායොගො. අප්පහීනවසෙන පුනප්පුනං උප්පජ්ජනතො ච අවිජ්ජානුසයො. මග්ගෙ පරියුට්ඨිතචොරා අද්ධිකෙ විය කුසලචිත්තං පරියුට්ඨාති ගණ්හාති විලුම්පතීති අවිජ්ජාපරියුට්ඨානං. යථා නගරද්වාරෙ පලිඝසඞ්ඛාතාය ලඞ්ගියා පතිතාය අන්තොනගරෙ මනුස්සානං බහිනගරගමනම්පි බහිනගරෙ මනුස්සානං අන්තොනගරපවෙසනම්පි පච්ඡිජ්ජති, එවමෙව යස්ස සක්කායනගරෙ අයං පතිතා තස්ස නිබ්බානසම්පාපකං ඤාණගමනං පච්ඡිජ්ජතීති අවිජ්ජාලඞ්ගී නාම හොති. අකුසලඤ්ච තං මූලඤ්ච, අකුසලානං වා මූලන්ති අකුසලමූලං. තං පන න අඤ්ඤං, ඉධාධිප්පෙතො මොහොති මොහො අකුසලමූලං. අයං වුච්චති අවිජ්ජාති අයං එවංලක්ඛණා අවිජ්ජා නාමාති වුච්චති. එවං පඤ්චවීසතිපදවසෙන අවිජ්ජාය ලක්ඛණං වෙදිතබ්බං.

සම්පජඤ්ඤං යනු ද ප්‍රඥාවය. එය අථර්ය හේතුව සහිත චතුස්සත්‍ය මනාව දන්නේය. අවිජ්ජාව ඉපදී එහි ආකාර දැකීමට ඉඩ නොදෙයි යන්න අසම්පජඤ්ඤ වේ. මුළා කිරීම වශයෙන් මෝහ වේ. වඩා මුළාකිරීම පමොහ වේ. සිහිනැති වශයෙන් සම්මෝහ වේ. නොවිඳිය යුත්තක් විඳීනුයි අවිජ්ජා වේ. සංසාරයෙහි වෙන්වෙයි ගිල්වයි යනු අවිජ්ජොඝො වේ. සංසාරයෙහි යොදයි යනු අවිජ්ජායෙගො වේ. අප්‍රහීන වශයෙන් නැවත නැවත ඉපදවීමෙන් අවිජ්ජානුසය වේ. මාගර්යෙහි නැගී සිටි සොරෙක් මගියකු අල්ලා ගන්නා සේ කුසල් සිත නැගිට පැහැරගනියි යන අවිජ්ජා පරියුට්ඨානං වේ. යම්සේ නගරද්වාරයෙහි දොරටු වසා පලිස ලඞ්සිය නම් (දොරවල් හරහා දමනා විසඳ දැව කඳ කෘත්‍රිම වැටුණු පසු ඇතුළු නගර වාසීන්ට පිටට ඒමටත් පිටතවාසීන්ට නගරය තුළට යැමත් සිඳී යයි. එසේම යමෙකුගේ සක්කාය නගරද්වාරයෙහි මෙය (අවිජ්ජා) වැටුණුවිට නිවනට පමුණුවන ඔහුගේ ඤාණ ගමන සිඳී යයි යන අවිජ්ජාලංඝී නම් වේ. අකුසලයද මුල්ද එයමනුයි හෝ අකුසලයන්ගේ මුල අකුසල මූල වේ. එය අන් කිසිවක් නොවේ. මෙහි අදහස් කළ මෝහය යන මොහො අකුසල මූලං වේ. අයං වුච්චති අවිජ්ජාති මෙය මේ ලක්‍ෂණවලින් අවිජ්ජා යයි කියනු ලැබේ. මෙසේ පද විසිපහෙන් අවිජ්ජා ලක්‍ෂණ දැනගත යුතුය.

එවංලක්ඛණා පනායං අවිජ්ජා දුක්ඛාදීසු අඤ්ඤාණන්ති වුත්තාපි දුක්ඛසච්චස්ස එකදෙසො හොති, සහජාතා හොති, තං ආරම්මණං කරොති, ඡාදෙති; සමුදයසච්චස්ස න එකදෙසො හොති, සහජාතා හොති, තං ආරම්මණං කරොති, ඡාදෙති; නිරොධසච්චස්ස නෙව එකදෙසො හොති, න සහජාතා, න තං ආරම්මණං කරොති, කෙවලං ඡාදෙති; මග්ගසච්චස්සාපි න එකදෙසො, න සහජාතා, න තං ආරම්මණං කරොති, කෙවලං ඡාදෙති. දුක්ඛාරම්මණතා අවිජ්ජා උප්පජ්ජති, තඤ්ච ඡාදෙති. සමුදයාරම්මණතා අවිජ්ජා උප්පජ්ජති, තඤ්ච ඡාදෙති. නිරොධාරම්මණතා අවිජ්ජා නුප්පජ්ජති, තඤ්ච ඡාදෙති. මග්ගාරම්මණතා අවිජ්ජා නුප්පජ්ජති, තඤ්ච ඡාදෙති.

මෙබඳු ලක්‍ෂණවලින් යුත් අවිජ්ජාව දුක්ඛාදියෙහි අඤ්ඤාණ යයි කියන ලද්දේ මුත් දුක්ඛ සත්‍යය එක් දේශයක් පමණි. සහජාත වෙයි. එය අරමුණ කරයි. වසයි. සමුදය සත්‍යයේ ඒක දේශයක් නොවේ. සහජාත වෙයි. එය අරමුණු කරයි. වසයි. නිරෝධ සත්‍යයේ ඒකදේශයක් නොවේ. සහජාත නොවේ. එය අරමුණු නො කෙරේ. එම අරමුණ (නිවන) තනිව වසයි. මාගර් සත්‍යයේද කොටසක් නොවේ. සහජාත නොවේ. එය අරමුණු නොකෙරේ. තනිව වසයි. දුක් අරමුණුවලින් අවිජ්ජා උපදී. එය වසයි. සමුදය අරමුණුවලින් අවිජ්ජා උපදී. එය වසයි. නිරෝධ අරමුණුවලින් අවිජ්ජාව නූපදියි. එය වසයි. මාගර් අරමුණුවලින් අවිජ්ජාව නූපදී. එය වසයි.

ද්වෙ සච්චා දුද්දසත්තා ගම්භීරා. ද්වෙ සච්චා ගම්භීරත්තා දුද්දසා. අපිච ඛො පන දුක්ඛනිරොධං අරියසච්චං ගම්භීරඤ්චෙව දුද්දසඤ්ච. තත්ථ දුක්ඛං නාම පාකටං, ලක්ඛණස්ස පන දුද්දසත්තා ගම්භීරං නාම ජාතං. සමුදයෙපි එසෙව නයො. යථා පන මහාසමුද්දං මන්ථෙත්වා ඔජාය නීහරණං නාම භාරො, සිනෙරුපාදතො වාලිකාය උද්ධරණං නාම භාරො, පබ්බතං පීළෙත්වා රසස්ස නීහරණං නාම භාරො; එවමෙව ද්වෙ සච්චානි ගම්භීරතාය එව දුද්දසානි, නිරොධසච්චං පන අතිගම්භීරඤ්ච අතිදුද්දසඤ්චාති. එවං දුද්දසත්තා ගම්භීරානං ගම්භීරත්තා ච දුද්දසානං චතුන්නං අරියසච්චානං පටිච්ඡාදකං මොහන්ධකාරං අයං වුච්චති අවිජ්ජාති.

සත්‍ය දෙක දැකීමට අපහසු බැවින් ගැඹුරුය. සත්‍ය දෙක ගැඹුරු බැවින් දැකීමට අපහසුය. තවද නිරෝධ සත්‍යය ගැඹුරුද දැකීමට අපහසුද වේ. එහි දුක ප්‍රකටය. ලක්‍ෂණය වනාහි ගැඹුරු බැවින් දැකීමට අපහසුය. සමුදයෙහිද මෙම නයමය. මහා සමුදුර කළඹා ඕජස බැහැර ගැනීම අමාරුය. මහාමේරුව පාදයෙහි වැලි ඉවත්කිරීම අමාරුය. ජීවිතය

පීඩනයට පත්කර රසය බැහැර කිරීම අමාරුය. එසේම සත්‍ය දෙක ගැඹුරු බැවින්ම දැකීම අපහසුය. නිරෝධ සත්‍යය අති ගැඹුරුද අති දුදර්සද වේ. මෙසේ දැකීමට අපහසු ගැඹුරෙනුත් ගැඹුරු බැවින් දැකීමට අපහසු වූ චතුරායර් සත්‍යය වසන මොහො අඳුර මේ අවිජ්ජාව යයි කියනු ලැබේ.

අවිජ්ජාපදනිද්දෙසො.

සඞ්ඛාරපදනිද්දෙසො

සඞ්ඛාරපදනිද්දෙසො

සඞ්ඛාරපදෙ හෙට්ඨා වුත්තසඞ්ඛාරෙසු සඞ්ඛාරසද්දෙන ආගතසඞ්ඛාරෙ අනාමසිත්‍වා අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරෙයෙව දස්සෙන්තො තත්‍ථ කතමෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා? පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරොතිආදිමාහ. තත්‍ථ පුනාති අත්තනො කාරකං, පූරෙති චස්ස අජ්ඣාසයං, පුජ්ජඤ්ච භවං නිබ්බත්තෙතීති පුඤ්ඤො. අභිසඞ්ඛරොති විපාකං කටත්තාරූපඤ්චාති අභිසඞ්ඛාරො. පුඤ්ඤොච අභිසඞ්ඛාරො පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො. පුඤ්ඤපටිපක්ඛතො අපුඤ්ඤො. අපුඤ්ඤොච අභිසඞ්ඛාරො අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො. න ඉඤ්ජතීති ආනෙඤ්ජං. ආනෙඤ්ජමෙව අභිසඞ්ඛාරො, ආනෙඤ්ජඤ්ච භවං අභිසඞ්ඛරොතීති ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරො. කායෙන පවත්තිතො, කායතො වා පවත්තො, කායස්ස වා සඞ්ඛාරොති කායසඞ්ඛාරො. වචීසඞ්ඛාරචිත්තසඞ්ඛාරෙසුපි එසෙව නයො.

සංස්කාර පදයෙහි යට කියන ලද සංස්කාරවල සංස්කාර ශබ්දයෙන් ආ සංස්කාරයන් ස්පශර් නොකොට (සම්බන්ධ) අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරයම දක්වන්නේ තත්‍ථ කතමෙ අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා? පුඤ්ඤාභි සංඛාරො යන ආදිය කීහ. එහි නැවත තමාගේ අදහස හා ක්‍රියාව සම්පූණර් කරමින් පින ද සිදුකරන්නේ උපදවන්නේ පුඤ්ඤ නම් වේ. විපාකය අභිසංස්කරණය කරයි කරන ලදැයි යනු අභිසංඛාර වේ. පුඤ්ඤ ද අභිසංඛාරය ද පුඤ්ඤාභිසංඛාර වේ. පුඤ්ඤ ප්‍රතිපක්‍ෂ බැවින් අපුඤ්ඤාභි සංඛාර වේ. කැමති නොවේ යනු ආනෙඤ්ජ වේ. ආනෙඤ්ජයව අභිසංඛාර වූයේ ආනෙඤ්ජ භවය අභිසංස්කරණය කරයි යන ආනෙඤ්ජාභිසංඛාර වේ. කයින් පවත්වන කයින් පැවතුන හෝ සංඛාර යයි කාය සංඛාර වේ. වචී සංඛාර චිත්ත සංඛාරවල ද මෙම නයයි.

තත්‍ථ පඨමත්තිකො පරිවීමංසනසුත්තවසෙන ගහිතො. තත්‍ථ හි “පුඤ්ඤඤ්චෙ සඞ්ඛාරං අභිසඞ්ඛරොති, පුඤ්ඤූපගං හොති විඤ්ඤාණං. අපුඤ්ඤඤ්චෙ සඞ්ඛාරං අභිසඞ්ඛරොති, අපුඤ්ඤූපගං හොති විඤ්ඤාණං. ආනෙඤ්ජඤ්චෙ සඞ්ඛාරං අභිසඞ්ඛරොති, ආනෙඤ්ජූපගං හොති විඤ්ඤාණ”න්ති (සං· නි· 2.51) වුත්තං. දුතියත්තිකො තදනන්තරස්ස විභඞ්ගසුත්තස්ස වසෙන ගහිතො, සම්මාදිට්ඨිසුත්තපරියායෙන (ම· නි· 1.102) ගහිතොතිපි වත්තුං වට්ටතියෙව. තත්‍ථ හි “තයොමෙ, භික්ඛවෙ, සඞ්ඛාරා. කතමෙ තයො? කායසඞ්ඛාරො, වචීසඞ්ඛාරො, චිත්තසඞ්ඛාරො”ති (සං· නි· 2.2) වුත්තං. කස්මා පනෙතෙසං සුත්තානං වසෙන තෙ ගහිතාති? අයං අභිධම්මො නාම න අධුනාකතො, නාපි බාහිරකඉසීහි වා සාවකෙහි වා දෙවතාහි වා භාසිතො. සබ්බඤ්ඤුජිනභාසිතො පන අයං. අභිධම්මෙපි හි සුත්තෙපි එකසදිසාව තන්ති නිද්දිට්ඨාති ඉමස්සත්‍ථස්ස දීපනත්‍ථං.

එහි ප්‍රථම ත්‍රිකය පරිවීමංස සූත්‍ර වශයෙන් ගන්නා ලදි. එහි පුඤ්ඤ සංඛාරය අභිසංඛරණය කරයි. විඤ්ඤාණය පින එලවන ලද්දේ වෙයි. අපුඤ්ඤ සංඛාර අභිසංස්කරණ කරයි. විඤ්ඤාණය අපඤ්ඤූපගමො ආනෙඤ්ජ සංඛාර සංස්කරණය කරයි. විඤ්ඤාණය ආනෙඤ්ඤූපග වේ යයි කියන ලදි. ඊළඟ දෙවැනි ත්‍රිකය විභංග සූත්‍රයේ ආකාරයේ ගන්නා ලදි. සම්මා දිට්ඨි සූත්‍ර පරියායෙන් ගන්නා ලදැයි කීම වටීමය. එහි “තයො මෙ භික්ඛවෙ සංඛාරා කතමෙ තයො? කාය සංඛාර වචී සංඛාර චිත්ත සංඛාර යයි කියන ලදි. මේවා සූත්‍ර වශයෙන් ගන්නා ලද්දේ කුමක් හෙයින්ද? මෙය අභිධමර් නය දැන් නොකියයි. බාහිර ඍෂිවරුන් හෝ ශ්‍රාවකයන් හෝ දෙවියන් හෝ නොකියන ලද්දේය. සවර්ඥ වූ ජින භාෂිතයකි මෙය. අභිධමර්යෙහි ද සූත්‍රයෙහි ද එක සමානව පවතී. මේ අථර්ය දැක්වීම සඳහා නිදශර්තය.

ඉදානි තෙ සඞ්ඛාරෙ පභෙදතො දස්සෙතුං තත්‍ථ කතමො පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරොතිආදිමාහ. තත්‍ථ කුසලා චෙතනාති අනියමතො චතුභූමිකචෙතනාපි වුත්තා. කාමාවචරා රූපාවචරාති නියමිතත්තා පන අට්ඨ කාමාවචරකුසලචෙතනා, පඤ්ච රූපාවචරකුසලචෙතනාති තෙරස චෙතනා පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො නාම. දානමයාතිආදීහි තාසංයෙව චෙතනානං පුඤ්ඤකිරියවත්‍ථුවසෙන පවත්ති දස්සිතා. තත්‍ථ අට්ඨ කාමාවචරාව දානසීලමයා හොන්ති. භාවනාමයා පන තෙරසපි. යථා හි පගුණං ධම්මං සජ්ඣායමානො එකං ද්වෙ අනුසන්ධිගතෙපි න ජානාති, පච්ඡා ආවජ්ජන්තො ජානාති; එවමෙව කසිණපරිකම්මං කරොන්තස්ස පගුණජ්ඣානං පච්චවෙක්ඛන්තස්ස පගුණකම්මට්ඨානඤ්ච මනසිකරොන්තස්ස ඤාණවිප්පයුත්තාපි භාවනා හොති. තෙන වුත්තං “භාවනාමයා පන තෙරසපී”ති.

දැන් ඒ සංඛාරයෙහි ප්‍රභේද දැක්වීමට "තත්‍ථ කතමා පුඤ්ඤාභිසංඛාරා" යන ආදිය කීහ. එහි කුසල චේතනා නියමයක් නොමැති බැවින් චතුභූමක චේතනාද කියන ලදි. කාමාවචර රූපාවචර නියම බැවින් කාමාවචර කුසල චේතනා අට රූපාවචර කුසල චේතනා පස යන චේතනා දහතුන පුඤ්ඤාභිසංඛාර නම් වේ. දානමය ආදියෙන් ඒ චේතනාවල පුඤ්ඤකිරිය වස්තු වශයෙන් පවතීයයි දක්වන ලදි. එහි කාමාවචර අට ද දාන සීලමය වෙයි. දහතුන භාවනාමය වේ. ප්‍රගුණ වූ ධර්මය සජ්ඣායනය කරන්නා ගැලපීම එකක් දෙකක් වෙනස් වූ බව නොදනී. පසුව ආවජර්නා කරනවිට දැනගනී. එසේම කසිණ මූලික භාවනාව කරන්නාට ද ප්‍රගුණ වූ ධ්‍යානය ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂා කරන්නාව ද මෙනෙහි කරන්නාට ද ඤාණවිප්‍රයුක්ත වූ භාවනාවක් වෙයි. භාවනාමය වශයෙන් කුසල් සිත් දහතුනේම යෙදෙනවාක් කීවේ ඒ නිසාය.

තත්‍ථ දානමයාදීසු "දානං ආරබ්භ දානමධිකිච්ච යා උප්පජ්ජති චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං – අයං වුච්චති දානමයො පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරොති. සීලං ආරබ්භ…පෙ… භාවනං ආරබ්භ භාවනමධිකිච්ච යා උප්පජ්ජති චෙතනා සඤ්චෙතනා චෙතයිතත්තං – අයං වුච්චති භාවනාමයො පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො"ති (විභ· 769) අයං සඞ්ඛෙපදෙසනා.

එය දානමය ආදියෙහි "දානය අරබයා අධික දාන ක්‍රියාවක් උපදින චේතනාව ..... සංචේතනාව චිත්තබව යන ලක්‍ෂණ ඇති මෙය භාවනාමය පුඤ්ඤාභිසංඛාරයයි කියනු ලැබේ" මෙය සංක්‍ෂෙප දේශනාවය.

චීවරාදීසු පන චතූසු පච්චයෙසු රූපාදීසු වා ඡසු ආරම්මණෙසු අන්නාදීසු වා දසසු දානවත්‍ථූසු තං තං දෙන්තස්ස තෙසං උප්පාදනතො පට්ඨාය පුබ්බභාගෙ පරිච්චාගකාලෙ පච්ඡා සොමනස්සචිත්තෙන අනුස්සරණෙ චාති තීසු කාලෙසු පවත්තා චෙතනා දානමයා නාම. සීලං පරිපූරණත්‍ථාය පන 'පබ්බජිස්සාමී'ති විහාරං ගච්ඡන්තස්ස පබ්බජන්තස්ස මනොරථං මත්‍ථකං පාපෙත්‍වා 'පබ්බජිතො වතම්හි, සාධු සුට්ඨූ'ති ආවජ්ජන්තස්ස පාතිමොක්ඛං සංවරන්තස්ස චීවරාදයො පච්චයෙ පච්චවෙක්ඛන්තස්ස ආපාථගතෙසු රූපාදීසු චක්ඛුද්වාරාදීනි සංවරන්තස්ස ආජීවං සොධෙන්තස්ස ච පවත්තා චෙතනා සීලමයා නාම. පටිසම්භිදායං වුත්තෙන විපස්සනාමග්ගෙන චක්ඛුං අනිච්චතො දුක්ඛතො අනත්තතො භාවෙන්තස්ස රූපෙ…පෙ… ධම්මෙ, චක්ඛුවිඤ්ඤාණං…පෙ… මනොවිඤ්ඤාණං, චක්ඛුසම්ඵස්සං…පෙ… මනොසම්ඵස්සං, චක්ඛුසම්ඵස්සජං වෙදනං…පෙ… මනොසම්ඵස්සජං වෙදනං, රූපසඤ්ඤං …පෙ… ධම්මසඤ්ඤං ජරාමරණං අනිච්චතො දුක්ඛතො අනත්තතො භාවෙන්තස්ස පවත්තා චෙතනා භාවනාමයා නාමාති අයං විත්‍ථාරකථා.

චීවරාදී සතර පසයෙහිද රූපාදි අරමුණු සයෙහිද ආහාරාදි දස දාන වස්තුවලින්ද යම් යම් දෙයක් දෙන්නාට ඒ අවස්ථාවේ ඉපදීමේ සිට පරිත්‍යාග කාලයේ පෙර භාගයෙහිද පසුව සොම්නස් සිතින් සිහිකරන කාලයෙහිද යන තුන් කාලයෙහි පවත්නා චේතනා දානමය නම් වේ. සීලය සම්පූර්ණ කිරීමට පැවිදි වන්නෙමුයි විහාරයට යන්නාට පැවිදිවන අදහස මුදුන්පමුණුවා පැවිදි වූයේ එය ඉතා යහපතියි ආවජර්නා කරන්නාට පාමොක් සංවරණය වන්නාට චීවරාදි ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂා කරන්නාට චක්‍ෂුද්වාර ආදියෙහි රූපාදිය ගැටෙනවිට සංවර වන්නාට ආජීවය පිරිසිදු කරන්නාට පවත්වන චේතනා සීලමය නම් වේ. පටිසම්භිදාවෙහි කියන ලද ආකාරයෙන් විපස්සනා මාගර්යෙන් ඇස අනිත්‍ය දුක්ඛ අනාත්ම වශයෙන් වඩන්නාට රූපයේ..........ධමර්යේ, චක්ඛු විඤ්ඤාණ.....මනෝ විඤ්ඤාණ, චක්ඛු සම්ඵස්ස...... මනෝ සම්ඵස්ස, චක්ඛු සම්ඵස්සජ වේදනා........මනෝ සම්ඵස්සජ වේදනා, රූප සඤ්ඤං.......ධම්ම සුඤ්ඤං, ජරා මරණ අනිත්‍ය දුක්ඛ අනාත්ම වශයෙන් වඩන්නාට පවත්නා චේතනාව භාවනාවමය නම් වේ. මේ විස්තර කථාවයි.

අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරනිද්දෙසෙ අකුසලා චෙතනාති ද්වාදසඅකුසලචිත්තසම්පයුත්තා චෙතනා. කාමාවචරාති කිඤ්චාපි තත්‍ථ ඨපෙත්‍වා ද්වෙ දොමනස්සසහගතචෙතනා සෙසා රූපාරූපභවෙපි උප්පජ්ජන්ති, තත්‍ථ පන පටිසන්ධිං න ආකඩ්ඪන්ති, කාමාවචරෙයෙව පටිසන්ධිවසෙන විපාකං අවචාරෙන්තීති කාමාවචරාත්වෙව වුත්තා.

අපුඤ්ඤාභි සංඛාර විස්තරයෙහි අකුසලා චේතනා යනු දොළොස් අකුසල සිත් සම්ප්‍රයුක්ත වූ චේතනාවය. කාමාවචරා යනු එහි කිසියම් දෙයක් හැර දොම්නස් චේතනා දෙක සෙසු රූප අරූප භවවල ද උපදී. එහි ප්‍රතිසන්ධිය නොදේ. කාමාවචරයෙහිම ප්‍රතිසන්ධි වශයෙන් විපාකය හැසිරේය යනුවෙන් කාමාවචරයයි කියනු ලැබේ.

ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරනිද්දෙසෙ කුසලා චෙතනා අරූපාවචරාති චතස්සො අරූපාවචරකුසලචෙතනා. එතා හි චතස්සො අනිඤ්ජනට්ඨෙන අනිඤ්ජනස්ස ච අභිසඞ්ඛරණට්ඨෙන ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරොති වුච්චන්ති. රූපාවචරචතුත්‍ථජ්ඣානතො හි තිස්සො කුසලවිපාකකිරියාචෙතනා ද්වාදස අරූපාවචරචෙතනාති පඤ්චදස ධම්මා අනිච්චලට්ඨෙන අඵන්දනට්ඨෙන ආනෙඤ්ජා නාම. තත්‍ථ රූපාවචරා කුසලා චෙතනා අනිඤ්ජා සමානාපි අත්තනා සරික්ඛකම්පි අසරික්ඛකම්පි සඉඤ්ජනම්පි අනිඤ්ජනම්පි රූපාරූපං ජනෙතීති ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරො නාම න හොති. විපාකකිරියචෙතනා පන අවිපාකත්තා විපාකං න අභිසඞ්ඛරොන්ති, තථා අරූපාවචරා විපාකකිරියචෙතනාපීති

එකාදසාපි එතා චෙතනා ආනෙඤ්ජාව න අභිසඞ්ඛාරා. චතුබ්බිධා පන අරූපාවචරකුසලචෙතනා යථා හත්‍ථිඅස්සාදීනං සදිසාව ඡායා හොන්ති, එවං අත්තනා සදිසං නිච්චලං අරූපමෙව ජනෙතීති ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරොති වුච්චතීති.

ආනෙඤ්ජාභි සංඛාර නිදෙර්ශයෙහි කුසල චේතනා අරූපා යයි අරූපාවචර කුසල චේතනා සතරය. මේ සතර සිදුනොවන අර්ථයෙන් නොසිදුවීම සංස්කරණය යන අර්ථයෙන් ආනෙඤ්ජාභිසංඛාරයයි කියනු ලැබේ. රූපාවචර චතුර්ථ ධ්‍යානයෙන් කුසල විපාක කිරිය තුන ද අරූපාවචර දොළොසද යන චේතනා පහළොව නිශ්චල අර්ථයෙන් සහ ස්පන්දනය නොවන අර්ථයෙන් ආනෙඤ්ජ නම් වේ. එහි රූපාවචර කුසල චේතනා නොසිදුවීමට සමානව තමා විසින් සමාන වූද අසමාන වූද සිදුවනද නොසිදුවනද රූප සහ අරූප උපදවනු ලැබේ යන්න ආනෙඤ්ජාභි සංඛාර නම් නොවේ. විපාක කිරිය චේතනා වනාහි අවිපාක බැවින් විපාක සංස්කරණය නොකරයි. එසේම අරූපාවචර විපාක කිරිය චේතනා වන එකොළහක් වූ ද මේ චේතනා ආනෙඤ්ජද වේ, සංස්කරණය නොවේ. සතරාකාර වූ අරූපාවචර කුසල චේතනා යම්සේ ඇත් අස් ආදීන් මෙන් ඡායාව වේද තමා සමාන නිශ්චල අරූපම උපදවයි යනු ආනෙඤ්ජාභි සංඛාරයයි කියනු ලැබේ.

එවං පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරවසෙන තෙරස, අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරවසෙන ද්වාදස, ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරවසෙන චතස්සොති සබ්බාපෙතා පරිපිණ්ඩිතා එකූනතිංස චෙතනා හොන්ති. ඉති භගවා අපරිමාණෙසු චක්කවාළෙසු අපරිමාණානං සත්තානං උප්පජ්ජනකකුසලාකුසලචෙතනා මහාතුලාය ධාරයමානො විය, නාළියං පක්ඛිපිත්‍වා මිනමානො විය ච සබ්බඤ්ඤුතඤාණෙන පරිච්ඡින්දිත්‍වා එකූනතිංසමෙව දස්සෙසි.

මෙසේ පුඤ්ඤාභිසංඛාර වශයෙන් දහතුනද අපුඤ්ඤාභිසංඛාර වශයෙන් දොළහද ආනෙඤ්ජාභිසංඛාර වශයෙන් සතරද යන සියල්ල පිඬු කිරීමෙන් එකුන්තිස් චේතනා වෙයි. මෙසේ භාග්‍යවත්හු අප්‍රමාණ සක්වල අප්‍රමාණ සත්ත්වයන් උපදවන කුසල අකුසල චේතනා මහා තරාදියකින් කිරන ලද මෙන් නැළියකට දමා මනිනවා මෙන් සවර්ඥ ඤාණයෙන් පිරිසිඳ තිස් එකක්ම දැක්වූහ.

ඉදානි අපරිමාණෙසු චක්කවාළෙසු අපරිමාණා සත්තා කුසලාකුසලකම්මං ආයූහමානා යෙහි ද්වාරෙහි ආයූහන්ති, තානි තීණි කම්මද්වාරානි දස්සෙන්තො තත්‍ථ කතමො කායසඞ්ඛාරො? කායසඤ්චෙතනාතිආදිමාහ. තත්‍ථ කායසඤ්චෙතනාති කායවිඤ්ඤත්තිං සමුට්ඨාපෙත්‍වා කායද්වාරතො පවත්තා අට්ඨ කාමාවචරකුසලචෙතනා ද්වාදස අකුසලචෙතනාති සමවීසති චෙතනා; කායද්වාරෙ ආදානග්ගහණචොපනං පාපයමානා උප්පන්නා වීසති කුසලාකුසලචෙතනාතිපි වත්තුං වට්ටති.

දැන් අප්‍රමාණ සක්වල අප්‍රමාණ සත්ත්වයන් කුසලාකුසල කමර් රැස් කරන්නෝ දොරවල්වලින්ම රැස්කරති. ඒ කමර් ද්වාර තුන දක්වන්නේ තත්‍ථ කතමා කාය සංඛාරො! කාය සංචේතනා යයි කීහ. එහි කාය සංචේතනා යනු කාය විඥප්තිය උපදවා කාය ද්වාරයෙන් පවත්වන කාමාවචර කුසල චේතනා අට අකුසල චේතනා දොළහ යන චේතනා විස්ස වේ. කාය ද්වාරයෙහි ගෙන අල්ලා සොලවා පමුණුවමින් උපදින කුසලාකුසල චේතනා විස්ස යයි කීමද වටී.

වචීසඤ්චෙතනාති වචීවිඤ්ඤත්තිං සමුට්ඨාපෙත්‍වා වචීද්වාරතො පවත්තා තායෙව වීසති චෙතනා; වචීද්වාරෙ හනුසඤ්චොපනං වාක්‍යභෙදං පාපයමානා උප්පන්නා වීසති චෙතනාතිපි වත්තුං වට්ටති. අභිඤ්ඤාචෙතනා පනෙත්‍ථ පරතො විඤ්ඤාණස්ස පච්චයො න හොතීති න ගහිතා. යථා ච අභිඤ්ඤාචෙතනා, එවං උද්ධච්චචෙතනාපි න හොති. තස්මා සාපි විඤ්ඤාණස්ස පච්චයභාවෙ අපනෙතබ්බා. අවිජ්ජාපච්චයා පන සබ්බාපෙතා හොන්ති.

වචී සංචේතනා යනු වචී විඥප්තිය උපදවා වචී ද්වාරයෙහි පවතින ඒ වචී ද්වාරයෙහි හනු සොලවමින් වචන බවට පමුණුවමින් උපදින චේතනා විස්ස යයි කීමද වටී. අභිඤ්ඤා චේතනා වනාහි මෙහි අනුන්ගෙන් විඤ්ඤාණයට ප්‍රත්‍ය නොවේ යයි නොගන්නා ලදි. අභිඤ්ඤා චේතනාව මෙන් උද්ධච්ච චේතනාවද නොවේ. ඒ නිසා එයද විඤ්ඤාණයේ ප්‍රත්‍යභාවයෙන් ඉවත්කළ යුතුය. අවිජ්ජා පච්චයාහි මේ සියල්ලද වේ.

මනොසඤ්චෙතනාති උභොපි විඤ්ඤත්තියො අසමුට්ඨාපෙත්‍වා මනොද්වාරෙ උප්පන්නා සබ්බාපි එකූනතිංස චෙතනා. ඉති භගවා අපරිමාණෙසු චක්කවාළෙසු අපරිමාණා සත්තා කුසලාකුසලකම්මං ආයූහමානා ඉමෙහි තීහි ද්වාරෙහි ආයූහන්තීති ආයූහනකම්මද්වාරං දස්සෙසි.

මනෝ සංචේතනා යනු විඤ්ඤත්ති දෙකම නොඋපදවා මනෝද්වාරයෙහි උපන් සියළු එකුන් තිස් චේතනාය. මෙසේ භගවත්හු අප්‍රමාණ සක්වල අප්‍රමාණ සත්ත්වයන් කුසලාකුසල කමර් රැස්කරන්නේ මේ දොරවල් තුනෙන් රැස්කරන්නේ යයි රැස්කරන දොරද දැක්වූහ.

ඉමෙසං පන ද්වින්නම්පි තිකානං අඤ්ඤමඤ්ඤං සම්පයොගො වෙදිතබ්බො. කථං? පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො හි කායදුච්චරිතා විරමන්තස්ස සියා කායසඞ්ඛාරො, වචීදුච්චරිතා විරමන්තස්ස සියා වචීසඞ්ඛාරො. එවං අට්ඨ කුසලචෙතනා කාමාවචරා පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො ච හොති කායසඞ්ඛාරො ච වචීසඞ්ඛාරො ච. මනොද්වාරෙ උප්පන්නා පන තෙරස චෙතනා පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො ච හොති චිත්තසඞ්ඛාරො ච. අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරොපි කායදුච්චරිතවසෙන පවත්තියං සියා කායසඞ්ඛාරො, වචීදුච්චරිතවසෙන පවත්තියං සියා වචීසඞ්ඛාරො, ද්වෙ ද්වාරානි මුඤ්චිත්වා මනොද්වාරෙ පවත්තියං සියා චිත්තසඞ්ඛාරොති. එවං අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො කායසඞ්ඛාරොපි හොති වචීසඞ්ඛාරොපි චිත්තසඞ්ඛාරොපි.

මේ ත්‍රික දෙකේ ද අන්‍යොන්‍යාව සමග යෙදීමද දතයුතුය. කෙසේද? කාය දුශ්චරිතයෙන් වෙන්වන්නාව කාය සංඛාරය ඇතිවන්නේය. වචී දුශ්චරිතයෙන් වෙන්වන්නාව වචී සංඛාරය ඇතිවන්නේය. මෙසේ කාමාවචර අට කුසල් චේතනා පුඤ්ඤාභි සංඛාර ද කාය සංඛාර ද වචී සංඛාර ද වේ. මනෝද්වාරයෙහි උපන් චේතනා දහතුන පුඤ්ඤාභිසංඛාරද චිත්ත සංඛාරද වේ. අපුඤ්ඤාභිසංඛාරයද කාය දුශ්චරිත වශයෙන් කාය සංඛාරය වන්නේය. වචී දුශ්චරිත වශයෙන් වචී සංඛාරය වන්නේය. දොරවල් දෙක මුදා මනෝද්වාරයෙහි චිත්ත සංඛාරය වන්නේය යයි මෙසේ අපුඤ්ඤාභි සංඛාර කාය වචී චිත්ත සංඛාර වන්නේය.

කායසඞ්ඛාරො පන සියා පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො, සියා අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො, න ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරො. තථා වචීසඞ්ඛාරො. චිත්තසඞ්ඛාරො පන සියා පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො , සියා අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො, සියා ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරොති. ඉමෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා නාම.

කාය සංඛාරය පුඤ්ඤාභිසංඛාර අපුඤ්ඤාභිසංඛාර වේ. අනෙඤ්ජාභි සංඛාර නොවේ. වචී සංඛාරයද එසේය. චිත්ත සංඛාරය වනාහි පුඤ්ඤ අපුඤ්ඤ ආනෙඤ්ජ සංඛාර තුනම වන්නේය. මෙය අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාර නම් වේ.

කථං පනෙතං ජානිතබ්බං – ඉමෙ සඞ්ඛාරා අවිජ්ජාපච්චයා හොන්තීති? අවිජ්ජාභාවෙ භාවතො. යස්ස හි දුක්ඛාදීසු අවිජ්ජාසඞ්ඛාතං අඤ්ඤාණං අප්පහීනං හොති, සො දුක්ඛෙ තාව පුබ්බන්තාදීසු ච අඤ්ඤාණෙන සංසාරදුක්ඛං සුඛසඤ්ඤාය ගහෙත්වා තස්ස හෙතුභූතෙ තිවිධෙපි සඞ්ඛාරෙ ආරභති , සමුදයෙ අඤ්ඤාණෙන දුක්ඛහෙතුභූතෙපි තණ්හාපරික්ඛාරෙ සඞ්ඛාරෙ සුඛහෙතුතො මඤ්ඤමානො ආරභති, නිරොධෙ පන මග්ගෙ ච අඤ්ඤාණෙන දුක්ඛස්ස අනිරොධභූතෙපි ගතිවිසෙසෙ දුක්ඛනිරොධසඤ්ඤී හුත්වා නිරොධස්ස ච අමග්ගභූතෙසුපි යඤ්ඤාමරතපාදීසු නිරොධමග්ගසඤ්ඤී හුත්වා දුක්ඛනිරොධං පත්ථයමානො යඤ්ඤාමරතපාදිමුඛෙන තිවිධෙපි සඞ්ඛාරෙ ආරභති.

මේ සංස්කාර අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන් වේ යයි කෙසේ දැනගත හැකිද? අවිද්‍යාවෙහි සිට වඩන්නා වූ යමෙකුට දුක්ඛාදියෙහි අවිද්‍යා සංඛ්‍යාත අඤ්ඤාණය ප්‍රහීණ නොවේ. පුබ්බන්තාදි දුකෙහි අඤ්ඤාණයෙන් සසර දුක් සැප සංඥාවෙන් ගෙන ඊට හේතුව ත්‍රිවිධ සංස්කාරයන් සිදුකරයි. සමුදයෙහි නොදැනීමෙන් දුකට හේතුවූ තෘෂ්ණා පිරිවර වූ සංස්කාර සැපයට හේතුවන්නේ යයි හඟිමින් සිදුකරයි. නිරෝධයෙහි ද මාගර්යෙහිද නොදැනීමෙන් අනිරෝධය හේතුවූ දුකේ ගති විශේෂයෙහි දුක්ඛ නිරෝධ යයි සංඥා ඇතිව අමාගර්ය වූ යඤ්ඤාමරතපා ආදියෙහි නිරෝධ මාගර් සඤ්ඤා ඇතිව දුක්ඛ නිරෝධය ප්‍රාථර්නා කරමින් යඤ්ඤාමරතපා ආදී මුඛයෙන් ත්‍රිවිධ සංවර සිදුකරයි.

අපිච සො තාය චතූසු සච්චෙසු අප්පහීනාවිජ්ජතාය විසෙසතො ජාතිජරාරොගමරණාදිඅනෙකාදීනවවොකිණ්ණං පුඤ්ඤඵලසඞ්ඛාතං දුක්ඛං දුක්ඛතො අජානන්තො තස්ස අධිගමාය කායවචීචිත්තසඞ්ඛාරභෙදං පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරං ආරභති දෙවච්ඡරකාමකො විය මරුපපාතං; සුඛසම්මතස්සාපි ච තස්ස පුඤ්ඤඵලස්ස අන්තෙ මහාපරිළාහජනකං විපරිණාමදුක්ඛතං අප්පස්සාදතඤ්ච අපස්සන්තොපි තප්පච්චයං වුත්තප්පකාරමෙව පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරං ආරභති සලභො විය දීපසිඛාභිනිපාතං, මධුබින්දුගිද්ධො විය ච මධුලිත්තසත්ථධාරාලෙහනං.

තවද හේ ඒ චතුස්සත්‍යයෙහි අප්‍රහීණ වූ අවිජ්ජා විසේසයෝ ජාති ජරා රෝග මරණාදි අනේක ආදීනව ආකීණර් වූ පුඤ්ඤඵල සංඛ්‍යාත දුක දුකයයි නොදන්නේ එහි අවිශේෂ (අවබෝධය) සඳහා කාය වචී, චිත්ත සංඛාර භේද වූ පුඤ්ඤාභිසංඛාර සිදුකරති. දෙවඟනන් කැමැත්තෙන් වැලිකතරට වැටෙන්නේ මෙන් සැපය සම්මත වුවත් ඒ පිනේ කෙළවර මහා පීඩාදායක විපරිණාම දුක්ඛාදි ආශ්වාදරහිතවද නොදක්නේද ඒ සඳහා කියන ලද ආකාරයෙන්ම පුඤ්ඤාභිසංඛාර සිදුකරයි. පහන් දැල්ලට වැටෙන පළගැටියකු මෙන් මීබිඳුයෙහි ගිජුව මී තැවරූ සැත් මුවහත ලොවින්නාක් මෙන්

කාමුපසෙවනාදීසු ච සවිපාකෙසු ආදීනවං අපස්සන්තො සුඛසඤ්ඤාය චෙව කිලෙසාභිභූතතාය ච ද්වාරත්තයප්පවත්තම්පි අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරං ආරභති බාලො විය ගූථකීළනං, මරිතුකාමො විය ච විසඛාදනං.

ආරුප්පවිපාකෙසු චාපි සඞ්ඛාරවිපරිණාමදුක්ඛතං අනවබුජ්ඣමානො සස්සතාදිවිපල්ලාසෙන චිත්තසඞ්ඛාරභූතං ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරං ආරභති දිසාමූළ්හො විය පිසාචනගරාභිමුඛමග්ගගමනං.

කාමසේවනාදියෙහි ද විපාක සහිත ආදීනව නොදක්නේ සුව සංඥාවෙන් මෙන්ම කාම කෙලෙස්වලින් යුක්ත බැවින්ද ද්වාරත්‍රයෙහි පවත්නා වූද අපුඤ්ඤාභි සංඛාර සිදුකරයි. අසූචි කෙලියෙහි යෙදුණු ළදරුවකු මෙන් මැරෙනු කැමති විස කන්නකු මෙන් අරූප විපාකවලද සංඛාර විපරිණාමය දුක්ඛවද අවබෝධ නැත්තේ සාස්වතාදි විපයර්‍යාසයෙන් චිත්ත සංඛාර ආනෙඤ්ජාභිසංඛාර සිදුකරයි. (පටන් ගනියි) මංමුළා වූවෙක් ප්‍රේත නගරයට යන ගමනක් මෙන්

එවං යස්මා අවිජ්ජාභාවතොව සඞ්ඛාරභාවො, න අභාවතො; තස්මා ජානිතබ්බමෙතං – ඉමෙ සඞ්ඛාරා අවිජ්ජාපච්චයා හොන්තීති. වුත්තම්පි චෙතං – "අවිද්වා, භික්ඛවෙ, අවිජ්ජාගතො පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරම්පි අභිසඞ්ඛරොති, අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරම්පි අභිසඞ්ඛරොති, ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරම්පි අභිසඞ්ඛරොති. යතො ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො අවිජ්ජා පහීනා, විජ්ජා උප්පන්නා, සො අවිජ්ජාවිරාගා විජ්ජුප්පාදා නෙව පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරං අභිසඞ්ඛරොතී"ති.

මෙසේ අවිජ්ජා භවයෙන් සංඛාර භවය වේ. මේ සංඛාර අවිජ්ජා ප්‍රත්‍යයේ වේයයි. එනිසා දතයුතුය. කියන ලදි. "අවිද්වා භික්ඛවෙ අවිජ්ජාගතො පුඤ්ඤාභි සංඛාරම්පි කරොති"......... මහණෙනි, නොදැන අවිජ්ජාව පැමිණියේ පුඤ්ඤාභිසංඛාර ද කරයි.

එත්ථාහ – ගණ්හාම තාව එතං 'අවිජ්ජා සඞ්ඛාරානං පච්චයො'ති. ඉදං පන වත්තබ්බං – 'කතමෙසං සඞ්ඛාරානං කථං පච්චයො හොතී'ති? තත්‍රිදං වුච්චති –

[missing trans]

පච්චයො හොති පුඤ්ඤානං, දුවිධානෙකධා පන;

පරෙසං පච්ඡිමානං සා, එකධා පච්චයො මතා.

පස වේය පින්වල - යෙදේ දෙපරිදි නේ විදි

එය පැසුළු අන්හට - එක්විදි පසයි වන්නේ

තත්ථ 'පුඤ්ඤානං දුවිධා'ති ආරම්මණපච්චයෙන ච උපනිස්සයපච්චයෙන චාති ද්වෙධා පච්චයො හොති. සා හි අවිජ්ජං ඛයතො වයතො සම්මසනකාලෙ කාමාවචරානං පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරානං ආරම්මණපච්චයෙන පච්චයො හොති, අභිඤ්ඤාචිත්තෙන සමොහචිත්තජානනකාලෙ රූපාවචරානං, අවිජ්ජාසමතික්කමනත්ථාය පන දානාදීනි චෙව කාමාවචරපුඤ්ඤකිරියවත්ථූනි පූරෙන්තස්ස රූපාවචරජ්ඣානානි ච උප්පාදෙන්තස්ස ද්වින්නම්පි තෙසං උපනිස්සයපච්චයෙන පච්චයො හොති; තථා අවිජ්ජාසම්මූළ්හත්තා කාමභවරූපභවසම්පත්තියො පත්ථෙත්වා තානෙව පුඤ්ඤානි කරොන්තස්ස.

එහි පින් දෙවිදි යයි යනු ආරම්මණ උපනිසය ප්‍රත්‍ය වශයෙනි. එය අවිජ්ජාව ක්‍ෂය ව්‍යය වශයෙන් විමසනවිට කාමාවචර පුඤ්ඤාභිසංඛාර ආරම්මණ ප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රත්‍ය වේ. අභිඤ්ඤා සිතින් මුළා සිත් දැනගන්නාවිට රූපාවචර පුඤ්ඤාභිසංඛාර ආරම්මණ ප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රත්‍ය වේ. අවිජ්ජාව ඉක්මවීමට දානාදි කාමාවචර පින්කිරිය වත් පුරන්නාට සහ රූපාවචර ධ්‍යාන උපදවන්නාට යන දෙදෙනාටම උපනිශ්‍රය ප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රත්‍ය වේ. එසේම අවිජ්ජාවෙන් මුළා වී කාම භව රූපභව සම්පත් ප්‍රාර්ථනා කොට එම පින්කම් කරන්නාට ද එසේය.

'අනෙකධා පන පරෙස'න්ති අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරානං අනෙකධා පච්චයො හොති. කථං? එසා හි අවිජ්ජං ආරබ්භ රාගාදීනං උප්පජ්ජනකාලෙ ආරම්මණපච්චයෙන, ගරුං කත්වා අස්සාදනකාලෙ ආරම්මණාධිපතිආරම්මණූපනිස්සයෙහි, අවිජ්ජාසම්මූළ්හස්ස අනාදීනවදස්සාවිනො පාණාතිපාතාදීනි කරොන්තස්ස උපනිස්සයපච්චයෙන, දුතියජවනාදීනං අනන්තරසමනන්තරානන්තරූපනිස්සයාසෙවනනත්ථිවිගතපච්චයෙහි, යං කිඤ්චි අකුසලං කරොන්තස්ස හෙතුසහජාතඅඤ්ඤමඤ්ඤනිස්සයසම්පයුත්තඅත්ථිඅවිගතපච්චයෙහීති අනෙකධා පච්චයො හොති.

අන්‍ය වූ අනේකවිධ අපුඤ්ඤාභි සංඛාරවලට නොයෙක් ආකාර ප්‍රත්‍ය වේ. කෙසේද? අපුඤ්ඤාභිසංඛාරද කරයි. අනෙඤ්ජාභි සංඛාරද කරයි. මහණෙනි, යම්හෙයකින් භික්‍ෂුවගේ අවිජ්ජා ප්‍රහීණ වී විද්‍යාව උපන්නේද හේ අවිජ්ජා

විරාගයෙන් විජ්ජාව උපදවා ගැනීමෙන් පුඤ්ඤාභි සංඛාර රැස් නොකෙරේමය. මෙහි කීහ. අවිජ්ජා සංඛාරයන්ගේ මේ ප්‍රත්‍යයයි ගන්නේ නම් මෙය කිවයුතුය. මේ සංඛාරයන්ගේ සත්‍ය වන්නේ කෙසේද? මේ අවිජ්ජාව අරබයා රාගාදිය උපදනවිට ආරම්මණ ප්‍රත්‍ය වශයෙන්ද ගරුකොට ආශ්වාදය කරනවිට ආරම්මණාධිපති ආරම්මණ උපනිශ්‍රය ප්‍රත්‍යයෙහි ද අවිජ්ජාවෙන් මුළාවී ආදීනව තුන දකිමින් ප්‍රාණඝාතාදී කරන්නාට උපනිශ්‍රය ප්‍රත්‍යයෙහිද දෙවන ජවනාදියට අනන්තර සමන්තර අනන්තර උපනිශ්‍රය ආසේවන නැතිව විගත ප්‍රත්‍යවලින්ද යම්කිසි අකුසලයක් කරන්නාට හේතු සහජාත අඤ්ඤමඤ්ඤ නිස්සය සම්ප්‍රයුක්ත අත්‍ථි අවිගත ප්‍රත්‍යවලින්දැයි අනේකාකාර ප්‍රත්‍ය වෙයි.

'පවත්තමානං සා එකධා පච්චයො මතා'ති ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරානං උපනිස්සයපච්චයෙනෙව එකධා පච්චයො මතා. සො පනස්සා උපනිස්සයභාවො පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බොති.

පැසුළුවූවන්ට එය එකාකාරයකින් ප්‍රත්‍ය වේයයි කියන්නේ ආනෙඤ්ජාභි සංස්කාරවලට උපනිශ්‍රය ප්‍රත්‍යයෙන්ම නිසා එකාකාර ප්‍රත්‍ය වේ' යයි දතයුතුය. ඒ උපනිශ්‍රයභාවය පුඤ්ඤාභිසංඛාරයෙහි කීනයින් දතයුතුය.

එත්‍ථාහ – 'කිං පනායමෙකාව අවිජ්ජා සඞ්ඛාරානං පච්චයො උදාහු අඤ්ඤෙපි පච්චයා හොන්තී'ති? කිඤ්චෙත්‍ථ යදි තාව එකාව එකකාරණවාදො ආපජ්ජති. අථ 'අඤ්ඤෙපි සන්ති අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා'ති එකකාරණනිද්දෙසො නුපපජ්ජතීති? න නුපපජ්ජති. කස්මා? යස්මා –

මෙහි කීහ. කිම එකම අවිජ්ජාව සංඛාරවලට ප්‍රත්‍යවේද? නැතහොත් අන්‍ය වූ ප්‍රත්‍ය තිබේද? එකම ප්‍රත්‍යය වුවහොත් ඒකහේතුවාදයට පැමිණේ. සංඛාරවලට තවත් ප්‍රත්‍ය තිබේ යි කිවහොත් අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා යයි කී ඒක හේතු නිදෙර්ශය නොවේද? නොවේ. කුමක් හෙයින්ද? යම් හෙයකින්-

එකං න එකතො ඉධ, නානෙකමනෙකතොපි නො එකං;

ඵලමත්‍ථි අත්‍ථි පන එක-හෙතුඵලදීපනෙ අත්‍ථො.

එකකින් එකක් මෙන් - නේකින් නේකද නොවේ

නැත එක් පලයක් ද - ඇත හේ පල අරුත එක

එකතො හි කාරණතො න ඉධ කිඤ්චි එකං ඵලමත්‍ථි, න අනෙකං. නාපි අනෙකෙහි කාරණෙහි එකං. අනෙකෙහි පන කාරණෙහි අනෙකමෙව හොති. තථා හි අනෙකෙහි උතුපථවීබීජසලිලසඞ්ඛාතෙහි කාරණෙහි අනෙකමෙව රූපගන්‍ධරසාදිඅඞ්කුරසඞ්ඛාතං ඵලමුප්පජ්ජමානං දිස්සති. යං පනෙතං "අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණ"න්ති එකෙකහෙතුඵලදීපනං කතං, තත්‍ථ අත්‍ථො අත්‍ථි, පයොජනං විජ්ජති.

මෙහි එක් හේතුවකින් කිසියම් එක් ඵලයක් නැත. අනේක ඵලද නැත. අනේක හේතුවලින් එක් ඵලයක් නැත. අනේක හේතුවලින් අනේක ඵල ඇතිවේ. එසේම අනේක සෘතු පස බීජ ජලය සංඛ්‍යාත හේතුවලින් අනේකවූ රූප ගන්ධ රසාදි වූ අංකුර සංඛ්‍යාත ඵල උපදවනු පෙනේ. යම් හෙයකින් මෙය අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරා සංඛාර පච්චයා විඤ්ඤාණං යයි එක එක හේතුඵල දැක්වීමක් කෙළේ නම් එහි අර්ථයක් නැත. ප්‍රයෝජනයක් ඇත.

භගවා හි කත්‍ථචි පධානත්තා, කත්‍ථචි පාකටත්තා, කත්‍ථචි අසාධාරණත්තා, දෙසනාවිලාසස්ස ච වෙනෙය්‍යානඤ්ච අනුරූපතො එකමෙවහෙතුං වා ඵලං වා දීපෙති; "ඵස්සපච්චයා වෙදනා"ති (දී· නි· 2.97) හි එකමෙව හෙතුං ඵලඤ්චාහ. ඵස්සො හි වෙදනාය පධානහෙතු යථාඵස්සං වෙදනාවවත්‍ථානතො. වෙදනා ච ඵස්සස්ස පධානඵලං යථාවෙදනං ඵස්සවවත්‍ථානතො.

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වනාහි කිසිවක ප්‍රධාන බවද කිසිවක ප්‍රකට බවද කිසිවක අසාධාරණ බවද දේසනා විලාසයද විනේය ජනයන්ට අනුරූප වශයෙන් වූ එකම හේතුව හෝ ඵලයක් හෝ පෙන්වති. ඵස්ස පච්චයා වේදනා යන මෙහි එක් හේතුවක් හා ඵලයක් කීහ. වේදනාවෙහි ප්‍රධාන හේතුව ස්පර්ශයයි. වේදනා නියමය නිසා වේදනාව ස්පර්ශයේ ප්‍රධාන ඵලයයි. යම්සේ වේදනාව ඵස්ස නියමයෙන් වන නිසා

"සෙම්හසමුට්ඨානා ආබාධා"ති (මහානි· 5) පාකටත්තා එකං හෙතුමාහ. පාකටො හෙත්‍ථ සෙම්හො, න කම්මාදයො. "යෙ කෙචි, භික්ඛවෙ, අකුසලා ධම්මා, සබ්බෙතෙ අයොනිසොමනසිකාරමූලකා"ති අසාධාරණත්තා එකං හෙතුමාහ; අසාධාරණො හි අයොනිසොමනසිකාරො අකුසලානං, සාධාරණානි වත්‍ථාරම්මණාදීනීති.

සෙම්හ සමුට්ඨානා ආබාධාති ප්‍රකට බැවින් එක් හේතුවක් කීහ. මෙහි සෙම ප්‍රකටය. කමර්‍රාදිය ප්‍රකට නොවේ. මහණෙනි, යම්කිසි අකුසල ධමර්‍යක් වේනම් ඒ සියල්ල අයෝනිසෝමනසිකාරමූල වේ යයි අසාධාරණ බැවින් එක් හේතුවක් දැක්වූහ. අයෝනිසෝ මනසිකාරය අසාධාරණ වන අතර දෝස වස්තු ආරම්මණ ආදිය අකුසල්වලට සාධාරණය.

තස්මා අයම්ධ අවිජ්ජා විජ්ජමානෙසුපි අඤ්ඤෙසු වත්‍ථාරම්මණසහජාතධම්මාදීසු සඞ්ඛාරකාරණෙසු "අස්සාදානුපස්සිනො තණ්හා පවඩ්ඪතී"ති (සං· නි· 2.52) ච "අවිජ්ජාසමුදයා ආසවසමුදයො"ති (ම· නි· 1.104) ච වචනතො අඤ්ඤෙසම්පි තණ්හාදීනං සඞ්ඛාරහෙතූනං හෙතුති පධානත්තා, "අවිද්වා, භික්ඛවෙ, අවිජ්ජාගතො පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරම්පි අභිසඞ්ඛරොතී"ති පාකටත්තා අසාධාරණත්තා ච සඞ්ඛාරානං හෙතුභාවෙන දීපිතාති වෙදිතබ්බා. එතෙනෙව ච එකෙකහෙතුඵලදීපනපරිහාරවචනෙන සබ්බත්‍ථ එකෙකහෙතුඵලදීපනෙ පයොජනං වෙදිතබ්බන්ති.

එහෙයින් මෙහි මේ අවිජ්ජාව ඇතිකල්හි සෙසු වස්තු ආරම්මණ සහජාත ධමර්‍රාදියෙහි සංඛාර හේතුඵල ආශ්වාද වශයෙන් බලන්නේ තෘෂ්ණාව වැඬේ යයිද අවිජ්ජාව ඇතිවීමෙන් ආශ්‍රව ඇති වේ යයි යන වචනයෙන් අඤ්ඤසෙම්පි තණ්හානං සංඛාරා හේතූනං හේතුති පධානත්තා මහණෙනි, නොදැන අවිජ්ජාවට පැමිණ පුඤ්ඤාභි සංඛාර උපදවයි යන්න ප්‍රකට වීද අසාධාරණ බැවින් අසාධාරණ බැවින්ද සංඛාරයන්ගේ හේතුභාව පෙන්වන ලදැයි දතයුතුය. එකහේතුඵල විස්තර කරන මේ වචනයෙන්ම සියළු ස්ථානවල ඒකහේතුඵල ප්‍රයෝජන දැනගත යුතුය.

එත්‍ථාහ – එවං සන්තෙපි එකන්තානිට්ඨඵලාය සාවජ්ජාය අවිජ්ජාය කථං පුඤ්ඤානෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරපච්චයත්තං යුජ්ජති? න හි නිම්බබීජතො උච්ඡු උප්පජ්ජතීති. කථං න යුජ්ජිස්සති? ලොකස්මිඤ්හි –

මෙහි කීහ. මෙසේ ඇතිකල්හි ඒකාන්ත අනිෂ්ට ඵල වූ සාවද්‍ය අවිද්‍යාවෙන් පුච්ච අනෙඤ්ජ අභිසංඛාර ප්‍රත්‍යභාවයෙන් යුක්ත වේද? කොසඹ බීජයකින් උක් නූපදී යයි කෙසේ නොයෙදේද? ලෝකයෙහි

විරුද්ධො චාවිරුද්ධො ච, සදිසාසදිසො තථා;

ධම්මානං පච්චයො සිද්ධො, විපාකා එව තෙ ච න.

විරුදු අවිරුදුව ද - එලෙස සම අසමාහි ද

සිදුවේ දමේ පස - එ විවා නම් නොවේමැය්

ධම්මානඤ්හි ඨානසභාවකිච්චාදිවිරුද්ධො ච අවිරුද්ධො ච පච්චයො ලොකෙ සිද්ධො. පුරිමචිත්තඤ්හි අපරචිත්තස්ස ඨානවිරුද්ධො පච්චයො, පුරිමසිප්පාදිසික්ඛා ච පච්ඡාපවත්තමානානං සිප්පාදිකිරියානං. කම්මං රූපස්ස සභාවවිරුද්ධො පච්චයො, ඛීරාදීනි ච දධිආදීනං. ආලොකො චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්ස කිච්චවිරුද්ධො, ගුළාදයො ච ආසවාදීනං. චක්ඛුරූපාදයො පන චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදීනං ඨානාවිරුද්ධා පච්චයා . පුරිමජවනාදයො පච්ඡිමජවනාදීනං සභාවාවිරුද්ධා කිච්චාවිරුද්ධා ච.

ධමර්‍වල ස්ථාන ස්වභාව කෘත්‍ය ආදිය විරුද්ධවද අවිරුද්ධවද ප්‍රත්‍යවීම ලෝකයෙහි සිදුවේ. පෙර සිත පසු සිතේ ස්ථාන විරුද්ධ ප්‍රත්‍ය වේ. පෙර ශිල්පාදිය හැදෑරීම පසුව පවතින ශිල්ප ක්‍රියාවලට ප්‍රත්‍යය වේ. කමර්‍ය රූපයට ස්වභාව විරුද්ධ ප්‍රත්‍යය වේ. කිරි ආදියේ දී ආදියද එසේය. ආලෝකය චක්ඛු විඤ්ඤාණයට කෘත්‍ය විරුද්ධය. චක්ඛු රූපාදිය චක්ඛු විඤ්ඤාණාදියට ස්ථාන විරුද්ධ ප්‍රත්‍ය වේ. පෙර ජවන පසු ජවනවලට ස්වභාව විරුද්ධද කෘත්‍ය විරුද්ධද වේ.

යථා ච විරුද්ධාවිරුද්ධා පච්චයා සිද්ධා, එවං සදිසාසදිසාපි. සදිසමෙව හි උතුආහාරසඞ්ඛාතං රූපං රූපස්ස පච්චයො හොති, සාලිබීජාදීනි ච සාලිඵලාදීනං. අසදිසම්පි රූපං අරූපස්ස, අරූපඤ්ච රූපස්ස පච්චයො හොති; ගොලොමාවිලොමවිසාණදධිතිලපිට්ඨාදීනි ච දබ්බභූතිණකාදීනං. යෙසඤ්ච ධම්මානං යෙ විරුද්ධාවිරුද්ධා සදිසාසදිසා පච්චයා, න තෙ ධම්මා තෙසං ධම්මානං විපාකායෙව. ඉති අයං අවිජ්ජා විපාකවසෙන එකන්තානිට්ඨඵලසභාවවසෙන ච සාවජ්ජාපි සමානා සබ්බෙසම්පි එතෙසං පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරාදීනං යථානුරූපං ඨානකිච්චසභාවවිරුද්ධාවිරුද්ධපච්චයවසෙන සදිසාසදිසපච්චයවසෙන ච පච්චයො හොතීති වෙදිතබ්බා.

විරුද්ධාවිරුද්ධ ප්‍රත්‍ය සිදුවීම මෙන් සමාන අසමාන ද සිදුවේ. ඍතු ආහාර රූපයට සමානව ප්‍රත්‍ය වේ. හැල් වී බීජ හැල්වී ඵල ආදියට ද එසේය. රූපය අරූපයට අසමානව ප්‍රත්‍ය වේ. අරූපය රූපයටද එසේය. ගවලොම් අං දී තලපිටි ආදියද ඊතණ සුවඳ තණ (සැවැන්දරා වැනි සුවඳ තෘණ) ආදියට අසමානව ප්‍රත්‍ය වේ. යම් විරුද්ධ අවිරුද්ධ සමාන

අසමාන ධමර්යකට ප්‍රත්‍ය වේද ඒ ධමර් ඒ ධමර්යන්ගේ විපාක නොවේ. මෙසේ මේ අවිජ්ජාව ඒකාන්ත අනිෂ්ට ඵල ස්වභාව වශයෙන්ද දෝස සහිත වූද මේ සියලු පුඤ්ඤාභි සංඛාරාදියට අනුරූප පරිදි ස්ථාන කෘත්‍ය ස්වභාව විරුද්ධ අවිරුද්ධ ප්‍රත්‍ය වශයෙන්ද සමාන අසමාන ප්‍රත්‍ය වශයෙන්ද ප්‍රත්‍ය වේයයි දතයුතුය.

සො වස්සා පච්චයභාවො “යස්ස හි දුක්ඛාදීසු අවිජ්ජාසඞ්ඛාතං අඤ්ඤාණං අප්පහීනං හොති, සො දුක්ඛෙ තාව පුබ්බන්තාදීසු ච අඤ්ඤාණෙන සංසාරදුක්ඛං සුඛසඤ්ඤාය ගහෙත්වා තස්ස හෙතුභූතෙ තිවිධෙපි සඞ්ඛාරෙ ආරභතී”තිආදිනා නයෙන වුත්තො එව.

යමෙකුගේ දුක්ඛාදියෙහි අවිජ්ජා සංඛ්‍යාත නොදැනීම දුරු නොවී පවතීනම් හෙතෙම පුබ්බන්තාදිය නොදැනීමෙන් සසර දුක සැප සංඥාවෙන් ගෙන ඊට හේතුවන ත්‍රිවිධ සංඛාර සිදුකරයි යන ආදි නයින් කියන ලදමය.

අපිච අයං අඤ්ඤොපි පරියායො –

තවද මෙහි වෙනත් ක්‍රමයක් අනුව,

චුතූපපාතෙ සංසාරෙ, සඞ්ඛාරානඤ්ච ලක්ඛණෙ;

යො පටිච්චසමුප්පන්න-ධම්මෙසු ච විමුය්හති.

මිය ඉපදෙන සසර - සකර ලකුණු ද කෙරෙහී

යමෙක් පිළිසුමු වන - දහමෙහි මුළා වනුයෙ ද

අභිසඞ්ඛරොති සො එතෙ, සඞ්ඛාරෙ තිවිධෙ යතො;

අවිජ්ජා පච්චයො තෙසං, තිවිධානම්පි යං තතොති.

සිදුකරයි හෙ සකර - තුන් විදි ලෙසින් දන්නා

මෙ අවිදු පස වේය - තුනටම සකර නම් වන

කථං පන යො එතෙසු විමුය්හති, සො තිවිධෙපෙතෙ සඞ්ඛාරෙ කරොතීති චෙ? චුතියා තාව විමූළ්හො සබ්බත්‍ථ “ඛන්ධානං භෙදො මරණ”න්ති චුතිං අගණ්හන්තො ‘සත්තො මරති, සත්තස්ස දෙසන්තරසඞ්කමන’න්තිආදීනි විකප්පෙති. උපපාතෙ විමූළ්හො සබ්බත්‍ථ “ඛන්ධානං පාතුභාවො ජාතී”ති උපපාතං අගණ්හන්තො ‘සත්තො උපපජ්ජති, සත්තස්ස නවසරීරපාතුභාවො’තිආදීනි විකප්පෙති. සංසාරෙ විමූළ්හො යො එස –

මේවායෙහි ඔහු කෙසේ මුළා වන්නහුද? හේ මේ ත්‍රිවිධ සංඛාර කෙරේද? චුතියෙහිදී මුළාවී සියළු තැන ස්කන්ධයන්ගේ බිඳීම මරණයයි. චුතියෙහි නොගෙන සත්ත්වයා මැරෙයි. සත්ත්වයාගේ දෙහාන්තර සංක්‍රමණය ආදිය විකල්පනය කරයි. උත්පත්තියෙහි මුළාවී සියළු තැන ස්කන්ධයන්ගේ පහළවීම ජාති යයි උපත නොගෙන සත්ත්වයා උපදියි. සත්ත්වයාගේ අළුත ශරීරය පහළවීම ආදිය විකල්පනය කරයි. සසරෙහි මුළා වූ යමෙක්

“ඛන්ධානඤ්ච පටිපාටි, ධාතුආයතනාන ච;

අබ්බොච්ඡින්නං වත්තමානා, සංසාරොති පවුච්චතී”ති.

කඳ පිළිවලෙ ආදි - දාතු ආයතන ද යන

නොසිඳි පවතින මෙය - සසරයයි යෙති පඩුවෝ

එවං වණ්ණිතො සංසාරො. තං එවං අගණ්හන්තො ‘අයං සත්තො අස්මා ලොකා පරං ලොකං ගච්ඡති, පරස්මා ලොකා ඉමං ලොකං ආගච්ඡතී’තිආදීනි විකප්පෙති. සඞ්ඛාරානං ලක්ඛණෙ විමූළ්හො සඞ්ඛාරානං සභාවලක්ඛණං සාමඤ්ඤලක්ඛණඤ්ච අගණ්හන්තො සඞ්ඛාරෙ අත්තතො අත්තනියතො ධුවතො සුභතො සුඛතො ච විකප්පෙති. පටිච්චසමුප්පන්නධම්මෙසු විමූළ්හො අවිජ්ජාදීහි සඞ්ඛාරාදීනං පවත්තිං අගණ්හන්තො “අත්තා ජානාති වා න ජානාති වා, සො එව කරොති ච කාරෙති ච සො පටිසන්ධියං උපපජ්ජති, තස්ස අණුඉස්සරාදයො කලලාදිභාවෙන සරීරං සණ්ඨපෙත්වා ඉන්ද්‍රියානි සම්පාදෙන්ති, සො ඉන්ද්‍රියසම්පන්නො ඵුසති වෙදියති තණ්හියති උපාදියති ඝටියති, සො පුන

භවන්තරෙ භවතී''ති වා ''සබ්බෙ සත්තා නියතිසඞ්ගතිභාවපරිණතා''ති (දී· නි· 1.168) වා විකප්පෙති. සො එවං අවිජ්ජාය අන්‍ධීකතො එවං විකප්පෙන්තො යථා නාම අන්‍ධො පථවියං විචරන්තො මග්ගම්පි අමග්ගම්පි ථලම්පි නින්නම්පි සමම්පි විසමම්පි පටිපජ්ජති, එවං පුඤ්ඤම්පි අපුඤ්ඤම්පි ආනෙඤ්ජම්පි සඞ්ඛාරං අභිසඞ්ඛරොතීති. තෙනෙතං වුච්චති –

මෙසේ විවරණය කරන ලද සසර එසේ නොගන්නේ මෙලොවින් පරලොවට යයි. පරලොවින් මෙලොවට එයි යනාදිය විකල්පනය කරයි. සංස්කාර ලක්‍ෂණයෙහි මුළාවී සංස්කාරයන්ගේ සම්භව ලක්‍ෂණ සහ පල ලක්‍ෂණ නොගන්නේ සංස්කාරය ආත්ම වශයෙන්ද තමා කෙරෙහි ආත්මය ඇතැයිද ස්ථිර වශයෙන් සුභ වශයෙන් සැප වශයෙන්ද විකල්පනය කරයි. පටිච්ච සමුප්පන්න ධමර්යන්හි මුළාවී අවිජ්ජාදියෙන් සංඛාරාදිය පවතින්නේ යැයි නොගෙන ආත්මය දනී හෝ නොදනී හෝ හේ තෙමෙම කරයි කරවයිද හෙතෙමේ පිළිසිඳ උපදීයයි සිතයි. ප්‍රධාන කලලාදි භාවයෙන් ශරීරය පිහිටුවා ඉන්‍ද්‍රියයන් සම්පාදනය කරයි. හෙතෙම ඉන්‍ද්‍රිය සම්පන්න වූයේ ස්පශර් කරයි. විඳියි. ආශා කරයි. අල්ලා ගනියි. ගැටෙයි. හෙතෙම නැවත භවයෙහි වන්නේයයි හෝ සියළු සතුන් නියත සංගති භවයෙන් පරිණාම වන්නේ යයිද කල්පනා කරයි. හෙතෙම මෙසේ අවිද්‍යාවෙන් අන්ධ කරන ලද්දේ මෙසේ කල්පනා කරන්නේ යම්සේ අභසෙහි පොළොවෙහි හැසිරෙන්නේ මගද නොමගද ගොඩද වලද සමතලා බිමද විසම බිමද නොදැන එළඹෙයිද එසේම පුඤ්ඤද අපුඤ්ඤද ආනෙඤ්ජ සංඛාර කරයි. එහෙයින් කියන ලදි.

යථාපි නාම ජච්චන්‍ධො, නරො අපරිනායකො;

එකදා යාති මග්ගෙන, කුම්මග්ගෙනාපි එකදා.

යම් හෙයින් දැ අඳ - මිනිසෙක් මග නොදක්නේ

මගින් යයි දවසක් - දවසක් යයි නොමගිනුත්

සංසාරෙ සංසරං බාලො, තථා අපරිනායකො;

කරොති එකදා පුඤ්ඤං, අපුඤ්ඤමපි එකදා.

සසරෙහි සැරිසරන - එසේ හොත් මෝඩයා

පින් මෙන්ම පව්කම් - කරයි එක් එක් දිනෙහී

යදා ඤත්වා ච සො ධම්මං, සච්චානි අභිසමෙස්සති;

තදා අවිජ්ජූපසමා, උපසන්තො චරිස්සතීති.

දහම් දැන යම් දින - හේ සස් අවබෝදයෙන්

අවිදු උපසමයෙන් - හැසිරෙයි උපසාන්තව

අයං අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරාති පදස්මිං විත්‍ථාරකථා.

මෙය අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරො යන පදයෙහි විස්තර කථාවයි.

අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරපදනිද්දෙසො.

විඤ්ඤාණපදනිද්දෙසො

විඤ්ඤාණපදනිද්දෙසො

සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණපදනිද්දෙසෙ චක්ඛුවිඤ්ඤාණන්තිආදීසු චක්ඛුවිඤ්ඤාණං කුසලවිපාකං අකුසලවිපාකන්ති දුවිධං හොති. තථා සොතඝානජිව්හාකායවිඤ්ඤාණානි. මනොවිඤ්ඤාණං පන කුසලාකුසලවිපාකා ද්වෙ මනොධාතුයො, තිස්සො අහෙතුකමනොවිඤ්ඤාණධාතුයො, අට්ඨ සහෙතුකානි කාමාවචරවිපාකචිත්තානි, පඤ්ච රූපාවචරානි, චත්තාරි අරූපාවචරානීති බාවීසතිවිධං හොති. ඉති ඉමෙහි ඡහි විඤ්ඤාණෙහි සබ්බානිපි බාත්තිංස ලොකියවිපාකවිඤ්ඤාණානි සඞ්ගහිතානි හොන්ති. ලොකුත්තරානි පන වට්ටකථායං න යුජ්ජන්තීති න ගහිතානි.

සංඛාර පච්චයා විඤ්ඤාණ පද නිදෙර්ශයෙහි චක්ඛුවිඤ්ඤාණං ආදියෙහි චක්ඛු විඤ්ඤාණය කුසල විපාකය අකුසල විපාකය යයි දෙපරිදි වේ. සෝත ඝාන ජිව්හා කාය විඤ්ඤාණයද එසේය. මනෝ විඤ්ඤාණය වනාහි කුසලාකුසල විපාක මනෝධාතු දෙක අහේතුක මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතු තුන සහේතුක කාමාවචර සිත් අට රූපාවචර පහ අරූපාවචර සතර යයි දෙවිසි වැදෑරුම් වේ. මෙසේ මේ විඤ්ඤාණ සයෙහි සියළු ලෞකික විපාක විඤ්ඤාණ ලෙස දෙතිස සංග්‍රහ වේ. ලෝකෝත්තර වනාහි සසර කතාවට නොගැලපේයයි නොගන්නා ලදි.

තත්‍ර සියා – කථං පනෙතං ජානිතබ්බං 'ඉදං වුත්තප්පකාරං විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරපච්චයා හොතී'ති? උපචිතකම්මාභාවෙ විපාකාභාවතො. විපාකඤ්හෙතං, විපාකඤ්ච න උපචිතකම්මාභාවෙ උප්පජ්ජති. යදි උප්පජ්ජෙය්‍ය, සබ්බෙසං සබ්බවිපාකානි උප්පජ්ජෙය්‍යුං; න ච උප්පජ්ජන්තීති ජානිතබ්බමෙතං – 'සඞ්ඛාරපච්චයා ඉදං විඤ්ඤාණං හොතී'ති.

එහි මෙය කෙසේ දන්නේද? කියන ලද මේ විඤ්ඤාණ සංඛාර ප්‍රත්‍ය වේ. රැස්කරන ලද කමර්යක් නැතිකල්හි විපාකයක් නැති බැවින්ය. රැස්කරන ලද කමර්යන් නැති බැවින් විපාකයද නූපදී. යම්හෙයකින් උපදින්නේ නම් සියල්ලන්ගේ සියළු විපාකයෝ උපදින්නාහුය. නොඋපදීයයි මෙසේ දතයුතුය. සංඛාර ප්‍රත්‍යයෙන් මේ විඤ්ඤාණය වේ.

කතරසඞ්ඛාරපච්චයා කතරවිඤ්ඤාණන්ති චෙ? කාමාවචරපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරපච්චයා තාව කුසලවිපාකානි පඤ්ච චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදීනි, මනොවිඤ්ඤාණෙ එකා මනොධාතු, ද්වෙ මනොවිඤ්ඤාණධාතුයො, අට්ඨ කාමාවචරමහාවිපාකානීති සොළස. යථාහ –

කවර නම් සංඛාර ප්‍රත්‍යයෙන් කවර නම් විඤ්ඤාණයක් වේද? කාමාවචර පුඤ්ඤාභිසංඛාර ප්‍රත්‍යයෙන් චක්ඛු විඤ්ඤාණාදි කුසල විපාක පසද මනෝ විඤ්ඤාණයෙහි මනෝධාතු එකද මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතු දෙකද කාමාවචර විපාක අටද යන දහසයයි. යම්සේ කීහ.

"කාමාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං චක්ඛුවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති. තථා සොතඝානජිව්හාකායවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති, විපාකා මනොධාතු උප්පන්නා හොති, මනොවිඤ්ඤාණධාතු උප්පන්නා හොති සොමනස්සසහගතා, මනොවිඤ්ඤාණධාතු උප්පන්නා හොති උපෙක්ඛාසහගතා, මනොවිඤ්ඤාණධාතු උප්පන්නා හොති සොමනස්සසහගතා ඤාණසම්පයුත්තා, සොමනස්සසහගතා ඤාණසම්පයුත්තා සසඞ්ඛාරෙන, සොමනස්සසහගතා ඤාණවිප්පයුත්තා, සොමනස්සසහගතා ඤාණවිප්පයුත්තා සසඞ්ඛාරෙන, උපෙක්ඛාසහගතා ඤාණසම්පයුත්තා, උපෙක්ඛාසහගතා ඤාණසම්පයුත්තා සසඞ්ඛාරෙන, උපෙක්ඛාසහගතා ඤාණවිප්පයුත්තා, උපෙක්ඛාසහගතා ඤාණවිප්පයුත්තා සසඞ්ඛාරෙනා"ති (ධ· ස· 431, 498).

කාමාවචර කුසල කමර්ය කළ බැවින් රැස්කළ බැවින් විපාකය වූ චක්ඛු විඤ්ඤාණය උපන්නේ වෙයි. එසේම සෝත ඝාන ජිව්හා කාය විඤ්ඤාණ උපන්නේ වෙයි. විපාක මනෝධාතුවද උපන්නේ වෙයි. මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතුවද උපන්නේ වෙයි. සොම්නස් සහගත මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතු උපන්නේ වෙයි. උපේක්ඛා සහගත මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතු උපන්නේ වෙයි. සොම්නස් සහගත ඤාණ සම්ප්‍රයුක්ත, සොම්නස් සහගත ඤාණ සම්ප්‍රයුක්ත අසංඛාරික, සොම්නස් සහගත ඤාණ විප්පයුත්ත, සොම්නස් සහගත ඤාණවිප්පයුත්ත සසංඛාරික උපේක්ඛා සහගත ඤාණ විප්පයුත්ත සසංඛාර යයි.

රූපාවචරපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරපච්චයා පන පඤ්ච රූපාවචරවිපාකානි. යථාහ –

රූපාවචර සංස්කාර ප්‍රත්‍යයෝ රූපාවචර විපාක පහද කීහ.

"තස්සෙව රූපාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ… පඨමං ඣානං…පෙ… පඤ්චමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරතී"ති (ධ· ස· 499).

රූපාවචර කුසල කමර්ය කළ බැවින් රැස්කළ බැවින් කමර්යෙන් වෙන්ව පඨම ඣාන දුතිය තතිය චතුථර් පංචම ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති.

එවං පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරපච්චයා එකවීසතිවිධං විඤ්ඤාණං හොති.

මෙසේ පුඤ්ඤාභිසංඛාර ප්‍රත්‍යයෙන් විඤ්ඤාණ විසිඑකක් උපදී.

අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරපච්චයා පන අකුසලවිපාකානි පඤ්ච චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදීනි, එකා මනොධාතු, එකා මනොවිඤ්ඤාණධාතූති එවං සත්තවිධං විඤ්ඤාණං හොති. යථාහ –

අපුඤ්ඤාභිසංඛාර ප්‍රත්‍යයෝ චක්ඛු විඤ්ඤාණාදි අකුසල විපාක පහ මනෝ ධාතු එක මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතු එක යයි මෙසේ සත්ආකාර විඤ්ඤාණය වේ. කීහ.

“අකුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං චක්ඛුවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති. තථා සොතඝානජිව්හාකායවිඤ්ඤාණං , විපාකා මනොධාතු, විපාකා මනොවිඤ්ඤාණධාතු උප්පන්නා හොතී”ති (ධ· ස· 556).

අකුසල කමර් කළ බැව් රැස්කළ බැවින් චක්ඛු විඤ්ඤාණය හා විපාකය ඉපදුනෝ වෙයි. එසේම සෝත ඝාන ජිව්හා කාය විඤ්ඤාණද වේ. මනෝධාතු විපාකය හා මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතු විපාකය ඉපදුනේය.

ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරපච්චයා පන චත්තාරි අරූපවිපාකානීති එවං චතුබ්බිධං විඤ්ඤාණං හොතීති. යථාහ –

ආනෙඤ්ජාභිසංඛාර ප්‍රත්‍යයෙන් සතර අරූප විපාක වශයෙන් විඤ්ඤාණය සතරාකාරය. යථාහ.

“තස්සෙව අරූපාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං සබ්බසො රූපසඤ්ඤානං සමතික්කමා ආකාසානඤ්චායතනසඤ්ඤාසහගතං…පෙ… විඤ්ඤාණඤ්චායතනසඤ්ඤාසහගතං…පෙ… ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසඤ්ඤාසහගතං…පෙ… නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසඤ්ඤාසහගතං සුඛස්ස ච පහානා…පෙ… චතුත්‍ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරතී”ති (ධ· ස· 501).

ඒ අරූපාවචර කුසල කමර්ය කළ බැවින් රැස්කළ බැවින් සියළු ආකාරයේ රූප සංඥාව ඉක්මවූ විපාකය ආකාසානඤ්චායතන සංඥාවෙන් යුක්ත, විඤ්ඤාණ..........නේවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන සංඥාවෙන් සුඛ විපාක.......චතුත්‍ථජ්ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති මෙසේ සංඛාර ප්‍රත්‍යය යම් විඤ්ඤාණයෙක් වේද එය දැන එහි පැවැත්ම දැනගත යුතුය.

එවං යං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං හොති, තං ඤත්වා ඉදානිස්ස එවං පවත්ති වෙදිතබ්බා – සබ්බමෙව හි ඉදං පවත්තිපටිසන්ධිවසෙන ද්විධා පවත්තති. තත්‍ථ ද්වෙ පඤ්චවිඤ්ඤාණානි, ද්වෙ මනොධාතුයො, සොමනස්සසහගතාහෙතුකමනොවිඤ්ඤාණධාතූති ඉමානි තෙරස පඤ්චවොකාරභවෙ පවත්තියංයෙව පවත්තන්ති. සෙසානි එකූනවීසති තීසු භවෙසු යථානුරූපං පවත්තියම්පි පටිසන්ධියම්පි පවත්තන්ති.

එහි සියල්ලේම පැවැත්ම පටිසන්ධි වශයෙන් දෙයාකාරයකින් පවතී. එහි පඤ්ච විඤ්ඤාණ දෙක (දෙපස් විඤ්ඤාණය) සෝමනස්ස සහගත අහේතුක යන මනෝධාතු දෙක මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතුවය යන දහතුන පංචවෝකාර (ස්කන්ධ පහක්) භවයේ පැවතීම් වශයෙන් පවතී. සෙසු එකුන්විසි විඤ්ඤාණ භවත්‍රයෙහි සුදුසු පරිදි පවතින්නේ ප්‍රතිසන්ධිය සඳහාද පවතී.

කථං? කුසලවිපාකානි තාව චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදීනි පඤ්ච කුසලවිපාකෙන වා අකුසලවිපාකෙන වා නිබ්බත්තස්ස යථාක්කමං පරිපාකමුපගතින්ද්‍රියස්ස චක්ඛාදීනං ආපාථගතං ඉට්ඨං වා ඉට්ඨමජ්ඣත්තං වා රූපාදිආරම්මණං ආරබ්භ චක්ඛාදිපසාදං නිස්සාය දස්සනසවනඝායනසායනඵුසනකිච්චං සාධයමානානි පවත්තන්ති. තථා අකුසලවිපාකානි පඤ්ච. කෙවලඤ්හි තෙසං අනිට්ඨං අනිට්ඨමජ්ඣත්තං වා රූපාදිආරම්මණං හොති, අයමෙව විසෙසො. දසාපි චෙතානි නියතද්වාරාරම්මණවත්‍ථුට්ඨානානි නියතකිච්චානෙව ච භවන්ති.

කෙසේද? කුසලවිපාක වූ චක්ඛු විඤ්ඤාණාදි පස කුසල විපාකයෙන් හෝ අකුසල විපාකයෙන් හෝ උපන්නාට, ක්‍රමයෙන් ඉන්ද්‍රියන් පරිපාකයට පැමිණි පසු චක්ඛු ආදීන්ට ආපාතගත වස්තු (අරමුණු වූ) ඉෂ්ට හෝ ඉෂ්ට මධ්‍යස්ථ වූ හෝ රූපාදි අරමුණු අරබයා චක්ෂු ආදීන්ගේ ප්‍රත්‍යයන්ද රූපය නිසා දැකීම ඇසීම ගඳ සුවඳ දැනීම රස දැනීම ස්පශර්ය කෘත්‍ය සිදුකරමින් පවතී. අකුසල විපාක සහ කේවලවූ ඒවායේ අනිෂ්ට හෝ අනිෂ්ට මධ්‍යම වූ හෝ රූපාදි අරමුණුද වේ. මෙහි විශේෂය නම් මේ චේතනා දහය නියත ද්වාර ආරම්මණ වස්තු ඨාන ඇතිව නියත වූ කෘත්‍ය සිදුකරමින් පැවතීමය.

තතො කුසලවිපාකානං චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදීනං අනන්තරං කුසලවිපාකමනොධාතු තෙසඤ්ඤෙව ආරම්මණමාරබ්භ හදයවත්‍ථුං නිස්සාය සම්පටිච්ඡනකිච්චං සාධයමානා පවත්තති. තථා අකුසලවිපාකානං අනන්තරං අකුසලවිපාකා . ඉදඤ්ච පන ද්වයං අනියතද්වාරාරම්මණං නියතවත්‍ථුට්ඨානං නියතකිච්චඤ්ච හොති.

එයින් කුසල විපාක චක්ඛු විඤ්ඤාණාදියට අනතුරුව විපාක මනෝධාතුව ඒ අරමුණු අරබයා හෘදයවස්තුව නිසා (ඇසුරුකර) සම්පටිච්ඡන කෘත්‍යය සිදුකරමින් පවතී, අකුසල විපාක චක්ඛු විඤ්ඤාණාදියට අනතුරුවද එසේමය. මේ දෙක අනියත ද්වාර ආරම්මණ සහ නියත වස්තු ඨාන කෘත්‍ය වේ.

සොමනස්සසහගතා පන අහෙතුකමනොවිඤ්ඤාණධාතු කුසලවිපාකමනොධාතුයා අනන්තරං තස්සා එව ආරම්මණං ආරබ්භ හදයවත්ථුං නිස්සාය සන්තීරණකිච්චං සාධයමානා ච ඡසු ද්වාරෙසු බලවාරම්මණෙ කාමාවචරසත්තානං යෙභුයොන ලොභසම්පයුත්තජවනාවසානෙ භවඞ්ගවීථිං පච්ඡින්දිත්වා ජවනෙන ගහිතාරම්මණෙ තදාරම්මණවසෙන ච සකිං වා ද්වික්ඛත්තුං වා පවත්තති. චිත්තප්පවත්තිගණනායං පන සබ්බද්වාරෙසු තදාරම්මණෙ ද්වෙ එව චිත්තවාරා ආගතා. ඉදං පන චිත්තං තදාරම්මණන්ති ච පිට්ඨිභවඞ්ගන්ති චාති ද්වෙ නාමානි ලභති, අනියතද්වාරාරම්මණං නියතවත්ථුකං අනියතට්ඨානකිච්චඤ්ච හොතීති. එවං තාව තෙරස පඤ්චවොකාරභවෙ පවත්තියංයෙව පවත්තන්තීති වෙදිතබ්බානි. සෙසෙසු එකූනවීසතියා චිත්තෙසු න කිඤ්චි අත්තනො අනුරූපාය පටිසන්ධියා න පවත්තති.

සෝමනස්ස සහගත අහේතුක මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතුව කුසල විපාක මනෝධාතුවද අනතුරුව ඒ අරමුණුම අරබයා හෘදය වස්තුවම ඇසුරුකර සන්තීරණ කෘත්‍යය සිදුකරමින් ද්වාර හයෙහි බලවත් අරමුණෙහි කාමාවචර සත්ත්වයන්ගේ බොහෝ සෙයින් ලෝභ යුක්ත ජවන අවසානයෙහි භංගවීථියට යයි ද ජවනය ගත් අරමුණෙහි තදාරම්මණ වශයෙන් වරක් හෝ දෙවරක් පවතී. සිත් පැවැත්ම ගණනයෙහි සියළු ද්වාරවල තදාරම්මණයෙහි චිත්තවාර දෙකක්ම පැමිණියේය. මේ සිත වනාහි තදාරම්මණ යයිද පිට්ඨිභවංගයයිද නම් දෙකක් ලබයි. අනියත ද්වාර ආරම්මණ නියත වස්තු අනියත ඨාන කෘත්‍ය වේයයි මෙසේ පංචවෝකාර භවයෙහි දහතුන පවතීයයි දතයුතුය. සෙසු එකුන්විසි සිත්වල තමාට අනුරූප නොවූ කිසි ප්‍රතිසන්ධියක් නොපනවතී.

පවත්තියං පන කුසලාකුසලවිපාකා තාව ද්වෙ අහෙතුකමනොවිඤ්ඤාණධාතුයො පඤ්චද්වාරෙ කුසලාකුසලවිපාකමනොධාතූනං අනන්තරං සන්තීරණකිච්චං , ඡසු ද්වාරෙසු පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව තදාරම්මණකිච්චං, අත්තනා දින්නපටිසන්ධිතො උද්ධං අසති භවඞ්ගුපච්ඡෙදකෙ චිත්තුප්පාදෙ භවඞ්ගකිච්චං, අන්තෙ චුතිකිච්චඤ්චාති චත්තාරි කිච්චානි සාධයමානා නියතවත්ථුකා අනියතද්වාරාරම්මණට්ඨානකිච්චා හුත්වා පවත්තන්ති.

කුසලාකුසල විපාකවල පළමුව පැවතීම - අහේතුක මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතු දෙක පස්දොරෙහි කුසලාකුසල විපාක මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතුවට අනතුරුව සන්තීරණ කෘත්‍යයද දොරවල් සයෙහි පෙර කී නය ලෙසින්ම තදාරම්මණ කෘත්‍යයද තමා දෙන ලද ප්‍රතිසන්ධියෙන් මතුයෙහි භවංගය කැඩීමත් ඇති චිත්තුප්පාදයෙහි භවංග කෘත්‍යයද අතීතයෙහි චුති කෘත්‍යද කෘත්‍ය සතරක් සිදුකරමින් නියත වස්තු සහ අනියත ද්වාර ආරම්මණ ඨාන කෘත්‍යාව පවතී.

අට්ඨ කාමාවචරසහෙතුකචිත්තානි පවත්තියං වුත්තනයෙනෙව ඡසු ද්වාරෙසු තදාරම්මණකිච්චං, අත්තනා දින්නපටිසන්ධිතො උද්ධං අසති භවඞ්ගුපච්ඡෙදකෙ චිත්තුප්පාදෙ භවඞ්ගකිච්චං, අන්තෙ චුතිකිච්චඤ්චාති තීණි කිච්චානි සාධයමානානි නියතවත්ථුකානි අනියතද්වාරාරම්මණට්ඨානකිච්චානි හුත්වා පවත්තන්ති.

සහේතුක කාමාවචර සිත් අට පැවතීමෙහි කියන ලද නය අනුවම දොරවල් සයේ තදාරම්මණ කෘත්‍යයද තමා දෙන ලද ප්‍රතිසන්ධියෙහි මතුයෙහි භවංගය කැඩෙන චිත්තුප්පාදයෙහි භවංග කෘත්‍යයද අතීතයෙහි චුති කෘත්‍යයද යන කෘත්‍ය තුනක් සිදුකරමින් නියත වස්තුවල අනියත ද්වාර ආරම්මණ ඨාන කෘත්‍යාව පවතී.

පඤ්ච රූපාවචරානි චත්තාරි ච අරූපාවචරානි අත්තනා දින්නපටිසන්ධිතො උද්ධං අසති භවඞ්ගුපච්ඡෙදකෙ චිත්තුප්පාදෙ භවඞ්ගකිච්චං, අන්තෙ චුතිකිච්චඤ්චාති කිච්චද්වයං සාධයමානානි පවත්තන්ති. තෙසු රූපාවචරානි නියතවත්ථාරම්මණානි අනියතට්ඨානකිච්චානි, ඉතරානි අවත්ථුකානි නියතාරම්මණානි අනියතට්ඨානකිච්චානි හුත්වා පවත්තන්තීති. එවං තාව බාත්තිංසවිධම්පි විඤ්ඤාණං පවත්තියං සඞ්ඛාරපච්චයා පවත්තති. තත්‍රස්ස තෙ තෙ සඞ්ඛාරා කම්මපච්චයෙන ච උපනිස්සයපච්චයෙන ච පච්චයා හොන්ති.

රූපාවචර පහ අරූපාවචර සතර තමා දෙන ලද පටිසන්ධියෙන් මතුයෙහි භවංගය කැඩෙන චිත්තුප්පාදය නොමැති කල්හි භවංග කෘත්‍යයද අන්තයෙහි චුති කෘත්‍යයද කෘත්‍ය දෙකක් සිදුකරමින් පවතී. ඒ අතරෙන් රූපාවචර නියත වත්ථු ආරම්මණ සහ අනියත ඨාන කෘත්‍ය වේ. ඉතිරි වර්ා අවස්තුව නියත අරමුණුව අනියත ඨාන කෘත්‍යාව පවතී. මෙසේ තිස්දෙවැදෑරුම් විඤ්ඤාණය පැවතීමෙහි සංඛාර ප්‍රත්‍ය පවතී. ඒ ඒ සංඛාරයෝ කමර් ප්‍රත්‍යයෙන් ද උපනිශ්‍රය ප්‍රත්‍යයෙන්ද ප්‍රත්‍ය වෙයි.

තස්‌ යානෙතානි එකාදස තදාරම්මණචිත්තානි වුත්තානි, තෙසු එකම්පි රූපාරූපභවෙ තදාරම්මණං හුත්‌වා න පවත්තති. කස්මා? බීජාභාවා. තත්‌ හි කාමාවචරවිපාකසඞ්ඛාතං පටිසන්‌ධිබීජං නත්‌ථි, යං රූපාදීසු ආරම්මණෙසු පවත්තියං තස්ස ජනකං භවෙය්‍ය. චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදීනම්පි රූපභවෙ අභාවො ආපජ්ජතීති චෙ? න; ඉන්‌ද්‍රියප්පවත්තිආනුභාවතො ද්වාරවීථිභෙදෙ චිත්තනියමතො ච.

එහි යම් එකොළොස් තදාරම්මණ සිත් කියන ලද්දේද ඒවායින් එකක්වත් රූපාරූප භවවල තදාරම්මණව නොපවතී. කුමක් හෙයින්ද? බීජ අභාවයයි. එහි වනාහි කාමාවචර විපාක සංඛාරා ප්‍රතිසන්ධි බීජ නැත. යම් රූපාදි අරමුණුවල පැවතීමෙහි එය උපදින්නේය. රූප භවයෙහි චක්ඛු විඤ්ඤාණාදියද අභාවයට පැමිණියේද නැත. ඉන්‍ද්‍රිය පැවතීමේ බලයෙන් ද්වාර වීථි භේදයෙහි චිත්ත නියාමය නිසා

යථා චෙතං තදාරම්මණං එකන්තෙන රූපාරූපභවෙ නප්පවත්තති තථා සබ්බෙපි අකාමාවචරෙ ධම්මෙ නානුබන්‌ධති. කස්මා? අජනකත්තා චෙව ජනකස්ස ච අසදිසත්තා. තඤ්හි යථා නාම ගෙහා නික්ඛමිත්‌වා බහි ගන්තුකාමො තරුණදාරකො අත්තනො ජනකං පිතරං වා අඤ්ඤං වා පිතුසදිසං හිතකාමං ඤාතිං අඞ්ගුලියං ගහෙත්‌වා අනුබන්‌ධති, න අඤ්ඤං රාජපුරිසාදිං, තථා එතම්පි භවඞ්ගාරම්මණතො බහි නික්ඛමිතුකාමං සභාගතාය අත්තනො ජනකං පිතරං වා පිතුසදිසං වා කාමාවචරජවනමෙව අනුබන්‌ධති, න අඤ්ඤං මහග්ගතං අනුත්තරං වා.

ඒ තදාරම්මණ රූපාරූප භවයෙහි ඒකාන්තයෙන් නොපනවතී. එසේම සියලු අකාමාවචර ධමර්වල ලුහු නොබඳී. කුමක් නිසාද? නූපදවන ලද බැවින්ද ඉපිදවූවකුගේ අසදෘශ බැවින්ද වේ. යම් සේ ගෙයින් නික්මී බැහැර යන ළදරුවෙක් තමාගේ පියා හෝ අන්‍ය වූ පියා සමාන නෑයෙකුගේ ඇඟලිවලින් අල්ලාගෙන (ලුහුබඳියි.) අනුව යයි. වෙනත් රාජ පුරුෂාදි කෙනෙකුගේ නොවේ. එසේම මෙයද භවංග අරමුණකින් පිටතට යනු කැමැත්තේ සභාවට පැමිණි තමාගේ ජනිත පියා හෝ පියා සමාන හෝ කාමාවචර ජවන් අනුව යයි. අනිත් මාගර්යක හෝ අනුත්තර හෝ නොවේ.

යථා චෙතං මහග්ගතලොකුත්තරෙ ධම්මෙ නානුබන්‌ධති, තථා යදා එතෙ කාමාවචරධම්මාපි මහග්ගතාරම්මණා හුත්‌වා පවත්තන්ති තදා තෙපි නානුබන්‌ධති. කස්මා? අපරිචිතදෙසත්තා අච්චන්තපරිත්තාරම්මණත්තා ච. තඤ්හි යථා පිතරං වා පිතුසදිසං වා ඤාතිං අනුබන්‌ධන්තොපි තරුණදාරකො ඝරද්වාරඅන්තරවීථිචතුක්කාදිම්හි පරිචිතෙයෙව දෙසෙ අනුබන්‌ධති, න අරඤ්ඤං වා යුද්ධභූමිං වා ගච්ඡන්තං; එවං කාමාවචරධම්මෙ අනුබන්‌ධන්තම්පි අමහග්ගතාදිම්හි පරිචිතෙයෙව දෙසෙ පවත්තමානෙ ධම්මෙ අනුබන්‌ධති, න මහග්ගතලොකුත්තරධම්මෙ ආරබ්භ පවත්තමානෙති.

යම්සේ එය මහග්ගත හෝ ලෝකෝත්තර ධමර් අනුව නොයයි. යම්සේ මේ කාමාවචර ධමර්ද මහග්ගත අරමුණු වී පවතීද, එකල ඒවාද අනුව නොයයි. කුමක් නිසාද? නුපුරුදු දේශයක් බැවින්ද අතිශයින් සියලු අරමුණු බැවින් වේ. එහි යම්සේ පියා හෝ පියා හා සමාන ඥාතියකු අනුව යන ළමයා ගෙය දොරටුව ඇතුළු වීදිය සතරමංසන්ධිය ආදි පුරුදු ප්‍රදේශවලට අනුව යයි. කැලයට හෝ යුදබිමට හෝ නොයයි. මෙසේ කාමාවචර ධමර්යන් අනුගමනය කරන අමහග්ගත වූ පුරුදු ප්‍රදේශයේම පවතින ධමර් අනුව යයි. මහග්ගත ලෝකෝත්තර ධමර් පවතින ප්‍රදේශයෙහි නොවේ.

යස්මා චස්ස "සබ්බො කාමාවචරවිපාකො කිරියමනොධාතු කිරියඅහෙතුකමනොවිඤ්ඤාණධාතු සොමනස්සසහගතා ඉමෙ ධම්මා පරිත්තාරම්මණා"ති එවං අච්චන්තපරිත්තමෙව ආරම්මණං වුත්තං, තස්මාපෙතං මහග්ගතලොකුත්තරාරම්මණෙ කාමාවචරධම්මෙපි නානුබන්‌ධතීති වෙදිතබ්බං.

සියළු කාමාවචර විපාක සෝමනස්ස සහගත වූ යන මේ ධමර්යෝ පරිත්තාරම්මණ වේ. එනිසා අච්චන්ත පරිත්තාරම්මණ යයි කියන ලදි. ඒ නිසා මේ මහග්ගත ලෝකුත්තර අරමුණු වූ කාමාවචර ධමර්ද අනුව නොයන බව දතයුතුය.

කිං වා ඉමාය යුත්තිකථාය? අට්ඨකථායඤ්හි එකන්තෙනෙව වුත්තං – එකාදස තදාරම්මණචිත්තානි නාමගොත්තං ආරබ්භ ජවනෙ ජවිතෙ තදාරම්මණං න ගණ්හන්ති. පණ්ණත්තිං ආරබ්භ ජවනෙ ජවිතෙ තදාරම්මණං න ලබ්භති. තිලක්ඛණාරම්මණිකවිපස්සනාය තදාරම්මණං න ලබ්භති. වුට්ඨානගාමිනියා බලවවිපස්සනාය තදාරම්මණං න ලබ්භති. රූපාරූපධම්මෙ ආරබ්භ ජවනෙ ජවිතෙ තදාරම්මණං න ලබ්භති. මිච්ඡත්තනියතධම්මෙසු තදාරම්මණං න ලබ්භති. සම්මත්තනියතධම්මෙසු තදාරම්මණං න ලබ්භති. ලොකුත්තරධම්මෙ ආරබ්භ ජවනෙ ජවිතෙ තදාරම්මණං න ලබ්භති. අභිඤ්ඤාඤාණං ආරබ්භ ජවනෙ ජවිතෙ තදාරම්මණං න ලබ්භති. පටිසම්භිදාඤාණං ආරබ්භ ජවනෙ ජවිතෙ තදාරම්මණං න ලබ්භති. කාමාවචරෙ දුබ්බලාරම්මණෙ තදාරම්මණං න ලබ්භති, ඡසු ද්වාරෙසු බලවාරම්මණෙ ආපාථගතෙයෙව ලබ්භති, ලබ්භමානඤ්ච කාමාවචරෙයෙව ලබ්භති. රූපාරූපභවෙ තදාරම්මණං නාම නත්‌ථීති.

මෙහි යුක්ති කථාව කුමක්ද? අට්ඨ කථාවල ඒකාන්තයෙන්ම කියන ලදි. තදාරම්මණ සිත් එකොළහ නම්ගොත් අරබයා ජවනයන් දුවනවිට තදාරම්මණ නොගනියි. පැණවීම් අරබයා ජවන් යනවිට තදාරම්මණ නොලබයි. තිලකුණු අරමුණු කරගත් විදශර්නාවෙන් තදාරම්මණ නොලබයි. උට්ඨානගාමිනී බලවත් විදශර්නාවෙන් තදාරම්මණ නො ලබති. රූපාරූප ධමර් අරබයා ජවන යනවිට තදාරම්මණ නොලබයි. මිථ්‍යා නියත ධමර්වල තදාරම්මණ නොලබයි. නිවැරදි නියත ධමර්වල තදාරම්මණ නොලබයි. ලෝකෝත්තර ධමර් අරබයා ජවන යනවිට තදාරම්මණ නොලබයි. අභිඥාන ධමර්යන් අරබයා ජවන් දුවනවිට තදාරම්මණ නොලබයි. පටිසම්භිදා ඥාණය අරබයා ජවන දුවනවිට තදාරම්මණ නොලබයි. කාමාවචර දුවර්ල අරමුණෙහි තදාරම්මණ නොලබයි. ද්වාර සයේ බලවත් අරමුණෙහි ආපාතගත කල්හිම ලබයි. ලබන්නේද කාමාවචරයෙහි පමණය. රූපාරූප භවයෙහි තදාරම්මණ නැතැයි

යං පන වුත්තං "සෙසෙසු එකූනවීසතියා චිත්තෙසු න කිඤ්චි අත්තනො අනුරූපාය පටිසන්ධියා න පවත්තතී"ති, තං අතිසංඛිත්තත්තා දුබ්බිජානං. තෙනස්ස විත්ථාරනයදස්සනත්ථං වුච්චති – "කති පටිසන්ධියො? කති පටිසන්ධිචිත්තානි? කෙන කත්ථ පටිසන්ධි හොති? කිං පටිසන්ධියා ආරම්මණ"න්ති?

යමක් කියන ලදද සෙසු එකුන්විසි සිත්වල තමාගේ කිසිම අනුරූප ප්‍රතිසන්ධියක් නොපවතී යයි එය අතිසංක්ෂේප බැවින් දැනගැනීම අපහසුය. එහෙයින් එහි විස්තර ක්‍රමය දැක්වීම සඳහා කියනු ලැබේ. ප්‍රතිසන්ධි කීයද? ප්‍රතිසන්ධි සිත් කීයද? කුමකින් කොහි ප්‍රතිසන්ධි වේද? ප්‍රතිසන්ධියේ අරමුණු මොනවාද?

අසඤ්ඤපටිසන්ධියා සද්ධිං වීසති පටිසන්ධියො. වුත්තප්පකාරානෙව එකූනවීසති පටිසන්ධිචිත්තානි. තත්ථ අකුසලවිපාකාය අහෙතුකමනොවිඤ්ඤාණධාතුයා අපායෙසු පටිසන්ධි හොති, කුසලවිපාකාය මනුස්සලොකෙ ජච්චන්ධජාතිබධිරජාතිඋම්මත්තකඑළමූගනපුංසකාදීනං. අට්ඨහි සහෙතුකමහාවිපාකෙහි කාමාවචරදෙවෙසු චෙව මනුස්සෙසු ච පුඤ්ඤවන්තානං පටිසන්ධි හොති, පඤ්චහි රූපාවචරවිපාකෙහි රූපීබ්‍රහ්මලොකෙ, චතූහි අරූපාවචරවිපාකෙහි අරූපලොකෙති. යෙන ච යත්ථ පටිසන්ධි හොති, සා එව තස්සා අනුරූපපටිසන්ධි නාම.

අසංඥ ප්‍රතිසන්ධිය සමග ප්‍රතිසන්ධි විස්සෙක් වේ. කියන ලද ආකාරයෙන්ම ප්‍රතිසන්ධි සිත් එකුන් විස්සකි. එහි අකුසල විපාකයෙන් අහේතුක මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතුවෙන් අපායවලද ප්‍රතිසන්ධිය වේ. කුසල විපාකයෙන් මනුෂ්‍ය ලෝකයෙහි ජාතිඅන්ධ ජාතිබිහිරි ජාති උම්මත්තක (කියන්ට අසන්ට නොහැක) ඒලමූග නපුංශකාදීන්ටද ප්‍රතිසන්ධිය වේ. රූපාවචර විපාක සිත් පහෙන් රූපී බ්‍රහ්ම ලෝකයෙහිද අරූපාවචර විපාක සිත් සතරින් අරූප ලෝකයෙහිද ප්‍රතිසන්ධිය වේ. එයම එහි අනුරූප පටිසන්ධි නම් වේ.

සඞ්ඛෙපතො පටිසන්ධියා තීණි ආරම්මණානි හොන්ති – කම්මං, කම්මනිමිත්තං , ගතිනිමිත්තන්ති. තත්ථ කම්මං නාම ආයූහිතා කුසලාකුසලචෙතනා. කම්මනිමිත්තං නාම යං වත්ථුං ආරම්මණං කත්වා කම්මං ආයූහති. තත්ථ අතීතෙ කප්පකොටිසතසහස්සමත්ථකස්මිම්පි කම්මෙ කතෙ තස්මිං ඛණෙ කම්මං වා කම්මනිමිත්තං වා ආගන්ත්වා උපට්ඨාති.

සංක්ෂේපයෙන් ප්‍රතිසන්ධියෙහි කමර් කමර් නිමිති ගති නිමිති යයි අරමුණු තුනෙක් වේ. එහි කමර් නම් රැස්කරන ලද කුසලාකුසල චේතනාය. කම්ම නිමිත්ත නම් යම් වස්තුවක් අරමුණුකර කමර් රැස්කිරීම වේ. එහි අතීත කල්ප කෝටි ලක්‍ෂයක් එහාද කරන ලද කමර්යෙන් ඒ ක්‍ෂණයෙහි කමර්ය හෝ කමර් නිමිත්ත පැමිණ වැටහේ.

තත්‍රිදං කම්මනිමිත්තස්ස උපට්ඨානෙ වත්ථු – ගොපකසීවලී කිර නාම තාලපිට්ඨිකවිහාරෙ චෙතියං කාරෙසි. තස්ස මරණමඤ්චෙ නිපන්නස්ස චෙතියං උපට්ඨාසි. සො තදෙව නිමිත්තං ගණ්හිත්වා කාලංකත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්ති. අඤ්ඤා සම්මූළ්හකාලකිරියා නාම හොති. පරම්මුඛං ගච්ඡන්තස්ස හි පච්ඡතො තිඛිණෙන අසිනා සීසං ඡින්දන්ති. නිපජ්ජිත්වා නිද්දායන්තස්සාපි තිඛිණෙන අසිනා සීසං ඡින්දන්ති. උදකෙ ඔසීදාපෙත්වා මාරෙන්ති. එවරූපෙපි කාලෙ අඤ්ඤතරං කම්මං වා කම්මනිමිත්තං වා උපට්ඨාති. අඤ්ඤං ලහුකමරණං නාම අත්ථි. නිඛාදනදණ්ඩකමත්ථකස්මිඤ්හි නිලීනමක්ඛිකං මුග්ගරෙන පහරිත්වා පිසන්ති. එවරූපෙපි කාලෙ කම්මං වා කම්මනිමිත්තං වා උපට්ඨාති. එවං පිසියමානාය පන මක්ඛිකාය පඨමං කායද්වාරාවජ්ජනං භවඞ්ගං නාවට්ටෙති, මනොද්වාරාවජ්ජනමෙව ආවට්ටෙති. අථ ජවනං ජවිත්වා භවඞ්ගං ඔතරති. දුතියවාරෙ කායද්වාරාවජ්ජනං භවඞ්ගං ආවට්ටෙති. තතො කායවිඤ්ඤාණං, සම්පටිච්ඡනං, සන්තීරණං, වොට්ඨපනන්ති වීථිචිත්තානි පවත්තන්ති. ජවනං ජවිත්වා භවඞ්ගං ඔතරති. තතියවාරෙ මනොද්වාරාවජ්ජනං භවඞ්ගං ආවට්ටෙති. අථ ජවනං ජවිත්වා භවඞ්ගං ඔතරති. එතස්මිං ඨානෙ කාලකිරියං කරොති. ඉදං කිමත්ථං ආහතං? අරූපධම්මානං විසයො නාම එවං ලහුකොති දීපනත්ථං.

එහි මෙය කමර් නිමිත්ත වැටහීමේ වස්තුවයි. ගොපක සීවලී තල්පිටි වෙහෙර චෛත්‍යක් කරවයි. ඔහුගේ මරණ මංචකයෙහිදී චෛත්‍යය වැටහුණේය. හේ ඒ නිමිත්තම ගෙන කළුරිය කොට දෙව්ලොව උපන්නේය. අන්‍ය ඒවා මුළාව

කළුරිය නම් වේ. පිට්පා යනවිට පිටුපසින් තියුණු කඩුවකින් හිස සිඳියි. වැදහෙව නිදන්නහුගේ ද තියුණු කඩුවෙන් හිස සිඳියි. දියෙහි ගිල්වා මරයි. මෙබඳු කාලයෙහිද එක්තරා කමර්යක් හෝ කමර් නිමිත්තක් වැටහේ. අන්‍ය වූ ලහුක (වහා) මරණ ඇත. නියන් මිටේ සැඟවුණු මැස්සා මුගුරකින් පහරදී කුඩු කරයි. මෙබඳු කාලයෙහිද කමර්ය හෝ කමර් නිමිත්ත වැටහේ. මෙසේ කුඩුකරන ලද මැස්සාගේ පළමුව කායද්වාරාවජ්ජන භවංගය නොවැටේ. මනෝද්වාරාවජ්ජනයටම වැටේ. ඉක්බිති ජවන දුව භවංගයට බැස ගනී. දෙවෙනිවර කාය ද්වාරාවජ්ජන භවංගය වැටේ. ඉන්පසු කාය විඤ්ඤාණය සම්පටිච්ඡන සන්තීරණ වොත්ථපන යයි වීථි සිත් පවතී. ජවන දුව භවංගයට වැටේ. තුන්වන වර මනෝද්වාරාවජ්ජන භවංගය ඇතිවේ. පසුව ජවන ඇතිවී භවංග පතනය මේ මේ ස්ථානයෙහි කලුරිය කරයි. මෙය කුමක් සඳහා ගෙනෙන ලදද? අරූප ධමර් විෂයෙහි නම් මෙසේ ඉක්මන් බව විස්තර කිරීම සඳහාය.

ගතිනිමිත්තං නාම නිබ්බත්තනකඔකාසෙ එකො වණ්ණො උපට්ඨාති. තත්‍ථ නිරයෙ උපට්ඨහන්තෙ ලොහකුම්භිසදිසො හුත්‍වා උපට්ඨාති. මනුස්සලොකෙ උපට්ඨහන්තෙ මාතුකුච්ඡිකම්බලයානසදිසා හුත්‍වා උපට්ඨාති. දෙවලොකෙ උපට්ඨහන්තෙ කප්පරුක්ඛවිමානසයනාදීනි උපට්ඨහන්ති. එවං කම්මං, කම්මනිමිත්තං, ගතිනිමිත්තන්ති සඞ්ඛෙපතො පටිසන්‍ධියා තීණි ආරම්මණානි හොන්ති.

ගති නිමිත්ත නම් උපදින ස්ථානයෙහි එක් වණර්යක් වැටහේ. එහි නිරයේ නම් ලෝහ හැලි මෙන් වැටහේ. මිනිස්ලොවේ නම් මව්කුස කම්බිලි යාන සමාන වස්තු වැටහේ. දෙව්ලොව නම් කල්ප වෘක්ෂ විමාන යහන් ආදිය වැටහේ. මෙසේ කමර්ය කමර් නිමිත්ත ගති නිමිත්ත යයි සංක්ෂේපයෙන් ප්‍රතිසන්ධියේ අරමුණු තුනක් වේ.

අපරො නයො – පටිසන්‍ධියා තීණි ආරම්මණානි හොන්ති? අතීතං, පච්චුප්පන්නං , නවත්තබ්බඤ්ච. අසඤ්ඤීපටිසන්‍ධි අනාරම්මණාති. තත්‍ථ විඤ්ඤාණඤ්චායතනනෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනපටිසන්‍ධීනං අතීතමෙව ආරම්මණං. දසන්නං කාමාවචරානං අතීතං වා පච්චුප්පන්නං වා. සෙසානං නවත්තබ්බං. එවං තීසු ආරම්මණෙසු පවත්තමානා පන පටිසන්‍ධි යස්මා අතීතාරම්මණස්ස වා නවත්තබ්බාරම්මණස්ස වා චුතිචිත්තස්ස අනන්තරමෙව හොති. පච්චුප්පන්නාරම්මණං පන චුත්තිචිත්තං නාම නත්‍ථි. තස්මා ද්වීසු ආරම්මණෙසු අඤ්ඤතරාරම්මණාය චුතියා අනන්තරං තීසු ආරම්මණෙසු අඤ්ඤතරාරම්මණාය පටිසන්‍ධියා සුගතිදුග්ගතිවසෙන පවත්තනාකාරො වෙදිතබ්බො.

තවත් නය ක්‍රමයක් ප්‍රතිසන්ධියේ අරමුණු තුනක් වේ. අතීත වතර්මාන නොකිවහැකි යයි අරමුණු තුන වේ. අසංඥ ප්‍රතිසන්ධිය ආරම්මණයයිද එහි විඤ්ඤාණඤ්චායතන නේවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන ප්‍රතිසන්ධිවල අතීත අරමුණු වේ. දස කාමාවචර අතීත හෝ වතර්මාන අරමුණු වේ. සෙසු ඒවායේ නොකිය හැකිය. මෙසේ මේ අරමුණු තුනෙහි පවතින ප්‍රතිසන්ධිය අතීත හෝ නොකිව හැකි හෝ අරමුණේ චුති සිතට අනතුරුවම ඇති වේ. වතර්මාන අරමුණට චුති සිතක් නැත. මේ අරමුණුවල එක්තරා අරමුණක චුති සිතට අනතුරුවද තුන් අරමුණුවල එක්තරා අරමුණක ප්‍රතිසන්ධියෙන් සුගති දුගති වශයෙන් පවත්නාකාරය දැනගත යුතුය.

සෙය්‍යථීදං – කාමාවචරසුගතියං තාව ඨිතස්ස පාපකම්මිනො පුග්ගලස්ස “තානිස්ස තම්හි සමයෙ ඔලම්බන්ති”තිආදිවචනතො (මං· නි· 3.248) මරණමඤ්චෙ නිපන්නස්ස යථූපචිතං පාපකම්මං වා කම්මනිමිත්තං වා මනොද්වාරෙ ආපාථමාගච්ඡති. තං ආරබ්භ උප්පන්නාය තදාරම්මණපරියොසානාය සුද්ධාය වා ජවනවීථියා අනන්තරං භවඞ්ගවිසයං ආරම්මණං කත්‍වා චුතිචිත්තං උප්පජ්ජති. තස්මිං නිරුද්ධෙ තදෙව ආපාථගතං කම්මං වා කම්මනිමිත්තං වා ආරබ්භ අනුපච්ඡින්නකිලෙසබලවිනාමිතං දුග්ගතිපරියාපන්නං පටිසන්‍ධිචිත්තං උප්පජ්ජති. අයං අතීතාරම්මණාය චුතියා අනන්තරා අතීතාරම්මණා පටිසන්‍ධි.

කෙසේද? කාමාවචර සුගතියෙහි සිටි පව්වූ පුද්ගලයෙකුට “එසමයෙහි ඔහුට ඒවාද එල්බේ” ආදි වචනයෙන් මරණ මංචකයෙහි හොත් තැනැත්තාට රැස්කළ පරිදි පාප කමර්යක් හෝ කමර් නිමිත්තක් හෝ මනෝද්වාරයෙහි අපාගත වේ. (ඉදිරියට පැමිණි විෂය වේ) එය අරබයා උපන් තදාරම්මණ අවසානයෙහි සුද්ධ වූ ජවන වීථියට අනතුරුව භවංග විසය අරමුණුකර චුති සිත උපදී. එය නිරුද්ධ වූ පසු එම අරමුණම ආපාථගතව කමර්ය හෝ කමර් නිමිත්ත හෝ අරබයා නොසිඳින ලද කෙලෙස් බලයෙන් නැවුණු දුගතියට ඇතුළත් ප්‍රතිසන්ධි සිත උපදී. මෙය අතීත අරමුණෙන් චුතියට අනතුරුව අතීත අරමුණු ප්‍රතිසන්ධියයි.

අපරස්ස මරණසමයෙ වුත්තප්පකාරකම්මවසෙන නරකාදීසු අග්ගිජාලවණ්ණාදිකං දුග්ගතිනිමිත්තං මනොද්වාරෙ ආපාථමාගච්ඡති. තස්ස ද්වික්ඛත්තුං භවඞ්ගෙ උප්පජ්ජිත්‍වා නිරුද්ධෙ තං ආරම්මණං ආරබ්භ එකං ආවජ්ජනං, මරණස්ස ආසන්නභාවෙන මන්‍දීභූතවෙගත්තා පඤ්ච ජවනානි, ද්වෙ තදාරම්මණානීති තීණි වීථිචිත්තානි උප්පජ්ජන්ති. තතො භවඞ්ගවිසයං ආරම්මණං කත්‍වා එකං චුතිචිත්තං. එත්තාවතා එකාදස චිත්තක්ඛණා අතීතා හොන්ති.

අථාවසෙසපඤ්චචිත්තක්ඛණායුකෙ තස්මිංයෙව ආරම්මණෙ පටිසන්ධිචිත්තං උප්පජ්ජති. අයං අතීතාරම්මණාය චුතියා අනන්තරා පච්චුප්පන්නාරම්මණා පටිසන්ධි.

අනෙකෙකුට මැරෙනවිට කියන ලද ආකාරයේ කමර් වශයෙන් නරකාදියෙහි ගිනිදැල් වණර්නාව දුගති නිමිත්ත මනෝද්වාරයෙහි අපාථගත වේ. ඔහුට දෙවරක් භවංගය ඉපදී නිරුද්ධ වූ විට ඒ අරමුණ අරබයා එක් ආවජර්නයක් මරණයට ආසන්න වීමෙන් වේගය මඳ බැවින් පස් ජවනයක් තදාරම්මණ දෙකක් යයි වීථි සිත් තුනක් උපදී. (උදා:- කී ජ ජ ජ ජ ජ ත ත චු) ඉන්පසු භවංග විසය අරමුණුකර එක් චුති සිතක් වේ. මෙපමණකින් එකොළොස් චිත්තක්‍ෂණ අතීත වේ. ඉක්බිති අවසේස චිත්තක්‍ෂණ පහේ ආයුකාලයේ ඒ අරමුණෙහිම ප්‍රතිසන්ධි සිත උපදී, මේ අතීත අරමුණේ චුතියට අනතුරුව වතර්මාන අරමුණු ප්‍රතිසන්ධියයි.

අපරස්ස මරණසමයෙ පඤ්චන්නං ද්වාරානං අඤ්ඤතරස්මිං ද්වාරෙ රාගාදිහෙතුභූතං හීනාරම්මණං ආපාථමාගච්ඡති. තස්ස යථාක්කමෙන උප්පන්නවොට්ඨබ්බනාවසානෙ මරණස්ස ආසන්නභාවෙන මන්දීභූතවෙගත්තා පඤ්ච ජවනානි ද්වෙ තදාරම්මණානි ච උප්පජ්ජන්ති. තතො භවඞ්ගවිසයමාරම්මණං කත්වා එකං චුතිචිත්තං. එත්තාවතා ද්වෙ භවඞ්ගානි, ආවජ්ජනං, දස්සනං, සම්පටිච්ඡනං, සන්තීරණං, වොට්ඨබ්බනං, පඤ්ච ජවනානි, ද්වෙ තදාරම්මණානි, එකං චුතිචිත්තන්ති පඤ්චදස චිත්තක්ඛණා අතීතා හොන්ති. අථාවසෙසඑකචිත්තක්ඛණායුකෙ තස්මිං යෙව ආරම්මණෙ පටිසන්ධිචිත්තං උප්පජ්ජති. අයම්පි අතීතාරම්මණාය චුතියා අනන්තරා පච්චුප්පන්නාරම්මණා පටිසන්ධි. එස තාව අතීතාරම්මණාය සුගතිචුතියා අනන්තරා අතීතපච්චුප්පන්නාරම්මණාය දුග්ගතිපටිසන්ධියා පවත්තනාකාරො.

තවකෙකුට මැරෙනවිට පස්දොරෙන් එකකට රාගාදි හේතුවෙන් හීන අරමුණක් අපාථගත වේ. ඔහුට පිළිවෙලින් උපන් ඕත්‍ථපනය අවසානයේ මරණයට ආසන්න බැවින් මදවේග ඇති පස් ජවන තදාරම්මණ දෙකක් උපදී. ඉක්බිති භවංග විෂයේ අරමුණක් කර එක් චුති සිතක් ඇතිවේ. මෙපමණකින් භවංග දෙකක් ආවජර්නය දශර්නය සම්පටිච්ඡන සන්තීරණය වොත්‍ථපන පස් ජවන තදාරම්මණ දෙක චුති සිත් එක යයි චිත්තක්‍ෂණ පහළොවක් අතීතය. ඉක්බිති අවසේස එක් චිත්තක්‍ෂණ ආයු කාලයෙහි එම අරමුණෙහිම ප්‍රතිසන්ධි සිත උපදී. මෙය අතීත අරමුණින් චුතියට අනතුරුව වතර්මාන අරමුණු ප්‍රතිසන්ධියයි. එය අතීතාරම්මණ හෝ සුගති චුතියට අනතුරුව අතීත වතර්මාන අරමුණක් දුගති ප්‍රතිසන්ධියේ පවතින ආකාරයයි.

දුග්ගතියං ඨිතස්ස පන උපචිතානවජ්ජකම්මස්ස වුත්තනයෙනෙව තං අනවජ්ජකම්මං වා කම්මනිමිත්තං වා මනොද්වාරෙ ආපාථමාගච්ඡතීති කණ්හපක්ඛෙ සුක්කපක්ඛං ඨපෙත්වා සබ්බං පුරිමනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. අයං අතීතාරම්මණාය දුග්ගතිචුතියා අනන්තරා අතීතපච්චුප්පන්නාරම්මණාය සුගතිපටිසන්ධියා පවත්තනාකාරො.

දුගතියෙහි සිටියහුට රැස්කරන ලද අනවද්‍ය කමර්යේ කියන ලද කමර්යෙන් ඒ අනවද්‍ය කමර්ය හෝ කමර් නිමිත්ත හෝ මනෝද්වාරයට අපාථගත වේ. කෘෂ්ණ පක්‍ෂයෙහි ශුක්ල පක්‍ෂය හැර සියල්ල පෙර නයින්ම දතයුතුය. මෙය අතීත අරමුණින් දුගති චුතියෙන් අනතුරුව අතීත වතර්මාන අරමුණේ සුගති ප්‍රතිසන්ධිය පවතින ආකාරයයි.

සුගතියං ඨිතස්ස පන උපචිතානවජ්ජකම්මස්ස "තානිස්ස තම්හි සමයෙ ඔලම්බන්ති"තිආදිවචනතො මරණමඤ්චෙ නිපන්නස්ස යථූපචිතං අනවජ්ජකම්මං වා කම්මනිමිත්තං වා මනොද්වාරෙ ආපාථමාගච්ඡති. තඤ්ච ඛො උපචිතකාමාවචරානවජ්ජකම්මස්සෙව. උපචිතමහග්ගතකම්මස්ස පන කම්මනිමිත්තමෙව ආපාථමාගච්ඡති. තං ආරබ්භ උප්පන්නාය තදාරම්මණපරියොසානාය සුද්ධාය වා ජවනවීථියා අනන්තරං භවඞ්ගවිසයං ආරම්මණං කත්වා චුතිචිත්තමුප්පජ්ජති. තස්මිං නිරුද්ධෙ තදෙව ආපාථගතං කම්මං වා කම්මනිමිත්තං වා ආරබ්භ අනුපච්ඡින්නකිලෙසබලවිනාමිතං සුගතිපරියාපන්නං පටිසන්ධිචිත්තමුප්පජ්ජති. අයං අතීතාරම්මණාය චුතියා අනන්තරා අතීතාරම්මණා නවත්තබ්බාරම්මණා වා පටිසන්ධි.

සුගතියෙහි සිටියහුට රැස්කරන ලද අනවද්‍ය කමර්යේ "කපනිවතස්ස තස්මිං සංස් ඕලම්බන්ති" ආදි වචනයේ මර ඇඳෙහි නිපන්නහුට රැස්කරන ලද පරිදි අනවද්‍ය කමර්ය හෝ කමර් නිමිත්ත හෝ මනෝද්වාරයෙහි ඉදිරියට පැමිණේ. එයද රැස්කරන ලද කාමාවචර අනුවද්‍ය කමර්යම වේ. රැස්කරන ලද මහග්ගත කමර්ය වනාහි කමර් නිමිත්තම ඉදිරියට පැමිණේ. එය අරබයා උපන් තදාරම්මණ අවසානයේ සුද්ධ වූ හෝ ජවන වීථියට අනතුරුව භවංග විසය අරමුණුකර චුති සිත උපදී. එය නිරුද්ධ වූ විට එම අරමුණම ඉදිරියට පැමිණ කමර්ය හෝ කමර් නිමිත්ත අරබයා නොසිඳුන ලද කෙලෙස් බලයෙන් නැමුණු සුගතියට ඇතුළත් ප්‍රතිසන්ධි සිත උපදී. මෙය අතීත අරමුණේ චුතියෙන් අනතුරුව අතීතාරම්මණ වූ නොකිවහැකි අරමුණේ හෝ ප්‍රතිසන්ධියයි.

අපරස්ස මරණසමයෙ කාමාවචරානවජ්ජකම්මවසෙන මනුස්සලොකෙ මාතුකුච්ඡිවණ්ණසඞ්ඛාතං වා දෙවලොකෙ උය්‍යානකප්පරුක්ඛාදිවණ්ණසඞ්ඛාතං වා සුගතිනිමිත්තං මනොද්වාරෙ ආපාථමාගච්ඡති. තස්ස දුග්ගතිනිමිත්තෙ

දස්සිතානුක්කමෙනෙව චුතිචිත්තානන්තරං පටිසන්ධිචිත්තං උප්පජ්ජති. අයං අතීතාරම්මණාය චුතියා අනන්තරා පච්චුප්පන්නාරම්මණා පටිසන්ධි.

තවකෙකුට මැරුණවිට කාමාවචර අනවද්‍ය කර්ම වශයෙන් මිනිස්ලොව මව්කුස වර්ණ සංඛ්‍යාත හෝ දෙව්ලොව උයන කල්ප වෘක්ෂය ආදි වර්ණ සංඛ්‍යාත හෝ සුගති නිමිත්තක් මනෝද්වාරයේ ඉදිරියට එයි. ඒ දුගති නිමිතියෙහි දැක්වූ අනුක්‍රමයෙන්ම චුති සිතට අනතුරුව ප්‍රතිසන්ධි සිත උපදී, මෙය අතීත අරමුණේ චුතියට අනතුරුව වතර්මාන අරමුණු ප්‍රතිසන්ධියයි.

අපරස්ස මරණසමයෙ ඤාතකා ‘අයං, තාත, තවත්ථාය බුද්ධපූජා කරීයති, චිත්තං පසාදෙහී’ති වත්වා පුප්ඵදාමධජපටාකාදිවසෙන රූපාරම්මණං වා ධම්මස්සවනතූරියපූජාදිවසෙන සද්දාරම්මණං වා ධූමවාසගන්ධාදිවසෙන ගන්ධාරම්මණං වා ‘ඉදං, තාත, සායස්සු, තවත්ථාය දාතබ්බං දෙය්‍යධම්ම’න්ති වත්වා මධුඵාණිතාදිවසෙන රසාරම්මණං වා ‘ඉදං, තාත, ඵුසස්සු, තවත්ථාය දාතබ්බං දෙය්‍යධම්ම’න්ති වත්වා චීනපටසොමාරපටාදිවසෙන ඵොට්ඨබ්බාරම්මණං වා පඤ්චද්වාරෙ උපසංහරන්ති. තස්ස තස්මිං ආපාථගතෙ රූපාදිආරම්මණෙ යථාක්කමෙන උප්පන්නවොට්ඨපනාවසානෙ මරණස්ස ආසන්නභාවෙන මන්දීභූතවෙගත්තා පඤ්ච ජවනානි ද්වෙ තදාරම්මණානි ච උප්පජ්ජන්ති. තතො භවඞ්ගවිසයං ආරම්මණං කත්වා එකං චුතිචිත්තං, තදවසානෙ තස්මිඤ්ඤෙව එකචිත්තක්ඛණට්ඨිතිකෙ ආරම්මණෙ පටිසන්ධිචිත්තං උප්පජ්ජති. අයම්පි අතීතාරම්මණාය චුතියා අනන්තරා පච්චුප්පන්නාරම්මණා පටිසන්ධි.

තවකෙකු මැරෙනවිට තාත්තේ, මේ ඔබ සඳහා බුද්ධපූජාව කරනු ලැබේ. සිත පහදවා ගන්නැයි කියා මල්දම් කොඩි පතාක වශයෙන් රූප අරමුණක් හෝ ධර්ම ශ්‍රවණ තූර්ය පූජා වශයෙන් ශබ්දාරම්මණයක් හෝ දුම් සුවඳ වශයෙන් ගන්ධ අරමුණක් හෝ තාත්තේ මෙය රස අහරයක්. ඔබ සඳහා දියහැකි දෙය ධර්මයක් යයි මීපැණි ආදි වශයෙන් රස අරමුණක් ඉන් තාත්තේ මේක ස්පශර් වස්තුවක්. ඔබ සඳහා දිය යුතු දෙය ධර්මයක් යයි චීන සෝමාර පටාදි වශයෙන් ඵොට්ඨබ්බ අරමුණෙක් හෝ පංචද්වාරයේ එළඹෙයි. ඔහුව ඒ අවස්ථාවේ ඉදිරියෙන් පැමිණි රූපාදි අරමුණෙහි පිළිවෙලින් උපන් නෙක්ඛම්ම අවසානයේ මරණයට ආසන්න බැවින් මඳවේග හෙයින් පස් ජවනයන් තදාරම්මණ දෙකක්ද උපදී. ඉන්පසු භවංග විෂය අරමුණුකොට එක් චුති සිතක් එය අවසානයෙහි එහි එක් චිත්තක්‍ෂණයක් සිටි අරමුණෙහි ප්‍රතිසන්ධි සිත උපදී. මෙයද අතීත අරමුණෙහිම චුතියෙන් අනතුරුව වතර්මාන අරමුණු ප්‍රතිසන්ධියයි.

අපරස්ස පන පථවීකසිණජ්ඣානාදිවසෙන පටිලද්ධමහග්ගතස්ස සුගතියං ඨිතස්ස මරණසමයෙ කාමාවචරකුසලකම්ම-කම්මනිමිත්ත-ගතිනිමිත්තානං අඤ්ඤතරං පථවීකසිණාදිකං වා නිමිත්තං මහග්ගතචිත්තං වා මනොද්වාරෙ ආපාථමාගච්ඡති. චක්ඛුසොතානං වා අඤ්ඤතරස්මිං කුසලුප්පත්තිහෙතුභූතං පණීතමාරම්මණං ආපාථමාගච්ඡති. තස්ස යථාක්කමෙන උප්පන්නවොට්ඨබ්බනාවසානෙ මරණස්ස ආසන්නභාවෙන මන්දීභූතවෙගත්තා පඤ්ච ජවනානි උප්පජ්ජන්ති. මහග්ගතගතිකානං පන තදාරම්මණං නත්ථි. තස්මා ජවනානන්තරංයෙව භවඞ්ගවිසයං ආරම්මණං කත්වා එකං චුතිචිත්තං උප්පජ්ජති . තස්සාවසානෙ කාමාවචරමහග්ගතසුගතීනං අඤ්ඤතරසුගතිපරියාපන්නං යථූපට්ඨිතෙසු ආරම්මණෙසු අඤ්ඤතරාරම්මණං පටිසන්ධිචිත්තං උප්පජ්ජති. අයං නවත්තබ්බාරම්මණාය සුගතිචුතියා අනන්තරා අතීතපච්චුප්පන්නනවත්තබ්බානං අඤ්ඤතරාරම්මණා පටිසන්ධි.

අනෙකෙකුට වනාහි පඨවි කසින ධ්‍යාන වශයෙන් ලැබූ මහග්ගත සුගතිය ඇත්තාට මැරෙන වේලාවේ කාමාවචර කුසල කම්ම කම්ම නිමිත්ත ගති නිමිත්තවලින් එකක් වූ පඨවි කසිනාදියක් හෝ මහග්ගත නිමිති සිතක් හෝ මනෝද්වාරය ඉදිරියට එයි. චක්ඛු සෝතාදිය හෝ කුසල ඉපදීමට හේතුවූ වෙනත් ප්‍රණීත අරමුණක් ඉදිරියේ එයි. එය පිළිවෙලින් උපන් වොත්ථපන අවසානයෙහි මරණය ආසන්න බැවින් වේගය මදහෙයින් ජවන පහක් උපදියි. මහග්ගත ගතිකයන්ට තදාරම්මණ නැත. කවර හෙයින්ද? ජවනයට අනතුරුව භවංග විසය අරමුණුකර එක් චුති සිතක් උපදී. එය අවසානයෙහි කාමාවචර මහග්ගත සුගති අතරෙන් එක් සුගතියක් ඇතුළත් පැමිණි අරමුණුවලින් එකක් අරමුණුකර ප්‍රතිසන්ධි සිත උපදී. මෙය නොකිවහැකි අරමුණක සුගති චුතියෙන් අනතුරුව අතීත වතර්මාන නොකිවහැකි අරමුණක ප්‍රතිසන්ධියයි.

එතෙනානුසාරෙන ආරුප්පචුතියාපි අනන්තරා පටිසන්ධි වෙදිතබ්බා. අයං අතීතනවත්තබ්බාරම්මණාය සුගතිචුතියා අනන්තරා අතීතනවත්තබ්බපච්චුප්පන්නාරම්මණාය පටිසන්ධියා පවත්තනාකාරො.

මේ අනුසාරයෙන් අරූපාවචර චුතියේද අනතුරු ප්‍රතිසන්ධි දතයුතුය. මෙය අතීත නොකිවහැකි අරමුණේ සුගති චුතියෙන් අනතුරුව අතීත නොකිවහැකි වතර්මාන අරමුණෙන් ප්‍රතිසන්ධිය පවතින ආකාරයයි.

දුග්ගතියං ඨිතස්ස පන පාපකම්මිනො වුත්තනයෙනෙව තං කම්මං කම්මනිමිත්තං ගතිනිමිත්තං වා මනොද්වාරෙ, පඤ්චද්වාරෙ පන අකුසලුප්පත්තිහෙතුභූතං ආරම්මණං ආපාථමාගච්ඡති. අථස්ස යථාක්කමෙන චුතිචිත්තාවසානෙ දුග්ගතිපරියාපන්නං තෙසු ආරම්මණෙසු අඤ්ඤතරාරම්මණං පටිසන්ධිචිත්තං උප්පජ්ජති. අයං අතීතාරම්මණාය දුග්ගතිචුතියා අනන්තරා අතීතපච්චුප්පන්නාරම්මණාය පටිසන්ධියා පවත්තනාකාරොති. එත්තාවතා එකූනවීසතිවිධස්සාපි විඤ්ඤාණස්ස පටිසන්ධිවසෙන පවත්ති දීපිතා හොති.

දුගතියෙහි පව් කරන්නාට කියන ලද තමන්ම එය කමර්ය කමර් නිමිත්ත ගති නිමිත්ත හෝ මනෝ ද්වාරයේ ඉදිරියේ පැමිණීමෙන් සිදුවේ. පංච ද්වාරයෙහි අකුසල උපතට හේතු වූ අරමුණු ඉදිරියට එයි. ඉක්බිති ඔහුට පිළිවෙලින් චුති සිත අවසානයෙහි දුගතිය අයත් ඒ අරමුණු අතරෙන් එකක ප්‍රතිසන්ධි සිත උපදී. මෙය අතීත අරමුණේ දුගති චුති හෝ අනතුරුව අතීත වතර්මාන අරමුණේ ප්‍රතිසන්ධිය පවතින ආකාරයයි. එකුන්විසි වූ විඤ්ඤාණයේ ප්‍රතිසන්ධි වශයෙන් පැවැත්ම දක්වන ලදි.

තයිදං සබ්බම්පි එවං –

ඒ සියල්ල මෙසේය:-

පවත්තමානං සන්ධිම්හි, ද්විධා කම්මෙන වත්තති;

මිස්සාදීහි ච භෙදෙහි, භෙදස්ස දුවිධාදිකො.

පවතින පිළිසිඳුම් - කමර්යෙන් දෙපරිදි වේ

මුසු ඈ බේදයෙන් - බෙදුමෙහි දෙවිදි ඈ වේ

ඉදඤ්හි එකූනවීසතිවිධම්පි විපාකවිඤ්ඤාණං පටිසන්ධිම්හි පවත්තමානං ද්විධා කම්මෙන වත්තති. යථාසකඤ්හි එතස්ස ජනකං කම්මං නානාක්ඛණිකකම්මපච්චයෙන චෙව උපනිස්සයපච්චයෙන ච පච්චයො හොති. වුත්තඤ්හෙතං “කුසලාකුසලං කම්මං විපාකස්ස උපනිස්සයපච්චයෙන පච්චයො”ති (පට්ඨා· 1.1.423). එවං වත්තමානස්ස පනස්ස මිස්සාදීහි භෙදෙහි දුවිධාදිකොපි භෙදො වෙදිතබ්බො, සෙය්‍යථිදං – ඉදඤ්හි පටිසන්ධිවසෙන එකධා වත්තමානම්පි රූපෙන සහ මිස්සාමිස්සභෙදතො දුවිධං, කාමරූපාරූපභවභෙදතො තිවිධං, අණ්ඩජජලාබුජසංසෙදජඔපපාතිකයොනිවසෙන චතුබ්බිධං, ගතිවසෙන පඤ්චවිධං, විඤ්ඤාණට්ඨිතිවසෙන සත්තවිධං, සත්තාවාසවසෙන අට්ඨවිධං හොති. තත්‍ථ –

මෙය වනාහි එක්විසි විදි වූ ප්‍රතිසන්ධියෙහි පවතින විපාක විඤ්ඤාණය කමර්යෙන් දෙපරිදිව පවතී. ස්වකීය ජනක කමර්යට මෙයම නානා ක්‍ෂණික ප්‍රත්‍යයෙන්ද උපනිශ්‍රය ප්‍රත්‍යයෙන් ද ප්‍රත්‍ය වේ. මෙය කියන ලදි. “කුසලා කුසල කමර්ය විපාකයට උපනිශ්‍රය ආශ්‍රයෙන් ප්‍රත්‍ය වේ” මෙසේ පවතින මෙහි මිශ්‍රාදි භේදයෙන් අවිඤ්ඤාණික භේදයද දතයුතුය. කෙසේද? මෙය ප්‍රතිසන්ධි වශයෙන් ඒකාකාරව පවතින රූපය සමාන මිශ්‍ර අමිශ්‍ර භේද වශයෙන් දෙපරිදි වේ. කාම රූප අරූප භේදයෙන් තෙපරිදිය. අණ්ඩජ ජලාබුජ සංසේදජ ඕපපාතික උපත් වශයෙන් සිව්වැදෑරුම්ය. ගති වශයෙන් පස්වැදෑරුම්ය. විඤ්ඤාණාඨිති වශයෙන් සත් වැදෑරුම්ය. සත්තාවාස වශයෙන් අටවැදෑරුම් වේ. එහි:-

මිස්සං ද්විධා භාවභෙදා, සභාවං තත්‍ථ ච ද්විධා;

ද්වෙ වා තයො වා දසකා, ඔමතො ආදිනා සහ.

මුසු දෙවිදි බව බේ - එහි සබා දෙපරිදි වේ

අඩු විසින් දසකය - දෙ තුන් විදි හෝ වන්නේ

‘මිස්සං ද්විධා භාවභෙදා’ති යඤ්හෙතමෙත්‍ථ අඤ්ඤත්‍ර අරූපභවා රූපමිස්සං පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණං උප්පජ්ජති, තං රූපභවෙ ඉත්ථින්ද්‍රියපුරිසින්ද්‍රියසඞ්ඛාතෙන භාවෙන විනා උප්පත්තිතො කාමභවෙ අඤ්ඤත්‍ර ජාතිපණ්ඩකපටිසන්ධියා භාවෙන සහ උප්පත්තිතො සභාවං අභාවන්ති දුවිධං හොති.

භාව භේදයෙන් මිශ්‍රය. ද්විධය. මෙහි අරූප භවයෙන් වෙනත් තැන්වල යම් ප්‍රතිසන්ධි විඤ්ඤාණයක් උපදී, එය රූප භවයෙහි උපතින් ස්ත්‍රී පුරුෂ භාවයන් හැරද කාම භවයෙහි ජාති පණ්ඩකභාවය හැර උපතින් ස්වභාවය අභාව යයි දෙපරිදි වේ.

'සභාවං තත්‍ථ ච ද්විධා'ති තත්‍ථාපි ච යං සභාවං තං ඉත්‍ථිපුරිසභාවානං අඤ්ඤතරෙන සහ උප්පත්තිතො දුවිධමෙව හොති.

එහි ස්වභාවයද දෙපරිදි වේ. එහිද යම් ස්වභාවයක් එය ස්ත්‍රී පුරුෂ භාව එකක් යයි උපතින් ද්විධ වේ.

'ද්වෙ වා තයො වා දසකා, ඔමතො ආදිනා සහා'ති යඤ්හෙතමෙත්‍ථ මිස්සං අමිස්සන්ති ද්වයෙ ආදිභූතං රූපමිස්සං පටිසන්‍ධිවිඤ්ඤාණං, තෙන සහ වත්‍ථුකායදසකවසෙන ද්වෙ වා වත්‍ථුකායභාවදසකවසෙන තයො වා දසකා ඔමතො උප්පජ්ජන්ති, නත්‍ථි ඉතො පරං රූපපරිහානීති. තං පනෙතං එවං ඔමකපරිමාණං උප්පජ්ජමානං අණ්ඩජජලාබුජනාමිකාසු ද්වීසු යොනීසු ජාතිඋණ්ණාය එකෙන අංසුනා උද්ධතතෙලසප්පිමණ්ඩප්පමාණං කලලන්ති ලද්ධසඞ්ඛං හුත්‍වා උප්පජ්ජති. තත්‍ථ යොනීනං ගතිවසෙන සම්භවභෙදො වෙදිතබ්බො. එතාසු හි –

යනු අඩු විසින් දසකය දෙතුන් විසි හෝ වන්නේ යුන එහි යම් මිශ්‍ර අමිශ්‍ර දෙකෙහි ආදිය වූ රූපමිශ්‍ර පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය සමග වස්තු දසක කාය දසකයෝ දෙපරිදි හෝ වස්තු දසක කාය දසකයෝ භාව දසකයෝ යැයි තෙපරිදි හෝ යටත් පිරිසෙයින් උපදින්නෝය. මෙයින් පසුව රූප පරිහානියක් නැතැයි යනු එය වනාහි මෙසේ අණ්ඩජ ජලාබුජ නම් යෝනි දෙකේ උපදින්නේ සිහින් රෝමයක් එක් අංශුවක් වූ කැලඹුණු ගිතෙල් බිඳක් ප්‍රමාණ වූ කලලයයි ලැබූ නමින් උපදී. එහි යෝනියේ ගති වශයෙන් භේදය දැනගත යුතුය.

නිරයෙ භුම්මවජ්ජෙසු, දෙවෙසු ච න යොනියො;

තිස්සො පුරිමිකා හොන්ති, චතස්සොපි ගතිත්තයෙ.

දෙව් නිරය බිම් නැති - ඕපපාතික ජේතය

ජේත තිරිසන් මිනිස් - තුන්ගති සිව් යෝනි වේ

තත්‍ථ දෙවෙසු චාති චසද්දෙන යථා නිරයෙ ච භුම්මවජ්ජෙසු ච දෙවෙසු, එවං නිජ්ඣාමතණ්හිකපෙතෙසු ච පුරිමිකා තිස්සො යොනියො න සන්තීති වෙදිතබ්බා. ඔපපාතිකා එව හි තෙ හොන්ති. සෙසෙ පන තිරච්ඡානපෙත්තිවිසයමනුස්සසඞ්ඛාතෙ ගතිත්තයෙ පුබ්බෙ වජ්ජිතභුම්මදෙවෙසු ච චතස්සො යොනියො හොන්ති. තත්‍ථ –

එහි දේවෙසු චාති, ච ශබ්ද හෝ නිරයෙහිද බිම්නැති දෙවියන් කෙරෙහි මෙසේ නිජ්ඣාමතණ්හික ජේතයන්ටද මුලින් කී සිව් යෝනිවලින් මුල් යෝනි තුන නැත. ඔවුන්ට ඇත්තේ ඕපපාතික වේ. සෙසු තිරිසන් ප්‍රේත මිනිස් ගති තුනට සහ පෙර අත්හල භූමි දෙවියන්ටද යෝනි සතර වේ. එහි

තිංස නව චෙව රූපීසු, සත්තති උක්කංසතොව රූපානි;

සංසෙදජොපපාතීසු, අථ වා අවකංසතො තිංස.

රූ බවැ තිස නවය-උපරිම සැත්තෑ වේ එහි

සංසේදජ ඕප-පාතික තිසකි අවමය

රූපීබ්‍රහ්මෙසු තාව ඔපපාතිකයොනිකෙසු චක්ඛුසොතවත්‍ථුදසකානං ජීවිතනවකස්ස චාති චතුන්නං කලාපානං වසෙන තිංස ච නව ච පටිසන්‍ධිවිඤ්ඤාණෙන සහ රූපානි උප්පජ්ජන්ති. රූපීබ්‍රහ්මෙ පන ඨපෙත්‍වා අඤ්ඤෙසු සංසෙදජඔපපාතිකෙසු උක්කංසතො චක්ඛුසොතඝානජිව්හාකායභාවවත්‍ථුදසකානං වසෙන සත්තති. තානි ච නිච්චං දෙවෙසු. තත්‍ථ වණ්ණො ගන්‍ධො රසො ඔජා චතස්සො චාපි ධාතුයො චක්ඛුපසාදො ජීවිතින්ද්‍රියන්ති අයං දසරූපපරිමාණො රූපපුඤ්ජො චක්ඛුදසකො නාම. එවං සෙසා වෙදිතබ්බා. අවකංසතො පන ජච්චන්‍ධබධිරඅඝානකනපුංසකස්ස ජිව්හාකායවත්‍ථුදසකානං වසෙන තිංස රූපානි උප්පජ්ජන්ති. උක්කංසාවකංසානං පන අන්තරෙ අනුරූපතො විකප්පො වෙදිතබ්බො.

රූප බ්‍රහ්මයන් කෙරෙහි ඖපපාතික යෝනිවල චක්ඛු සෝත වස්තු දසකවල ජීවිත නවකයදැයි සතර කලාප වශයෙන් තිසක්ද නවයක්ද ප්‍රතිසන්ධි විඤ්ඤාණය සමාන රූප උපදී. රූපී බ්‍රහ්මයන් හැර අන්‍ය වූ සංසේදජ ඖපපාතිකයන් කෙරෙහි උපරිම වශයෙන් චක්ඛු සෝත ජිව්හා කාය භාව වස්තු දසක වශයෙන් හැත්තෑවක්ද ඔවුන් කෙරෙහි නිත්‍ය දෙවියන් කෙරෙහිද එහි වණර් ගන්ධ රස ඕජා රස සතරද චක්ඛු පසාද ජීවිතින්ද්‍රිය මේ දස රූප පරිමාණයෙන් යුත් රූප පිණ්ඩය චක්ඛු දසක නම් වේ. සෙසු සෝතාදි දසක ද මෙසේ දතයුතුය. ජාති අන්ධ බිහිරි ගඳ සුවඳ දත නොහැකි (අඝානක) නපුංසකයන්ට ජිව්හා කාය වත්‍ථු දසක වශයෙන් අවම වශයෙන් රූප තිසක් ද උපදී. උපරිම අවම අතරෙහි විකල්ප වශයෙන් අනුරූප දතයුතුය.

එවං විදිත්‍වා පුන –

මෙසේ දැන නැවත:-

ඛන්‍ධාරම්මණගතිහෙතු-වෙදනාපීතිවිතක්කවිචාරෙහි;

භෙදාභෙදවිසෙසො, චුතිසන්‍ධීනං පරිඤ්ඤෙය්‍යො.

කඳ අලඹ ගති හේ - විඳි හස විතක් විචරා

චුති පිළිසිඳුම්වල - භේද අබෙද දන්නේ

යාහෙසා මිස්සාමිස්සතො දුවිධා පටිසන්‍ධි, යා චස්සා අතීතානන්තරා චුති, තාසං ඉමෙහි ඛන්‍ධාදීහි භෙදාභෙදවිසෙසො ඤාතබ්බොති අත්‍ථො.

මිශ්‍ර අමිශ්‍ර වශයෙන් ප්‍රතිසන්ධිය ද්විධය. අතීත අනන්තර චුතිය යන ඒවා මේ ඛන්‍ධාදි භේද විශේෂයෙන් දතයුතුය යන අථර්යයි.

කථං? කදාචි චතුක්ඛන්‍ධාය ආරුප්පචුතියා අනන්තරා චතුක්ඛන්‍ධාව ආරම්මණතොපි අභින්නා පටිසන්‍ධි හොති, කදාචි අමහග්ගතබහිද්ධාරම්මණාය මහග්ගතඅජ්ඣත්තාරම්මණා. අයං තාව අරූපභූමීසුයෙව නයො. කදාචි පන චතුක්ඛන්‍ධාය ආරුප්පචුතියා අනන්තරා පඤ්චක්ඛන්‍ධා කාමාවචරා පටිසන්‍ධි. කදාචි පඤ්චක්ඛන්‍ධාය කාමාවචරචුතියා රූපාවචරචුතියා වා අනන්තරා චතුක්ඛන්‍ධා ආරුප්පපටිසන්‍ධි. එවං අතීතාරම්මණචුතියා අතීතනවත්තබ්බපච්චුප්පන්නාරම්මණා පටිසන්‍ධි, එකච්චසුගතිචුතියා එකච්චදුග්ගතිපටිසන්‍ධි, අහෙතුකචුතියා සහෙතුකපටිසන්‍ධි, දුහෙතුකචුතියා තිහෙතුකපටිසන්‍ධි, උපෙක්ඛාසහගතචුතියා සොමනස්සසහගතපටිසන්‍ධි, අප්පීතිකචුතියා සප්පීතිකපටිසන්‍ධි, අවිතක්කචුතියා සවිතක්කපටිසන්‍ධි, අවිචාරචුතියා සවිචාරපටිසන්‍ධි, අවිතක්කඅවිචාරචුතියා සවිතක්කසවිචාරපටිසන්‍ධීති තස්ස තස්ස විපරීතතො ච යථායොගං යොජෙතබ්බං.

කෙසේද? කලක ස්කන්ධ සතරේ අරූප චුතියෙන් අනතුරුව ස්කන්ධ සතරේ අරමුණුවලින් නොබිඳී ප්‍රතිසන්ධිය වේ. කලෙක අමහග්ගත වූ බාහිර අපේක්‍ෂාවකින් මහග්ගත අභ්‍යන්තර අරමුණක් වේ. මෙය අරූප භූමිවල ක්‍රම වේදයයි. කලෙක ස්කන්ධ සතරේ අරූප චුතියෙන් අනතුරුව ස්කන්ධ පහේ කාමාවචර ප්‍රතිසන්ධිය වේ. කලෙක ස්කන්ධ පහේ කාමාවචර චුතියෙන් හෝ රූපාවචර චුතියෙන් හෝ අනතුරුව ස්කන්ධ සතරේ අරූප ප්‍රතිසන්ධියක් වේ. මෙසේ අතීතාරම්මණ චුතියෙන් අතීත නොකිවහැකි වතර්මාන අරමුණු ප්‍රතිසන්ධිය වේ. ඇතැම් සුගති චුතියෙන් දුගති ප්‍රතිසන්ධි වේ. අහේතුක චුතියෙන් සහේතුක ප්‍රතිසන්ධි වේ. දුහේතුක චුතියෙන් ත්‍රිහේතුක ප්‍රතිසන්ධි වේ. උපේක්ඛා සහගත චුතියෙන් සෝමනස්ස සහගත ප්‍රතිසන්ධි වේ. අප්පීතික චුතියෙන් සප්පීතික ප්‍රතිසන්ධි වේ. අවිත්තක චුතියෙන් සවිත්තක ප්‍රතිසන්ධි වේ. අවිචාර චුතියෙන් සවිචාර ප්‍රතිසන්ධි වේ. ඒ ඒ වෙනස්කම් සුදුසු පරිදි යෙදිය යුතුය.

ලද්ධපච්චයමිතිධම්ම-මත්තමෙතං භවන්තරමුපෙති;

නාස්ස තතො සඞ්කන්ති, න තතො හෙතුං විනා හොති.

ලද පසය දම්මත් - මෙය යයි අතුරු බවයට

නැත ඉන් සංකරම - නො ඒ ඉන් හේ නොමැතිව

ඉති හෙතං ලද්ධපච්චයං රූපාරූපධම්මමත්තං උප්පජ්ජමානං භවන්තරං උපෙතීති වුච්චති, න සත්තො, න ජීවො. තස්ස නාපි අතීතභවතො ඉධ සඞ්කන්ති අත්‍ථි, නාපි තතො හෙතුං විනා ඉධ පාතුභාවො. තයිදං පාකටෙන මනුස්සචුතිපටිසන්‍ධික්කමෙන පකාසයිස්සාම –

මෙසේ මෙය ප්‍රත්‍ය ලැබ රූපාරූප ධමර්මාත්‍රය උපදිමින් අන්තර භවයට පැමිණේයයි කියනු ලැබේ. සත්ත්වයෙක් ජීවියෙක් අතීත භවයෙන් එහි සංක්‍රමණය වීමක් නැත. එයින් හේතුවක් නැතිව මෙහි පහළවීමක්ද නැත. මනුස්ස චුති පටිසන්ධි ක්‍රමය ප්‍රකට වශයෙන් ප්‍රකාශ කරන්නෙමු.

අතීතභවස්මිඤ්හි සරසෙන උපක්කමෙන වා සමාසන්නමරණස්ස අසය්හානං සබ්බඞ්ගපච්චඞ්ගසන්‍ධිබන්‍ධනච්ඡෙදකානං මාරණන්තිකවෙදනාසත්තානං සන්නිපාතං අසහන්තස්ස ආතපෙ පක්ඛිත්තහරිතතාලපණ්ණමිව කමෙන උපසුස්සමානෙ සරීරෙ නිරුද්ධෙසු චක්ඛාදීසු ඉන්‍ද්‍රියෙසු හදයවත්‍ථුමත්තෙ පතිට්ඨිතෙසු කායින්‍ද්‍රියමනින්‍ද්‍රියජීවිතින්‍ද්‍රියෙසු තඞ්ඛණාවසෙසං හදයවත්‍ථුසන්නිස්සිතං විඤ්ඤාණං ගරුසමාසෙවිතාසන්නපුබ්බකතානං අඤ්ඤතරං ලද්ධාවසෙසපච්චයසඞ්ඛාරසඞ්ඛාතං කම්මං වා තදුපට්ඨාපිතං වා කම්මනිමිත්තගතිනිමිත්තසඞ්ඛාතං විසයමාරබ්භ පවත්තති. තදෙවං පවත්තමානං තණ්හාඅවිජ්ජානං අප්පහීනත්තා අවිජ්ජාපටිච්ඡාදිතාදීනවෙ තස්මිං විසයෙ තණ්හා නාමෙති, සහජාතසඞ්ඛාරා ඛිපන්ති. තං සන්තතිවසෙන තණ්හාය නාමියමානං සඞ්ඛාරෙහි ඛිප්පමානං ඔරිමතීරරුක්ඛවිනිබද්ධරජ්ජුමාලම්බිත්‍වා මාතිකාතික්කමකො විය පුරිමඤ්ච නිස්සයං ජහති, අපරඤ්ච කම්මසමුට්ඨාපිතං නිස්සයං අස්සාදයමානං වා අනස්සාදයමානං වා ආරම්මණාදීහියෙව පච්චයෙහි පවත්තති.

අතීත භවයෙහි ස්වකීය උපක්‍රමයෙන් හෝ ආසන්න මරණය නොඉවසීමෙන් සියළු අඟපසඟ සන්ධි බැඳුම් සිඳින්නාගේ මාරාන්තික වේදනා ආයුධ එකතුව තැවෙන්නහුගේ අව්වට දවන ලද තණපතක් මෙන් ක්‍රමයෙන් වියලෙන ශරීරයේ චක්ඛු ආදි ඉන්‍ද්‍රියයන් නිරුද්ධ වූ කල්හි එකෙණෙහි හෘදය වස්තු ආශ්‍රයෙන් ඇති විඤ්ඤාණය ගරුවූ හෝ පුරුදු කරන ලද්දක් හෝ පෙර කරන ලද ආසන්නව ලැබූ සංඛාර ප්‍රත්‍ය සංඛ්‍යාත එළඹසිටි කමර්යක් හෝ කමර් නිමිති ගති නිමිති සංඛ්‍යාත විෂය අරබයා පවතී. තෘෂ්ණා අවිද්‍යා ප්‍රහීන නොකරන ලද නිසා ඒ අරමුණෙහිම පවතී. අවිද්‍යාව සඟවන ලද බැවින් එහි ආදීනව වශයෙන් ඒ විෂයෙහි තෘෂ්ණාව පැමිණේ. සහජාත සංස්කාරය බහාලයි. එය සන්තති වශයෙන් තණ්හා නමින් නම්කරන සංඛාර විසින් දමමින් සිටින එගොඩ ගසක බඳනා ලද වැලක එල්ලී මෙගොඩ සිටි මිනිසෙක් ඇලකින් එගොඩට යන්නා සේ පෙර නිශ්‍රයන් අත්හරියි. අපරයෙහි කමර්ය විසින් උපදවන ලද නිශ්‍රය ප්‍රත්‍යය ආශ්වාදනය කරමින් හෝ ආශ්වාදනය නොකරමින් ආරම්මණාදී ප්‍රත්‍ය විසින් පවත්වයි.

එත්‍ථ ච පුරිමං චවනතො චුති, පච්ඡිමං භවන්තරාදිපටිසන්‍ධානතො පටිසන්‍ධීති වුච්චති. තදෙතං නාපි පුරිමභවා ඉධ ආගතං, නාපි තතො කම්මසඞ්ඛාරනතිවිසයාදිහෙතුං විනා පාතුභූතන්ති වෙදිතබ්බං.

මෙහිද පෙර වචන ලෙසින් චුතිය පසුව අන්තර භව ප්‍රතිසන්ධි වශයෙන් ප්‍රතිසන්ධිය යයි කියනු ලැබේ. ඒ එය පෙර භවයෙන් මෙහි නොඑන ලදය. පෙර භවයේ කමර් සංඛාරවලින් නැමුණු විෂයාදි හේතු නොමැතිව පහළ නොවූ බවද දතයුතුය.

සියුං නිදස්සනානෙත්‍ථ, පටිඝොසාදිකා අථ;

සන්තානබන්‍ධතො නත්‍ථි, එකතා නාපි නානතා.

නිදසුන් විය මෙහී - පිළිරැව් ඈ (විසින් යුත්)

දිගට යනෙකෙක් නැත - නැත අනිකෙක් ද වන්නේ

එත්‍ථ චෙතස්ස විඤ්ඤාණස්ස පුරිමභවතො ඉධ අනාගමනෙ අතීතභවපරියාපන්නහෙතූහි ච උප්පාදෙ පටිඝොසපදීපමුද්දාපටිබිම්බප්පකාරා ධම්මා නිදස්සනානි සියුං. යථා හි පටිඝොසපදීපමුද්දච්ඡායා සද්දාදිහෙතුකා අඤ්ඤත්‍ර අගන්ත්‍වා හොන්ති, එවමෙව ඉදං චිත්තං. එත්‍ථ ච ‘සන්තානබන්‍ධතො නත්‍ථි එකතා නාපි නානතා’. යදි හි සන්තානබන්‍ධෙ සති එකන්තමෙකතා භවෙය්‍ය, න ඛීරතො දධි සම්භූතං සියා. අථාපි එකන්තනානතා භවෙය්‍ය, න ඛීරස්සාධීනො දධි සියා. එස නයො සබ්බහෙතුහෙතුසමුප්පන්නෙසු. එවඤ්ච සති සබ්බලොකවොහාරලොපො සියා. සො ච අනිට්ඨො. තස්මා එත්‍ථ න එකන්තමෙකතා වා නානතා වා උපගන්තබ්බාති.

මෙහි පෙර භවයෙන් ඒ විඤ්ඤාණය නොඑන අතීත භවයට ඇතුළත් හේතු උපදින පිළිරුව් පාන මුදු පිළිබිඹු වන අයුරු දහම් නිදසුන්ද විය. යම්සේ ප්‍රතිරාව පහන් ඡායාව ශබ්දාදි හේතුවක් නැතිව නොපැමිණියේ වෙයි. එසේම මේ සිත මෙහි ඒකාබද්ධ වූ සන්තානයක් (පරම්පරාවක් පමණක්) නැත. අන්‍ය වූ සන්තාන පරම්පරාවක් ද නොවේ. යම් හෙයකින් සන්තාන බැඳුණු කල්හි ඒකාන්ත ඒකත්වයක් වන්නේය. කිරිවලින් දී හට නොගන්නේය. එසේ වුවත් ඒකාන්ත නානත්‍වය වන්නේය. දී කිරිවලින් අධීන නොවේ. හේතුවලින් හටගත් සියළු දේ කෙරෙහි - මෙම න්‍යාය බලපාන්නේය. මෙසේ ඇතිකල්හි සියළු ලෝක ව්‍යවහාරය නැති වන්නේය. එයද අනිස්ථිරය. ඒ නිසා මෙහි ඒකාන්ත හෝ නනාත්ත හෝ එළඹේද?

එත්‍ථාහ – නනු එවං අසඞ්කන්තිපාතුභාවෙ සති යෙ ඉමස්මිං මනුස්සත්තභාවෙ ඛන්‍ධා, තෙසං නිරුද්ධත්තා ඵලපච්චයස්ස ච කම්මස්ස තත්‍ථ අගමනතො අඤ්ඤස්ස අඤ්ඤතො ච තං ඵලං සියා? උපභුඤ්ජකෙ ච අසති කස්ස තං ඵලං සියා? තස්මා න සුන්‍දරමිදං විධානන්ති. තත්‍රිදං වුච්චති –

මෙහි කීහ. අසංක්‍රමණික පහළවීමක් ඇතිකල්හි මේ මනුෂ්‍යාත්ම භවයෙහි ස්කන්ධ නොවේද? ඒවා නිරුද්ධ වූ කල්හි ඵලප්‍රත්‍ය වූ කමර්යේද එහි නොවන බැවින් අනිකකුගේ අන්‍ය වූ ඵලයක් ද එය. පරිභෝග කරන්නෙක් නැතිකල්හි ඒ ඵලය කාගේ වන්නේද? එහෙයින් මේ නියමය සුන්දර නොවේ. එහි මෙය කියනු ලැබේ.

සන්තානෙ යං ඵලං එතං, නාඤ්ඤස්ස න ච අඤ්ඤතො;

බීජානං අභිසඞ්ඛාරෙො, එතස්සත්‍ථස්ස සාධකො.

පරපුර පලය අනිකකුගේ නොවේ නො වෙනත්

මෙහි බීජ සැකසුම - අරුත සැදුනයි දන්නේ

එකසන්තානස්මිඤ්හි ඵලමුප්පජ්ජමානං තත්‍ථ එකන්තං එකත්තනානත්තානං පටිසිද්ධත්තා අඤ්ඤස්සාති වා අඤ්ඤතොති වා න හොති. එතස්ස ච පනත්‍ථස්ස බීජානං අභිසඞ්ඛාරො සාධකො. අම්බබීජාදීනඤ්හි අභිසඞ්ඛාරෙසු කතෙසු තස්ස බීජස්ස සන්තානෙ ලද්ධපච්චයො කාලන්තරෙ ඵලවිසෙසො උප්පජ්ජමානො න අඤ්ඤබීජානං නාපි අඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරපච්චයා උප්පජ්ජති, න ච තානි බීජානි තෙ අභිසඞ්ඛාරා වා ඵලට්ඨානං පාපුණන්ති. එවං සම්පදමිදං වෙදිතබ්බං. විජ්ජාසිප්පොසධාදීහි චාපි බාලසරීරෙ උපයුත්තෙහි කාලන්තරෙ වුඩ්ඪසරීරාදීසු ඵලදෙහි අයමත්‍ථො වෙදිතබ්බො.

එක් සිත් පරම්පරාවක ඵලය උපදවමින් එහි ඒකාන්තයෙන් එක් බවකින් නොයෙක් එකින් නැවත සිදුවීම අනිකෙකුගේ හෝ අනිකකුගෙන් හෝ නොවේ. මෙහි අථර්ය සිදුකිරීමට බීජවල සංස්කරණය සාධක වෙයි. අඹ ඇට සකස් කළවිට ඒ බීජ පරපුරේ ලැබූ ප්‍රත්‍ය නිසා කලකින් පල උපදවන්නේ වෙනත් බීජයකින් නොවේ. අනිත් එකුන් සංස්කාර ප්‍රත්‍යයෙන් නූපදී. එම බීජයම ඒ අභිසංස්කරණයෙන් ඵල ස්ථානයට නොපැමිණේ. මෙසේ සිදුවීම දතයුතුය. විද්‍යාව ශිල්ප ඖෂධ බාල කාලයේ ශරීරයේ උපයුක්ත කිරීමෙන් කාලයකින් වැඩුණු ශරීරයේ ඵල දේ යයි මේ අථර්ය දතයුතුය.

යම්පි වුත්තං ‘උපභුඤ්ජකෙ ච අසති කස්ස තං ඵලං සියා’ති? තත්‍ථ –

උපභෝගිකයෙක් නැතැයි යමක් කියන ලදද එවිට ඒ ඵලය ඇතිවන්නේ කාටද එහි:-

ඵලස්සුප්පත්තියා එව, සිද්ධා භුඤ්ජකසම්මුති;

ඵලුප්පාදෙන රුක්ඛස්ස, යථා ඵලති සම්මුති.

පල උපත සිදුවේ - විඳින්නා සම්මතයකි

පල උපදින ගසේ - පල දරයි යනු සම්මුති

යථා හි රුක්ඛසඞ්ඛාතානං ධම්මානං එකදෙසභූතස්ස රුක්ඛඵලස්ස උප්පත්තියා එව රුක්ඛො ඵලතීති වා ඵලිතොති වා වුච්චති, තථා දෙවමනුස්සසඞ්ඛාතානං ඛන්‍ධානං එකදෙසභූතස්ස උපභොගසඞ්ඛාතස්ස සුඛදුක්ඛඵලස්ස

උප්පාදෙනෙව දෙවො වා මනුස්සො වා උපභුඤ්ජතීති වා සුඛිතොති වා දුක්ඛිතොති වා වුච්චති. තස්මා න එත්‍ථ අඤ්ඤෙන උපභුඤ්ජකෙන නාම කොචි අත්‍ථො අත්‍ථීති.

යම් සේ රුක් නම් දහමේ පල දැරීම එහි එක් කොටසකි. ගස පල දරයි හෝ ගස පලයෙන් යුක්ත වේ යනුවෙන් එය කියනු ලැබේ. එසේම දෙවි මිනිසුන් සංඛ්‍යාත ස්කන්ධයන්ගේ උපභෝග වූ සැප දුක් පල ඇතිවීම ඒවායේ එක් කොටසකි. දෙවියා හෝ මිනිසා අනුභව කරයි හෝ සැප ලබයි හෝ දුක් ලබයි හෝ කියනු ලැබේ. එහෙයින් මෙහි අනුභව කරන අනිකකු ඇතැයි යන කිසි අර්ථයක් නැත.

යොපි වදෙය්‍යා – 'එවං සන්තෙපි එතෙ සඞ්ඛාරා විජ්ජමානා වා ඵලස්ස පච්චයා සියුං, අවිජ්ජමානා වා. යදි ච විජ්ජමානා පවත්තික්ඛණෙයෙව නෙසං විපාකෙන භවිතබ්බං. අථ අවිජ්ජමානා, පවත්තිතො පුබ්බෙ ච පච්ඡා ච නිච්චං ඵලාවහා සියු'න්ති. සො එවං වත්තබ්බො –

මෙසේ ඇතිකල්හි යමෙක් කියන්නේ නම් මේ සංඛාරයෝ විද්‍යමාන වූ අවිද්‍යමාන වූද ඵලයට ප්‍රත්‍ය වෙතියි කියා විද්‍යමානව පවතින කෙනෙහිම ඒවායේ විපාකයෙන් විය යුතුය. ඉක්බිති අවිද්‍යමානව පැවතීමෙන් පෙරද පසුවද නිත්‍ය පල ඇති කරන්නේය. හෙතෙම මෙසේ කිවයුතුය.

කතත්තා පච්චයා එතෙ, න ච නිච්චං ඵලාවහා;

පාටිභොගාදිකං තත්‍ථ, වෙදිතබ්බං නිදස්සනං.

කළ හෙයින් පස මේ - නැත නිතර පල ගෙනදෙන

ඇප ආදියක් එහි - නිදසුන් ලෙසින් දන්නේ

කතත්තා එව හි සඞ්ඛාරා අත්තනො ඵලස්ස පච්චයා හොන්ති, න විජ්ජමානත්තා වා අවිජ්ජමානත්තා වා. යථාහ "කාමාවචරස්ස කුසලස්ස කම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා විපාකං චක්ඛුවිඤ්ඤාණං උප්පන්නං හොති"තිආදි (ධ· ස· 431). යථාරහස්ස අත්තනො ඵලස්ස ච පච්චයා හුත්‍වා න පුන ඵලාවහා හොන්ති විපක්කවිපාකත්තා. එතස්ස චත්‍ථස්ස විභාවනෙ ඉදං පාටිභොගාදිකං නිදස්සනං වෙදිතබ්බං.

කරන ලද හෙයින්ම සංඛාර තමාගේ පලයට ප්‍රත්‍ය වේ. විද්‍යමාන බැවින් හෝ අවිද්‍යමාන බැවින් හෝ නොවේ. කියන ලදි" "කාමාවචර කුසල කමර්ය කරන ලද බැවින් රැස්කරන ලද බැවින් විපාකය වූ චක්ඛු විඤ්ඤාණය උපන්නේ වේ." ආදිය සුදුසු සේ තමාගේ ඵලයට ප්‍රත්‍ය වී නැවත ඵල ගෙන දීමක් නැත. විපාක බැවින් විපාක දුන් මෙහි අර්ථය පැහැදිලි කරගැනීමට පාටිභොගාදි නිදසුන් දතයුතුය.

යථා හි ලොකෙ යො කස්සචි අත්‍ථස්ස නිය්‍යාතනත්‍ථං පාටිභොගො හොති, භණ්ඩං වා කිණාති, ඉණං වා ගණ්හාති. තස්ස තං කිරියාකරණමත්තමෙව තදත්‍ථනිය්‍යාතනාදිම්හි පච්චයො හොති, න කිරියාය විජ්ජමානතා වා අවිජ්ජමානතා වා. න ච තදත්‍ථනිය්‍යාතනාදිතො පරම්පි ධාරකොව හොති. කස්මා? නිය්‍යාතනාදීනං කතත්තා. එවං කතත්තාව සඞ්ඛාරාපි අත්තනො ඵලස්ස පච්චයා හොන්ති, න ච යථාරහං ඵලදානතො පරම්පි ඵලාවහා හොන්තීති. එත්තාවතා මිස්සාමිස්සවසෙන ද්විධාපි පවත්තමානස්ස පටිසන්‍ධිවිඤ්ඤාණස්ස සඞ්ඛාරපච්චයා පවත්ති දීපිතා හොති.

යම්සේ ලෝකයෙහි යම් ධනයක් පවරාදීමේ ඇපයක් වෙයි. භාණ්ඩයක් මිලට ගැනීමේදී එය යොදා ගනී, එය ක්‍රියා මාත්‍රයක් වේ. එහි ප්‍රයෝජන අර්ථය පවරාදීමේ ප්‍රතිෂ්ඨාව වීමයි. (ප්‍රත්‍යවීම) ක්‍රියාවක් විද්‍යමාන හෝ අවිද්‍යමාන වීම නොවේ. පවරාදීමෙන් පසු එහි දැරීමක් නැත. කවරහෙයින්ද? පවරාදීම් ආදිය කළ බැවිනි. එසේම කරන ලද බැවින්ම සංඛාර තමාගේ පලයට ප්‍රත්‍ය වේ. සුදුසුසේ පලදීමෙන් පසුව නැවත පල ගෙනදීමක් නැත. මෙපමණකින් මිශ්‍ර අමිශ්‍ර දෙපරිද්දකින් පවත්නා වූ ප්‍රතිසන්ධි විඤ්ඤාණයේ සංඛාර ප්‍රත්‍ය පැවතීම දක්වන ලද්දේ වේ.

ඉදානි සබ්බෙස්වෙතෙසු බත්තිංසවිඤ්ඤාණෙසු සම්මොහවිඝාතත්‍ථං –

දැන් සියළු පිරිසිදු දෙපස් විඤ්ඤාණවල මුළාව නැසීමට

පටිසන්‍ධිප්පවත්තීනං , වසෙනෙතෙ භවාදිසු;

විජානිතබ්බා සඞ්ඛාරා, යථා යෙසඤ්ච පච්චයා.

මේ බව ආදියෙහි - පවතින පිළිසිඳුම් ලෙස

එහි පස සකර දම් - දැනගත යුතුය නිසි සේ

තත්‍ථ තයො භවා, චතස්සො යොනියො, පඤ්ච ගතියො, සත්ත විඤ්ඤාණට්ඨිතියො, නව සත්තාවාසාති එතෙ භවාදයො නාම. එතෙසු භවාදීසු පටිසන්‍ධියං පවත්තෙ ච එතෙ යෙසං විපාකවිඤ්ඤාණානං පච්චයා යථා ච පච්චයා හොන්ති තථා විජානිතබ්බාති අත්‍ථො.

එහි භව තුනකි. යෝනි සතරකි. ගති පසකි. විඤ්ඤාණ ඨිති සතකි. සත්තාවාස නවයකි. මේවා භව නම් වේ. මේ භවවල ප්‍රතිසන්‍ධිය පැවතීම ද ඔවුන්ගේ විපාක විඤ්ඤාණයන් ගේ ප්‍රත්‍යද ප්‍රත්‍යවන ආකාරයද එසේ දතයුතුය යන අර්ථයයි.

තත්‍ථ – පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරෙ තාව කාමාවචරඅට්ඨචෙතනාභෙදො පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො අවිසෙසෙන කාමභවෙ සුගතියං නවන්නං විපාකවිඤ්ඤාණානං පටිසන්‍ධියං නානාක්ඛණිකකම්මපච්චයෙන චෙව උපනිස්සයපච්චයෙන චාති ද්විධා පච්චයො. රූපාවචරපඤ්චකුසලචෙතනාභෙදො පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො රූපභවෙ පටිසන්‍ධියං එව පඤ්චන්නං. වුත්තප්පභෙදකාමාවචරො පන කාමභවෙ සුගතියං උපෙක්ඛාසහගතාහෙතුකමනොවිඤ්ඤාණධාතුවජ්ජානං සත්තන්නං පරිත්තවිපාකවිඤ්ඤාණානං වුත්තනයෙනෙව ද්විධා පච්චයො පවත්තෙ, නො පටිසන්‍ධියං. ස්වෙව රූපභවෙ පඤ්චන්නං විපාකවිඤ්ඤාණානං තථෙව පච්චයො පවත්තෙ, නො පටිසන්‍ධියං. කාමභවෙ පන දුග්ගතියං අට්ඨන්නම්පි පරිත්තවිපාකවිඤ්ඤාණානං තථෙව පච්චයො පවත්තෙ, නො පටිසන්‍ධියං.

එහි පුඤ්ඤාභිසංඛාරයෙහි කාමාවචර චේතනා භේද අට පුඤ්ඤාභිසංඛාරයයි. අවිශේෂයෙන් කාමභව සුගතියෙහි නව විපාක විඤ්ඤාණයක් වූ ප්‍රතිසන්‍ධියත් නා නා ක්‍ෂණික කර්ම ප්‍රත්‍යයෙන්ද උපනිශ්‍රය ප්‍රත්‍යයෙන්දැයි ප්‍රත්‍ය දෙකක් වේ. රූපාවචර කුසල චේතනා පසකින් යුත් පුඤ්ඤාභිසංඛාරය රූප භවයෙහි ප්‍රතිසන්‍ධි පසක්ම වේ. කියන ලද ප්‍රභේද ඇති කාමාවචරය වනාහි කාම සුගතියෙහි උපෙක්ඛා අහේතුක මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතු හැර සතක් වූ පරිත්ත විපාක විඤ්ඤාණවල කියන ලද නයින් ප්‍රත්‍ය දෙකක් පවතී. ප්‍රතිසන්‍ධියක් නැත. රූප භවයෙහි පසක් වූ විපාක විඤ්ඤාණ එසේම ප්‍රත්‍ය පවතී. ප්‍රතිසන්‍ධියක් නැත.

තත්‍ථ නිරයෙ මහාමොග්ගල්ලානත්‍ථෙරස්ස නරකචාරිකාදීසු ඉට්ඨාරම්මණසමායොගෙ සො පච්චයො හොති. තිරච්ඡානෙසු පන නාගසුපණ්ණපෙතමහිද්ධිකෙසු ච ඉට්ඨාරම්මණං ලබ්භතියෙව. ස්වෙව කාමභවෙ සුගතියං සොළසන්නම්පි කුසලවිපාකවිඤ්ඤාණානං තථෙව පච්චයො පවත්තෙ ච පටිසන්‍ධියඤ්ච. අවිසෙසෙන පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො රූපභවෙ දසන්නං විපාකවිඤ්ඤාණානං තථෙව පච්චයො පවත්තෙ ච පටිසන්‍ධියඤ්ච.

මහමුගලන් තෙරුන් නිරයෙහි කළ චාරිකාවල එහි ඉෂ්ට අරමුණු සමායෝගයෙන් ප්‍රත්‍ය වේ. තිරිසන් භවවල නාග ගුරුළු ප්‍රේත මහත් සෘද්ධි ඇතියවුන් කෙරෙහිද ඉෂ්ටාරම්මණ ලැබේමය. ඒ කාමභව සුගතියෙහි සොළසක් වූ කුසල විපාක විඤ්ඤාණවල එසේම ප්‍රත්‍ය පවතී. ප්‍රතිසන්ධියක්ද පවතී. අවිශේෂයෙන් රූප භවයෙහි පුඤ්ඤාභිසංඛාරය දසයක් වූ කුසල විපාක විඤ්ඤාණවල එසේම ප්‍රත්‍යද ප්‍රතිසන්ධියද පවතී.

ද්වාදසාකුසලචෙතනාභෙදො අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො කාමභවෙ දුග්ගතියං එකස්ස විඤ්ඤාණස්ස තථෙව පච්චයො පටිසන්‍ධියං, නො පවත්තෙ; ඡන්නං පවත්තෙ, නො පටිසන්‍ධියං; සත්තන්නම්පි අකුසලවිපාකවිඤ්ඤාණානං පවත්තෙ ච පටිසන්‍ධියඤ්ච . කාමභවෙ පන සුගතියං තෙසංයෙව සත්තන්නං තථෙව පච්චයො පවත්තෙ, නො පටිසන්‍ධියං; රූපභවෙ චතුන්නං විපාකවිඤ්ඤාණානං තථෙව පච්චයො පවත්තෙ, නො පටිසන්‍ධියං. සො ච ඛො කාමාවචරෙ අනිට්ඨරූපදස්සනසද්දසවනවසෙන . බ්‍රහ්මලොකෙ පන අනිට්ඨා රූපාදයො නාම නත්‍ථි, තථා කාමාවචරදෙවලොකෙපි.

දොළොස් අකුසල චේතනා ප්‍රභේද අපුඤ්ඤාභිසංඛාරය කාමභව දුගතියෙහි එක විඤ්ඤාණයක ප්‍රතිසන්ධියක්ද ප්‍රත්‍යද පවතී. නොපවත්වනවිට හයක් පවතී. ප්‍රතිසන්ධිය නැත. සත්ආකාර වූ අකුසල විපාක විඤ්ඤාණයේ ප්‍රතිසන්ධිය පවතී. කාම භව සුගතියෙහි ඒ සතේම එසේම ප්‍රත්‍ය පවතී. ප්‍රතිසන්ධියක් නැත. රූප භවයෙහි සතරාකාර විඤ්ඤාණවල එසේම ප්‍රත්‍ය පවතී. ප්‍රතිසන්ධිය නැත. එයම කාමාවචරයෙහි අනිෂ්ට රූප දැකීම ශබ්ද ශ්‍රවණය වශයෙන් පවතී. බ්‍රහ්ම ලෝකයෙහි වනාහි අනිෂ්ට රූපාදියක් නැත. කාමාවචර දේව ලෝකයෙහිද එසේය.

ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරො අරූපභවෙ චතුන්නං විපාකවිඤ්ඤාණානං තථෙව පච්චයො පවත්තෙ ච පටිසන්‍ධියඤ්ච.

ආනෙඤ්ජාභි සංඛාරය අරූප භවයෙහි සතරාකාර විපාක විඤ්ඤාණවල එසේම ප්‍රත්‍යයද ප්‍රතිසන්ධියද පවතී.

කාමාවචරකුසලාකුසලතො පන සබ්බසඞ්ගාහිකනයෙන වීසතිචෙතනාභෙදොපි කායසඞ්ඛාරො කාමභවෙ දසන්නං විපාකවිඤ්ඤාණානං පටිසන්ධියං නානාක්ඛණිකකම්මපච්චයෙන චෙව උපනිස්සයපච්චයෙන චාති ද්විධා පච්චයො. ස්වෙව කාමභවෙ තෙරසන්නං, රූපභවෙ නවන්නං විපාකවිඤ්ඤාණානං තථෙව පච්චයො පවත්තෙ, නො පටිසන්ධියං. ස්වෙව කාමභවෙ තෙවීසතියා විපාකවිඤ්ඤාණානං තථෙව පච්චයො පවත්තෙ ච පටිසන්ධියඤ්ච. වචීසඞ්ඛාරෙපි එසෙව නයො.

කාමාවචර කුසල් අකුසල් වශයෙන් සවර් සංගාහික නයෙන් චේතනා භේද විස්සක් වූ කාය සංඛාරය කාම භවයෙහි දහසක් වූ විපාක විඤ්ඤාණවල ප්‍රතිසන්ධිය නානා ගුණික කමර් ප්‍රත්‍යයෙන් ද උපනිශ්‍රය ප්‍රත්‍යයෙන් ද යන ප්‍රත්‍ය දෙකෙන් සිදුවේ. කාම භවයෙහි දහතුනක් ද රූප භවයෙහි නවයක් ද විපාක විඤ්ඤාණ එසේම ප්‍රත්‍ය පවතී. ප්‍රතිසන්ධිය නැත. එම කාම භවයෙහි විසිතුනක් වූ විපාක විඤ්ඤාණවල එසේම ප්‍රත්‍ය ද ප්‍රතිසන්ධියද පවතී. වචී සංඛාරයෙහිද මෙම නයයි.

අට්ඨවීසතිඑකූනතිංසචෙතනාභෙදොපි පන චිත්තසඞ්ඛාරො තීසු භවෙසු එකූනවීසතියා විපාකවිඤ්ඤාණානං තථෙව පච්චයො පටිසන්ධියං, නො පවත්තෙ. ස්වෙව ද්වීසු භවෙසු හෙට්ඨාවුත්තානං තෙරසන්නඤ්ච නවන්නඤ්චාති ද්වාවීසතියා විපාකවිඤ්ඤාණානං තථෙව පච්චයො පවත්තෙ, නො පටිසන්ධියං. තීසු පන භවෙසු ද්වත්තිංසායපි විපාකවිඤ්ඤාණානං තථෙව පච්චයො පවත්තෙ චෙව පටිසන්ධියඤ්ච. එවං තාව භවෙසු පටිසන්ධිපවත්තීනං වසෙන තෙ සඞ්ඛාරා යෙසං පච්චයා, යථා ච පච්චයා හොන්ති තථා විජානිතබ්බා. එතෙනෙව නයෙන යොනිආදීසුපි වෙදිතබ්බා.

අටවිසි එකුන්තිස් චේතනා භේද වූ චිත්ත සංඛාරය තුන් භවයෙහි එකුන්විසි විපාක විඤ්ඤාණවල එසේම ප්‍රත්‍යයද ප්‍රතිසන්ධියද පවතී. නොපවතී. එම භව දෙකෙහි යට කියන ලද දහතුනද නවයද යන විසිදෙකක් වූ විපාක විඤ්ඤාණවල එසේම ප්‍රත්‍ය පවතී. ප්‍රතිසන්ධිය නැත. භව තුනෙහි තිස් දෙකක් වූ විපාක විඤ්ඤාණවල එසේම ප්‍රත්‍යයද පවතී. ප්‍රතිසන්ධියද පවතී. මෙසේ භවවල ප්‍රතිසන්ධීන්ගේ පැවතීම් වශයෙන් ත්‍රිවිධ සංකප්ප යම් ප්‍රත්‍යයක්ද වේ නම් යථා පරිදි ඒ ප්‍රත්‍ය වේ. එසේ දතයුතුය. යෝනි ආදියෙහිද මේ නයින්ම දැනගත යුතුය.

තත්‍රිදං ආදිතො පට්ඨාය මුඛමත්තප්පකාසනං – ඉමෙසු හි සඞ්ඛාරෙසු යස්මා පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො තාව ද්වීසු භවෙසු පටිසන්ධිං දත්වා සබ්බං අත්තනො විපාකං ජනෙති, තථා අණ්ඩජාදීසු චතූසු යොනීසු, දෙවමනුස්සසඞ්ඛාතාසු ද්වීසු ගතීසු, නානත්තකායනානත්තසඤ්ඤීනානත්තකායඑකත්තසඤ්ඤීඑකත්තකායනානත්තසඤ්ඤීඑකත්තකායඑකත්තසඤ් ඤීසඞ්ඛාතාසු මනුස්සානඤ්චෙව පඨමදුතියතතියජ්ඣානභූමීනඤ්ච වසෙන චතූසු විඤ්ඤාණට්ඨිතීසු. අසඤ්ඤසත්තාවාසෙ පනෙස රූපමත්තමෙවාභිසඞ්ඛරොතීති චතූසුයෙව සත්තාවාසෙසු ච පටිසන්ධිං දත්වා සබ්බං අත්තනො විපාකං ජනෙති. තස්මා එස එතෙසු ද්වීසු භවෙසු, චතූසු යොනීසු, ද්වීසු ගතීසු, චතූසු විඤ්ඤාණට්ඨිතීසු, චතූසු සත්තාවාසෙසු ච එකවීසතියා විපාකවිඤ්ඤාණානං වුත්තනයෙනෙව පච්චයො හොති යථාසම්භවං පටිසන්ධියං පවත්තෙ ච.

මෙය මුල පටන් ප්‍රධාන කරුණු පමණක් ප්‍රකාශ කිරීමකි. මේ සංඛාර අතරෙන් පුඤ්ඤාභිසංඛාර භව දෙකක ප්‍රතිසන්ධිය දී තමාගේ සියළු විපාක උපදවයි. එසේම අණ්ඩජාදි සිව් යෝනිවල දෙව් මිනිස් සංඛ්‍යාත ගති දෙකෙහි නානත්තකාය නානත්තසඤ්ඤී නානත්තකාය එකත්තසඤ්ඤී එකත්තකාය නානත්ත සඤ්ඤී එකත්තකාය එකත්තසඤ්ඤී සංඛ්‍යාත වූ මිනිසුන්ගේද පඨම දුතිය තතිය ධ්‍යාන භූමි වශයෙන් සතර විඤ්ඤාණ සිත්වලද අසඤ්ඤ සත්තාවාසයෙහි රූප මාත්‍රයම අභිසංඛාර යයි සතර සත්තාවාසයෙහි ප්‍රතිසන්ධිය දී තමාගේ සියළු විපාක උපදවයි. එහෙයින් මේ භව දෙකෙහි යෝනි සතරෙහි ගති දෙකෙහි විඤ්ඤාණ යීති සතරෙහි සත්තාවාස සතරෙහි එක්විසි විඤ්ඤාණවල කියන ලද නයින්ම ප්‍රත්‍ය වේ. සුදුසු පරිදි ප්‍රතිසන්ධිය හටගැන්මද පවතී.

අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො පන යස්මා එකස්මිඤ්ඤෙව කාමභවෙ, චතූසු යොනීසු, අවසෙසාසු තීසු ගතීසු, නානත්තකායඑකත්තසඤ්ඤීසඞ්ඛාතාය එකිස්සා විඤ්ඤාණට්ඨිතියා, තාදිසෙයෙව ච එකස්මිං සත්තාවාසෙ පටිසන්ධිවසෙන විපච්චති, තස්මා එස එකස්මිං භවෙ චතූසු යොනීසු, තීසු ගතීසු, එකිස්සා විඤ්ඤාණට්ඨිතියා, එකම්හි ච සත්තාවාසෙ සත්තන්නං විපාකවිඤ්ඤාණානං වුත්තනයෙනෙව පච්චයො හොති පටිසන්ධියං පවත්තෙ ච.

අපුඤ්ඤාභිසංඛාරය වනාහි එකම කාම භවයෙහි සිව් යෝනියෙහි අවසේස වූ තුන් ගතියෙහි නානත්තකාය එකත්ත සඤ්ඤී සංඛ්‍යාත එකම විඤ්ඤාණ යීතියෙහි එබඳු වූ එකම සත්තාවාසයෙහි පටිසන්ධි වශයෙන් පැසේ. එහෙයින් මෙය එකම භවයෙහි යෝනි සතරෙහි ගති තුනෙහි එකම විඤ්ඤාණ යීතියෙහි එකම සත්තාවාසයෙහි සත්ආකාර වූ විපාක විඤ්ඤාණවල කියන ආකාරයෙන් ප්‍රත්‍යයද ප්‍රතිසන්ධියද පවතී.

ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරො පන යස්මා එකස්මිං අරූපභවෙ, එකිස්සා ඔපපාතිකයොනියා, එකිස්සා දෙවගතියා, ආකාසානඤ්චායතනාදීසු තීසු විඤ්ඤාණට්ඨිතීසු, ආකාසානඤ්චායතනාදීසු ච චතූසු සත්තාවාසෙසු පටිසන්ධිවසෙන විපච්චති, තස්මා එස එකස්මිංයෙව භවෙ, එකිස්සා යොනියා, එකිස්සා දෙවගතියා, තීසු විඤ්ඤාණට්ඨිතීසු චතූසු සත්තාවාසෙසු, චතුන්නං විඤ්ඤාණානං වුත්තනයෙනෙව පච්චයො හොති පටිසන්ධියං පවත්තෙ ච.

ආනෙඤ්ජාභි සංඛාරය වනාහි එකම අරූප භවයෙහි එකම ඖපපාතික යෝනියෙහි එකම දේව ගතියෙහි ආකාසානඤ්චායතනාදී විඤ්ඤාණ ඨිති තුනෙහි ආකාසානඤ්චායතන ආදි සත්තාවාස සතරෙහි සතරාකාර විඤ්ඤාණවල කියන ලද ආකාරයෙන් ප්‍රත්‍ය වේ. ප්‍රතිසන්ධියද පවතී.

කායසඞ්ඛාරොපි යස්මා එකස්මිං කාමභවෙ, චතූසු යොනීසු, පඤ්චසු ගතීසු, ද්වීසු විඤ්ඤාණට්ඨිතීසු, ද්වීසු ච සත්තාවාසෙසු පටිසන්ධිං දත්වා සබ්බං අත්තනො විපාකං ජනෙති, තස්මා එස එකස්මිං භවෙ, චතූසු යොනීසු, පඤ්චසු ගතීසු, ද්වීසු විඤ්ඤාණට්ඨිතීසු, ද්වීසු ච සත්තාවාසෙසු තෙවීසතියා විපාකවිඤ්ඤාණානං තථෙව පච්චයො පටිසන්ධියං පවත්තෙ ච. වචීසඞ්ඛාරෙපි එසෙව නයො.

කාය සංඛාරයද එකම කාම භවයෙහි යෝනි සතරෙහි ගති පහේ විඤ්ඤාණ ඨිති දෙකේ සත්තාවාස දෙකේ ප්‍රතිසන්ධිය දී තමාගේ සියළු විපාක උපදවයි. එහෙයින් මේ එකම භවයෙහි සිව් යෝනියෙහි ගති පහේ විඤ්ඤාණ ඨිති දෙකේ සත්තාවාස දෙකේ විසිතුනක් වූ විපාක විඤ්ඤාණවල එසේම ප්‍රත්‍යය ප්‍රතිසන්ධි පවතී. වචී සංඛාරයෙහිද මෙම නයයි.

චිත්තසඞ්ඛාරො පන යස්මා එකං සත්තාවාසං ඨපෙත්වා න කත්ථචි න විපච්චති, තස්මා එස තීසු භවෙසු, චතූසු යොනීසු, පඤ්චසු ගතීසු, සත්තසු විඤ්ඤාණට්ඨිතීසු, අට්ඨසු සත්තාවාසෙසු යථායොගං ද්වත්තිංසාය විපාකවිඤ්ඤාණානං තථෙව පච්චයො පටිසන්ධියං පවත්තෙ ච. අවිඤ්ඤාණකෙ පන සත්තාවාසෙ සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං නත්ථි.

චිත්ත සංඛාරය වනාහි එක සත්තාවාසයක් හැර වෙන කිසිවක නොපැසේ. ඒ නිසා මේ තුන් භවයෙහි සිව් යෝනියෙහි පස් ගතියෙහි සත් විඤ්ඤාණවල සත්තාවාස අටෙහි යෝග්‍ය ලෙස තිස්දෙකක් වූ විපාක විඤ්ඤාණවල එසේම ප්‍රත්‍ය ප්‍රතිසන්ධිය පවතී. අවිඤ්ඤාණික වූ සත්තාවාසයෙහි සංඛාර පච්චයා විඤ්ඤාණයක් නැත.

අපිච පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො අසඤ්ඤසත්තෙසු කටත්තාරූපානං නානාක්ඛණිකකම්මපච්චයෙන පච්චයොති. එවං —

තවද පුඤ්ඤාභි සංඛාරය අසඤ්ඤ සත්තයෙහි කරන ලද රූපයෙන් නානා ක්‍ෂණික ප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රත්‍යවේය මෙසේ:-

පටිසන්ධිපවත්තීනං , වසෙනෙතෙ භවාදිසු;

විජානිතබ්බා සඞ්ඛාරා, යථා යෙසඤ්ච පච්චයාති.

පිළිසිඳුම් පැවතුම් - වසයෙන් තුන් බවයෙහි

සතරද ඔවුන් පස - නිසි සේ දැනගනු යෙහේ

සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණපදනිද්දෙසො.

සංඛාර පච්චයා විඤ්ඤාණ විස්තර වණර්නාවයි.

නාමරූපපදනිද්දෙසො

නාමරූපපදනිද්දෙසො

විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපනිද්දෙසෙ —

විඤ්ඤාණ පච්චයා නාමරූපං නිදෙර්ශයෙහි

දෙසනාභෙදතො සබ්බ-භවාදීසු පවත්තිතො;

සඞ්ගහා පච්චයනයා, විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො.

දෙසුම් බේයෙන් හැම - බව ආදියෙහි පවතින

සහභා පසද නය - දැනගත යුතුය විනිසය

'දෙසනාභෙදතො'ති "තත්‍ථ කතමං රූපං? චත්තාරො ච මහාභූතා චතුන්නඤ්ච මහාභූතානං උපාදාය රූප"න්ති (සං· නි· 2.2; මං· නි· 1.100) එවං තාව සුත්තන්තෙ ච ඉධ රූපපදස්ස අභෙදතො එකසදිසා දෙසනා කතා; නාමපදස්ස පන භෙදතො.

දේශනා භේදයෙන් නය "එහි රූපය කවරේද? මහාභූත හතරද මහා භූතවල උපාදාය රූපයයි" මෙසේ සූත්‍රාන්තයෙහි ද මෙහිද රූප පදයාගේ අභේද වශයෙන් එකසමාන දේශනා කරන ලදි. නාමපද වනාහි වෙනස්ව

සුත්තන්තස්මිඤ්හි "තත්‍ථ කතමං නාමං? වෙදනා සඤ්ඤා චෙතනා ඵස්සො මනසිකාරො"ති වුත්තං. ඉධ "වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො"ති. තත්‍ථ හි යම්පි චක්ඛුවිඤ්ඤාණපච්චයා නාමං උප්පජ්ජති, උප්පන්නඤ්ච චිත්තස්ස ඨිති අරූපීනං ධම්මානං ආයූති එවං අඤ්ඤධම්මසන්නිස්සයෙන අග්ගහෙතබ්බතො පාකටං, තං දස්සෙන්තො චෙතනාඵස්සමනසිකාරවසෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධං තිධා භින්දිත්‍වා ද්වීහි ඛන්‍ධෙහි සද්ධිං දෙසෙසි. ඉධ පන තත්‍ථ වුත්තඤ්ච අවුත්තඤ්ච සබ්බං නාමං සඞ්ගණ්හන්තො "තයො ඛන්‍ධා – වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො"ති ආහ.

සූත්‍රාන්තයෙහි "එහි නාමය කවරේද? වේදනා, සඤ්ඤා, චේතනා, ස්පශර් මනසිකාරය කියන ලදි. මෙහි "වේදනා ස්කන්ධය, සංඥා ස්කන්ධය, සංඛාර ස්කන්ධය" යයි එහි යම් චක්ඛු විඤ්ඤාණ ප්‍රත්‍යයාගේ නාමය උපදී. ඉපදුනා වූද සිතේ ඨිතිය අරූපී ධමර්යන්ගේ ආයුෂයයි. මෙසේ අන්‍ය ධමර් සන්නිශ්‍රයේ නොගන්නා ලද බැවින් ප්‍රකටය. එය දක්වන්නේ චේතනා ඵස්ස මනසිකාර වශයෙන් සංඛාර ඛන්ධය තුනට බෙදා ස්කන්ධ දෙකක් සමග දේශනා කළේය. මෙහි වනාහි එහි කියන ලදද නොකියන ලදද සියල්ල නාමයට සංග්‍රහ කරන්නේ වේදනා ස්කන්ධ සඤ්ඤා ඛන්ධ සංඛාර ඛන්ධ යයි ස්කන්ධ තුනක් කීහ.

කිං පන ඉමෙ තයො ඛන්‍ධාව නාමං, විඤ්ඤාණං නාමං නාම න හොතීති? නො න හොති. තස්මිං පන විඤ්ඤාණෙ ගය්හමානෙ නාමවිඤ්ඤාණස්ස ච පච්චයවිඤ්ඤාණස්ස චාති ද්වින්නං විඤ්ඤාණානං සහභාවො ආපජ්ජති. තස්මා විඤ්ඤාණං පච්චයට්ඨානෙ ඨපෙත්‍වා පච්චයනිබ්බත්තං නාමං දස්සෙතුං තයොව ඛන්‍ධා වුත්තාති. එවං තාව 'දෙසනාභෙදතො' විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො.

මේ ස්කන්ධ තුනටම නාම කියන්නේ කුමක් නිසාද? විඤ්ඤාණය යන නම නොවේද? නොවන්නේ නොවේ. එහි විඤ්ඤාණය ගත්කල නාම විඤ්ඤාණයටද ප්‍රත්‍ය විඤ්ඤාණයටද යන විඤ්ඤාණයන් දෙකම එකම සභාව භවයට පැමිණේ. එනිසා විඤ්ඤාණයෙන් ප්‍රත්‍යයන් නොහඳුන්වා ප්‍රත්‍ය නිපදවීම නම් කිරීමට දැක්වීමට ප්‍රත්‍යයන ස්ථානයෙහි තබා ප්‍රත්‍ය නිපදවන ලද බව දැක්වීමට ස්කන්ධ තුන කියන ලදි. මෙසේ දේශනා භේදයෙන් විනිස දතයුතුය.

'සබ්බභවාදීසු පවත්තිතො'ති එත්‍ථ පන නාමං එකං සත්තාවාසං ඨපෙත්‍වා සබ්බභවයොනිගතිවිඤ්ඤාණට්ඨිතිසෙසසත්තාවාසෙසු පවත්තති. රූපං ද්වීසු භවෙසු, චතූසු යොනීසු, පඤ්චසු ගතීසු, පුරිමාසු චතූසු විඤ්ඤාණට්ඨිතීසු, පඤ්චසු ච සත්තාවාසෙසු පවත්තති. එවං පවත්තමානෙ චෙතස්මිං නාමරූපෙ යස්මා අභාවකගබ්භසෙය්‍යකානං අණ්ඩජානඤ්ච පටිසන්‍ධික්ඛණෙ වත්‍ථුකායවසෙන රූපතො ද්වෙ සන්තතිසීසානි තයො ච අරූපිනො ඛන්‍ධා පාතුභවන්ති, තස්මා තෙසං විත්‍ථාරෙන රූපරූපතො වීසති ධම්මා තයො ච අරූපිනො ඛන්‍ධාති එතෙ තෙවීසති ධම්මා විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපන්ති වෙදිතබ්බා. අග්ගහිතග්ගහණෙන පන එකසන්තතිසීසතො නව රූපධම්මෙ අපනෙත්‍වා චුද්දස, සභාවකානං භාවදසකං පක්ඛිපිත්‍වා තෙත්තිංස. තෙසම්පි අග්ගහිතග්ගහණෙන සන්තතිසීසද්වයතො අට්ඨාරස රූපධම්මෙ අපනෙත්‍වා පන්නරස.

සියළු භවයන්හි පවතී යයි යන මෙහි නාමය එක සත්තාවාසයක් හැර සියළු භව යෝනි ගති විඤ්ඤාණඨිති සෙස් සත්තාවාසවල පවතී. රූපය භව දෙකක යෝනි සතරෙහි ගති පහේ විඤ්ඤාණ ඨිති පෙර සතරෙහි සත්තාවාස පහක පවතී. මෙසේ පවතින ඒ නාමරූපයෙහි යමකින් හිස්වූ ගැබට එන්නන්ගේ බිජුවටින් උපදින්නන්ගේද ප්‍රතිසන්ධි ක්‍ෂණයෙහි වස්තු කාය වශයෙන් රූප දෙකකින් පරම්පරා වශයෙන් අරූප ස්කන්ධ තුනකින්ද පහළවීම සිදුවේ. එහෙයින් ඒවායේ විස්තර වශයෙන් රූප අරූප වශයෙන් විස්සක් ද අරූප ස්කන්ධ තුන ද යන මේ විසිතුන විඤ්ඤාණ ප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූප යයි දතයුතුය. අගහිතගහණ නය ක්‍රමයෙන් එක සන්තති ශීෂර්යකින් රූප ධමර් නවයක් හැර දාහතරක් වේ. ස්වභාවකයන්ගේ භාව දසකයද වහා තිස්තුනක් ද ඔවුන්ගේ අගහිත ගහණයෙන් සන්තති ශීෂර් දෙකින් රූප ධමර් දහඅටක් හැර පහළොවක්ද

යස්මා ච ඔපපාතිකසත්තෙසු බ්‍රහ්මකායිකාදීනං පටිසන්ධික්ඛණෙ චක්ඛුසොතවත්ථුදසකානං ජීවිතින්ද්‍රියනවකස්ස ච වසෙන රූපරූපතො චත්තාරි සන්තතිසීසානි තයො ච අරූපිනො ඛන්ධා පාතුභවන්ති, තස්මා තෙසං විත්ථාරෙන රූපරූපතො එකූනචත්තාලීස ධම්මා තයො ච අරූපිනො ඛන්ධාති එතෙ ද්වාචත්තාලීස ධම්මා විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපන්ති වෙදිතබ්බා. අගහිතග්ගහණෙන පන සන්තතිසීසත්තයතො සත්තවීසති ධම්මෙ අපනෙත්වා පන්නරස.

බ්‍රහ්මකායකාදි ඕපපාතික සතුන්ගේ ප්‍රතිසන්ධි ක්‍ෂණයෙහි චක්ඛු සෝත වත්ථු දසක සහ ජීවිතේන්ද්‍රිය නවකය ද වශයෙන් රූප අරූප වශයෙන් සන්තති ශීෂර් සතරකින් අරූපී ස්කන්ධ තුනකින් පහළ වේ. එහෙයින් ඔවුන්ගේ විස්තර වශයෙන් රූපාරූපවලින් තිස්නවයක්ද අරූපී ස්කන්ධ තුනද මේ සතලිස් දෙවැදෑරුම් ධමර් විඤ්ඤාණ ප්‍රත්‍යයේ නාමරූප වේයයි දතයුතුය. අගහිත ගහණයෙන් සන්තති ශීෂර් තුනකින් විසිහතක් අත්හැර පහලොවක්ද වේ.

කාමභවෙ පන යස්මා සෙසඔපපාතිකානං වා සංසෙදජානං වා සභාවකපරිපුණ්ණායතනානං පටිසන්ධික්ඛණෙ රූපරූපතො සත්ත සන්තතිසීසානි තයො ච අරූපිනො ඛන්ධා පාතුභවන්ති, තස්මා තෙසං විත්ථාරෙන රූපරූපතො සත්තති ධම්මා තයො ච අරූපිනො ඛන්ධාති එතෙ තෙසත්තති ධම්මා විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපන්ති වෙදිතබ්බා. අග්ගහිතග්ගහණෙන පන සන්තතිසීසඡක්කතො චතුපඤ්ඤාස ධම්මෙ අපනෙත්වා එකූනවීසති. එස උක්කංසතො. අවකංසෙන පන තංතංරූපසන්තතිසීසවිකලානං තස්ස තස්ස වසෙන හාපෙත්වා හාපෙත්වා සඞ්ඛෙපතො ච විත්ථාරතො ච පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපසඞ්ඛාතා වෙදිතබ්බා. අරූපීනං පන තයොව අරූපිනො ඛන්ධා. අසඤ්ඤීනං රූපතො ජීවිතින්ද්‍රියනවකමෙවාති. එස තාව පටිසන්ධියං නයො.

කාමභවයෙහි සෙසු ඕපපාතිකයන්ගේ හෝ සංසේදජයන්ගේ හෝ සභාවක (භාව) පරිපූණර්ව ප්‍රතිසන්ධි ක්‍ෂණයෙහි රූපාරූපවලින් සන්තති ශීෂර් සතද අරූප ස්කන්ධ තුනද පහළ වේ. එනිසා ඔවුන්ගේ විස්තර වශයෙන් රූපාරූපවලින් හැත්තෑව ද අරූපී ඛන්ධ තුනද යන මේ සැත්තෑ තුන විඤ්ඤාණ ප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූප යයි දතයුතුය. අගහිත ගහණයෙන් සන්තති ශීෂර් හයකින් පනස් හතරක් හැර දහනවයක් වේ. මේ උපරිම වශයෙනි. අවම වශයෙන් ඒ ඒ රූප සන්තති ශීෂර් විකල වූවන්ගේ ඒ ඒ හැටියට අඩුකර සංක්‍ෂෙප වශයෙන්ද විස්තර වශයෙන්ද ප්‍රතිසන්ධි විඤ්ඤාණ ප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූප සංඛ්‍යාතය දතයුතුය. අරූපීන්ට වනාහි අරූපී ස්කන්ධ තුන ද අසඥීන්ට රූපවලින් ජීවිත නවක රූපය දැන මේ ප්‍රතිසන්ධි ක්‍රමයයි.

පවත්තෙ පන සබ්බත්ථ රූපප්පවත්තිදෙසෙ පටිසන්ධිචිත්තස්ස ඨිතික්ඛණෙ පටිසන්ධිචිත්තෙන සහ පවත්තඋතුතො උතුසමුට්ඨානං සුද්ධට්ඨකං පාතුභවති. පටිසන්ධිචිත්තං පන රූපං න සමුට්ඨාපෙති. තඤ්හි යථා පපාතෙ පතිතපුරිසො පරස්ස පච්චයො හොතුං න සක්කොති, එවං වත්ථුදුබ්බලතාය දුබ්බලත්තා රූපං සමුට්ඨාපෙතුං න සක්කොති. පටිසන්ධිචිත්තතො පන උද්ධං පඨමභවඞ්ගතො පභුති චිත්තසමුට්ඨානකං සුද්ධට්ඨකං. සද්දපාතුභාවකාලෙ පටිසන්ධික්ඛණතො උද්ධං පවත්තඋතුතො චෙව චිත්තතො ච සද්දනවකං. යෙ පන කබළිකාරාහාරූපජීවිනො ගබ්භසෙය්‍යකසත්තා තෙසං –

පැවතීම වනාහි රූප පවතින සියළු ස්ථානවල ප්‍රතිසන්ධි සිත පිහිටි ක්‍ෂණයෙහි ප්‍රතිසන්ධි සිත සමග පවතින ඍතුවෙන් ඍතු සමුට්ඨානා සුද්ධාස්මකය පහළ වේ. ප්‍රතිසන්ධි සිත රූප නො උපදවයි. යම්සේ එය වැටුණු කල්හි වැටුණු පුරුෂයා අනුන්ගේ ප්‍රත්‍යය වන්නට නොහැකි වේ. මෙසේ වස්තු දුවර්ල තායෙන් දුවර්ල බැවින් රූප ඉපදවීමට නොහැකි වේ. ප්‍රතිසන්ධි සිතෙන් මත්තෙහි ප්‍රථම භවංග සේ පටන් සිතින් උපදවන ශුද්ධාෂ්ඨකය වේ. ශබ්දය පහළවන ප්‍රතිසන්ධි ක්‍ෂණයෙන් මත්තෙහි පවතින ඍතුවෙන් හා සිතින්ද ශබ්ද නවක රූප කලාපය වේ. යම් කබලිංකාර ආහාර රූප ජීවි ගැබ් පිළිසිඳ ගන්න සත්ත්වයෝ ඔවුන්ගේ -

“යඤ්චස්ස භුඤ්ජතී මාතා, අන්නං පානඤ්ච භොජනං;

තෙන සො තත්ථ යාපෙති, මාතුකුච්ඡිගතො නරො”ති. (සං· නි· 1.235);

බුදින මව ඔහුගේ - අහර පැන් යම් බොදුනක්

එයින් හේ එහි යැපේ - මව්කුසට වන් පුහුලා

වචනතො මාතරා අජ්ඣොහරිතාහාරෙන අනුගතෙ සරීරෙ, ඔපපාතිකානං සබ්බපඨමං අත්තනො මුඛගතං ඛෙළං අජ්ඣොහරණකාලෙ ආහාරසමුට්ඨානං සුද්ධට්ඨකන්ති ඉදං ආහාරසමුට්ඨානස්ස සුද්ධට්ඨකස්ස උතුචිත්තසමුට්ඨානානඤ්ච උක්කංසතො ද්වින්නං නවකානං වසෙන ඡබ්බීසතිවිධං, පුබ්බෙ එකෙකචිත්තක්ඛණෙ තික්ඛත්තුං උප්පජ්ජමානං වුත්තං කම්මසමුට්ඨානං සත්තතිවිධන්ති ඡන්නවුතිවිධං රූපං තයො ච අරූපිනො ඛන්ධාති

සමාසතො නවනවුති ධම්මා. යස්මා වාසද්දො අනියතො කදාචිදෙව පාතුභාවතො, තස්මා දුවිධම්පි තං අපනෙත්‍වා ඉමෙ සත්තනවුති ධම්මා යථාසම්භවං සබ්බසත්තානං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපන්ති වෙදිතබ්බා. තෙසඤ්හි සුත්තානම්පි පමත්තානම්පි චරන්තානම්පි ඛාදන්තානම්පි පිවන්තානම්පි දිවා ච රත්තිඤ්ච එතෙ විඤ්ඤාණපච්චයා පවත්තන්ති. තඤ්ච තෙසං විඤ්ඤාණපච්චයභාවං පරතො වණ්ණයිස්සාම.

යන වචනයෙන් මව විසින් ගත් ආහාරය ශරීරානුගතව, ඕපපාතිකයන්ගේ පළමුවෙන් තමාගේ කටට ආ කෙල ගන්නා කාලයෙහි ආහාරය උපදවන ශුද්ධාෂ්ඨකය මේ ආහාර උපදවන ශුද්ධාෂ්ඨකයට ඍතු චිත්ත ආහාර ඉපදවීමද උපරිම වශයෙන් නවක දෙකකින් වශයෙන් විසිහය විධ වූ සිත්වලට පෙර එක් එක් චිත්තක්‍ෂණයෙහි තුන්වරක් ඉපිදෙමින් කියන ලද කමර් සමුට්ඨානය සැත්තෑවිද අනුභයාකාර වූ රූපයද අරූපී ස්කන්ධ තුනද කෙටියෙන් අනූනමයක් ද ධමර්යෝ වෙති. වා ශබ්දය අනිතය. ඇතැම්කලක පහළ වේ. එනිසා ඒ දෙකම අත්හැර මේ අනූහත් ධමර් සුදුසු ලෙස සියළු සත්වයින්ගේ විඤ්ඤාණ ප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූපයි දතයුතුය. නිදන හැසිරෙන කන බොන දිවා රෑ හැම අවස්ථාවකම ඔවුන්ගේ විඤ්ඤාණය ප්‍රත්‍ය පවතී. ඔවුන්ගේ ඒ විඤ්ඤාණය ප්‍රත්‍යභාවය පසුව විස්තර කරමි.

යං පනෙතමෙත්‍ථ කම්මජරූපං තං භවයොනිගතිවිඤ්ඤාණට්ඨිතිසත්තාවාසෙසු සබ්බපඨමං පතිට්ඨහන්තම්පි තිසමුට්ඨානිකරූපෙන අනුපත්‍ථද්ධං න සක්කොති සණ්ඨාතුං, නාපි තිසමුට්ඨානිකං තෙන අනුපත්‍ථද්ධං. අථ ඛො වාතබ්භාහතාපි චතුද්දිසවවත්‍ථාපිතා නළකලාපියො විය, ඌමිවෙගබ්භාහතාපි මහාසමුද්දෙ කත්‍ථචි ලද්ධපතිට්ඨා භින්නවාහනිකා විය ච අඤ්ඤමඤ්ඤූපත්‍ථද්ධානෙවෙතානි අපතමානානි සණ්ඨහිත්‍වා එකම්පි වස්සං ද්වෙපි වස්සානි…පෙ… වස්සසතම්පි යාව තෙසං සත්තානං ආයුක්ඛයො වා පුඤ්ඤක්ඛයො වා තාව පවත්තන්තීති. එවං ‘සබ්බභවාදීසු පවත්තිතො’පෙත්‍ථ විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො.

මේ අවස්ථාවේ කමර්ජ රූප ගැන විස්තර කරමි. එය භව යෝනි ගති විඤ්ඤාණ ඨිති සත්තාවාසවල සියල්ලටම මුලින් පිහිටි ත්‍රි සමුට්ඨානික රූපයෙන් ඉතා දැඩිවූ නිසා සිටීමට නොහැකි විය. එයින් දැඩි වූ ත්‍රි සමුට්ඨානිකවලට නොහැකිය. වාතයෙන් පහරන ලද සතර දිසාවට නැමෙන බට පඳුරක් මෙන් රළ වේගයෙන් පහරන ලද මුහුදේ ප්‍රතිෂ්ඨාව ලැබූ වාතයක් මෙන්ද මේවා ඔවුනොවුන්ගෙන්ම දැඩි විය. නොවැටෙන ලෙස සංග්‍රහ කොට එක් වෂර්යක් වෂර් දෙකක් වෂර් සියයක්ද ඒ සතුන්ගේ ආයුක්‍ෂය හෝ පුඤ්ඤක්ඛය දක්වා පවත්වයි. මෙසේ සියළු භවවල පවත්වන්නේ යයි විනිස දැනගත යුතුය.

‘සඞ්ගහා’ති එත්‍ථ ච යං ආරුප්පෙ පවත්තිපටිසන්‍ධීසු පඤ්චවොකාරභවෙ ච පවත්තියා විඤ්ඤාණපච්චයා නාමමෙව, යඤ්ච අසඤ්ඤීසු සබ්බත්‍ථ පඤ්චවොකාරභවෙ ච පවත්තියා විඤ්ඤාණපච්චයා රූපමෙව, යඤ්ච පඤ්චවොකාරභවෙ සබ්බත්‍ථ විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං, තං සබ්බං නාමඤ්ච රූපඤ්ච නාමරූපඤ්ච නාමරූපන්ති එවං එකදෙසසරූපෙකසෙසනයෙන සඞ්ගහෙත්‍වා විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපන්ති වෙදිතබ්බං. අසඤ්ඤීසු විඤ්ඤාණාභාවා අයුත්තන්ති චෙ නායුත්තං. ඉදඤ්හි –

සංගානිකා යනු මෙහි අරූපයෙහි පවතින ප්‍රතිසන්ධිවල පංචවෝකාර භවයෙහි ද පවතින විඤ්ඤාණ ප්‍රත්‍යයේ නාමයම වේ. අසඤ සත්වයෙහි ද ඇත්තේ සියළු පංචවෝකාර නාමවල පවත්නා විඤ්ඤාණ ප්‍රත්‍යයෙන් වූ රූපයම වේ. සියළු පංචවෝකාර භවයෙහි විඤ්ඤාණ පච්චයා නාමරූපං වේ. ඒ සියල්ල නාමඤ්ච රූපඤ්ච නාමරූපඤ්ච නාමරූපං යයි එක් ආකාරයක සමාන දේ ඒකසෙස නයින් සංග්‍රහකොට විඤ්ඤාණ පච්චයා නාමරූපං යයි දතයුතුය. අසඥයෙහි විඤ්ඤාණයක් නොමැතිවීම අයුත්තක් වේද? අයුත්තක් නොවේ. මෙය :-

නාමරූපස්ස යං හෙතු, විඤ්ඤාණං තං ද්විධා මතං;

විපාකමවිපාකඤ්ච, යුත්තමෙව යතො ඉදං.

නම්රූවල හේතු - විනැණය එය හඟින්නේ

දෙකෙන් විවා’විවා - යුතුවෙයි යමකින්ද මෙය

යඤ්හි නාමරූපස්ස හෙතු විඤ්ඤාණං තං විපාකාවිපාකභෙදතො ද්විධා මතං. ඉදඤ්ච අසඤ්ඤසත්තෙසු කම්මසමුට්ඨානත්තා පඤ්චවොකාරභවෙ පවත්තඅභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණපච්චයා රූපං, තථා පඤ්චවොකාරෙ පවත්තියං කුසලාදිචිත්තක්ඛණෙ කම්මසමුට්ඨානන්ති යුත්තමෙව ඉදං. එවං ‘සඞ්ගහතො’පෙත්‍ථ විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො.

නාමරූපවල හේතුව විඤ්ඤාණය වේ. එය විපාක අවිපාක භේදයෙන් දෙයාකාර වේයයි හඟී. මෙයද අසඤ්ඤ සත්තවල පංචවෝකාර භවයෙහි පවතින අභිසංඛාර විඤ්ඤාණය ප්‍රත්‍ය වූ රූපය මෙන් එසේම පංචවෝකාර භවයෙහි පවතින යම් කුසල චිත්තක්‍ෂණයක කමර්යෙන් උපදින රූප නිසාත් මෙහි විඤ්ඤාණයක් නොමැතිවීම අයුත්තක් නොවේ. මෙසේ සංග්‍රහ කරන ලද මෙහි විනිස දතයුතුය.

'පච්චයනයා'ති එත්‍ථ හි –

පච්චය නය යයි මෙහි:-

නාමස්ස පාකවිඤ්ඤාණං, නවධා හොති පච්චයො;

වත්‍ථුරූපස්ස නවධා, සෙසරූපස්ස අට්ඨධා.

නාම විවා විනැණ - පස වේ නව අයුරකින්

වත් රූ නව'යුරු - සෙසු රූ වේ අට'යුරු

අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණං, හොති රූපස්ස එකධා;

තදඤ්ඤං පන විඤ්ඤාණං, තස්ස තස්ස යථාරහං.

අබිසකර විනැණට - වේ රූ එක් අයුරකින්

සෙසු විනැණ සඳහා - සුදුසු පරිදිම සිදුවේ.

යඤ්හෙතං පටිසන්‍ධියං පවත්තියං වා විපාකසඞ්ඛාතං නාමං, තස්ස රූපමිස්සස්ස වා රූපඅමිස්සස්ස වා පටිසන්‍ධිකං වා අඤ්ඤං වා විපාකවිඤ්ඤාණං සහජාතඅඤ්ඤමඤ්ඤනිස්සයසම්පයුත්තවිපාකආහාරඉන්‍ද්‍රියඅත්‍ථිඅවිගතපච්චයෙහි නවධා පච්චයො හොති. වත්‍ථුරූපස්ස පටිසන්‍ධියං සහජාතඅඤ්ඤමඤ්ඤනිස්සයවිපාකආහාරඉන්‍ද්‍රියවිප්පයුත්තඅත්‍ථිඅවිගතපච්චයෙහි නවධා පච්චයො හොති. ඨපෙත්‍වා පන වත්‍ථුරූපං සෙසරූපස්ස ඉමෙසු නවසු අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයං අපනෙත්‍වා සෙසෙහි අට්ඨහි පච්චයෙහි පච්චයො හොති. අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණං පන අසඤ්ඤසත්තරූපස්ස වා පඤ්චවොකාරෙ වා කම්මජස්ස සුත්තන්තිකපරියායෙන උපනිස්සයවසෙන එකධාව පච්චයො හොති. අවසෙසං පඨමභවඞ්ගතො පභුති සබ්බම්පි විඤ්ඤාණං තස්ස තස්ස නාමරූපස්ස යථාරහං පච්චයො හොතීති වෙදිතබ්බං. විත්‍ථාරතො පන තස්ස පච්චයනයෙ දස්සියමානෙ සබ්බාපි පට්ඨානකථා විත්‍ථාරෙතබ්බා හොතීති න තං ආරභාම.

මෙය ප්‍රතිසන්ධියේ පැවතීම හෝ විපාක සංඛ්‍යාත නාමය වේ. එහි රූප මිශ්‍රව හෝ අමිශ්‍රව හෝ ප්‍රතිසන්ධියක් හෝ අන්‍ය වූ හෝ විපාක විඤ්ඤාණයට සහජාත, අඤ්ඤමඤ්ඤ, නිස්සය, සම්පයුක්ත, විපාක, ආහාර, ඉන්‍ද්‍රිය, අත්‍ථි අවිගත ප්‍රත්‍යවලින් නව ආකාරයකින් ප්‍රත්‍ය වේ. වස්තු රූපයේ ප්‍රතිසන්ධියට සහජාත අඤ්ඤමඤ්ඤ නිස්සය විපාක ආහාර ඉන්‍ද්‍රිය විප්පයුත්ත අත්‍ථි අවිගත ප්‍රත්‍යවලින් නව ආකාරයකින් ප්‍රත්‍ය වේ. වස්තු රූපය හැර සෙසු රූපවලට අඤ්ඤමඤ්ඤ ප්‍රත්‍යය බැහැර කර සෙසු ප්‍රත්‍ය අටෙන් ප්‍රත්‍ය වේ. අභිසංඛාර විඤ්ඤාණය වනාහි අසඤ්ඤසත්ත රූපය හෝ පංච වෝකාරයෙහි හෝ කමර්ජයට සූත්‍රාන්ත ක්‍රමයෙන් උපනිශ්‍රය වශයෙන් එක් ආකාරයකින්ම ප්‍රත්‍ය වේ. අවසේස පළමු භවංගයේ සිට අවසේස සියළු විඤ්ඤාණවලට ඒ ඒ නාමරූපවලට සුදුසු පරිදි ප්‍රත්‍ය වේ යයි දතයුතුය. විස්තර වශයෙන් ඒ ප්‍රත්‍ය නයෙහි දැක්විය යුතු සියල්ල පට්ඨාන කථාවේ විස්තර කළ බැවින් එය නො අරඹමු.

තත්‍ථ සියා – කථං පනෙතං ජානිතබ්බං "පටිසන්‍ධිනාමරූපං විඤ්ඤාණපච්චයා හොතී"ති? සුත්තතො යුත්තිතො ච. සුත්තෙ හි "චිත්තානුපරිවත්තිනො ධම්මා"තිආදිනා (ධ· ස· දුකමාතිකා 62) නයෙන බහුධා වෙදනාදීනං විඤ්ඤාණපච්චයතා සිද්ධා. යුත්තිතො පන –

එහි ප්‍රතිසන්ධි නාමරූපය විඤ්ඤාණය ප්‍රත්‍යයෙන් සිදුවේ යයි කෙසේ දැනගත හැකි වන්නේද? සූත්‍රවලින් සහ යුක්ති වශයෙන් දැනගත හැකිය. සූත්‍රවලින් චිත්තානු පරිවත්තිනො ධම්මාති ආදි නයින් බොහෝ වේදනාදීන්ගේ විඤ්ඤාණ ප්‍රත්‍යතාව සිදුවී ඇත. යුක්ති වශයෙන්

චිත්තජෙන හි රූපෙන, ඉධ දිට්ඨෙන සිජ්ඣති;

අදිට්ඨස්සාපි රූපස්ස, විඤ්ඤාණං පච්චයො ඉති.

සිදුවේ සිතින් රූ - මෙහි දුටු දෙයින් නුදුටුව

පිළිසිඳ රූපයට - විනැණ පස යයි දන්නේ

චිත්තෙ හි පසන්නෙ අප්පසන්නෙ වා තදනුරූපානි රූපානි උප්පජ්ජමානානි දිට්ඨානි. දිට්ඨෙන ච අදිට්ඨස්ස අනුමානං හොතීති ඉමිනා ඉධ දිට්ඨෙන චිත්තජරූපෙන අදිට්ඨස්සාපි පටිසන්ධිරූපස්ස විඤ්ඤාණං පච්චයො හොතීති ඤාතබ්බමෙතං. කම්මසමුට්ඨානස්සාපි හි තස්ස චිත්තසමුට්ඨානස්සෙව විඤ්ඤාණපච්චයතා පට්ඨානෙ (පට්ඨා· 1.1.53, 419) ආගතාති. එවං පච්චයනයතො පෙත්ථ විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො.

සිතෙහි ප්‍රසන්න අප්‍රසන්න හෝ තදානුරූපව උපදින රූපයෙන් දුටු දෙයින් නොදුටු දේ අනුමාන වේ'' යන මෙයින් මෙහි දකින ලද චිත්තජ රූපවලින් නොදක්නා ලද ප්‍රතිසන්ධි රූපයට විඤ්ඤාණය ප්‍රත්‍ය වේය යන මෙය දැනගත යුතුය. කර්මජ රූපයන්ට මෙන්ම චිත්තජ රූපයන්ටද විඤ්ඤාණය ප්‍රත්‍යතාව පට්ඨානයෙහි ආවේ යයි මෙසේ පච්චය නය වශයෙන් ද මෙහි විනිස දතයුතුය.

එත්‍ථ ච ''විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූප''න්ති භාසමානෙන භගවතා යස්මා උපපරික්ඛමානානං පණ්ඩිතානං පරමත්‍ථතො නාමරූපමත්තමෙව පවත්තමානං දිස්සති, න සත්තො, න පොසො; තස්මා අප්පටිවත්තියං සමණෙන වා බ්‍රාහ්මණෙන වා දෙවෙන වා මාරෙන වා බ්‍රහ්මුනා වා කෙනචි වා ලොකස්මිං අනුත්තරං ධම්මචක්කං පවත්තිතං හොතීති.

මෙහිද විඤ්ඤාණ පච්චයා නාමරූපං යයි කියන භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පරීක්‍ෂා කරන්නා වූ පණ්ඩිතයන්ගේ පරමාර්ථ වශයෙන් නාමරූප මාත්‍රය පමණක් පවතින්නේ යයි කියනු ලැබේ. සත්වයෙක් නැත. පුරුෂයෙක් නැත. එනිසා නොපවතින සමණ බ්‍රාහ්මණ දේව මාර බ්‍රහ්ම කෙනචි - ලෝකයෙහි අනුත්තර වූ ධම්ම චක්කයම පැවතීය.

විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපපදනිද්දෙසො.

විඤ්ඤාණ පච්චයා නාමරූප නිදෙර්ශය

සළායතනපදනිද්දෙසො

සළායතනපදනිද්දෙසො

නාමරූපපච්චයා සළායතනනිද්දෙසෙ –

නාමරූප පච්චයා සළායතන නිදෙර්ශයෙහි

නාමං ඛන්ධත්තයං රූපං, භූතවත්‍ථාදිකං මතං;

කතෙකසෙසං තං තස්ස, තාදිසස්සෙව පච්චයො.

නාමය කඳ තුනය - රූපය බූ වත් ඈ

එක්සෙස්ව කළ එය - එයට පස වේ දන්නේ

යඤ්හෙතං සළායතනස්ස පච්චයභූතං නාමරූපං, තත්‍ථ නාමන්ති වෙදනාදික්ඛන්ධත්තයං, රූපං පන සකසන්තතිපරියාපන්නං නියමතො චත්තාරි භූතානි ඡ වත්‍ථූනි ජීවිතින්ද්‍රියන්ති එවං භූතවත්‍ථාදිකං මතන්ති වෙදිතබ්බං. තං පන ''නාමඤ්ච රූපඤ්ච නාමරූපඤ්ච නාමරූප''න්ති එවං කතෙකසෙසං ''ඡට්ඨායතනඤ්ච සළායතනඤ්ච සළායතන''න්ති එවං කතෙකසෙසස්සෙව සළායතනස්ස පච්චයොති වෙදිතබ්බං. කස්මා? යස්මා ආරුප්පෙ නාමමෙව පච්චයො. තඤ්ච ඡට්ඨායතනස්සෙව, න අඤ්ඤස්ස. ''නාමපච්චයා ඡට්ඨායතන''න්ති හි අබ්‍යාකතවාරෙ වක්ඛති. ඉධ සඞ්ගහිතමෙව හි තත්‍ථ විභත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

මේ සළායතනය ප්‍රත්‍ය වන්නේ නාමරූපයයි. එහි නාමය යනු වේදනාදි ස්කන්ධ තුනයි. රූපය වනාහි ස්වකීය සන්තතියට ඇතුළත් නියමයෙන් භූත සතර වස්තු සය ජීවිතේන්ද්‍රියදැයි මෙසේ භූත වස්තු යයි දතයුතුය. එය නාමඤ්ච රූපඤ්ච නාමරූපඤ්ච නාමරූපං මෙන් ඡට්ඨායතනඤ්ච සළායතනඤ්ච සළායතනය (ඒකසේස කළ නිසාද සමාහාර ද්වන්ධ සමාසය) සළායතනයට ප්‍රත්‍ය වේයයි දතයුතුය. කුමක් හෙයින්ද? යම් හෙයකින් ආරුප්පයෙහි නාමයම ප්‍රත්‍ය

වේ. එහිද ඡට්ඨායතනම වේ. අනිකක් නොවේ. නාම ප්‍රත්‍යය ඡට්ඨායතනවල අව්‍යාකත වාරයෙහි කියනු ලැබේ. මෙහි සංග්‍රහ කිරීමකි. එහි බෙදා දැක්වීමකි නය දතයුතුය.

තත්‍ථ සියා – කථං පනෙතං ජානිතබ්බං "නාමරූපං සළායතනස්ස පච්චයො"ති? නාමරූපභාවෙ භාවතො. තස්ස තස්ස හි නාමස්ස රූපස්ස ච භාවෙ තං තං ආයතනං හොති, න අඤ්ඤථා. සා පනස්ස තබ්භාවභාවීභාවතා පච්චයනයස්මිඤ්ඤෙව ආවිභවිස්සති. තස්මා –

එය එහි කෙසේ වන්නේදැයි දැනගත හැකිද? නාමරූප සළායතනයට ප්‍රත්‍ය වෙයයි නාමරූප භවයක් පවතින හෙයින් ඒ ඒ නාමයද රූපයද පවතිනවිට ඒ ඒ ආයතන වේ. වෙනත් ආකාරයකින් නොවේ. ඒ වනාහි එහි තබ්භාව භාවිභාවතා (ඒ භවයම වැඩීමෙන් අන්තිම භවය) ප්‍රත්‍ය නයෙහිම එන්නේය. එහෙයින් :-

පටිසන්‍ධියං පවත්තෙ වා, හොති යං යස්ස පච්චයො;

යථා ච පච්චයො හොති, තථා නෙය්‍යං විභාවිනා.

පිළිසිඳුම් ඇතිවිට - යමක් යමකට පස වේ

පසවන ලෙසට එහි - පැමිණවිය යුතු විදුවන්

තත්‍රායං අත්‍ථදීපනා –

මෙය එහි අර්ථය දැක්වීය.

නාමමෙව හි ආරුප්පෙ, පටිසන්‍ධිපවත්තිසු;

පච්චයො සත්තධා ඡට්ඨා, හොති තං අවකංසතො.

නාමයම අරූසේ - පිළිසිඳුම් ලෙස පවතී.

අවමයෙන් එය සත් - සය වෙයි පස (නියමයෙන්)

කථං? 'පටිසන්‍ධියං' තාව අවකංසතො සහජාතඅඤ්ඤමඤ්ඤනිස්සයසම්පයුත්තවිපාකඅත්‍ථිඅවිගතපච්චයෙහි සත්තධා නාමං ඡට්ඨායතනස්ස පච්චයො හොති. කිඤ්චි පනෙත්‍ථ හෙතුපච්චයෙන, කිඤ්චි ආහාරපච්චයෙනාති එවං අඤ්ඤථාපි පච්චයො හොති. තස්ස වසෙන උක්කංසාවකංසො වෙදිතබ්බො.

කෙසේද? අවම වශයෙන් ප්‍රතිසන්ධිය සහජාත අඤ්ඤමඤ්ඤ නිස්සය සම්පයුත්ත විපාක අත්‍ථි අවිගත ප්‍රත්‍යවලින් සත් ආකාරයකින් නාමය ඡට්ඨායතනයට ප්‍රත්‍ය වේ. කිසිවිට මෙහි හේතු ප්‍රත්‍යයෙන් ද කිසිවිට ආහාර ප්‍රත්‍යයෙන්දැයි මෙසේ අන්‍ය ආකාරයකින් ප්‍රත්‍ය වේ. ඒ අයුරින් උපරිම අවම වශයෙන් දැනගත යුතුය.

'පවත්තෙ'පි විපාකං වුත්තනයෙනෙව පච්චයො හොති. ඉතරං පන අවකංසතො වුත්තප්පකාරෙසු පච්චයෙසු විපාකපච්චයවජ්ජෙහි ඡහි පච්චයො හොති. කිඤ්චි පනෙත්‍ථ හෙතුපච්චයෙන, කිඤ්චි ආහාරපච්චයෙනාති එවං අඤ්ඤථාපි පච්චයො හොති. තස්ස වසෙන උක්කංසාවකංසො වෙදිතබ්බො.

පවතින විපාකද කියන ලද නයින්ම ප්‍රත්‍ය වේ. අවම වශයෙන් ඉතිරි එකේ කියන ලද ආකාර ප්‍රත්‍යවල විපාක ප්‍රත්‍යය හැර ප්‍රත්‍ය සයක් වේ. මෙහි කිසිවිට හේතු ප්‍රත්‍යයෙන්ද කිසිවිට ආහාර ප්‍රත්‍යයෙන්දැයි අන් ආකාරයකින් ද ප්‍රත්‍ය වේ. ඒ අයුරින් උපරිම අවම වශයෙන් දතයුතුය.

අඤ්ඤස්මිම්පි භවෙ නාමං, තථෙව පටිසන්‍ධියං;

ඡට්ඨස්ස ඉතරෙසං තං, ඡහාකාරෙහි පච්චයො.

අන් බවයෙහි නාම - එමලෙසමය පිළිසිඳුම්

ඉතිරි මෙ සවැනියට - සය අයුරකින් පස වේ

ආරුප්පතො හි අඤ්ඤමඤ්ඤම්පි පඤ්චවොකාරභවෙ තං විපාකනාමං හදයවත්ථුනො සහායං හුත්වා ඡට්ඨස්ස මනායතනස්ස යථා ආරුප්පෙ වුත්තං තථෙව අවකංසතො සත්තධා පච්චයො හොති. ඉතරෙසං පනෙතං පඤ්චන්නං චක්ඛායතනාදීනං චතුමහාභූතසහායං හුත්වා සහජාත නිස්සයවිපාකවිප්පයුත්තඅත්ථිඅවිගතවසෙන ඡහාකාරෙහි පච්චයො හොති. කිඤ්චි පනෙත්ථ හෙතුපච්චයෙන, කිඤ්චි ආහාරපච්චයෙනාති එවං අඤ්ඤථාපි පච්චයො හොති. තස්ස වසෙන උක්කංසාවකංසො වෙදිතබ්බො.

ආරුප්පයෙන් අන්‍ය වූ පංචවෝකාර භවයෙහි ඒ විපාක නාමය හෘදය වස්තුවට සහාය වී සවැනි මනායතනයට ආරුප්පයෙහි කියන ලද ආකාරයෙන් වේ. එසේම අවම වශයෙන් සත් ආකාරයකින් ප්‍රත්‍ය වේ. ඉතිරි ඒ චක්ඛු ආදි පසට සතර මහා භූත සහායව සහජාත නිස්සය විපාක විප්පයුත්ත අත්‍ථි අවිගත වශයෙන් සය ආකාරයකින් ප්‍රත්‍ය වේ. කිසිවිට හේතු ප්‍රත්‍යයෙන් ද කිසිවිට ආහාර ප්‍රත්‍යයෙන්දැයි අන් ආකාරයකින් ප්‍රත්‍ය වේ. ඒ අයුරින් උපරිම අවම වශයෙන් දැනගත යුතුය.

පවත්තෙපි තථා හොති, පාකං පාකස්ස පච්චයො;

අපාකං අවිපාකස්ස, ඡධා ඡට්ඨස්ස පච්චයො.

පවතින එසේ මෙය - විවා විවයට පස වේ

අවිවා අවිවාට - සයට සය’යුරු පස වේ

පවත්තෙපි හි පඤ්චවොකාරභවෙ යථා පටිසන්ධියං, තථෙව විපාකනාමං විපාකස්ස ඡට්ඨායතනස්ස අවකංසතො සත්තධා පච්චයො හොති. අවිපාකං පන අවිපාකස්ස ඡට්ඨස්ස අවකංසතොව තතො විපාකපච්චයං අපනෙත්වා ඡධාව පච්චයො හොති. වුත්තනයෙනෙව පනෙත්ථ උක්කංසාවකංසො වෙදිතබ්බො.

පවත්නා පංචවෝකාර භවයෙහි ප්‍රතිසන්ධිය යම්සේද විපාකයට විපාක නාමයද එසේය. ඡට්ඨායතනයට අවම වශයෙන් සත් ආකාරයකින් ප්‍රත්‍ය වේ. අවිපාකය වනාහි අවිපාක ඡට්ඨායතනයට විපාක ප්‍රත්‍ය අත්හැර අවම වශයෙන් සයාකාරයකින් ප්‍රත්‍ය වේ. කියන ලද නයින්ම උපරිම අවම දැනගත යුතුය.

තථෙව සෙසපඤ්චන්නං, විපාකං පච්චයො භවෙ;

චතුධා අවිපාකම්පි, එවමෙව පකාසිතං.

එහිම සෙසු පහට ද - විපාකයටද සිව් ලෙස

පස වේ එලෙසින්ම - අවිවායටද වන්නේ

තථෙව හි පවත්තෙ සෙසානං චක්ඛායතනාදීනං පඤ්චන්නං චක්ඛුප්පසාදාදිවත්ථුකම්පි ඉතරම්පි විපාකනාමං පච්ඡාජාතවිප්පයුත්තඅත්ථිඅවිගතපච්චයෙහි චතුධා පච්චයො හොති. යථා ච විපාකං, අවිපාකම්පි එවමෙව පකාසිතං. තස්මා කුසලාදිභෙදම්පි තෙසං චතුධා පච්චයො හොතීති වෙදිතබ්බං. එවං තාව නාමමෙව පටිසන්ධියං පවත්තෙ වා යස්ස යස්ස ආයතනස්ස පච්චයො හොති, යථා ච හොති, තථා වෙදිතබ්බං.

එහිම පවතින සෙසු චක්ඛු ආදි පහද චක්ඛුප්පසාදාදි වස්තුද විපාක නමින් වූ ඉතිරියද පච්ඡාජාත, විප්පයුත්ත, අත්‍ථි, අවිගත ප්‍රත්‍යවලින් සිව් ආකාරයකින් ප්‍රත්‍ය වේ. විපාක සේ අවිපාකද එසේම ප්‍රකාශිතය. එහෙයින් කුසලාදි භේදද ඔවුන්ගේ සිව්ආකාර ප්‍රත්‍ය වේ. මෙසේ නාම පටිසන්ධිය යමකට පවතීනම් ඒ ඒ ආයතනවලට ප්‍රත්‍ය වේ. යම් සේ වෙයිද එසේ දතයුතුය.

රූපං පනෙත්ථ ආරුප්ප-භවෙ භවති පච්චයො;

න එකායතනස්සාපි, පඤ්චක්ඛන්ධභවෙ පන.

මෙහි රූපය අරූ - බවයෙහි නම් වෙය පස

නැත එක් ආයතන - ඉදින් පස්කඳ වේ නම්

රූපතො සන්ධියං වත්ථු, ඡධා ඡට්ඨස්ස පච්චයො;

භූතානි චතුධා හොන්ති, පඤ්චන්නං අවිසෙසතො.

රූපයෙන් පිළිසිඳුම් - වත්රූ මතට සවිදිව

පස වේ සිව් බූ ද - පහට අවිසෙස් සිව්'යුරු

රූපතො හි පටිසන්ධියං වත්ථුරූපං ඡට්ඨස්ස මනායතනස්ස සහජාතඅඤ්ඤමඤ්ඤනිස්සයවිප්පයුත්තඅත්ථිඅවිගතපච්චයෙහි ඡධා පච්චයො හොති. චත්තාරි පන භූතානි අවිසෙසතො පටිසන්ධියං පවත්තෙ ච යං යං ආයතනං උප්පජ්ජති, තස්ස තස්ස වසෙන පඤ්චන්නම්පි චක්ඛායතනාදීනං සහජාතනිස්සයඅත්ථිඅවිගතපච්චයෙහි චතුධා පච්චයා හොන්ති.

රූපයෙන් වන ප්‍රතිසන්ධිය වස්තුරූප සවැනි මනායතනයට සහජාත අඤ්ඤමඤ්ඤ නිස්සය විප්පයුත්ත අත්ථි අවිගත ප්‍රත්‍යවලින් සයාකාරයකින් ප්‍රත්‍ය වේ. ප්‍රතිසන්ධිය පවතින යම් යම් ආයතනවල සතරමහා භූත අවිශේෂයෙන් උපදියි. ඒ ඒ හැටියට චක්ඛු ආදි ආයතන පහම සහජාත නිස්සය අත්ථි අවිගත ප්‍රත්‍යවලින් සිව් ආකාරයකින් ප්‍රත්‍ය වේ.

තිධා ජීවිතමෙතෙසං, ආහාරො ච පවත්තියං;

තානෙව ඡධා ඡට්ඨස්ස, වත්ථු තස්සෙව පඤ්චධා.

පවතින මොවුනගේ - ජීවිත අහර සඳහා

තෙපරිදිව පස වේ - සයට සවිදි පහට සිව්

එතෙසං පන චක්ඛාදීනං පඤ්චන්නං පටිසන්ධියං පවත්තෙ ච අත්ථිඅවිගතඉන්ද්‍රියවසෙන රූපජීවිතං තිධා පච්චයො හොති.

චක්ඛු ආදි මොවුන්ගේ ප්‍රතිසන්ධිය පවතින කල්හි අත්ථි අවිගත ඉන්ද්‍රිය වශයෙන් රූප ජීවිතේන්ද්‍රියට තුන් ආකාරයකින් ප්‍රත්‍ය වේ.

'ආහාරො චා'ති ආහාරො ච අත්ථිඅවිගතආහාරවසෙන තිධා පච්චයො හොති. සො ච ඛො යෙ සත්තා ආහාරූපජීවිනො, තෙසං ආහාරානුගතෙ කායෙ පවත්තියංයෙව, නො පටිසන්ධියං. තානි පන පඤ්ච චක්ඛායතනාදීනි ඡට්ඨස්ස චක්ඛුසොතඝානජිව්හාකායවිඤ්ඤාණසඞ්ඛාතස්ස මනායතනස්ස නිස්සයපුරෙජාතඉන්ද්‍රියවිප්පයුත්තඅත්ථිඅවිගතවසෙන ඡභාකාරෙහි පච්චයා හොන්ති පවත්තෙ, නො පටිසන්ධියං. ඨපෙත්වා පන පඤ්ච විඤ්ඤාණානි තස්සෙව අවසෙසමනායතනස්ස වත්ථුරූපං නිස්සයපුරෙජාතවිප්පයුත්තඅත්ථිඅවිගතවසෙන පඤ්චධා පච්චයො හොති පවත්තෙ, නො පටිසන්ධියං. එවං රූපමෙව පටිසන්ධියං පවත්තෙ වා යස්ස යස්ස ආයතනස්ස පච්චයො හොති යථා ච හොති තථා වෙදිතබ්බං.

ආහාරයටද ආහාර අත්ථි අවිගත වශයෙන් තුන් ආකාරයකින් ප්‍රත්‍ය වේ. යම් සත්ත්වයෙක් ආහාර රූප ජීවියෙක් නම් ඔහුගේ ආහාර අනුගත ශරීරයම පවතී. ප්‍රතිසන්ධියක් නැත. චක්ඛු ආයතනාදී පහ සහ චක්ඛු විඤ්ඤාණාදි ආයතන හයට නිස්සය, පුරෙජාත, ඉන්ද්‍රිය, විප්පයුත්ත, අත්ථි අවිගත වශයෙන් සයාකාරයකින් ප්‍රත්‍ය පවතී නම්, ප්‍රතිසන්ධිය නැත. පඤ්චවිඤ්ඤාණ හැර එහිම අවසේස වූ මනායතනයට වස්තුරූපය නිසා පුරෙජාත, විප්පයුත්ත, අත්ථි අවිගත වශයෙන් පස් ආකාරයකින් ප්‍රත්‍ය පවතී නම්, ප්‍රතිසන්ධිය නැත. මෙසේ රූපයම ප්‍රතිසන්ධියව පවතින හෝ ඒ ඒ ආයතනවලට ප්‍රත්‍ය වේ. යම්සේ වේද එසේ දන්නේය.

නාමරූපං පනුභයං, හොති යං යස්ස පච්චයො;

යථා ච තම්පි සබ්බත්ථ, විඤ්ඤාතබ්බං විභාවිනා.

යම් නම් රූ දෙකම - යමකට පසය වන්නේ

සැම තැනම සුදුසුම - යොදා පඬුවන් දන්නේ

සෙය්‍යථීදං – පටිසන්ධියං තාව පඤ්චවොකාරභවෙ ඛන්ධත්තයවත්ථුරූපසඞ්ඛාතං නාමරූපං ඡට්ඨායතනස්ස සහජාතඅඤ්ඤමඤ්ඤනිස්සයවිපාකසම්පයුත්තවිප්පයුත්තඅත්ථිඅවිගතපච්චයාදීහි පච්චයො හොතීති ඉදමෙත්ථ මුඛමත්තං. වුත්තනයානුසාරෙන පන සක්කා සබ්බං යොජෙතුන්ති න එත්ථ විත්ථාරො දස්සිතොති.

කෙසේද යත්? පංච වෝකාර භවයෙහි ප්‍රතිසන්ධිය පවතිනවිට ස්කන්ධ තුන වස්තුරූප සංඛ්‍යාත නාමරූපය ඡට්ඨායතනයට සහජාත අඤ්ඤමඤ්ඤ නිස්සය විපාක සම්පයුත්ත විප්පයුත්ත අත්ථි අවිගත ප්‍රත්‍යාදියෙන් ප්‍රත්‍ය වේ. මෙය මෙහි මාතෘකාව පමණය. කියන ලද නය අනුසාරයෙන් සියල්ල යොදා ගැනීමට හැකි වේ. මෙහි විස්තර නොදැක්වීය.

නාමරූපපච්චයා සළායතනපදනිද්දෙසො.

නාමරූප පච්චයා සළායතන නිදෙර්ශයයි.

ඵස්සපදනිද්දෙසො

ඵස්සපදනිද්දෙසො

සළායතනපච්චයා ඵස්සනිද්දෙසෙ –

සළායතන පච්චයා ඵස්ස නිදෙර්ශයෙහි :-

ඡළෙව ඵස්සා සඞ්ඛෙපා, චක්ඛුසම්ඵස්සආදයො;

විඤ්ඤාණමිව බත්තිංස, විත්ථාරෙන භවන්ති තෙ.

ස වෙ පහස් කෙටියෙන් - අක් පහස් ඈ ලෙසිනේ

දෙතිස් විනැණ වැනිව - විතර විසින් වේ දනූ

'සඞ්ඛෙපතො' හි පාළියං චක්ඛුසම්ඵස්සොති ආදයො ඡළෙව ඵස්සා ආගතා. විත්ථාරෙන පන චක්ඛුසම්ඵස්සාදයො පඤ්ච කුසලවිපාකා පඤ්ච අකුසලවිපාකාති දස, සෙසා බාවීසති ලොකියවිපාකවිඤ්ඤාණසම්පයුත්තා ච බාවීසතීති එවං සබ්බෙපි සඞ්ඛාරපච්චයා වුත්තවිඤ්ඤාණමිව බාත්තිංස හොන්ති. යං පනෙතස්ස බාත්තිංසවිධස්සාපි ඵස්සස්ස පච්චයො සළායතනං. තත්ථ –

පාලියෙහි සංක්‍ෂෙපයෙන් චක්ඛු සම්ඵස්සති යන ආදි ස්පශර් සයක්ම ආවේය. විස්තර වශයෙන් වනාහි චක්ඛු සම්ඵස්සාදි කුසල විපාක පහද අකුසල විපාක පහද යන දහයද සෙසු ලෞකික විපාක විඤ්ඤාණ සම්ප්‍රයුක්ත වූ විසිදෙක දැයි යන මේ සියල්ල සංඛාර ප්‍රත්‍යයෙන් යුත් කියන ලද විඤ්ඤාණය මෙන් තිස්දෙකක් වේ. යම් ඒ මේ තිස්දෙවැදැරුම් වූ ස්පශර්යට සළායතන ප්‍රත්‍ය වේ. එහි

ඡට්ඨෙන සහ අජ්ඣත්තං, චක්ඛාදිං බාහිරෙහිපි;

සළායතනමිච්ඡන්ති, ඡහි සද්ධිං විචක්ඛණා.

සක් ආදි අබතුර - බාහිර ද සයෙකින් වන

සළායතන වේ යයි - කැමතිවෙති මෙහි විදුවෝ

තත්ථ යෙ තාව "උපාදින්නකපවත්තිකථා අය"න්ති එකසන්තතිපරියාපන්නමෙව පච්චයං පච්චයුප්පන්නඤ්ච දීපෙන්ති, තෙ ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සොති පාළිඅනුසාරතො ආරුප්පෙ ඡට්ඨායතනඤ්ච අඤ්ඤත්ථ සබ්බසඞ්ගහතො සළායතනඤ්ච ඵස්සස්ස පච්චයොති එකදෙසසරූපෙකසෙසං කත්වා ඡට්ඨෙන සහ අජ්ඣත්තං චක්ඛාදිං සළායතනන්ති ඉච්ඡන්ති. තඤ්හි ඡට්ඨායතනඤ්ච සළායතනඤ්ච සළායතනන්ත්වෙව සඞ්ඛං ගච්ඡති. යෙ පන පච්චයුප්පන්නමෙව එකසන්තතිපරියාපන්නං දීපෙන්ති, පච්චයං පන භින්නසන්තානම්පි, තෙ යං යං ආයතනං ඵස්සස්ස පච්චයො හොති තං සබ්බං දීපෙන්තා බාහිරම්පි පරිග්ගහෙත්වා තදෙව ඡට්ඨෙන සහ අජ්ඣත්තං බාහිරෙහිපි රූපායතනාදීහි සද්ධිං සළායතනන්ති ඉච්ඡන්ති. තම්පි හි ඡට්ඨායතනඤ්ච සළායතනඤ්ච සළායතනන්ති එතෙසං එකසෙසෙ කතෙ සළායතනන්ත්වෙව සඞ්ඛං ගච්ඡති.

එහි යමෙක් තමාගේ යයි සිතා පැවැත්ම කථා වේ යයි එක් පරම්පරාවකට අයත් ප්‍රත්‍ය හා ප්‍රත්‍යුත්පන්න පලද දැක්වේ. ඒවා ෂට්ඨායතන පච්චයා ඵස්සො යන පෙල ඇසුරෙන් ආරුප්පයෙහි ෂට්ඨායතන ද අන් තන්හි සවර් සංග්‍රහ වශයෙන් සළායතනද ස්පශර්යෙහි ප්‍රත්‍යයයි එක් ආකාරයකින් සමාන වූ දේ එකක් වශයෙන් ගෙන ෂට්ඨය සමග ආධ්‍යාත්ම වූ ශරීරයෙන් සහ චක්ඛු ආදිය සළායතනයයි කැමති වෙති. එය ෂට්ඨායතනද සළායතනද සළායතන ලෙස ගණන් ගැනේ. යමෙක් ප්‍රත්‍යුත්පන්නයම එක් සන්තතියකට ඇතුළත් කොට දක්වති. බිඳුණු සන්තතියකද ප්‍රත්‍යය වෙයි. යම් යම් ආයතන ස්පශර්යට ප්‍රත්‍ය වේ. ඒ සියල්ලම දක්වන්නේ බාහිරයද අල්වාගෙන එයම ෂට්ඨය සමග අජ්ඣත්තය බාහිර වූ රූපායතනාදිය සමග සළායතනයයි කැමතිවෙති. එයද ෂට්ඨායතනඤ්ච සළායතනඤ්ච සළායතනය යන මේවා ඒක සේසයක් කළ කල්හි සළායතන යන සංඛ්‍යාව යයි

එත්‍ථාහ – න සබ්බායතනෙහි එකො ඵස්සො සම්භොති, නාපි එකම්හා ආයතනා සබ්බෙ ඵස්සා, අයඤ්ච සළායතනපච්චයා ඵස්සොති එකොව වුත්තො, සො කස්මාති? තත්‍රිදං විස්සජ්ජනං – සච්චමෙතං. සබ්බෙහි එකො එකම්හා වා සබ්බෙ න සම්භොන්ති, සම්භොති පන අනෙකෙහි එකො; යථා චක්ඛුසම්ඵස්සො චක්ඛායතනා රූපායතනා චක්ඛුවිඤ්ඤාණසඞ්ඛාතා මනායතනා අවසෙසා සම්පයුත්තධම්මායතනා චාති එවං සබ්බත්‍ථ යථානුරූපං යොජෙතබ්බං. තස්මා එව හි –

මෙහි කීහ. සියළු ආයතනයන් එක් ස්පශර්යක් සම්භෝග නොකෙරේ. (හටගන්වනු ලැබේ.) එක් ආයතනයකින් සියළු ස්පශර් ඇති නොවේ. මෙයද, සළායතන පච්චයා ඵස්සො යයි එකක්ම කියන ලදි. ඒ කුමක් නිසාද? එහි විසඳුම මෙයයි. මෙය සත්‍යයයි. සියල්ල විසින් එකක් හෝ එකකින් සියල්ලම හෝ නොහටගනී. අනේකයෙන් එකක් හට ගනී. යම්සේ චක්ඛු සම්ඵස්සො චක්ඛායතනා රූපායතනා චක්ඛු විඤ්ඤාණ සංඛාතා මනායතනා අවසේස සම්පයුත්ත ධම්මායතන යයි මෙසේ සියළු තන්හි සුදුසු පරිදි යෙදිය යුතුයි. එහෙයින්ම :-

එකො පනෙකායතන-ප්පභවො ඉති දීපිතො;

ඵස්සොයං එකවචන-නිද්දෙසෙනිධ තාදිනා.

එකක් එක් ආයත-නයකින් ඇතිවෙතැයි කී

පහස එක් වදනින් - මෙහි නිදසනුයෙ එනිසා

‘එකවචනනිද්දෙසෙනා’ති සළායතනපච්චයා ඵස්සොති ඉමිනා හි එකවචනනිද්දෙසෙන අනෙකෙහි ආයතනෙහි එකො ඵස්සො හොතීති තාදිනා දීපිතොති අත්‍ථො. ආයතනෙසු පන –

ඒක වචන නිදෙර්ශයෙන් යන සළායතන පච්චයා ඵස්සො යන මෙහි ඒකවචන නිදෙර්ශයෙන් නොයෙක් ආයතනවලින් එක ස්පශර්යෙක් වේ යයි එයින් දැක්විය යන අථර්යයි. ආයතන වනාහි :-

ඡධා පඤ්ච තතො එකං, නවධා බාහිරානි ඡ;

යථාසම්භවමෙතස්ස, පච්චයත්තෙ විභාවයෙ.

පහට සය අයුරින් - එකට නව විදි බිහියට

සය විදි වෙතැයි පස - දැක්විය යුතු නිපන් සේ

තත්‍රායං විභාවනා – චක්ඛායතනාදීනි තාව පඤ්ච චක්ඛුසම්ඵස්සාදිභෙදතො පඤ්චවිධස්ස ඵස්සස්ස නිස්සයපුරෙජාතඉන්ද්‍රියවිප්පයුත්තඅත්‍ථිඅවිගතවසෙන ඡධා පච්චයා හොන්ති. තතො පරං එකං විපාකමනායතනං අනෙකභෙදස්ස විපාකමනොසම්ඵස්සස්ස සහජාතඅඤ්ඤමඤ්ඤනිස්සයවිපාකආහාරඉන්ද්‍රියසම්පයුත්තඅත්‍ථිඅවිගතවසෙන නවධා පච්චයො හොති. බාහිරෙසු පන රූපායතනං චක්ඛුසම්ඵස්සස්ස ආරම්මණපුරෙජාතඅත්‍ථිඅවිගතවසෙන චතුධා පච්චයො හොති. තථා සද්දායතනාදීනි සොතසම්ඵස්සාදීනං. මනොසම්ඵස්සස්ස පන තානි ධම්මායතනඤ්ච තථා ච ආරම්මණපච්චයමත්තෙනෙව චාති එවං බාහිරානි ඡ යථාසම්භවමෙතස්ස පච්චයත්තෙ විභාවයෙති.

මේ එහි විස්තරයයි. චක්ඛු ආදි ආයතන පහ චක්ඛු සම්ඵස්ස ආදි පංචවිධ භේදයෙන් ස්පශර්යට නිස්සය පුරෙජාත ඉන්ද්‍රිය විප්පයුත්ත අත්‍ථි අවිගත වශයෙන් සයාකාරයකින් ප්‍රත්‍ය වේ. ඉන්පසුව එකක් වූ විපාක මනායතනය නොයෙක් භේදයන් ඇති විපාක මනෝ ස්පශර්යට සහජාත අඤ්ඤමඤ්ඤ නිස්සය විපාක ආහාර ඉන්ද්‍රිය සම්පයුත්ත අත්‍ථි අවිගත

වශයෙන් නවාකාරයකින් ප්‍රත්‍ය වේ. බාහිර ආයතන අතුරෙන් රූපායතන චක්ඛු සම්ඵස්සයට ආරම්මණ පුරෙජාත අත්‍ථි අවිගත වශයෙන් සිව් ආකාරයකින් ප්‍රත්‍ය වේ. සද්දායතනාදි සොතසම්ඵස්සාදියට ද එසේය. මනෝ සම්ඵස්සයේ වනාහි ඒවාද ධම්මායතනයද එසේම ආරම්මණ පච්චය පමණකින් යයි ද මෙසේ බාහිර හය මේවායේ සම්භවය අනුව ප්‍රත්‍ය බව දැක්විය යුතු වන්නේය.

සළායතනපච්චයා ඵස්සපදනිද්දෙසො.

සළායතන පච්චයා ඵස්ස නිදෙර්ශයයි.

වෙදනාපදනිද්දෙසො

වෙදනාපදනිද්දෙසො

ඵස්සපච්චයා වෙදනානිද්දෙසෙ –

ඵස්ස පච්චයා වේදනා නිදෙර්ශයෙහි:-

ද්වාරතො වෙදනා වුත්තා, චක්ඛුසම්ඵස්සජාදිකා;

ඡළෙව තා පභෙදෙන, එකූනනවුතී මතා.

කීයැ විදුම් දොරෙන් - සක් පහසින් නිපන් ඈ

සයෙක් තෙල බෙදුමෙන් - එකුන් අනූ වේ දනූ

චක්ඛුසම්ඵස්සජාවෙදනාතිආදිනා හි නයෙන පාළියං ඉමා චක්ඛුසම්ඵස්සජාදිකා ද්වාරතො ඡළෙව වෙදනා වුත්තා. තා පන පභෙදෙන එකූනනවුතියා චිත්තෙහි සම්පයුත්තත්තා එකූනනවුතීති මතා.

චක්ඛු සම්ඵස්සජා වෙදනා යන ආදි නයින් පෙලෙහි මෙය චක්ඛු සම්ඵස්සජාදිකය සදොරින්ම වේදනාව ඇතිවේ යයි කියන ලදි. එය ප්‍රභේද වශයෙන් එකුන් අනූ සිත්වලින් සම්ප්‍රයුක්ත වී අසූනවය යයි දන්නා ලදි.

වෙදනාසු පනෙතාසු, ඉධ බාත්තිංස වෙදනා;

විපාකචිත්තයුත්තාව, අධිප්පෙතාති භාසිතා.

විදුම් අතරින් මෙහි - දෙතිසක් වූ වේදනා

විපාක සිත් සමග - අදහස් කළැයි පැවසේ

අට්ඨධා තත්‍ථ පඤ්චන්නං, පඤ්චද්වාරම්හි පච්චයො;

සෙසානං එකධා ඵස්සො, මනොද්වාරෙපි සො තථා.

අට’යුරු එහි පහට - පස් දොරෙහි පස වන්නේ

සෙසු පහස එකයුරු - මන දොරෙහි පෙර අට’යුරු

තත්‍ථ හි පඤ්චද්වාරෙ චක්ඛුපසාදාදිවත්‍ථුකානං පඤ්චන්නං වෙදනානං චක්ඛුසම්ඵස්සාදිකො ඵස්සො සහජාතඅඤ්ඤමඤ්ඤනිස්සයවිපාකආහාරසම්පයුත්තඅත්‍ථිඅවිගතවසෙන අට්ඨධා පච්චයො හොති. සෙසානං පන එකෙකස්මිං ද්වාරෙ සම්පටිච්ඡනසන්තීරණතදාරම්මණවසෙන පවත්තානං කාමාවචරවිපාකවෙදනානං චක්ඛුසම්ඵස්සාදිකො ඵස්සො උපනිස්සයවසෙන එකධාව පච්චයො හොති.

එහි පඤ්ච ද්වාරයෙහි චක්ඛු පසාදාදි වස්තු පසේ වේදනාවන්ගේ චක්ඛු සම්ඵස්සාදික වූ ස්පශර්යට සහජාත අඤ්ඤමඤ්ඤ නිස්සය විපාක ආහාර සම්පයුත්ත අත්‍ථි අවිගත වශයෙන් අට ආකාරයකින් ප්‍රත්‍ය වේ. සෙසු එක එක දොරවල්වල සම්පටිච්ඡනා සන්තීරණ තදාරම්මණ වශයෙන් පවතින කාමාවචර විපාක වේදනාවන්ගේ චක්ඛු සම්ඵස්සාදි ස්පශර්ය උපනිස්සය වශයෙන් එක් අයුරින් ප්‍රත්‍ය වේ.

‘මනොද්වාරෙපි සො තථා’ති මනොද්වාරෙපි හි තදාරම්මණවසෙන පවත්තානං කාමාවචරවිපාකවෙදනානං සො සහජාතමනොසම්ඵස්සසඞ්ඛාතො ඵස්සො තථෙව අට්ඨධා පච්චයො හොති, පටිසන්ධිභවඞ්ගචුතිවසෙන ච පවත්තානං තෙභූමකවිපාකවෙදනානම්පි. යා පනෙතා මනොද්වාරෙ තදාරම්මණවසෙන පවත්තා කාමාවචරවෙදනා, තාසං මනොද්වාරෙ ආවජ්ජනසම්පයුත්තො මනොසම්ඵස්සො උපනිස්සයවසෙන එකධා පච්චයො හොතීති.

මනෝද්වාරයෙහි ද තදාරම්මණ වශයෙන් පවතින කාමාවචර විපාක වේදනාවන්ගේ ඒ සහජාත මනෝ සම්ඵස්ස සංඛ්‍යාත ස්පශර්ය පෙර මෙන් අට ආකාරයකින් ප්‍රත්‍ය වේ. ප්‍රතිසන්ධි භවංග චුති වශයෙන් පවත්නා ත්‍රෛභූමික විපාක වේදනාවන්ගේද මනෝ ද්වාරයෙහි යම් ඒ තදාරම්මණ වශයෙන් පවතින කාමාවචර වේදනා ඒවා මනෝද්වාරයෙහි ආවජර්න ආවජර්න සම්ප්‍රයුක්ත වූ මනෝ සම්ඵස්සය උපනිස්සය වශයෙන් එක් අයුරකින් ප්‍රත්‍ය වේ.

ඵස්සපච්චයා වෙදනාපදනිද්දෙසො.

තණ්හාපදනිද්දෙසො

ඵස්සපච්චයා වේදනා නිදෙර්ශයයි.

වෙදනාපච්චයා තණ්හානිද්දෙසෙ –

වේදනා පච්චයා තණ්හා නිදෙර්ශයෙහි :-

රූපතණ්හාදිභෙදෙන, ඡ තණ්හා ඉධ දීපිතා;

එකෙකා තිවිධා තත්‍ථ, පවත්තාකාරතො මතා.

රූ තණ ඈ බෙයින් - ඇත මෙහි සයක් දක්වා

එකක තුනකින් යුත් - පවතින අයුරු දන්නේ

ඉමස්මිඤ්හි වෙදනාපච්චයා තණ්හානිද්දෙසෙ ‘සෙට්ඨිපුත්තො බ්‍රාහ්මණපුත්තො’ති පිතිතො නාමවසෙන පුත්තො විය ඉමා රූපතණ්හා…පෙ… ධම්මතණ්හාති ආරම්මණතො නාමවසෙන ඡ තණ්හා දීපිතා පකාසිතා කථිතාති අත්‍ථො. තත්‍ථ රූපෙ තණ්හා රූපතණ්හාති ඉමිනා නයෙන පදත්‍ථො වෙදිතබ්බො.

මෙහි වේදනා පච්චයා තණ්හා නිදෙර්ශයෙහි සිටු පුතා බමුණු පුතා යන පියාගේ නමින් පුතා මෙන් මේ රූප තණ්හා……. ධම්ම තණ්හා යන අරමුණුවලින් නම් වශයෙන් තෘෂ්ණා සයක් දක්වන ලදැයි ප්‍රකාශ කරන ලදැයි කියන ලදැයි යන අථර්යද එහි රූපයෙහි තෘෂ්ණාව රූප තණ්හායයි මේ නයින් පද අථර්ය දතයුතුය.

තාසු ච පන තණ්හාසු එකෙකා තණ්හා පවත්තිආකාරතො කාමතණ්හා, භවතණ්හා, විභවතණ්හාති එවං තිවිධා මතා. රූපතණ්හා එව හි යදා චක්ඛුස්ස ආපාථගතං රූපාරම්මණං කාමස්සාදවසෙන අස්සාදයමානා පවත්තති, තදා කාමතණ්හා නාම හොති. යදා තදෙවාරම්මණං ධුවං සස්සතන්ති පවත්තාය සස්සතදිට්ඨියා සද්ධිං පවත්තති, තදා භවතණ්හා නාම හොති. සස්සතදිට්ඨිසහගතො හි රාගො භවතණ්හාති වුච්චති. යදා පන තදෙවාරම්මණං “උච්ඡිජ්ජති විනස්සතී”ති පවත්තාය උච්ඡෙදදිට්ඨියා සද්ධිං පවත්තති, තදා විභවතණ්හා නාම හොති. උච්ඡෙදදිට්ඨිසහගතො හි රාගො විභවතණ්හාති වුච්චති. එසෙව නයො සද්දතණ්හාදීසුපීති එතා අට්ඨාරස තණ්හා හොන්ති.

ඒ තෘෂ්ණා අතරින් එක එකේ තණ්හාව පවතින ආකාරය කාම තණ්හා භව තණ්හා විභව තණ්හා යන තුන් ආකාරයෙන් දන්නා ලදි. යම්විට රූප තණ්හාවම ඇසට පැමිණි රූප අරමුණ කාමාශ්වාද වශයෙන් අරමුණු කරමින් පවතී. එවිට එය කාම තණ්හාව වේ. යම්විට ඒ අරමුණම ස්ථිරව සදාකාලිකව පවතී යයි සාස්වත දෘෂ්ටිය සමග පවතී. එවිට එය භව තණ්හාව වේ. සාස්වත දෘෂ්ටි සහගත රාගය භව තෘෂ්ණාවයි කියනු ලැබේ. යම්කලෙක ඒ අරමුණම සිඳදමනු ලබයි. විනාශ වන්නේ යයි උච්ඡේද දෘෂ්ටිය සමග පවතී. එවිට එය විභව තණ්හා නම් වෙයි. උච්ඡේද දෘෂ්ටි සහගත රාගය විභව තණ්හාවයයි කියනු ලැබේ. ශබ්ද තෘෂ්ණාදිය ද මේ නයින්මය. මේවා තෘෂ්ණා දහඅටක් වේ.

තා අජ්ඣත්තරූපාදීසු අට්ඨාරස, බහිද්ධා අට්ඨාරසාති ඡත්තිංස. ඉති අතීතා ඡත්තිංස, අනාගතා ඡත්තිංස, පච්චුප්පන්නා ඡත්තිංසාති අට්ඨසතං තණ්හා හොන්ති. තා පන සංඛිප්පමානා රූපාදිආරම්මණවසෙන ඡ, කාමතණ්හාදිවසෙන වා තිස්සොව තණ්හා හොන්තීති වෙදිතබ්බා. යස්මා පනිමෙ සත්තා පුත්තං අස්සාදෙත්‍වා පුත්තෙ මමත්තෙන ධාතියා විය රූපාදිආරම්මණවසෙන උප්පජ්ජමානං වෙදනං අස්සාදෙත්‍වා වෙදනාය මමත්තෙන රූපාදිආරම්මණදායකානං

චිත්තකාරගන්‍ධබ්බගන්‍ධිකසූදතන්තවායරසායනවිධායකවෙජ්ජාදීනං මහාසක්කාරං කරොන්ති, තස්මා සබ්බාපෙසා වෙදනාපච්චයා තණ්හා හොතීති වෙදිතබ්බා.

ඒවා අජ්ඣත්ත දහඅට බාහිර දහඅට යයි තිස්හයක් වේ. මෙසේ අතීත තිස්හය අනාගත තිස්හය වතර්මාන තිස්හය යයි එකසිය අටක් තෘෂ්ණා වේ. ඒවා වනාහි සංක්‍ෂෙප කරමින් රූපාදි අරමුණු වශයෙන් සය, කාම තණ්හාදි වශයෙන් තණ්හා තුනක් වේ යයි දතයුතුය. යම්හෙයකින් වනාහි මේ සත්ත්වයෝ පුතා සනසා පුතා කෙරෙහි මමත්වයෙන් කිරිමවක මෙන් රූපාදි අරමුණු වශයෙන් ඉපදෙන වේදනාව ආශ්වාදනය කොට වේදනාවෙහි මමත්වයෙන් රූපාදි අරමුණු දෙන්නන්ගේ චිත්‍ර ශිල්පියා නළුවා සුවඳ වෙළෙන්දා අරක්කැමියා පේෂකාරයා රසායන බෙහෙත් සාදන වෛද්‍යවරුන් ආදින්ට මහත් සත්කාර කරති. ඒ නිසා මේ සියල්ල වේදනා පච්චයා තණ්හා හොතීති දතයුතුය.

යස්මා චෙත්‍ථ අධිප්පෙතා, විපාකසුඛවෙදනා;

එකාව එකධා චෙසා, තස්මා තණ්හාය පච්චයො.

‘එකධා’ති උපනිස්සයපච්චයෙන පච්චයො හොති. යස්මා වා –

දුක්ඛී සුඛං පත්‍ථයති, සුඛී භීයොපි ඉච්ඡති;

උපෙක්ඛා පන සන්තත්තා, සුඛමිච්චෙව භාසිතා.

දුගියා සුව පතයි - සුගියා තව තව පතා

මැදහතින් තැවුනෝ - එය සැපමයයි කියතී

තණ්හාය පච්චයා තස්මා, හොන්ති තිස්සොපි වෙදනා;

වෙදනාපච්චයා තණ්හා, ඉති වුත්තා මහෙසිනා.

තණෙන් පසවීමෙන් - වෙයි මේ තුන් වේදනා

වෙයින් තණ වේයයි - කී මහ ඉසිවර මෙසේ

වෙදනා පච්චයා චාපි, යස්මා නානුසයං විනා;

හොති තස්මා න සා හොති, බ්‍රාහ්මණස්ස වුසීමතොති.

අනුසයක් නොමැතිව - වෙයින් පස නොවේමය

එය නොමැති වේනම් - බමුණෙකි විසුවෙකි දනූ

වෙදනාපච්චයා තණ්හාපදනිද්දෙසො.

වේදනා පච්ච තණ්හා නිදෙර්ශයයි.

උපාදානපදනිද්දෙසො

උපාදානපදනිද්දෙසො

තණ්හාපච්චයා උපාදානනිද්දෙසෙ –

තණ්හා පච්චයා උපාදාන නිදෙර්ශයෙහි:-

උපාදානානි චත්තාරි, තානි අත්‍ථවිභාගතො;

ධම්මසඞ්ඛෙපවිත්‍ථාරා, කමතො ච විභාවයෙ.

උවාදන් සතරකි - බෙදුමෙන් අරුත් ඒවා

දම් සැකෙවින් විතර - පිළිවෙල ලෙසින් දක්වනු

පාළියඤ්හි උපාදානන්ති කාමුපාදානං…පෙ… අත්තවාදුපාදානන්ති ඉමානි චත්තාරි උපාදානානි ආගතානි. තෙසං අයං අත්‍ථවිභාගො – වත්‍ථුසඞ්ඛාතං කාමං උපාදියතීති කාමුපාදානං. කාමො ච සො උපාදානඤ්චාතිපි කාමුපාදානං. උපාදානන්ති දළ්හග්ගහණං. දළ්හත්‍ථො හෙත්‍ථ උපසද්දො උපායාස-උපකට්ඨාදීසු විය. තථා දිට්ඨි ච සා උපාදානඤ්චාති දිට්ඨුපාදානං. දිට්ඨිං උපාදියතීති වා දිට්ඨුපාදානං . සස්සතො අත්තා ච ලොකො චාතිආදීසු හි පුරිමදිට්ඨිං උත්තරදිට්ඨි උපාදියති. තථා සීලබ්බතං උපාදියතීති සීලබ්බතුපාදානං. සීලබ්බතඤ්ච තං උපාදානඤ්චාතිපි සීලබ්බතුපාදානං. ගොසීලගොවතාදීනි හි එවං සුද්ධීති අභිනිවෙසතො සයමෙව උපාදානානීති. තථා වදන්ති එතෙනාති වාදො, උපාදියන්ති එතෙනාති උපාදානං. කිං වදන්ති උපාදියන්ති වා? අත්තානං. අත්තනො වාදුපාදානං අත්තවාදුපාදානං. අත්තවාදමත්තමෙව වා අත්තාති උපාදියන්ති එතෙනාති අත්තවාදුපාදානං. අයං තාව තෙසං අත්‍ථවිභාගො.

පෙලෙහි උපාදාන යනු කාම උපාදාන දිට්ඨි උපාදාන සීලබ්බත උපාදාන අත්තවාද උපාදාන යයි යන මේ සතර එයි. මේ ඒවායේ අර්ථ විභාගයයි. වස්තු සංඛ්‍යාත කාමය අල්ලාගනු ලැබේනුයි කාම උපාදාන වේ. කාමයද උපාදානයද කාමූපදාන වේ. උපාදාන යනු දැඩි ග්‍රහණයයි. මෙහි උප හේදය උපායාස උපක්කට්ඨ ආදියෙහි මෙනි. එසේම දිට්ඨියද උපාදානයද දිට්ඨි උපාදාන වේ. දෘෂ්ටිය ගනු ලැබේනුයි හෝ දිට්ඨි උපාදාන වේ. ආත්මයද ලෝකයද ශාස්වතය ආදියෙහි පූරිම දෘෂ්ටියද උත්තර දෘෂ්ටියද අල්ලා ගනී, එසේම සීල වත්ත අල්ලා ගනීනුයි සීලබ්බත උපාදාන වේ. සීලබ්බතය ද උපාදානය ද සීලබ්බතූපාදාන වේ. ගව සීල ගව වත්ත ආදිය මෙසේ පිරිසිදු වේ යයි සිතාගෙන වැළඳගෙන තමාම අල්ලාගෙන එසේ කියයි. මෙයින් වාද වේ. මෙයින් අල්ලා ගනීනුයි උපාදාන වේ. කුමක් කියයිද? කුමක් අල්ලා ගනීද? යන මෙය උපාදානය වේ. තම තමාගේ වාදය උපාදානය කිරීම අත්තවාදූපාදානය වේ. අත්තවාදය පමණක් හෝ තමා යයි අල්ලා ගත්තේ මෙයින්ය යනු අත්තමවාදූපදාන වේ. මෙය ඒවායේ අර්ථ විභාගයයි.

‘ධම්මසඞ්ඛෙපවිත්‍ථාරෙ’ පන කාමුපාදානං තාව “තත්‍ථ කතමං කාමුපාදානං? යො කාමෙසු කාමච්ඡන්‍දො කාමරාගො කාමනන්‍දී කාමතණ්හා කාමස්නෙහො කාමපරිළාහො කාමමුච්ඡා කාමජ්ඣොසානං – ඉදං වුච්චති කාමුපාදාන”න්ති ආගතත්තා සඞ්ඛෙපතො තණ්හාදළ්හත්තං වුත්තං. තණ්හාදළ්හත්තං නාම පුරිමතණ්හාඋපනිස්සයපච්චයෙන දළ්හසම්භූතා උත්තරතණ්හා එව. කෙචි පනාහු – අප්පත්තවිසයපත්‍ථනා තණ්හා, අන්‍ධකාරෙ චොරස්ස හත්‍ථප්පසාරණං විය. සම්පත්තවිසයග්ගහණං උපාදානං, තස්සෙව භණ්ඩග්ගහණං විය. අප්පිච්ඡතාසන්තුට්ඨිතාපටිපක්ඛා ච තෙ ධම්මා. තථා පරියෙසනාරක්ඛදුක්ඛමූලාති. සෙසුපාදානත්තයං පන සඞ්ඛෙපතො දිට්ඨිමත්තමෙව.

ධම්මසංඛෙප විත්‍ථාරය වනාහි කාමූපාදානය මුලින්ම එහි කාම උපාදානය කුමක්ද? යමෙක් කාමයන්හි කාමයන් කැමැත්තෙක් වේද? ඇල්මක් වේද බැඳීමක් වේද සෙනෙහසක් වේද දැවීමක් වේද මූඡර්‍ාවීමක් වේද බලවත් ඇල්මක් වේද එය කාම උපාදානය කියනු ලැබේ. සංක්ෂේපයෙන් ආ බැවින් තණ්හාව ගොරෝසු ලෙස කියන ලදි. ගොරෝසු තණ්හාව නම් පූරිම තණ්හාව උපනිශ්‍රය ප්‍රත්‍යයෙන් දැඩිව හටගත් උත්තර තණ්හාවම වේ. කිසිවෙක් මෙසේ කීහ. නොපැමිණි විෂය පැතීම තණ්හාව වේ. අඳුරෙහි සොරාගේ අත දිගු කරන්නාක් මෙන් පැමිණි විෂය ගැනීම උපාදාන වේ. එහිම භාණ්ඩයක් ගැනීම මෙනි. අපිස් සතොස් බවට ඒ ධමර් ප්‍රත්‍යක්‍ෂ වේ. එසේම ඒවා සෙවීම ආරක්ෂා කිරීම දුකට මුලකි. සෙසු උපාදාන තුන සැකෙවින් දෘෂ්ටි මාත්‍රයකි.

විත්‍ථාරතො පන පුබ්බෙ රූපාදීසු වුත්තාය අට්ඨසතප්පභෙදායපි තණ්හාය දළ්හභාවො කාමුපාදානං. දසවත්‍ථුකා මිච්ඡාදිට්ඨි දිට්ඨුපාදානං. යථාහ – “තත්‍ථ කතමං දිට්ඨුපාදානං? නත්‍ථි දින්නං, නත්‍ථි යිට්ඨං…පෙ… සච්ඡිකත්‍වා පවෙදෙන්තීති යා එවරූපා දිට්ඨි…පෙ… විපරියෙසග්ගාහො – ඉදං වුච්චති දිට්ඨුපාදාන”න්ති (ධ· ස· 1221; විභ· 938) සීලවතෙහි සුද්ධිපරාමසනං පන සීලබ්බතුපාදානං. යථාහ – “තත්‍ථ කතමං සීලබ්බතුපාදානං? ඉතො බහිද්ධා සමණබ්‍රාහ්මණානං සීලෙන සුද්ධි, වතෙන සුද්ධි, සීලබ්බතෙන සුද්ධීති යා එවරූපා දිට්ඨි…පෙ… විපරියෙසග්ගාහො – ඉදං වුච්චති සීලබ්බතුපාදාන”න්ති (ධ· ස· 1222; විභ· 938). වීසතිවත්‍ථුකා සක්කායදිට්ඨි අත්තවාදුපාදානං. යථාහ – “තත්‍ථ කතමං අත්තවාදුපාදානං? ඉධ අස්සුතවා පුථුජ්ජනො…පෙ… සප්පුරිසධම්මෙ අවිනීතො රූපං අත්තතො සමනුපස්සති…පෙ… විපරියෙසග්ගාහො – ඉදං වුච්චති අත්තවාදුපාදාන”න්ති (ධ· ස· 1223; විභ· 938). අයමෙත්‍ථ ධම්මසඞ්ඛෙපවිත්‍ථාරො.

විස්තර වශයෙන් පෙර රූපාදියෙහි කියන ලද එක්සිය අටක් ප්‍රභේද වූ තෘෂ්ණාවේ දැඩි බව කාමූපාදනා වේ. දස වස්තුක මිථ්‍යා දෘෂ්ටිය දිට්ඨි උපාදාන වේ. යම්සේ කීහ. තත්‍ථ කතමං දිට්ඨුපාදානං යි දෙන ලද දෙයක් පලක් නැත. යාගයෙන් පලක් නැත...... සාක්‍ෂාත් කර ප්‍රකාශ කරති. මේ පිළිබඳ යම් බඳු දෘෂ්ටියක්........ විපයර්‍ාසයෙන් ගැනීමකි. දිට්ඨි

උපාදානය මෙය යයි කියනු ලැබේ. සීල ව්‍රතවලින් ශුද්ධිය පරාමශර්නය කිරීම සීලබ්බත උපාදානයයි. යම්සේ කීහ:- තත්‍ථ කතමං සීලබ්බතූපාදානං? සීලයෙන් ශුද්ධිය ව්‍රතයෙන් ශුද්ධිය සීලබ්බතයෙන් ශුද්ධිය යයි මෙබඳු වූ යම් දෘෂ්ටියක්......... විපයර්‍ාශාව ගැනීමකි. සීලබ්බතූපාදානය මෙය යයි කියනු ලැබේ. වීසති වස්තු සක්කාය දිට්ඨි අත්තවාදූපාදානය. යථාහ....... කත්‍ථ කතුමං අත්තවාදූපාදානං? මෙහි අශ්‍රැතවත් පෘථග්ජනයා....... සත්පුරුෂ ධමර්යෙහි අවිනීතව රූපය තමාගෙන් යයි දකියි. විපයර්‍ාසව ගැනීමකි. මෙය අත්තවාදූපාදානයයි කියනු ලැබේ. මෙහි මෙය ධමර් සංක්‍ෂෙප විස්තරයයි.

‘කමතො’ති එත්‍ථ පන තිවිධො කමො – උප්පත්තික්කමො, පහානක්කමො, දෙසනාක්කමො ච. තත්‍ථ අනමතග්ගෙ සංසාරෙ ඉමස්ස පඨමං උප්පත්තීති අභාවතො කිලෙසානං නිප්පරියායෙන උප්පත්තික්කමො න වුච්චති. පරියායෙන පන යෙභුයොයන එකස්මිං භවෙ අත්තග්ගාහපුබ්බඞ්ගමො සස්සතුච්ඡෙදාභිනිවෙසො. තතො “සස්සතො අයං අත්තා”ති ගණ්හතො අත්තවිසුද්ධත්‍ථං සීලබ්බතූපාදානං, උච්ඡිජ්ජතීති ගණ්හතො පරලොකනිරපෙක්ඛස්ස කාමුපාදානන්ති එවං පඨමං අත්තවාදූපාදානං, තතො දිට්ඨිසීලබ්බතකාමුපාදානානීති අයමෙතෙසං එකස්මිං භවෙ උප්පත්තික්කමො.

කමතො යන මෙහි ක්‍රම තුනකි. උත්පත්ති ක්‍රමය ප්‍රහාන ක්‍රමය දේශනා ක්‍රමයද වශයෙන්. එහි මුලක් නැති සසරෙහි මෙය පළමුවන උපත යයි නැතිහෙයින් කෙලෙසුන්ගේ වෙනස් නොකළ හැකි බැවින් උත්පත්ති ක්‍රමය නො කියනු ලැබේ. වෙනස් කළ හැකි බැවින් බොහෝ සෙයින් එක් භවයක ආත්මය තැනීම පෙරටුව ශාස්වත උච්ඡේද එළඹ එයින් මේ ආත්මය ශාස්වතයි ගැනීමෙන් ආත්ම විසුද්ධාථර් සීලබ්බතූපාදා යයි මේ ආත්මය මෙයින් මතු නැතැයි ගැනීමෙන් පරලෝකය ගැන අපේක්‍ෂා නැති නිසා කාම උපාදානයයි. මෙසේ පළමුව අත්තවාද උපාදානයද එයින් පසු දිට්ඨි සීල කාම උපාදාන හෝ යයි මෙය ඔවුන්ගේ එක් භවයක උත්පත්ති ක්‍රමයයි.

දිට්ඨුපාදානාදීනි වෙත්‍ථ පඨමං පහීයන්ති සොතාපත්තිමග්ගවජ්ඣත්තා. කාමුපාදානං පච්ඡා අරහත්තමග්ගවජ්ඣත්තාති. අයමෙතෙසං පහානක්කමො.

දිට්ඨි උපාදානාදිය මෙහි පළමුව ප්‍රහීන වන්නේ සෝතාපත්ති මාගර්යෙන් අවසන් වීමෙනි. අරහත්ත මාගර්යෙන් වධයට පැමිණෙන බැවින් කාමූපාදානය පසුව ප්‍රහීන වේ. මෙය මේවායේ ප්‍රහාණ ක්‍රමයයි.

මහාවිසයත්තා පන පාකටත්තා ච එතෙසු කාමුපාදානං පඨමං දෙසිතං. මහාවිසයඤ්හි තං අට්ඨචිත්තසම්පයොගා. අප්පවිසයානි ඉතරානි චතුචිත්තසම්පයොගා. යෙභුයොයන ච ආලයරාමතාය පජාය පාකටං කාමුපාදානං, න ඉතරානි. කාමුපාදානවා වත්‍ථුකාමානං සමධිගමත්‍ථං කොතූහලමඞ්ගලාදිබහුලො හොති, න සස්සතදිට්ඨීති තදනන්තරං දිට්ඨුපාදානං. තං පභිජ්ජමානං සීලබ්බතඅත්තවාදූපාදානවසෙන දුවිධං හොති. තස්මිං ද්වයෙ ගොකිරියං වා කුක්කුරකිරියං වා දිස්වාපි වෙදිතබ්බතො ඔළාරිකන්ති සීලබ්බතූපාදානං පඨමං දෙසිතං, සුඛුමත්තා අන්තෙ අත්තවාදූපාදානන්ති අයමෙතෙසං දෙසනාක්කමො.

මහා විසය බැවින්ද ප්‍රකට නිසා ද මේවා අතුරෙන් කාමූපාදානය පළමුව දේශනා කරන ලදි. ඒ මහා විසය නම් අට සිත් එකතුවයි. සතර සිත් එකතුව ඉතිරි අල්ප විසයයි. ආලයෙන් වෙළුණු ප්‍රජාවගේ කාමූපාදානය බොහෝසෙයින් ප්‍රකටය. ඉතිරිවා එසේ නැත. කාමූපාදානය හෝ වස්තු කාමයන්ගේ දැනගැනීමට (ලබාගැනීමට) කුතුහල මංගල බොහෝ වේ. සාස්වත දෘෂ්ටි යයි. ඊට අනතුරුව දිට්ඨි උපාදානය. එය බෙදමින් සීලබ්බත අත්තවාද උපාදාන වශයෙන් දෙයාකාර වේ. ඒ දෙකෙහි ගව ක්‍රියාවක් හෝ සුනඛ ක්‍රියාවක් හෝ දැක දැනගන්නට ඕලාරික නිසා සීලබ්බත උපාදානය පළමුව දේශනා කරන ලදි. සියුම් නිසා අවසානයෙහි අත්තවාද උපාදානය දේශනා කරන ලදි. මේ මෙහි දේශනා ක්‍රමයයි.

තණ්හා ච පුරිමස්සෙත්‍ථ, එකධා හොති පච්චයො;

සත්තධා අට්ඨධා වාපි, හොති සෙසත්තයස්ස සා.

මුලට ඇති කම් තණ - එක අයුරකින් පස වේ

සෙසු තුනට සත හෝ අට හෝ ලෙසින් පස වේ

එත්‍ථ ච එවං දෙසිතෙ උපාදානචතුක්කෙ පුරිමස්ස කාමුපාදානස්ස කාමතණ්හා උපනිස්සයවසෙන එකධාව පච්චයො හොති තණ්හාභිනන්දිතෙසු විසයෙසු උප්පත්තිතො. සෙසත්තයස්ස පන

සහජාතඅඤ්ඤමඤ්ඤනිස්සයසම්පයුත්තඅත්ථිඅවිගතහෙතුවසෙන සත්තධා වා උපනිස්සයෙන සහ අට්ඨධා වාපි පච්චයො හොති. යදා ච සා උපනිස්සයවසෙන පච්චයො හොති තදා අසහජාතාව හොතීති.

මෙසේ දේශනා කරන ලද මෙහි උපාදාන චතුෂ්කයෙහි පළමු කාමූපාදාන තෘෂ්ණාව උපනිශ්‍රය වශයෙන් එක් අයුරකින් ප්‍රත්‍යය වේ. තෘෂ්ණාවෙන් සතුටු විෂය කෙරෙන් උපන් හෙයින් සෙසු තුනට සහජාත අඤ්ඤමඤ්ඤ නිස්සය සම්පයුත්ත අත්ථි අවිගත හේතු වශයෙන් සත් ආකාරයකින් හෝ උපනිශ්‍රය ප්‍රත්‍යය සමග අට ආකාරයකින් හෝ ප්‍රත්‍ය වේ. උපනිශ්‍රය ප්‍රත්‍ය වන අවස්ථාවල සහජාත ප්‍රත්‍යය ඉවත් වේ.

තණ්හාපච්චයා උපාදානපදනිද්දෙසො.

තණ්හා පච්චයා උපාදාන නිර්දේශයයි.

භවපදනිද්දෙසො

භවපදනිද්දෙසො

උපාදානපච්චයා භවනිද්දෙසෙ –

උපාදාන පච්චයා භව නිර්දේශයෙහි :-

අත්ථතො ධම්මතො චෙව, සාත්ථතො භෙදසඞ්ගහා;

යං යස්ස පච්චයො චෙව, විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො.

අරුතින් ද දහමින් - බෙදුම් වන ලෙස තේරුම්

දතයුතු විනිස මෙහි - යමකට පස වන ලෙස ද

තත්ථ භවතීති භවො. දුවිධෙනාති ද්වීහි ආකාරෙහි පවත්තිතොති අත්ථො. අථවා දුවිධෙනාති පච්චතෙ කරණවචනං, දුවිධොති වුත්තං හොති. අත්ථීති සංවිජ්ජති. කම්මමෙව භවො කම්මභවො. උපපත්තියෙව භවො උපපත්තිභවො. එත්ථ ච උපපත්ති භවතීති භවො. කම්මං පන යථා සුඛකාරණත්තා “සුඛො බුද්ධානමුප්පාදො”ති (ධ· ප· 194) වුත්තො, එවං භවකාරණත්තා ඵලවොහාරෙන භවොති වෙදිතබ්බං. තත්ථ කතමො කම්මභවොති තෙසු ද්වීසු භවෙසු යො කම්මභවොති වුත්තො, සො කතමොති අත්ථො. පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරාදයො වුත්තත්ථා එව. සබ්බන්ති අනවසෙසං. භවං ගච්ඡති ගමෙති චාති භවගාමි. ඉමිනා ලොකුත්තරං පටික්ඛිපති. අයඤ්හි වට්ටකථා, තඤ්ච විවට්ටනිස්සිතන්ති. කරීයතීති කම්මං.

එහි වේනුයි භව දුවිධෙන දෙයාකාරයකින් පවත්නේය යන අර්ථයයි. නොයෙක් දුවිධෙන යනු ප්‍රථමාවෙහි කරණ වචනයයි. දෙක යයි කියන ලදි. අත්ථි යනු ඇත. කර්මයම භව කම්මභව වේ. උත්පත්තියම භවය වූයේ උපපත්තිභාවො වේ. මෙහිද උපත වේ යනු භවයයි. යම් සුබ කරුණක් බැවින් සුඛො බුද්ධානං උප්පාදො බුදුවරුන්ගේ ඉපදීම සුවයයි කියන ලදි. මෙසේ බව හේතුවෙන් පල ව්‍යවහාරයෙන් භව යයි දතයුතුය. තත්ථ කතමො කම්ම භවො ච යන ඒ භව දෙක අතුරෙන් කර්මභවය කුමක්ද? යන්නය. පුඤ්ඤාභි සංඛාරාදිය කියන ලද අරුත් ඇත්තේමය. සබ්බං යනු සියල්ල. භවයට යයි, යවනු ලබයි භවගාමි. මෙයින් නිවන ප්‍රතික්ෂේප කරයි. මේ සසර කථාවයි. එයද විවට්ට නිශ්‍රිතය. කරනු ලැබේනුයි කර්ම.

කාමභවාදීසු කාමසඞ්ඛාතො භවො කාමභවො. එස නයො රූපාරූපභවෙසු. සඤ්ඤාවතං භවො, සඤ්ඤා වා එත්ථ භවෙ අත්ථීති සඤ්ඤාභවො. විපරියායෙන අසඤ්ඤාභවො. ඔළාරිකසඤ්ඤාය අභාවා සුඛුමාය ච භාවා නෙව සඤ්ඤා නාසඤ්ඤා අස්මිං භවෙති නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාභවො. එකෙන රූපක්ඛන්ධෙන වොකිණ්ණො භවො එකවොකාරභවො. එකො වා වොකාරො අස්ස භවස්සාති එකවොකාරභවො. එසෙව නයො චතුවොකාරපඤ්චවොකාරභවෙසු. අයං වුච්චති උපපත්තිභවොති එස නවවිධොපි උපපත්තිභවො නාම වුච්චතීති. එවං තාවෙත්ථ ‘අත්ථතො’ විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො.

කාම සංඛ්‍යාත කාම භවයන්හි භවය කාමභව වේ. රූපාරූප භවවලද මෙම නයයි. සංඥාවෙන් ඇතිවූ භවය හෝ සංඥාව මෙහි ඇතැයි යන අර්ථයෙන් හෝ සඤ්ඤාභව වේ. ඊට අසමාන වූයේ අසඤ්ඤා භව වේ. ඕලාරික සංඥාව නැති සියුම්ව ඇති සඤ්ඤා නැති අසඤ්ඤා නැති මේ භවයෙහිය යන නේවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤා වේ. එක රූපස්කන්ධයකින් යුත්

හවය එකවොකාර හව වේ. එක වෝකාරයක් මේ හවයෙ වේ යයි ද එකවෝකාර හව වේ. චතුවෝකාර පඤ්චවෝකාර හවවලද මෙම නයමය. අයං වුච්චති උප්පත්ති භවො මෙය නව විධව උත්පත්ති හවය කියනු ලැබේ. මෙසේ අර්ථ වශයෙන් විනිස දතයුතුය.

‘ධම්මතො’ පන එත්‍ථ හි පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො ධම්මතො තෙරස චෙතනා, අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො ද්වාදස, ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරො චතස්සො. “සබ්බම්පි භවගාමිකම්ම”න්ති එතෙන සබ්බෙපෙතෙ ධම්මා චෙතනා සම්පයුත්තා වා කම්මසඞ්ඛාතා ආචයගාමිනො ධම්මා සඞ්ගහිතා. කාමභවො පඤ්ච උපාදින්නක්ඛන්ධා, තථා රූපභවො, අරූපභවො චත්තාරො, සඤ්ඤාභවො චතුපඤ්ච, අසඤ්ඤාභවො එකො උපාදින්නක්ඛන්ධො, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාභවො චත්තාරො. එකවොකාරභවාදයො එකචතුපඤ්චක්ඛන්ධා උපාදින්නක්ඛන්ධෙහීති එවමෙත්‍ථ ‘ධම්මතො’පි විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො.

ධම්මතො වනාහි පුඤ්ඤාභිසංඛාර ධර්ම වශයෙන් චේතනා දහතුනය. අපුඤ්ඤාභි සංඛාර චේතනා දොළහය. අනෙඤ්ජාභිසංඛාර සතරය. සියල්ල භවගාමී කර්ම නිසා මේ සියළු ධර්මයෝ චේතනා සම්පයුක්තව හෝ කර්ම සංඛ්‍යාත වූ රැස්කරමින් යන ධර්ම සංග්‍රහ කරන ලදි. කාමභවය උපාදින්න (තමාගේ යයි අල්ලාගත් ස්කන්ධ පහය, රූප භවයද එසේය. අරූප භවයෙහි සතරය. සඤ්ඤා භවය සතරකි. පහකි. අසඤ්ඤාභවයේ ඒක උපාදාන ස්කන්ධයකි. නේවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤා සතරය සතරකි. ඒකවෝකාර භවාදියෙහි එක සතර පහ වශයෙන් උපාදින්න ස්කන්ධවලින් යුක්ත වේ. මෙසේ මෙහි ධර්මතා වශයෙන් ද විනිස දතයුතුය.

‘සාත්‍ථතො’ති යථා ච භවනිද්දෙසෙ තථෙව කාමඤ්ච සඞ්ඛාරනිද්දෙසෙපි පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරාදයොව වුත්තා, එවං සන්තෙපි පුරිමා අතීතකම්මවසෙන ඉධ පටිසන්‍ධියා පච්චයත්තා වුත්තා. ඉමෙ පච්චුප්පන්නකම්මවසෙන ආයතිං පටිසන්‍ධියා පච්චයත්තාති පුනවචනං සාත්‍ථකමෙව. පුබ්බෙ වා “තත්‍ථ කතමො පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො? කුසලචෙතනා කාමාවචරා”ති එවමාදිනා නයෙන චෙතනාව සඞ්ඛාරාති වුත්තා. ඉධ පන “සබ්බම්පි භවගාමිකම්ම”න්ති වචනතො චෙතනාසම්පයුත්තාපි. පුබ්බෙ ච විඤ්ඤාණපච්චයමෙව කම්මං සඞ්ඛාරාති වුත්තං, ඉදානි අසඤ්ඤාභවනිබ්බත්තකම්පි. කිං වා බහුනා? “අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා”ති එත්‍ථ පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරාදයොව කුසලාකුසලධම්මා වුත්තා. “උපාදානපච්චයා භවො”ති ඉධ පන උපපත්තිභවස්සාපි සඞ්ගහිතත්තා කුසලාකුසලාබ්‍යාකතා ධම්මා වුත්තා. තස්මා සබ්බථාපි සාත්‍ථකමෙවිදං පුනවචනන්ති. එවමෙත්‍ථ ‘සාත්‍ථතො’පි විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො.

සාත්‍ථතො යන්න භව විස්තරයෙහි කියූ පරිදිය. කාමයද සංඛාර විස්තරයෙහි පුඤ්ඤාභි සංඛාරාදියම කියන ලදි. ඒ මෙසේ ඇතිකල්හි අතීත කර්ම වශයෙන් මෙහි ප්‍රතිසන්ධියට ප්‍රත්‍ය වූ බව පෙර කියන ලදි. වතර්මාන කර්ම වශයෙන් අනාගතයෙහි ප්‍රතිසන්ධියට ප්‍රත්‍යවත් වන බව නැවත වචනය සාත්‍ථක නම්ද වේ. පෙර හෝ එහි පුඤ්ඤාභිසංඛාර කවරේද? “කාමාවචර කුසල චේතනා” යයි මේ ආදි වශයෙන් වේ. එනම් සංඛාරවන බව කියන ලදි. මෙහි වනාහි සියල්ල භවගාමි කර්මය යන වචනයෙන් චේතනා සම්ප්‍රයුක්ත වූද විඤ්ඤාණ ප්‍රත්‍යය වූ කර්මයම සංඛාර නය කියන ලදි. අනිත් භවවල උපදවන කර්ම කිම බොහෝ වේද? අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා යන එහි පුඤ්ඤාභිසංඛාරාදිය කුසලාකුසල ධර්මය යයි කියන ලදි. උපාදාන පච්චයා භගවා යන මෙහි උත්පත්ති භවයද සංග්‍රහ කළයුතු හෙයින් කුසලාකුසල අබ්‍යාකත ධර්ම කියන ලදි. එහෙයින් සියළු තැන මෙය සාර්ථක නැවත වචනය. මෙසේ මෙහි සත්‍ථතො යන්නෙහි විනිස දතයුතුය.

‘භෙදසඞ්ගහා’ති උපාදානපච්චයා භවස්ස භෙදතො චෙව සඞ්ගහතො ච. යඤ්හි කාමුපාදානපච්චයා කාමභවනිබ්බත්තකං කම්මං කරියති, සො කම්මභවො. තදභිනිබ්බත්තා ඛන්‍ධා උපපත්තිභවො. එස නයො රූපාරූපභවෙසු. එවං කාමුපාදානපච්චයා ද්වෙ කාමභවා, තදන්තොගධාව සඤ්ඤාභවපඤ්චවොකාරභවා; ද්වෙ රූපභවා, තදන්තොගධාව සඤ්ඤාභවඅසඤ්ඤාභවඑකවොකාරභවපඤ්චවොකාරභවා; ද්වෙ අරූපභවා, තදන්තොගධාව සඤ්ඤාභවනෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාභවචතුවොකාරභවාති සද්ධිං අන්තොගධෙහි ඡ භවා. යථා ච කාමුපාදානපච්චයා සද්ධිං අන්තොගධෙහි ඡ භවා තථා සෙසුපාදානපච්චයාපීති එවං උපාදානපච්චයා භෙදතො සද්ධිං අන්තොගධෙහි චතුවීසති භවා.

භෙද සංගහාති උපාදාන ප්‍රත්‍යයෙන් භවයේ ප්‍රභේද මෙන්ම සංග්‍රහයද වේ. කාම උපාදාන ප්‍රත්‍යයෙන් කාම භවයෙහි උපදවන කර්මය කරනු ලැබීද එය කර්ම භවයයි. එහි උපන් ස්කන්ධ උත්පත්ති භාවයයි. රූපාරූප භවාදියෙහි ද මෙම නයමයි. මෙසේ කාමූපාදාන ප්‍රත්‍යයෙන් කාම භව දෙකෙක් වේ. සඤ්ඤා භව පංචවෝකාර භවද ඊට අන්තගර්තය. රූප භව දෙකකි. සඤ්ඤා භව අසඤ්ඤා භව එකවොකාර භව පංචවෝකාර භව ඊට ඇතුළත්ය. අරූප භව දෙකකි.

සඤ්ඤා භව නේවසඤ්ඤානාසඤ්ඤා භව චතුවෝකාර භවයක් සමග භව සයක් ඇතුළත් වේ. කාමූපාදාන ප්‍රත්‍යය සමග භව සයක් ඇතුළත් වන්නා සේ සෙසු උපාදාන ප්‍රත්‍යයන් සමගද සය බැගින් ඇතුළත් වේ. මෙසේ උපාදාන ප්‍රත්‍ය භේදයෙන් භව විසිහතරක් වේ.

සඞ්ගහතො පන කම්මභවං උපපත්තිභවඤ්ච එකතො කත්වා කාමුපාදානපච්චයා සද්ධිං අන්තොගධෙහි එකො කාමභවො, තථා රූපාරූපභවාති තයො භවා. තථා සෙසුපාදානපච්චයාපීති එවං උපාදානපච්චයා සඞ්ගහතො සද්ධිං අන්තොගධෙහි ද්වාදස භවා. අපිච අවිසෙසෙන උපාදානපච්චයා කාමභවූපගං කම්මං කම්මභවො. තදභිනිබ්බත්තා ඛන්ධා උපපත්තිභවො. එස නයො රූපාරූපභවෙසු. එවං උපාදානපච්චයා සද්ධිං අන්තොගධෙහි ද්වෙ කාමභවා, ද්වෙ රූපභවා, ද්වෙ අරූපභවාති අපරෙනපි පරියායෙන සඞ්ගහතො ඡ භවා. කම්මභවඋපපත්තිභවභෙදං වා අනුපගම්ම සද්ධිං අන්තොගධෙහි කාමභවාදිවසෙන තයො භවා හොන්ති. කාමභවාදිභෙදඤ්චාපි අනුපගම්ම කම්මභවඋපපත්තිභවවසෙන ද්වෙ භවා හොන්ති. කම්මුපපත්තිභෙදඤ්ච අනුපගම්ම උපාදානපච්චයා භවොති භවවසෙන එකො භවො හොතීති. එවමෙත්ථ උපාදානපච්චයස්ස භවස්ස භෙදසඞ්ගහාපි විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො.

කම්ම භව උත්පත්ති භව එකක් කොට කාම උපාදාන ප්‍රත්‍යය සමග එක් කාම භවයක් සංග්‍රහකර ඇත. රූපාරූපාදි තුන් භවයෙහිද එසේය. සෙසු උපාදාන ප්‍රත්‍යවලද එසේය. මෙසේ උපාදාන ප්‍රත්‍ය සංග්‍රහ කිරීමෙන් භව දොළසක් ඇතුළත් වේ. තවද අවිශේෂයෙන් උපාදාන ප්‍රත්‍යයෙන් කාම භවයට පැමිණි කර්මය කාම භව වේ. එය ඇසුරුකොට උපන් ස්කන්ධ උත්පත්ති භව වේ. රූපාරූප භවවලද එසේය. මෙසේ උපාදාන ප්‍රත්‍යය සමග ඇතුළත් කාමභව දෙකකි. රූප භව දෙකකි. අරූප භව දෙකකැයි තවත් පරියායකින් සංග්‍රහ කිරීමෙන් භව සයක් වේ. කම්ම භව උත්පත්ති භේදය අනුව පැමිණි ඇතුළත් වූ කාමාදි වශයෙන් භව තුනක් වේ. කාම භවාදි භේදය අනුව කම්ම භව උත්පත්ති භව වශයෙන් භව දෙකක් වේ. කම්ම උප්පත්ති භේදය අනුව උපාදාන පච්චයා භවො යයි භව වශයෙන් එක් භවයක් වේයයි මෙසේ මෙහි උපාදාන ප්‍රත්‍ය භාවයේ භෙද සංග්‍රහයේ ද විනිස දතයුතුය.

‘යං යස්ස පච්චයො චෙවා’ති යඤ්චෙත්ථ උපාදානං යස්ස පච්චයො හොති, තතොපි විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයොති අත්ථො. කිං පනෙත්ථ කස්ස පච්චයො හොති? යං කිඤ්චි යස්ස කස්සචි පච්චයො හොතියෙව. උම්මත්තකො විය හි පුථුජ්ජනො. සො ‘ඉදං යුත්තං, ඉදං අයුත්ත’න්ති අවිචාරෙත්වා යස්ස කස්සචි උපාදානස්ස වසෙන යං කිඤ්චි භවං පත්ථෙත්වා යං කිඤ්චි කම්මං කරොතියෙව. තස්මා යදෙකච්චෙ “සීලබ්බතුපාදානෙන රූපාරූපභවා න හොන්තී”ති වදන්ති, තං න ගහෙතබ්බං. සබ්බෙන පන සබ්බො හොතීති ගහෙතබ්බං, සෙය්‍යථීදං – ඉධෙකච්චො අනුස්සවවසෙන වා දිට්ඨානුසාරෙන වා “කාමා නාමෙතෙ මනුස්සලොකෙ චෙව ඛත්තියමහාසාලකුලාදීසු ඡකාමාවචරදෙවලොකෙ ච සමිද්ධා”ති චින්තෙත්වා තෙසං අධිගමත්ථං අසද්ධම්මසවනාදීහි වඤ්චිතො ‘ඉමිනා කම්මෙන කාමා සම්පජ්ජන්තී’ති මඤ්ඤමානො කාමුපාදානවසෙන කායදුච්චරිතාදීනිපි කරොති. සො දුච්චරිතපාරිපූරියා අපායෙ උප්පජ්ජති; සන්දිට්ඨිකෙ වා පන කාමෙ පත්ථයමානො පටිලද්ධෙ වා ගොපයමානො කාමුපාදානවසෙන කායදුච්චරිතාදීනිපි කරොති. සො දුච්චරිතපාරිපූරියා අපායෙ උප්පජ්ජති. තත්‍රාස්ස උපපත්තිහෙතුභූතං කම්මං කම්මභවො, කම්මාභිනිබ්බත්තා ඛන්ධා උපපත්තිභවො සඤ්ඤාභවපඤ්චවොකාරභවා පන තදන්තොගධා එව.

යං යස්ස පච්චයො ච එව යන මෙහි යම් උපාදානයක් යමකට ප්‍රත්‍ය වේද? එයින් ද විනිශ්චයේ අර්ථය දතයුතුය. යමකට යම්කිසි ප්‍රත්‍යයක් වේමය. පුහුදුන් තැනැත්තා උමතු වූවකු මෙන් මෙය යුතුයය මෙය අයුතුයයි නොවිමසා යම්කිසි උපාදානයක් වශයෙන් යම්කිසි භවයක් පතා යම්කිසි කර්මයක් කරන්නේමය. එහෙයින් ඇතැමෙක් සීලබ්බත උපාදානයෙන් රූපාරූප භව නැතැයි කියති. එය නොගත යුතුය. සියල්ලෙන් සියල්ල වන්නේ යයි ගතයුතුය. කෙසේද යත්? මෙහි ඇතමෙක් අනුස්සව වශයෙන් හෝ දෘෂ්ටි අනුසාරයෙන් හෝ කාමය නම් මේ මනුෂ්‍ය ලෝකයේ ක්‍ෂත්‍රිය මහාසාර කුලවල මෙන්ම කාමාවචර දිව්‍යලෝක සයේද සම්පූර්ණ යයි සිතා ඒවා ලබාගැනීම සඳහා අසද්ධර්මය ශ්‍රවණය කිරීමෙන් නොමග ගොස් (වඤ්චිතො) මේ ක්‍රියාවෙන් කර්මයන් සිදුකර ගත හැකියයි සිතන්නේ කාම උපාදාන වශයෙන් කාය දුශ්චරිතාදිය කරති. හේ දුසිරිත් පුරා අපායෙහි උපදියි. සාන්දෘෂ්ටික වශයෙන් කාමය ප්‍රාර්ථනා කරමින් එය ලැබුණු පසු ආරක්ෂා කිරීමට කාම උපාදාන වශයෙන් කාය දුශ්චරිතාදිය කරයි. හේ දුසිරිත් පිරීමෙන් අපායේ උපදී. එහි ඔහුගේ උත්පත්තියට හේතුව කර්මය කම්ම භව වේ. කර්මයෙන් උපන් ස්කන්ධ උත්පත්ති භව වේ. සඤ්ඤා භව පංචවෝකාර භව ඊට ඇතුළත් වේමය.

අපරො පන සද්ධම්මසවනාදීහි උපබ්‍රූහිතඤාණො “ඉමිනා කම්මෙන කාමා සම්පජ්ජන්තී”ති මඤ්ඤමානො කාමුපාදානවසෙන කායසුචරිතාදීනි කරොති. සො සුචරිතපාරිපූරියා දෙවෙසු වා මනුස්සෙසු වා උප්පජ්ජති. තත්‍රාස්ස උපපත්තිහෙතුභූතං කම්මං කම්මභවො, කම්මාභිනිබ්බත්තා ඛන්ධා උපපත්තිභවො. සඤ්ඤාභවපඤ්චවොකාරභවා පන තදන්තොගධා එව. ඉති කාමුපාදානං සප්පභෙදස්ස සාන්තොගධස්ස කාමභවස්ස පච්චයො හොති.

තවකෙක් වනාහි සද්ධර්ම ශ්‍රවණාදියෙන් වඩන ලද නුවණ ඇත්තේ මේ ක්‍රියාවෙන් (කර්මයෙන්) කාමයන් ලැබෙතැයි සිතන්නේ කාම උපාදාන වශයෙන් කාය සුචරිතාදිය කරයි. හේ සුචරිතය පුරා දෙව්ලොව හෝ මිනිස් ලොව උපදියි. එහි ඔහුට උත්පත්තියට හේතුව කර්මය කම්ම භවයයි. කර්මයෙන් උපන් ස්කන්ධ උප්පත්ති භවයයි. සඤ්ඤාභව පඤ්චවෝකාර භව වනාහි ඊට අන්තගර්ත වේමය. මෙසේ කාම උපාදානය ප්‍රභේද වූ ඇතුළත් වූ කාම භවයට ප්‍රත්‍යය වේ.

අපරො "රූපාරූපභවෙසු තතො සමිද්ධතරා කාමා"ති සුත්වා වා පරිකප්පෙත්වා වා කාමුපාදානවසෙනෙව රූපාරූපසමාපත්තියො නිබ්බත්තෙත්වා සමාපත්තිබලෙන රූපාරූපබ්‍රහ්මලොකෙ උප්පජ්ජති. තත්‍රාස්ස උපපත්තිහෙතුභූතං කම්මං කම්මභවො, කම්මාභිනිබ්බත්තා ඛන්ධා උපපත්තිභවො. සඤ්ඤාඅසඤ්ඤා නෙවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤාඑකවොකාරචතුවොකාරපඤ්චවොකාරභවා පන තදන්තොගධා එව. ඉති කාමුපාදානං සප්පභෙදානං සාන්තොගධානං රූපාරූපභවානම්පි පච්චයො හොති .

තව කෙනෙක් රූපාරූප භවවල ඊට වඩා කාම සම්පත් ඇතැයි අසා හෝ සිතා හෝ කාම උපාදාන වශයෙන් රූපාරූප සමාපත්ති උපදවා සමාපත්ති බලයෙන් රූපාරූප බ්‍රහ්ම ලෝකයෙහි උපදිති. එහි ඔහුට උපතට හේතු වූ කර්මය කම්ම භවයයි. කර්මයෙන් උපදවන ලද ස්කන්ධ උප්පත්ති භවයයි. සඤ්ඤා අසඤ්ඤා නේවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤා ඒකවෝකාර චතුවෝකාර පංචවෝකාර භව ඊට ඇතුළත් වේ. මෙසේ කාම උපාදානය බෙදීම් සහිත වූ ඇතුළත් වූ රූපාරූප භවවලටද ප්‍රත්‍යය වේ.

අපරො "අයං අත්තා නාම කාමාවචරසම්පත්තිභවෙ වා රූපාරූපභවානං වා අඤ්ඤතරස්මිං උච්ඡින්නො සුඋච්ඡින්නො හොතී"ති උච්ඡෙදදිට්ඨිං උපාදාය තදූපගං කම්මං කරොති. තස්ස තං කම්මං කම්මභවො, කම්මාභිනිබ්බත්තා ඛන්ධා උපපත්තිභවො. සඤ්ඤාභවාදයො පන තදන්තොගධා එව. ඉති දිට්ඨුපාදානං සප්පභෙදානං සාන්තොගධානං තිණ්ණම්පි කාමරූපාරූපභවානං පච්චයො හොති.

තව කෙනෙක් මේ ආත්මය නම් කාමාවචර සම්පත්ති භවයෙහි හෝ රූපාරූප භවවල හෝ වෙනත් තැනක හෝ සිඳින ලද්දේ මොනවට සිඳින ලද්දේ වෙයි. උච්ඡේද දෘෂ්ටිය ගෙන ඊට අනුව කර්ම කරති. ඔහුගේ ඒ කර්මය කම්ම භවයයි. කර්මයෙන් නිපන් ස්කන්ධ උප්පත්ති භවයයි. සඤ්ඤා භවාදිය ඊට ඇතුළත් වේ. මෙසේ දිට්ඨි උපාදානය භේද සහිත ඇතුළත් කාමරූපාරූප භව තුනටම ප්‍රත්‍යය වේ.

අපරො "අයං අත්තා නාම කාමාවචරසම්පත්තිභවෙ වා රූපාරූපභවානං වා අඤ්ඤතරස්මිං සුඛී හොති, විගතපරිළාහො හොතී"ති අත්තවාදුපාදානෙන තදූපගං කම්මං කරොති. තස්ස තං කම්මං කම්මභවො, තදභිනිබ්බත්තා ඛන්ධා උපපත්තිභවො. සඤ්ඤාභවාදයො පන තදන්තොගධා එව . ඉති අත්තවාදුපාදානං සප්පභෙදානං සාන්තොගධානං තිණ්ණං භවානං පච්චයො හොති.

යම් කෙනෙක් මේ ආත්මය නම් කාමාවචර සම්පත්ති භවයෙහි හෝ රූපාරූප භවවල හෝ අන් ස්ථානයක හෝ සැපවත් වේයයි ගන්නා ලද වැරදි අදහස් ඇත්තේ අත්තවාද උපාදානයට පැමිණ කර්ම කරති. ඒ ඒ කර්ම ඔහුගේ කර්ම භවයයි. එයින් නිපන් ස්කන්ධ උප්පත්ති භවයයි. සඤ්ඤා භවාදිය ඊට ඇතුළත් වේ. මෙසේ අත්තවාද උපාදානය බෙදීම් සහිතව සාන්තගර්තව භව තුනට ප්‍රත්‍යය වේ.

අපරො "ඉදං සීලබ්බතං නාම කාමාවචරසම්පත්තිභවෙ වා රූපාරූපභවානං වා අඤ්ඤතරස්මිං පරිපූරෙන්තස්ස සුඛං පාරිපූරිං ගච්ඡතී"ති සීලබ්බතුපාදානවසෙන තදූපගං කම්මං කරොති. තස්ස තං කම්මං කම්මභවො, තදභිනිබ්බත්තා ඛන්ධා උපපත්තිභවො. සඤ්ඤාභවාදයො පන තදන්තොගධා එව. ඉති සීලබ්බතුපාදානම්පි සප්පභෙදානං සාන්තොගධානං තිණ්ණං භවානං පච්චයො හොතීති එවමෙත්ථ යං යස්ස පච්චයො හොති තතොපි විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො.

තව කෙනෙක් මේ සීලව්‍රත කාමාවචර සම්පත්ති භවයෙහි හෝ රූපාරූප භවවල හෝ වෙන තැනක හෝ සම්පූර්ණ කරනවිට සැප සම්පූර්ණ වේයයි සීලබ්බත උපාදාන වශයෙන් ඒ අනුව කර්ම කරති. ඔහුගේ ඒ කර්මය කම්ම භවයයි. එයින් උපදවන ස්කන්ධ උප්පත්ති භවයයි. සඤ්ඤා භවාදිය ඊට ඇතුළත් වේ. මෙසේ සීලබ්බත උපාදානයද බෙදීම් සහිත වූ සාන්තගර්ත වූ භව තුනට ප්‍රත්‍ය වේයයි මෙසේ මෙහි යං යස්ස පච්චයො හොති යන්නෙන් විනිස දතයුතුය.

කිං පනෙත්ථ කස්ස භවස්ස කථං පච්චයො හොතීති චෙ?

කුමන භවයකට කෙසේ ප්‍රත්‍ය වන්නේද?

රූපාරූපභවානං, උපනිස්සයපච්චයො උපාදානං;

සහජාතාදීහිපි තං, කාමභවස්සාති විඤ්ඤෙය්‍යං.

රූඅරූ බවවල - උපනිස පසයි උවදන්

සහදෑ ආදියෙන් - එ කම් බවයයි දන්නේ

රූපාරූපභවානඤ්හි කාමභවපරියාපන්නස්ස ච කාමභවෙ කුසලකම්මස්සෙව උපපත්තිභවස්ස චෙතං චතුබ්බිධම්පි උපාදානං උපනිස්සයපච්චයෙන එකධා පච්චයො හොති. කාමභවෙ අත්තනා සම්පයුත්තඅකුසලකම්මභවස්ස සහජාතඅඤ්ඤමඤ්ඤනිස්සයසම්පයුත්තඅත්‍ථිඅවිගතහෙතුපච්චයප්පභෙදෙහි සහජාතාදීහි පච්චයො හොති. විප්පයුත්තස්ස පන උපනිස්සයපච්චයෙනෙවාති.

රූපාරූප භව කාම භවයෙහි ඇතුළත් හෙයින් කාම භවයෙන් කුසල කමර්යක්ව උප්පත්ති භවය ද මේ සතරද උපනිස්සය ප්‍රත්‍යයෙන් ඒකවිධව ප්‍රත්‍ය වේ. කාම භවයෙහි තමා හා සත්ත්වයන් අකුසල කමර් භවයට සහජාත අඤ්ඤමඤ්ඤ නිස්සය සම්පයුත්ත අත්‍ථි අවිගත හේතු ප්‍රත්‍ය භේදයෙන් සහජාතාදි ප්‍රත්‍ය වේ. විප්පයුත්තය උපනිස්සය ප්‍රත්‍යයෝ ප්‍රත්‍ය වේ.

උපාදානපච්චයා භවපදනිද්දෙසො.

උපාදාන පච්චයා භව නිදෙර්ශයයි.

ජාතිජරාමරණාදිපදනිද්දෙසො

ජාතිජරාමරණාදිපදනිද්දෙසො

භවපච්චයා ජාතිනිද්දෙසාදීසු ජාතිආදීනං විනිච්ඡයො සච්චවිභඞ්ගෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. භවොති පනෙත්‍ථ කම්මභවොව අධිප්පෙතො. සො හි ජාතියා පච්චයො, න උපපත්තිභවො. සො පන කම්මපච්චයඋපනිස්සයපච්චයවසෙන ද්විධාව පච්චයො හොතීති.

භව පච්චයා ජාති නිද්දේසාදියෙහි :- ජාති ආදියෙහි විනිස සච්ච විභංගයෙහි කී නයින් දැනගත යුතුය. භවො යන මෙහි කම්මභව අදහස් කරයි. එය ජාතියට ප්‍රත්‍යය වේ. උප්පත්ති භවය නොවේ. එයම කම්ම පච්චය උපනිස්සය පච්චය වශයෙන් දෙයාකාරයකින් ප්‍රත්‍ය වේ.

තත්‍ථ සියා – කථං පනෙතං ජානිතබ්බං “භවො ජාතියා පච්චයො”ති චෙ? බාහිරපච්චයසමත්තෙපි හීනපණීතතාදිවිසෙසදස්සනතො. බාහිරානඤ්හි ජනකජනෙත්තිසුක්කසොණිතාහාරාදීනං පච්චයානං සමත්තෙපි සත්තානං යමකානම්පි සතං හීනපණීතතාදිවිසෙසො දිස්සති. සො ච න අහෙතුකො , සබ්බදා ච සබ්බෙසඤ්ච අභාවතො; න කම්මභවතො අඤ්ඤහෙතුකො, තදභිනිබ්බත්තකසත්තානං අජ්ඣත්තසන්තානෙ අඤ්ඤස්ස කාරණස්ස අභාවතොති කම්මභවහෙතුකොව. කම්මඤ්හි සත්තානං හීනපණීතාදිවිසෙසහෙතු. තෙනාහ භගවා – “කම්මං සත්තෙ විභජති යදිදං හීනප්පණීතතායා”ති (ම· නි· 3.289). තස්මා ජානිතබ්බමෙතං – “භවො ජාතියා පච්චයො”ති.

එහි මෙය කෙසේ දැනගත හැකිද? භවය ජාතියට ප්‍රත්‍යය වනවා කියා බාහිර ප්‍රත්‍ය පමණකින් හීන ප්‍රණීතාදී විශේෂ දැකීමකින් ද දැනගත හැකි වේ. බාහිරයෙහි පියා මව ශුක්‍ර ශ්‍රෝණිත ආකාරාදියෙන් සමාන වූ සත්ත්වයන් දෙදෙනෙකු අතර ද සිය ගණන් හීන ප්‍රණීත විශේෂයෙන් දක්නා ලැබේ. එය අහේතුකව නොවේ. හැමදාම හැමදෙනාටම නොවේ. කම්ම භවයෙන් අන් හේතුවකින් නොවේ. එයින් උපදවන සත්ත්වයන්ගේ අජ්ඣත්ත සන්තානයෙහි අනිත් කරුණක් නොමැතිවීමද කම්මභව හේතුවෙන්මය. සත්ත්වයන්ගේ හීන ප්‍රණීතාදි විශේෂ හේතු කමර්යයි. එයින් කීහ. සත්ත්වයා හීන ප්‍රණීත වශයෙන් දෙන්නේ කමර්යයි. එනිසා භවය ජාතියට ප්‍රත්‍යය වේයයි දතයුතුය.

යස්මා ච අසති ජාතියා ජරාමරණං නාම න හොති, සොකාදයො ච ධම්මා න හොන්ති, ජාතියා පන සති ජරාමරණඤ්චෙව ජරාමරණසඞ්ඛාතදුක්ඛධම්මඵුට්ඨස්ස ච බාලස්ස ජරාමරණාභිසම්බන්‍ධා වා තෙන තෙන දුක්ඛධම්මෙන ඵුට්ඨස්ස අනභිසම්බන්‍ධා වා සොකාදයො ච ධම්මා හොන්ති, තස්මා අයං ජාතිජරාමරණස්ස චෙව සොකාදීනඤ්ච පච්චයො හොතීති වෙදිතබ්බා. සා පන උපනිස්සයකොටියා එකධාව පච්චයො හොතීති.

යම්කිසි විදියකින් ජාතිය නොමැති නම් ජරා මරණ නොවේ. සෝකාදි ධමර්යෝද නොවෙති. ජාතිය පවතිනවිට ජරා මරණද ජරාමරණ සංඛ්‍යාත දුක්ඛ ධමර්යන්ගෙන් පෙළෙන මෝඩයන්ගේ ජරාමරණ සම්බන්ධව හෝ එයින් ඒ ඒ දුක් ධමර්යන්ගෙන් පෙළන සම්බන්ධයක් නැතිව හෝ සෝකාදි ධමර් වේ. ඒ නිසා මෙය ජාති ජරා මරණාදියට මෙන්ම සෝකාදියටද ප්‍රත්‍ය වෙයයි දතයුතුය. එය වනාහි උපනිස්සය කෙළවරින් එක් අයුරකින්ම ප්‍රත්‍ය වේ.

භවපච්චයා ජාතිආදිපදනිද්දෙසො.

භව පච්චයා ජාති ආදි නිදෙර්ශයයි.

එවමෙතස්සාතිආදීනං අත්‍ථො උද්දෙසවාරෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. සඞ්ගතිආදීනි සමුදයවෙවචනානෙව.

එවමෙතස්සාති ආදියේ අථර්ය උද්දේස වාරයෙහි කියූ නයින් දැනගත යුතුය. සංගති ආදිය සමුදයෙහි සමාන වචන වේ.

යස්මා පනෙත්‍ථ සොකාදයො අවසානෙ වුත්තා, තස්මා යා සා අවිජ්ජා “අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා”ති එවමෙතස්ස භවචක්කස්ස ආදිම්හි වුත්තා, සා –

මෙහි සෝකාදිය අවසානයෙහි කියන ලදි. එහෙයින් යම් අවිද්‍යාවෙක් අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා යන මෙසේ භව චක්‍රයේ මුලින්ම කියන ලදි. එය -

සොකාදීහි අවිජ්ජා, සිද්ධා භවචක්කමවිදිතාදිමිදං;

කාරකවෙදකරහිතං, ද්වාදසවිධසුඤ්ඤතාසුඤ්ඤං.

සෝකාදියෙන් අවිද්‍යාව සිද්ධය. නොදන්නා ලද මෙම භව චක්‍රය කාරකයක කරන්නකු වේදකයකු විඳින්නකු රහිතව දොළොස් ආකාර වූ සුඤ්ඤත වූද අසුඤ්ඤ වූද

සතතං සමිතං පවත්තතීති වෙදිතබ්බං. කථං පනෙත්‍ථ සොකාදීහි අවිජ්ජා සිද්ධා? කථමිදං භවචක්කං අවිදිතාදි? කථං කාරකවෙදකරහිතං? කථං ද්වාදසවිධසුඤ්ඤතාසුඤ්ඤන්ති චෙ? එත්‍ථ හි සොකදුක්ඛදොමනස්සුපායාසා අවිජ්ජාය අවියොගිනො, පරිදෙවො ච නාම මූළ්හස්සාති තෙසු තාව සිද්ධෙසු සිද්ධාව හොති අවිජ්ජා. අපිච “ආසවසමුදයා අවිජ්ජාසමුදයො”ති හි වුත්තං. ආසවසමුදයා චෙතෙ සොකාදයො හොන්ති. කථං? වත්‍ථුකාමවියොගෙ තාව සොකො කාමාසවසමුදයො හොති? යථාහ –

නිතර සංසිඳවමින් හෝ පවතී යයි දතයුතුය. සෝකාදියෙන් අවිජ්ජා සිදුවූයේ කෙසේද? මේ භව චක්‍රය කෙසේ නම් අවිදිතද? නොදතහැකිද? කාරක වේදක රහිත වන්නේ කෙසේද? ද්වාදසවිධ සුඤ්ඤතාසුඤ්ඤ වන්නේ කෙසේද? මෙහි සෝක දුක්ඛ දෝමනස්ස උපායාස අවිජ්ජාවෙන් වෙන් නොවී ඇත. පරිදේවය ඒවා අතරින් මුළාවක් වන්නේ යයි සිද්ධ වූ පසු ඒවාද අවිජ්ජාවෙන් සිද්ධය, තවද ආසව සමුදයා ආසව සමුදයෙන් අවිජ්ජාව ඇතිවේ. අවිජ්ජා සමුදයො යයි කියන ලදි. ආසව සමුදයෙන් මේ සෝකාදිය ඇතිවේ. කෙසේද? වස්තුකාම වෙන්වීමෙහි සෝකය ඇතිවේ. එසේම කාමාසව හටගැනීම ඇතිවේ. කීහ.

“තස්ස චෙ කාමයානස්ස, ඡන්දජාතස්ස ජන්තුනො;

තෙ කාමා පරිහායන්ති, සල්ලවිද්ධොව රුප්පතී”ති. (සු· නි· 773);

කම් යාගෙහි කැමති - පුහුලා එම කාමයන්

පිරිහෙන විට කිපේ - සර පහර ලදුවකු මෙන්

යථා චාහ – “කාමතො ජායතී සොකො”ති (ධ· ප· 215). සබ්බෙපි චෙතෙ දිට්ඨාසවසමුදයා හොන්ති, යථාහ – “තස්ස අහං රූපං, මම රූපන්ති පරියුට්ඨට්ඨායිනො තං රූපං විපරිණමති අඤ්ඤථා හොති. තස්ස රූපවිපරිණාමඤ්ඤථාභාවා උප්පජ්ජන්ති සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසා”ති (සං· නි· 3.1). යථා ච දිට්ඨාසවසමුදයා එවං භවාසවසමුදයාපි, යථාහ – “යෙපි තෙ දෙවා දීඝායුකා වණ්ණවන්තො සුඛබහුලා උච්චෙසු විමානෙසු චිරට්ඨිතිකා තෙපි තථාගතස්ස ධම්මදෙසනං සුත්වා යෙභුය්‍යෙන භයං සංවෙගං සන්තාසං ආපජ්ජ”න්ති (සං· නි· 3.78; අ· නි· 4.33) පඤ්ච

පුබ්බනිමිත්තානි දිස්වා මරණභයෙන සන්තජ්ජිතානං දෙවානං වියාති. යථා ච භවාසවසමුදයා එවං අවිජ්ජාසවසමුදයාපි, යථාහ – "ස ඛො සො, භික්ඛවෙ, බාලො දිට්ඨෙව ධම්මෙ තිවිධං දුක්ඛදොමනස්සං පටිසංවෙදෙතී"ති (ම· නි· 3.246).

යම්සේ කීහ. "කාමතො ජාතී සොකො" යන මේ සියල්ල දිට්ඨාශව සමුදය වේ, කීහ. ඒ මම මගේ රූපය යයි නැගිටීමෙන් රූප විපරිණාමයේ අන්‍යථා භවයට පැමිණ සෝක පරිදේව දුක්ඛ දෝමනස්ස උපදී. දිට්ඨාශව සමුදය මෙන් භවාශව සමුදයද වේ. කීහ:- යම් ඒ දේවතාවෝ දීඝර්‍ායුෂව වණර් වන්නට සැප බහුලව උසස් විමානවල බොහෝ කලක් සිටිති. ඔව්හුද තථාගත ධමර් දේශනා අසා භය වී සන්ත්‍රාසයට සංවේගයට පැමිණෙති. පස් පෙරනිමිති දැක මරබියෙන් සන්තාපයට පත් දෙවියන් මෙන් යම් භවාශව සමුදයෙන් මෙසේ අවිජ්ජා සමුදය වේ. කීහ:- මහණෙනි, ඒ මෝඩයා මෙම ජීවිතයේම ත්‍රිවිධ වූ දුක් දොම්නස් විඳී.

ඉති යස්මා ආසවසමුදයා එතෙ හොන්ති, තස්මා එතෙ සිජ්ඣමානා අවිජ්ජාය හෙතුභූතෙ ආසවෙ සාධෙන්ති. ආසවෙසු ච සිද්ධෙසු පච්චයභාවෙ භාවතො අවිජ්ජාපි සිද්ධාව හොතීති. එවං තාවෙත්ථ 'සොකාදීහි අවිජ්ජා සිද්ධා' හොතීති වෙදිතබ්බා.

යන මෙහි ආසව සමුදයෝ මේවා වෙති. එහෙයින් අවිජ්ජාව හේතුවීමෙන් ආසව ඇතිවේ. ආසව ඇතිවූ විට අවිජ්ජාවද සිද්ධ වේ යයි දතයුතුය.

යස්මා පන එවං පච්චයභාවෙ භාවතො අවිජ්ජාය සිද්ධාය පුන "අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණ"න්ති එවං හෙතුඵලපරම්පරාය පරියොසානං නත්ථි, තස්මා තං හෙතුඵලසම්බන්ධවසෙන පවත්තං ද්වාදසඞ්ගං 'භවචක්කං අවිදිතාදී'ති සිද්ධං හොති.

යම්හෙයකින් මෙසේ ප්‍රත්‍යභාවය ලබමින් අවිජ්ජාවෙන් සිදුවී නැවත අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා සංඛාර පච්චයා විඤ්ඤාණං යයි මෙසේ හේතුඵල පරම්පරාවේ අවසානයක් නැත. කුමක් හෙයින්ද? හේතුඵල සම්බන්ධ වශයෙන් පවතින ද්වාදසාංග භවචක්‍රය අවබෝධ නොකළ හෙයින් සිදු වේ.

එවං සති "අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා"ති ඉදං ආදිමත්තකථනං විරුජ්ඣතීති චෙ? නයිදං ආදිමත්තකථනං, පධානධම්මකථනං පනෙතං. තිණ්ණඤ්හි වට්ටානං අවිජ්ජා පධානා. අවිජ්ජාග්ගහණෙන හි අවසෙසං කිලෙසවට්ටඤ්ච කම්මාදීනි ච බාලං පලිවෙඨෙන්ති, සප්පසිරග්ගහණෙන සෙසං සප්පසරීරං විය බාහං. අවිජ්ජාසමුච්ඡෙදෙ පන කතෙ තෙහි විමොක්ඛො හොති, සප්පසිරච්ඡෙදෙ කතෙ පලිවෙඨිතබාහාවිමොක්ඛො විය. යථාහ – "අවිජ්ජායත්වෙව අසෙසවිරාගනිරොධා සඞ්ඛාරනිරොධො"තිආදි (සං· නි· 2.1; මහාව· 1). ඉති යං ගණ්හතො බන්ධො මුඤ්චතො ච මොක්ඛො හොති, තස්ස පධානධම්මස්ස කථනමිදං, න ආදිමත්තකථනන්ති එවමිදං භවචක්කං අවිදිතාදීති වෙදිතබ්බං. තයිදං යස්මා අවිජ්ජාදීහි කාරණෙහි සඞ්ඛාරාදීනං පවත්ති, තස්මා තතො අඤ්ඤෙන "බ්‍රහ්මා මහාබ්‍රහ්මා සෙට්ඨො සජිතා"ති එවං පරිකප්පිතෙන බ්‍රහ්මාදිනා වා සංසාරස්ස කාරකෙන "සො ඛො පන මෙ අයං අත්තා වදො වෙදෙය්‍යො"ති එවං පරිකප්පිතෙන අත්තනා වා සුඛදුක්ඛානං වෙදකෙන රහිතං. ඉති 'කාරකවෙදකරහිත'න්ති වෙදිතබ්බං.

මෙසේ ඇතිකල්හි අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා යයි මෙය ආදි අථර් කථනය විරුද්ධ වන්නේද? ආදි අථර්කථනය නොවේ. මෙහි ප්‍රධාන ධමර් කථනය වනාහි තුන් වෘත්තයන්ගේ අවිජ්ජාව ප්‍රධානය. අවිජ්ජා ග්‍රහණයෙන් අවශේෂ කෙලෙස් වෘත්තද කමර්ාදියද බාලයන් වෙලයි. සපර්යාගේ හිස අල්ලා ගැනීමෙන් සෙසු ශරීරයද අල්ලාගත්තා මෙනි. අවිජ්ජාව සමුච්ඡේද කළ කල්හි ඒවායින් විමෝක්‍ෂය වේ. සපර් හිස කැපූ විට වෙළාගත් බාහුවෙන් මිදෙනවා මෙනි. කීහ:- අවිජ්ජාවේම සියළු වෙන්වීමේ නිරෝධය සංඛාර නිරෝධය වේ ආදි වශයෙනි. මෙසේ යමක් ගැනීමෙන් බැඳීමෙන් මිදීමක් මෝක්‍ෂය වේ. ඒ ප්‍රධාන ධමර් මේ අථර්කථනයයි. ආදිමාත්‍ර කථනයක් නොවේ. මෙසේ මේ භවචක්‍රය අවිදිතදියයි දතයුතුය. අවිජ්ජාදි හේතු නිසා සංඛාරාදිය පවතී. එහෙයින් අනිකකු විසින් බ්‍රහ්මනම් මහාබ්‍රහ්ම සෙට්ඨො සජ්ජිතා යයි මෙසේ කල්පනා කරන බ්‍රහ්මාදීන් හෝ සසර කරන්නා විසින් ඒ මගේ ආත්මය කියන්නාය. විඳින්නා යයි මෙසේ පරිකල්පනය කරන තමා විසින් හෝ සැපදුක් විඳින්නෙක් නොවේ. මෙසේ කාරක වේදක රහිත යයි දතයුතුය.

යස්මා පනෙත්ථ අවිජ්ජා උදයබ්බයධම්මකත්තා ධුවභාවෙන, සංකිලිට්ඨත්තා සංකිලෙසිකත්තා ච සුභභාවෙන, උදයබ්බයපටිපීළිතත්තා සුඛභාවෙන, පච්චයායත්තවුත්තිත්තා වසවත්තනභූතෙන අත්තභාවෙන ච සුඤ්ඤා, තථා

සඞ්ඛාරාදීනිපි අඞ්ගානි; යස්මා වා අවිජ්ජා න අත්තා, න අත්තනො , න අත්තනි, න අත්තවතී, තථා සඞ්ඛාරාදීනිපි අඞ්ගානි; තස්මා 'ද්වාදසවිධසුඤ්ඤතාසුඤ්ඤමිදං' භවචක්කන්ති වෙදිතබ්බං.

මෙහි අවිද්‍යාව ස්ථිර භවයක් නැති උදයව්‍ය ධර්ම ස්වභාවයෙන් යුක්තය. සුභ භවයක් නැති කිලිටි හා කෙලෙස්වලින් යුක්තය. සුවබවක් නැති උදයව්‍යය වශයෙන් පෙළෙන ස්වභාවයෙන් යුක්තය. ප්‍රත්‍යයට අයත් පැවතුම් ඇති බැවින් තමාගේ වසඟයට පත්නොවන නිසාද ආත්ම භාවයෙන් ද ශූන්‍ය වේ. සංඛාරාදි සෙසු අංගයෝද මෙසේම වන්නාහ. අවිජ්ජාව ආත්ම නොවේ. තමා නොවේ. තමා කෙරෙහි නොවේ. අත්තවතී ද නොවේ. සංඛාරාදියද එසේය. ඒ නිසා ද්වාදසවිධ වූ මේ භවචක්‍රය ශූන්‍යයන් අතුරෙන් ද ශූන්‍ය වේ යයි දතයුතුය.

එවඤ්ච විදිත්වා පුන –

මෙසේ දැන නැවත

තස්ස අවිජ්ජාතණ්හා, මූලමතීතාදයො තයො කාලා;

ද්වෙ අට්ඨ ද්වෙ එව ච, සරූපතො තෙසු අඞ්ගානි.

ඒ අවිදු තණ මුල - තීත ඈ තුන් කල් වේ

දෙක අට දෙකම එහි - අඟ වේ දනු සරුපෙන්

තස්ස ඛො පනෙතස්ස භවචක්කස්ස අවිජ්ජා තණ්හා චාති ද්වෙ ධම්මා මූලන්ති වෙදිතබ්බා. තදෙතං පුබ්බන්තාහරණතො අවිජ්ජාමූලං වෙදනාවසානං, අපරන්තසන්තානතො තණ්හාමූලං ජරාමරණාවසානන්ති දුවිධං හොති. තත්‍ථ පුරිමං දිට්ඨිචරිතවසෙන වුත්තං, පච්ඡිමං තණ්හාචරිතවසෙන. දිට්ඨිචරිතානඤ්හි අවිජ්ජා, තණ්හාචරිතානං තණ්හා සංසාරනායිකා. උච්ඡෙදදිට්ඨිසමුග්ඝාතාය වා පඨමං, ඵලුප්පත්තියා හෙතූනං අනුපච්ඡෙදපකාසනතො; සස්සතදිට්ඨිසමුග්ඝාතාය දුතියං, උප්පන්නානං ජරාමරණපකාසනතො; ගබ්භසෙය්‍යකවසෙන වා පුරිමං, අනුපුබ්බපවත්තිදීපනතො; ඔපපාතිකවසෙන පච්ඡිමං සහුප්පත්තිදීපනතො.

ඒ බව සකේ අවිජ්ජා තණ්හා යයි ධර්ම දෙක මූලයයි දතයුතුය. එය එහි මුල අග දැක්වීමෙන් අවිජ්ජාව මූලයි. වේදනාව අවසානයයි. අපරාන්ත පරපුරින් තණ්හාව මූලයි. ජරාමරණ අවසානයයි ද්විධ වේ. එහි මුල් කොටස දෘෂ්ටි චරිත වශයෙන් කියන ලදි. අග කොටස තෘෂ්ණා චරිත වශයෙන් කියන ලදි. දෘෂ්ටි චරිතයන්ගේ අවිජ්ජාවද තෘෂ්ණා චරිතයන්ගේ තණ්හාවද සංසාරයේ නායිකාවෝය. උච්ඡේද දෘෂ්ටිය නැසීම සඳහා හෝ ප්‍රථම ඵලයේ හේතු සිඳදැමීම ප්‍රකාශයේ ශාස්වත දෘෂ්ටිය නැසීම් සඳහා දෙවන. උපන් ජරාමරණ ප්‍රකාශ කිරීමෙන් ගබ්භසෙය්‍යක වශයෙන් හෝ පෙර ප්‍රකාශ කිරීමෙන් ඕපපාතික වශයෙන් පැසුළු සහ උපත දැක්වීමෙන්

අතීතපච්චුප්පන්නානාගතා චස්ස තයො කාලා. තෙසු පාළියං සරූපතො ආගතවසෙන අවිජ්ජා සඞ්ඛාරා චාති ද්වෙ අඞ්ගානි අතීතකාලානි , විඤ්ඤාණාදීනි භවාවසානානි අට්ඨ පච්චුප්පන්නකාලානි, ජාති චෙව ජරාමරණඤ්ච ද්වෙ අනාගතකාලානීති වෙදිතබ්බානි. පුන –

අතීත වතර්මාන අනාගත තුන් කාලය පෙළෙහි ආ ස්වරූපයෙන් අවිජ්ජා සංඛාර අංග දෙක අතීත කාලයයි. විඤ්ඤාණය ආදිකොට භවය අවසන් කොට ඇති අට වතර්මානයයි. ජාති ජරාමරණ දෙක අනාගතයයි දතයුතුය.

හෙතුඵලහෙතුපුබ්බක-තිසන්ධිචතුභෙදසඞ්ගහඤ්චෙතං;

වීසතිආකාරාරං, තිවට්ටමනවට්ඨිතං භමති.

හේ පල හේ පෙරටු - තෙ සඳ සිව් වේ සඟරා

විසි අයුරු තෙවටින් - (නිතර) කැරකේ නොසිටා

ඉතිපි වෙදිතබ්බං. තත්‍ථ සඞ්ඛාරානඤ්ච පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණස්ස ච අන්තරා එකො හෙතුඵලසන්ධි නාම. වෙදනාය ච තණ්හාය ච අන්තරා එකො ඵලහෙතුසන්ධි නාම. භවස්ස ච ජාතියා ච අන්තරා එකො හෙතුඵලසන්ධීති. එවමිදං හෙතුඵලහෙතුපුබ්බකතිසන්ධීති වෙදිතබ්බං. සන්ධීනං ආදිපරියොසානවවත්‍ථිතා පනස්ස චත්තාරො සඞ්ගහා හොන්ති,

සෙය්‍යථීදං – අවිජ්ජාසඞ්ඛාරා එකො සඞ්ගහො, විඤ්ඤාණනාමරූපසළායතනඵස්සවෙදනා දුතියො, තණ්හුපාදානභවා තතියො, ජාතිජරාමරණං චතුත්‍ථොති. එවමිදං චතුභෙදසඞ්ගහන්ති වෙදිතබ්බං.

මෙසේද දතයුතුය. එහි සංඛාර පටිසන්‍ධි විඤ්ඤාණ අතර එක් හේතුඵල සන්ධියකි. වේදනා තණ්හා අතර එක් හේතුඵල සන්ධියකි. භව ජාති අතර එක් හේතුඵල සන්ධියකි. මෙසේ මෙය හේතුඵල හේතුපූවර්ක තුන් සන්ධියයි දතයුතුය. සන්ධිවල ආදි අවසාන නියමයන් සතරකට සංග්‍රහ වේ. කෙසේද? අවිජ්ජා සංඛාර මුල එකකි. විඤ්ඤාණ නාමරූප සළායතන ඵස්ස වේදනා දෙවැන්නය. තණ්හා උපාදාන භව තෙවැන්නය. ජාති ජරා මරණ සිව්වැන්නය. මෙසේ මෙය සිව්බේද ඇතැයි දතයුතුය.

අතීතෙ හෙතවො පඤ්ච, ඉදානි ඵලපඤ්චකං;

ඉදානි හෙතවො පඤ්ච, ආයතිං ඵලපඤ්චකන්ති.

අයුහි හේ පසින් - දැන් පල පහ වන්නේ

දැන් හේ පහෙන් මතු - පල පහක් වනු දන්නේ

එතෙහි පන වීසතියා ආකාරෙහි අරෙහි වීසතිආකාරාරන්ති වෙදිතබ්බං. තත්‍ථ ‘අතීතෙ හෙතවො පඤ්චා’ති අවිජ්ජා සඞ්ඛාරා චාති ඉමෙ තාව ද්වෙ වුත්තා එව. යස්මා පන අවිද්වා පරිතස්සති, පරිතසිතො උපාදියති, තස්ස උපාදානපච්චයා භවො, තස්මා තණ්හුපාදානභවාපි ගහිතා හොන්ති. තෙනාහ “පුරිමකම්මභවස්මිං මොහො අවිජ්ජා, ආයූහනා සඞ්ඛාරා, නිකන්ති තණ්හා, උපගමනං උපාදානං, චෙතනා භවො, ඉමෙ පඤ්ච ධම්මා පුරිමකම්මභවස්මිං ඉධ පටිසන්‍ධියා පච්චයා”ති (පටි· ම· 1.47).

මේ විසිආකාර අරවලින් ගරාදි විසි ආකාරයයි කියා දතයුතුය. එහි අතීත හේතු පස සහ අවිජ්ජා සංඛාර යන දෙක කියන ලද දේමය. නොදැන බිය වේ. බිය වන්නා අල්ලා ගනී. ඒ උපාදාන ප්‍රත්‍යයේ භාවය වේ. එයින් කීහ. පෙර කමර් භවයෙහි මෝහය අවිජ්ජා ආයූහන සංඛාරය. නිකන්තනය කරන තණ්හාව උපගමන වූ උපාදානය, චේතනා කම්මභව වන මේ පංච ධමර් මෙහි ප්‍රතිසන්ධිය දීමට පෙර භවයෙහි හේතු වේ.

තත්‍ථ පුරිමකම්මභවස්මින්ති පුරිමෙ කම්මභවෙ, අතීතජාතියං කම්මභවෙ කරියමානෙති අත්‍ථො. මොහො අවිජ්ජාති යො තදා දුක්ඛාදීසු මොහො, යෙන මූළ්හො කම්මං කරොති, සා අවිජ්ජා. ආයූහනා සඞ්ඛාරාති තං කම්මං කරොතො පුරිමචෙතනායො, යථා ‘දානං දස්සාමී’ති චිත්තං උප්පාදෙත්‍වා මාසම්පි සංවච්ඡරම්පි දානූපකරණානි සජ්ජෙන්තස්ස උප්පන්නා පුරිමචෙතනායො. පටිග්ගාහකානං පන හත්‍ථෙ දක්ඛිණං පතිට්ඨාපයතො චෙතනා භවොති වුච්චති. එකාවජ්ජනෙසු වා ඡසු ජවනෙසු චෙතනා ආයූහනසඞ්ඛාරා නාම. සත්තමා චෙතනා භවො. යා කාචි වා පන චෙතනා භවො, තංසම්පයුත්තා ආයූහනසඞ්ඛාරා නාම. නිකන්ති තණ්හාති යා කම්මං කරොන්තස්ස තස්ස ඵලෙ උප්පත්තිභවෙ නිකාමනා පත්‍ථනා සා තණ්හා නාම. උපගමනං උපාදානන්ති යං කම්මං භවස්ස පච්චයභූතං; ‘ඉදං කත්‍වා අසුකස්මිං නාම ඨානෙ කාමෙ සෙවිස්සාමි උච්ඡිජ්ජිස්සාමී’තිආදිනා නයෙන පවත්තං උපගමනං ගහණං පරාමසනං – ඉදං උපාදානං නාම. චෙතනා භවොති ආයූහනාවසානෙ වුත්තචෙතනා භවොති එවමත්‍ථො වෙදිතබ්බො.

එහි පෙර භවය යනු පෙර කමර් භවයෙහි. අතීත ජාති කමර් භවයෙහි කරන ලදැයි යන අථර්යය. මුළාව අවිජ්ජාවය. යමෙක් දුක්ඛාදියෙහි මුලාවෙන් යම්කිසි මුළා වී කමර්යක් කරයි. ඒ අවිජ්ජාවය. රැස්කිරීම සංඛාරයයි. ඒ කමර්ය කරන්නාගේ පෙර චේතනාවයි. දානයක් දෙමියි සිත උපදවා මාසයක්ද වසරක්ද දාන උපකරණ සපයා ගන්නා විට උපදින චේතනා පුරිම චේතනා වේ. ප්‍රතිග්‍රාහකයන් ගේ අතේ දාන වස්තුව තබනවිට පහළවන චේතනා භවයයි කියනු ලැබේ. එක ජවනයක හෝ ජවන හයක චේතනා සංඛාර නම් වේ. සත්වන ජවනය චේතනා භව යයි. යම් චේතනා භවයක් වේ නම් ඒ හා සම්ප්‍රයුක්ත වූ රැස්කිරීම සංඛාර නම් වේ. බලවත් ආශාව තෘෂ්ණාවයි. ක්‍රියාවක් කරන්නා එහි ඵලය ගැන ඇතිවන බලවත් ආශාව ප්‍රාථර්නා එය තණ්හා නම් වේ. එළඹීම උපාදානය භවයට හේතුව යම් කමර්යක් කොට අසවල් ස්ථානයෙහි කාමයන් සේවනය කරමියි උච්ඡිජ්ජිස්සාමි ආදි නයින් පවතින උපගමනය උපාදානයයි. චේතනා භවනම් ආයූහනාවසානයේ කියන ලද චේතනා භවයයි මෙසේ අථර්ය දතයුතුය.

‘ඉදානි ඵලපඤ්චක’න්ති විඤ්ඤාණාදි වෙදනාවසානං පාළියං ආගතමෙව. යථාහ “ඉධ පටිසන්‍ධි විඤ්ඤාණං, ඔක්කන්ති නාමරූපං, පසාදො ආයතනං, ඵුට්ඨො ඵස්සො, වෙදයිතං වෙදනා ඉමෙ පඤ්ච ධම්මා ඉධූපපත්තිභවස්මිං පුරෙකතස්ස කම්මස්ස පච්චයා”ති (පටි· ම· 1.47). තත්‍ථ පටිසන්‍ධි විඤ්ඤාණන්ති යං භවන්තරපටිසන්‍ධානවසෙන

උප්පන්නත්තා පටිසන්ධීති වුච්චති, තං විඤ්ඤාණං. ඔක්කන්ති නාමරූපන්ති යා ගබ්භෙ රූපාරූපධම්මානං ඔක්කන්ති, ආගන්ත්වා පවිසනං විය – ඉදං නාමරූපං. පසාදො ආයතනන්ති ඉදං චක්ඛාදිපඤ්චායතනවසෙන වුත්තං. ඵුට්ඨො ඵස්සොති යො ආරම්මණං ඵුට්ඨො ඵුසන්තො උප්පන්නො – අයං ඵස්සො. වෙදයිතං වෙදනාති යං පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණෙන වා සළායතනපච්චයෙන වා ඵස්සෙන සහුප්පන්නං විපාකවෙදයිතං, සා වෙදනාති එවමත්ථො වෙදිතබ්බො.

දැන් පල පස යයි විඤ්ඤාණාදිය වේදනා අවසන්කොට අති පෙලෙහි ආවේය යථාහ:- මෙහි ප්‍රතිසන්ධි විඤ්ඤාණ වේ. පිහිටීම නාමරූපයයි. ප්‍රසාදය ආයතනයි. පහස ස්පශර්යයි. විඳින දෙය වේදනාවය. මේ පස්දහම් මෙම උප්පත්ති භවයෙහි පෙර කරන ලද කමර්යේ හේතුවෙන් එහි ප්‍රතිසන්ධි විඤ්ඤාණය භව අතර ගැලපීම වශයෙන් උපන් බැවින් පටිසන්ධි යයි කියනු ලැබේ. ඒ විඤ්ඤාණය පටිසන්ධි විඤ්ඤාණයයි. ඔක්කන්ති නාමරූපයයි යම් තැනෙක රූපාරූප ධමර් (බැසගනියි) පිහිටයි. පැමිණ පිවිසීමක් මෙන්ය. මේ නාමරූප ආයතන ප්‍රසාදයන් චක්ඛු ආදි ආයතන පහ වශයෙන් කියන ලදි. පහස ස්පශර්යයි. යමක් අරමුණ ස්පශර් කරන ලද්දේ ස්පශර් උපන්නේ මේ ස්පශර්යෙනි. විඳීම වේදනා යයි. ප්‍රතිසන්ධි විඤ්ඤාණය සමග හෝ සළායතන සමග හෝ ස්පශර්ය සමග උපන් යම් විපාක විඳීමක් වේද එය වේදනාව යයි අථර් දතයුතුය.

‘ඉදානි හෙතවො පඤ්චා’ති තණ්හාදයො පාළියං ආගතාව තණ්හුපාදානභවා. භවෙ පන ගහිතෙ තස්ස පුබ්බභාගා තංසම්පයුත්තා වා සඞ්ඛාරා ගහිතාව හොන්ති, තණ්හුපාදානග්ගහණෙන ච තංසම්පයුත්තා, යාය වා මූළ්හො කම්මං කරොති සා අවිජ්ජා ගහිතාව හොතීති එවං පඤ්ච. තෙනාහ “ඉධ පරිපක්කත්තා ආයතනානං මොහො අවිජ්ජා, ආයූහනා සඞ්ඛාරා, නිකන්ති තණ්හා, උපගමනං උපාදානං, චෙතනා භවො. ඉමෙ පඤ්ච ධම්මා ඉධ කම්මභවස්මිං ආයතිං පටිසන්ධියා පච්චයා”ති (පටි· ම· 1.47). තත්ථ ඉධ පරිපක්කත්තා ආයතනානන්ති පරිපක්කායතනස්ස කම්මකරණකාලෙ සම්මොහො දස්සිතො. සෙසං උත්තානමෙව.

ඉදානි හේතුවො පංච යයි පෙලෙහි ආ තණ්හා උපාදාන භව. භව ගැනීමෙන් එහි පෙර භාගය වූ එය සමග වූ හෝ සංඛාරද ගත්තා වේ. තණ්හූපාදාන ගැනීමෙන් එය සමග වූ හෝ යමකින් මුළාවී කමර් කරයිද ඒ අවිජ්ජාව සමග වේ. මෙසේ පහකි. එනම් තණ්හා උපාදාන භව සංඛාර අවිජ්ජා යනුයි. එයින් කීහ. මෙහි පරිපාකයට ගිය බැවින් ආයතන යයි. පරිපාක ආයතනයෙහි කමර් කරන ලෙස මුළාව දක්වන ලදි. සෙස්ස කියන ලදි.

‘ආයතිං ඵලපඤ්චක’න්ති විඤ්ඤාණාදීනි පඤ්ච. තානි ජාතිග්ගහණෙන වුත්තානි. ජරාමරණං පන තෙසංයෙව ජරාමරණං. තෙනාහ “ආයතිං පටිසන්ධි විඤ්ඤාණං, ඔක්කන්ති නාමරූපං, පසාදො ආයතනං, ඵුට්ඨො ඵස්සො, වෙදයිතං වෙදනා. ඉමෙ පඤ්ච ධම්මා ආයතිං උපපත්තිභවස්මිං ඉධ කතස්ස කම්මස්ස පච්චයා”ති (පටි· ම· 1.47). එවමිදං වීසතිආකාරාරං හොති.

ආයතිං ඵලං පංචකං යනු විඤ්ඤාණාදි පසය. ඒවා ජාති ගැනීමෙන් කියන ලදි. ජරාමරණ ඒවායේම ජරාමරණ වේ. එයින් කීහ. ආයතිං පටිසන්ධි විඤ්ඤාණං, ඔක්කන්ති නාමරූපං, පසාදො ආයතනං, ඵුට්ඨො ඵස්සො, වෙදයිතං වේදනා. මෙසේ මේ පස් ධමර් අනාගත උප්පත්ති භවයෙහි මෙහි කරන ලද කමර්යේ හේතුවයි. මෙසේ මෙය විසිආකාර වේ.

තත්ථ පුරිමභවස්මිං පඤ්ච කම්මසම්භාරා, එතරහි පඤ්ච විපාකසම්භාරා, එතරහි පඤ්ච කම්මසම්භාරා, අනාගතෙ පඤ්ච විපාකධම්මාති දස ධම්මා කම්මං, දස විපාකොති. ද්වීසු ඨානෙසු කම්මං කම්මං නාම, ද්වීසු ඨානෙසු විපාකො විපාකො නාමාති සබ්බම්පෙතං භවචක්කං පච්චයාකාරවට්ටං කම්මඤ්චෙව කම්මවිපාකො ච. තථා ද්වීසු ඨානෙසු කම්මං කම්මසඞ්ඛෙපො, ද්වීසු ඨානෙසු විපාකො විපාකසඞ්ඛෙපොති සබ්බම්පෙතං කම්මසඞ්ඛෙපො චෙව විපාකසඞ්ඛෙපො ච. ද්වීසු ඨානෙසු කම්මං කම්මවට්ටං, ද්වීසු ඨානෙසු විපාකො විපාකවට්ටන්ති සබ්බම්පෙතං කම්මවට්ටඤ්චෙව විපාකවට්ටඤ්ච. තථා ද්වීසු ඨානෙසු කම්මං කම්මභවො, ද්වීසු ඨානෙසු විපාකො විපාකභවොති සබ්බම්පෙතං කම්මභවො චෙව විපාකභවො ච. ද්වීසු ඨානෙසු කම්මං කම්මපවත්තං , ද්වීසු ඨානෙසු විපාකො විපාකපවත්තන්ති සබ්බම්පෙතං කම්මපවත්තඤ්චෙව විපාකපවත්තඤ්ච. තථා ද්වීසු ඨානෙසු කම්මං කම්මසන්තති, ද්වීසු විපාකො විපාකසන්තතීති සබ්බම්පෙතං කම්මසන්තති චෙව විපාකසන්තති ච. ද්වීසු ඨානෙසු කම්මං කිරියා නාම, ද්වීසු විපාකො කිරියාඵලං නාමාති සබ්බම්පෙතං කිරියා චෙව කිරියාඵලඤ්චාති.

එහි පෙර භවයෙහි පහ කම්ම සම්භාරයෙන් දැන් විපාක පහකි. දැන් කම්ම සම්භාරයෙන් අනාගතයෙහි විපාක ධමර් පහයයි දසධමර් කමර් වේ. දස විපාකය ස්ථාන දෙකක කම්මං කම්මං නාම වේ. ස්ථාන දෙකක විපාකො විපාකො

නාම වේ. සියල්ල භව වෘත්තය. ප්‍රත්‍යයාකාර වෘත්තය. කමර්යද කමර් විපාකයද වේ. එසේම දෙපලක කමර්ය කමර් සංක්ෂේපයකි. දෙපලක විපාකය විපාක සංක්ෂේපයයි. මේ සියල්ල කම්ම සංඛෙප හා විපාක සංඛෙප වේ. දෙපලක කමර්ය කම්ම වට්ටය. දෙපලක විපාකය විපාක වට්ටය. මේ සියල්ල කම්ම වට්ටද විපාක වට්ටද වේ. එසේම දෙපලක කමර්ය කමර් භවයද දෙපලක විපාකය විපාක භවයද මේ සියල්ල කම්ම භව හා විපාක භව වේ. දෙපලක කමර්යද කමර් පවත්තනයද දෙපලක විපාකයද විපාක පවත්තනයද මේ සියල්ල කම්ම පවත්තන විපාක පවත්තනද වේ. එසේම දෙපලක කම්ම කම්ම සන්තති දෙපලක විපාක විපාක සන්තති වේ. සියල්ල කම්ම සන්තති ද විපාක සන්තති ද වේ. දෙපලක කම්ම කිරියා නම්. දෙපලක විපාකය කිරියා පල නමැයි මේ සියල්ල කිරියාවද පලයද වේ.

එවං සමුප්පන්නමිදං සහෙතුකං,

දුක්ඛං අනිච්චං චලමිත්තරද්ධුවං;

ධම්මෙහි ධම්මා පභවන්ති හෙතුසො,

න හෙත්‍ථ අත්තාව පරොව විජ්ජති.

මේවා උපන්නේ ද සහේතුවෙන්ම වේ

දුක්හා අනිත්මය් නැත නිත් බවක් ද යම්

හේතු නියාමය් මෙ දහම් ද වන්නෙ නම්

නැත්තේ තමාවත් වෙන යම් අයෙක් ද හෝ

ධම්මා ධම්මෙ සඤ්ජනෙන්ති, හෙතුසම්භාරපච්චයා;

හෙතූනඤ්ච නිරොධාය, ධම්මො බුද්ධෙන දෙසිතො;

හෙතුසු උපරුද්ධෙසු, ඡින්නං වට්ටං න වට්ටති.

හේතු රුස පස වී - දහමින් දහම් උපදී

නැවතුම පිණිස හේ - දෙසිණි දහම් බුදුරදුන්

හේතු නැවතුණු පසු - බිඳී සසර යළි නොවැටේ

එවං දුක්ඛන්තකිරියාය, බ්‍රහ්මචරියිධ විජ්ජති;

සත්තෙ ච නූපලබ්භන්තෙ, නෙවුච්ඡෙදො න සස්සතං.

බඹසර ඇත මෙහී - දුක් කෙළවර කිරීමට

සතුන් නොලැබේ උස් - සෙද සස්සත ද නැත එහි

තිවට්ටමනවට්ඨිතං භමතීති එත්‍ථ පන සඞ්ඛාරභවා කම්මවට්ටං, අවිජ්ජාතණ්හුපාදානානි කිලෙසවට්ටං, විඤ්ඤාණනාමරූපසළායතනඵස්සවෙදනා විපාකවට්ටන්ති ඉමෙහි තීහි වට්ටෙහි තිවට්ටමිදං භවචක්කං යාව කිලෙසවට්ටං න උපච්ඡිජ්ජති තාව අනුපච්ඡින්නපච්චයත්තා අනවට්ඨිතං පුනප්පුනං පරිවට්ටනතො භමතියෙවාති වෙදිතබ්බං.

ත්‍රිවෘත්තිය නොනැවතී කැරකේය යන මෙහි සංඛාර භවය කමර් වෘත්තත වේ. අවිජ්ජා තණ්හා උපාදාන ක්ලේශ වෘත්ත වේ. විඤ්ඤාණ නාමරූප සළායතන ඵස්ස වේදනා විපාක වෘත්ත වේ. මේ වෘත්ත තුනෙන් මේ භව චක්‍රය ත්‍රිපරිවෘත්ත වේ. ක්ලේශ වෘත්තය නිවෙනතුරු නොසිඳේ. හේතු තිබෙන තාක් නොසිඳී නොනැවතී භ්‍රමණය වේයයි දතයුතුය.

තයිදමෙවං භමමානං –

එය මෙසේ භ්‍රමණය වෙමින් :-

සච්චප්පභවතො කිච්චා, වාරණා උපමාහි ච;

ගම්භීරනයභෙදා ච, විඤ්ඤාතබ්බං යථාරහං.

කිස සස්වලින් එයි - වරණ උවමින් ගැඹරින්

නය බෙදුම් මෙහි එන - සුදුසු ලෙස දැනගන්නේ

තත්ථ යස්මා කුසලාකුසලකම්මං අවිසෙසෙන සමුදයසච්චන්ති සච්චවිභඞ්ගෙ වුත්තං, තස්මා අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරාති අවිජ්ජාය සඞ්ඛාරා දුතියසච්චප්පභවං දුතියසච්චං, සඞ්ඛාරෙහි විඤ්ඤාණං දුතියසච්චප්පභවං පඨමසච්චං, විඤ්ඤාණාදීහි නාමරූපාදීනි විපාකවෙදනාපරියොසානානි පඨමසච්චප්පභවං පඨමසච්චං, වෙදනාය තණ්හා පඨමසච්චප්පභවං දුතියසච්චං, තණ්හාය උපාදානං දුතියසච්චප්පභවං දුතියසච්චං, උපාදානතො භවො දුතියසච්චප්පභවං පඨමදුතියසච්චද්වයං, භවතො ජාති දුතියසච්චප්පභවං පඨමසච්චං, ජාතියා ජරාමරණං පඨමසච්චප්පභවං පඨමසච්චන්ති. එවං තාවිදං 'සච්චප්පභවතො' විඤ්ඤාතබ්බං යථාරහං.

එහි කුසලාකුසල කර්ම අවිශේෂයෙන් සමුදය සත්‍ය යයි සච්ච විභංගයෙහි කියන ලදි. එහෙයින් අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා යන අවිද්‍යාවෙන් සංඛාරයේ දෙවන සත්‍යය ප්‍රභව කොට ඇති දෙවන සත්‍යයයි. සංඛාරයන්ගෙන් විඤ්ඤාණය දෙවන සත්‍යය ප්‍රභව කොට ඇති පළමුවන සත්‍යයයි. විඤ්ඤාණාදියෙන් නාමරූපාදිය විපාක වේදනා අවසන්කොට ඇති ප්‍රථම සත්‍යය ප්‍රභව කොට ඇති ප්‍රථම සත්‍යයයි. වේදනාවෙන් තණ්හාව ප්‍රථම සත්‍යය ප්‍රභව කොට ඇති දෙවන සත්‍යයයි. තණ්හාවෙන් උපාදාන දෙවන සත්‍යය ප්‍රභවකොට ඇති දෙවන සත්‍යයයි. උපාදානයෙන් භවය දෙවන සත්‍යය ප්‍රභවකොට ඇති පළමුවන දෙවන සත්‍ය දෙකයි. භවයෙන් ජාති දෙවන සත්‍යය ප්‍රභවකොට ඇති පළමුවන සත්‍යයයි. ජාතියෙන් ජරාමරණ ප්‍රථම සත්‍යය ප්‍රභවකොට ඇති ප්‍රථම සත්‍යයයි. මෙසේ සත්‍ය ප්‍රභවයන් සුදුසු පරිදි දතයුතුය.

යස්මා පනෙත්ථ අවිජ්ජා වත්ථූසු ච සත්තෙ සම්මොහෙති පච්චයො ච හොති සඞ්ඛාරානං පාතුභාවාය, තථා සඞ්ඛාරා සඞ්ඛතඤ්ච අභිසඞ්ඛරොන්ති පච්චයා ච හොන්ති විඤ්ඤාණස්ස, විඤ්ඤාණම්පි වත්ථුඤ්ච පටිජානාති පච්චයො ච හොති නාමරූපස්ස, නාමරූපම්පි අඤ්ඤමඤ්ඤඤ්ච උපත්ථම්භෙති පච්චයො ච හොති සළායතනස්ස, සළායතනම්පි සවිසයෙ ච වත්තති පච්චයො ච හොති ඵස්සස්ස, ඵස්සොපි ආරම්මණඤ්ච ඵුසති පච්චයො ච හොති වෙදනාය, වෙදනාපි ආරම්මණරසඤ්ච අනුභවති පච්චයො ච හොති තණ්හාය, තණ්හාපි රජ්ජනීයෙ ච ධම්මෙ රජ්ජති පච්චයො ච හොති උපාදානස්ස, උපාදානම්පි උපාදානීයෙ ච ධම්මෙ උපාදියති පච්චයො ච හොති භවස්ස, භවොපි නානාගතීසු ච වික්ඛිපති පච්චයො ච හොති ජාතියා, ජාතිපි ඛන්ධෙ ච ජනෙති තෙසං අභිනිබ්බත්තිභාවෙන පවත්තතා පච්චයො ච හොති ජරාමරණස්ස, ජරාමරණම්පි ඛන්ධානං පාකභෙදභාවඤ්ච අධිතිට්ඨති පච්චයො ච හොති භවන්තරපාතුභාවාය සොකාදීනං අධිට්ඨානත්තා, තස්මා සබ්බපදෙසු ද්විධා පවත්ත'කිච්චතො'පි ඉදං විඤ්ඤාතබ්බං යථාරහං.

මෙහි අවිජ්ජා වස්තු පවතින විට මුළාවෙයි. සංඛාරයන්ගේ පහළවීමට ප්‍රත්‍ය ද වේ. එසේම සංඛාර සංඛත ධර්ම අභිසංස්කරණය කරයි. විඤ්ඤාණයට ප්‍රත්‍යද වේ. විඤ්ඤාණයද වස්තු දැන ගනී. නාමරූපයට ප්‍රත්‍යය ද වේ. නාමරූප ඔවුනොවුන්ට උපස්ථම්භ වේ. සළායතනයට ප්‍රත්‍ය ද වේ. සළායතන ස්ව විෂයෙහි පවතී. ස්පර්ශයට ප්‍රත්‍ය ද වේ. ඵස්ස අරමුණු ස්පර්ශ කරයි. වේදනාවට ප්‍රත්‍යය ද වේ. වේදනාව අරමුණු රසය අනුභව කරයි. තණ්හාවට ප්‍රත්‍ය ද වේ. තණ්හාව ද ඇලිය යුතු දහමෙහි ඇලේ. උපාදානයට ප්‍රත්‍ය ද වේ. උපාදානය ද අල්වාගත යුතු ධර්ම අල්ලා ගනී. භවයට ප්‍රත්‍ය ද වේ. භවයද නානා ගති විසුරුවයි. ජාතියට ප්‍රත්‍ය ද වේ. ජාතිය ද ස්කන්ධයන් උපදවයි. ඔවුන්ගේ ඉපදීම් භවයෙන් පවතින ප්‍රත්‍ය ද ජරාමරණවලට වේ. ජරාමරණද ස්කන්ධවල විපාක භේද භවය ද පිහිටුවයි. භවාන්තර සෝකාදිය පහළවීමට ප්‍රත්‍ය ද වේ. එහෙයින් නාම පදයකම දෙවිධියකින් පවතින කෘත්‍යයන්ද සුදුසු පරිදි දතයුතුය.

යස්මා චෙත්ථ "අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා"ති ඉදං කාරකදස්සනනිවාරණං, "සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණ"න්ති අත්තසඞ්කන්තිදස්සනනිවාරණං, "විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූප"න්ති අත්තාතිපරිකප්පිතවත්ථුභෙදදස්සනතො ඝනසඤ්ඤානිවාරණං, "නාමරූපපච්චයා සළායතන"න්තිආදීසු "අත්තා පස්සති...පෙ... විජානාති ඵුසති වෙදයති තණ්හියති උපාදියති භවති ජායති ජීයති මීයතී"ති එවමාදිදස්සනනිවාරණං, තස්මා මිච්ඡාදස්සනනිවාරණතොපෙතං භවචක්කං 'නිවාරණතො' විඤ්ඤාතබ්බං යථාරහං.

මෙහි “අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා” යන මෙය කාරකයකු දැක්වීම වැළැක්විය. විඤ්ඤාණය යනු ආත්ම සංක්‍රමණ දැකීම වැළැක්වීම සඳහාය. විඤ්ඤාණ පච්චයා නාමරූපං යනු ආත්මය යයි පරිකල්පනය කරන වස්තුවල බිඳීම දැක්වීම වශයෙනි. නාමරූප පච්චයා සළායතනං ආදියෙහි ආත්මය දකී. දැනගනියි. ස්පශර් කරයි. විඳියි. ආශා කරයි. දැඩිසේ ගනියි. වෙයි. උපදියි. දිරයි. මැරෙයි යන මේ ආදි දැකීම නිවරණයටයි. එනිසා මිථ්‍යා දැකීම් වැළකීමෙන් ද මේ භවචක්‍රය සුදුසු ලෙස දැනගත යුතුය.

යස්මා පනෙත්ථ සලක්ඛණසාමඤ්ඤලක්ඛණවසෙන ධම්මානං අදස්සනතො අන්ධො විය අවිජ්ජා, අන්ධස්ස උපක්ඛලනං විය අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා, උපක්ඛලිතස්ස පතනං විය සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, පතිතස්ස ගණ්ඩපාතුභාවො විය විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං, ගණ්ඩභෙදපීළකා විය නාමරූපපච්චයා සළායතනං, ගණ්ඩපීළකාඝට්ටනං විය සළායතනපච්චයා ඵස්සො, ඝට්ටනදුක්ඛං විය ඵස්සපච්චයා වෙදනා, දුක්ඛස්ස පටිකාරාභිලාසො විය වෙදනාපච්චයා තණ්හා, පටිකාරාභිලාසෙන අසප්පායග්ගහණං විය තණ්හාපච්චයා උපාදානං, උපාදින්නඅසප්පායාලෙපනං විය උපාදානපච්චයා භවො, අසප්පායාලෙපනෙන ගණ්ඩවිකාරපාතුභාවො විය භවපච්චයා ජාති, ගණ්ඩවිකාරතො ගණ්ඩභෙදො විය ජාතිපච්චයා ජරාමරණං.

යම් හෙයකින් මෙහි ස්වලක්ෂණ (බාහිර) සාමඤ්ඤ ලක්ෂණ (අනාගාමී) වශයෙන් ධමර්යන් (ස්වභාවය) නොදැකීමෙන් අවිජ්ජාව අන්ධයකු මෙනි. අන්ධයාගේ බාහිර ලක්ෂණ මෙනි. අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා. හැපී වැටීඹක් මෙහි සංඛාර පච්චයා විඤ්ඤාණං. විඤ්ඤාණ පච්චයා නාමරූපං යනු වැටී පොලක් (ගඩුවක්) පහළවූවා මෙනි. නාමරූපං පච්චයා සළායතනං යනු ගඩුව බිඳී පිළාවන් (බිබිලි) මෙනි. සළායතන පච්චයා ඵස්ස බිබිලි ගැටීමක් මෙනි. ඵස්ස පච්චයා වේදනාව ගැටීම් දුකක් මෙනි. වේදනා පච්චයා තණ්හා දුකට ප්‍රතිකාරයක් මෙනි. තණ්හා පච්චයා උපාදානං ප්‍රතිකාරය සඳහා අපත්‍ය ආලේපනයක් මෙනි. උපාදාන පච්චයා භව අපත්‍ය ලේපනයෙන් ගඩුවේ විකාර මතුවූවා මෙනි. භව පච්චයා ජාති ගඩුව බිඳීමක් මෙනි. ජාති පච්චයා ජරාමරණං.

යස්මා වා පනෙත්ථ අවිජ්ජා අප්පටිපත්තිමිච්ඡාපටිපත්තිභාවෙන සත්තෙ අභිභවති පටලං විය අක්ඛීනි, තදභිභූතො ච බාලො පොනොබ්භවිකෙහි සඞ්ඛාරෙහි අත්තානං වෙඨෙති කොසකාරකිමි විය කොසප්පදෙසෙහි, සඞ්ඛාරපරිග්ගහිතං විඤ්ඤාණං ගතීසු පතිට්ඨං ලභති පරිණායකපරිග්ගහිතො විය රාජකුමාරො රජ්ජෙ, උපපත්තිනිමිත්තං පරිකප්පනතො විඤ්ඤාණං පටිසන්ධියං අනෙකප්පකාරං නාමරූපං අභිනිබ්බත්තෙති මායාකාරො විය මායං, නාමරූපෙ පතිට්ඨිතං සළායතනං වුද්ධිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං පාපුණාති සුභූමියං පතිට්ඨිතො වනප්පගුම්බො විය, ආයතනඝට්ටනතො ඵස්සො ජායති අරණීසහිතාභිමද්දනතො අග්ගි විය, ඵස්සෙන ඵුට්ඨස්ස වෙදනා පාතුභවති අග්ගිනා ඵුට්ඨස්ස ඩාහො විය, වෙදයමානස්ස තණ්හා වඩ්ඪති ලොණූදකං පිවතො පිපාසා විය, තසිතො භවෙසු අභිලාසං කරොති පිපාසිතො විය පානීයෙ, තදස්සුපාදානං උපාදානෙන භවං උපාදියති ආමිසලොභෙන මච්ඡො බළිසං විය, භවෙ සති ජාති හොති බීජෙ සති අඞ්කුරො විය, ජාතස්ස අවස්සං ජරාමරණං උප්පන්නස්ස රුක්ඛස්ස පතනං විය, තස්මා එවං ‘උපමාහි’ පෙතං භවචක්කං විඤ්ඤාතබ්බං යථාරහං.

අවිජ්ජාව අප්‍රතිපත්ති මිථ්‍යා ප්‍රතිපත්ති සත්ත්වයන් අභිභවනය කරයි. ඇසෙහි පටලයක් මෙනි. එයින් යුතුව මෝඩයින් පුනභර්ව සංඛාරවලින් ආත්මය වෙළයි. කෝෂාකාර පණුවකු මෙනි. සංඛාරයෙන් යුක්ත විඤ්ඤාණය ගතිවල ප්‍රතිෂ්ඨාව ලබයි. රජ කුමරෙක් රාජ්‍යයෙහි පරිනායක රත්නයෙන් යුක්ත වූවා මෙනි. උත්පත්ති නිමිත්ත පරිකල්පනය කරන විඤ්ඤාණය ප්‍රතිසන්ධියෙහි අනෙකප්‍රකාර නාමරූප නිපදවන්නේ විජ්ජාකාරයෙකු කරන මායාව මෙනි. නාමරූපයෙහි පිහිටි සළායතන වෘද්ධිය විසාල බවට විපුල බවට පැමිණේ. සශ්‍රීක බිමක පිහිටි වන ගොමුවක් මෙනි. ආයතන ගැටුමෙන් ස්පශර්යට ඇතිවන්නේ අරණි (ගිහිගානා දඬු) වලින් ගින්න මෙනි. ස්පශර්යෙන් ස්පශර් වූවහුට වේදනාව ඇති වීමෙන් ගින්නෙන් ඇතිවන දැවිල්ල මෙනි. විඳින්නාට තෘෂ්ණාව ඇතිවන්නේ ලුණුවතුර බොන්නාට පිපාසය ඇතිවන්නා සේය. තැවෙන්නාහු භවයෙහි අභිලාශා ඇති කරවමින් ජලයෙහි පිපාස වූවන් මෙනි. උපාදානයෙන් භවය ඇතිවන්නේ ආමිස ලෝභයෙන් මසකු බිලියෙහි මෙනි. භවය ඇතිවිට ජාතිය වේ. බීජය ඇතිවිට අංකුරය මෙනි. උපන්නාහුට මරණය හටගත් ගසක් වැටෙන්නා සේය. එහෙයින් උපමාවලින් සුදුසු ලෙස භවචක්‍රය දැනගත යුතුය.

යස්මා ච භගවතා අත්ථතොපි ධම්මතොපි දෙසනාතොපි පටිවෙධතොපි ගම්භීරභාවං සන්ධාය “ගම්භීරො චායං, ආනන්ද, පටිච්චසමුප්පාදො ගම්භීරාවභාසො චා”ති (දී· නි· 2.95; සං· නි· 2.60) වුත්තං, තස්මා ‘ගම්භීරභෙදතො’පෙතං භවචක්කං විඤ්ඤාතබ්බං යථාරහං.

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අර්ථ ධර්ම දේශනා ප්‍රතිවේද වශයෙන් ගැඹුරු බව උදෙසා “ආනන්දය, මේ පටිච්ච සමුප්පාදය ගැඹුරුය. ගැඹුරු බවින් අවභාසය” (බබළයි) කීහ. එහෙයින් ගැඹුරු බැවින් ද මේ භව චක්‍රය දැනගත යුතුය.

තත්‍ථ යස්මා න ජාතිතො ජරාමරණං න හොති, න ච ජාතිං විනා අඤ්ඤතො හොති, ඉත්‍ථඤ්ච ජාතිතො සමුදාගච්ඡතීති එවං ජාතිපච්චයසමුදාගතට්ඨස්ස දුරවබොධනීයතො ජරාමරණස්ස ජාතිපච්චයසම්භූතසමුදාගතට්ඨො ගම්භීරො, තථා ජාතියා භවපච්චය...පෙ... සඞ්ඛාරානං අවිජ්ජාපච්චයසම්භූතසමුදාගතට්ඨො ගම්භීරො, තස්මා ඉදං භවචක්කං අත්‍ථගම්භීරන්ති. අයං තාවෙත්‍ථ ‘අත්‍ථගම්භීරතා’ හෙතුඵලඤ්හි අත්‍ථොති වුච්චති, යථාහ “හෙතුඵලෙ ඤාණං අත්‍ථපටිසම්භිදා”ති (විභ· 720).

එහි ජාති නොමැති නම් ජරාමරණ නැත. ජාතිය හැර අනිකක් නොවේ. මෙසේද ජාතියෙන් හටගනී යයි යන ජාති ප්‍රත්‍යයෙන් හටගත්තහුට දුරවබෝධනීය බැවින් ජරාමරණයේ ජාති ප්‍රත්‍යයෙන් හටගත්තේ ගැඹුරුය. එසේම ජාතියෙන් භව ප්‍රත්‍යයෙන් සංඛාරයන්ගේ අවිජ්ජා ප්‍රත්‍ය හෝ හටගත්තේ ගැඹුරුය. එනිසා මේ භව චක්‍රය අර්ථ ගම්භීරය. මෙහි එහි අර්ථ ගම්භීරතාව හේතුඵලයෙහි අර්ථයයි කියනු ලැබේ. යථාහ:- “හේතුඵලෙ ඤාණං අත්‍ථපටිසම්භිදා” හේතුඵලයෙහි ඤාණය අර්ථ ප්‍රතිසම්භිදාවය

යස්මා පන යෙනාකාරෙන යදවත්‍ථා ච අවිජ්ජා තෙසං තෙසං සඞ්ඛාරානං පච්චයො හොති, තස්ස දුරවබොධනීයතො අවිජ්ජාය සඞ්ඛාරානං පච්චයට්ඨො ගම්භීරො, තථා සඞ්ඛාරානං...පෙ... ජාතියා ජරාමරණස්ස පච්චයට්ඨො ගම්භීරො, තස්මා ඉදං භවචක්කං ධම්මගම්භීරන්ති අයමෙත්‍ථ ‘ධම්මගම්භීරතා’ හෙතුනො හි ධම්මොති නාමං, යථාහ “හෙතුම්හි ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා”ති.

යම් හෙයකින් යම් ආකාරයකින් යාවත් වූ අවිජ්ජාව ඒ ඒ සංඛාරයන්ට ප්‍රත්‍ය වේද? එහි දුරවබෝධ හෙයින් අවිජ්ජාවෙන් සංඛාරවලට ප්‍රත්‍යවීම ගැඹුරුය. එසේම සංඛාරවලට......... ජාතියෙන් ජරාමරණවලට ප්‍රත්‍යවීම ගැඹුරුය. එනිසා මේ භවචක්‍රය ගැඹුරුය. මෙය මෙහි ධර්ම ගම්භීරතාවය. හේතු ධර්මයේ නමකි. කීහ. “හේතුම්හි ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා” යන හේතුවෙහි ඤාණය ධර්ම පටිසම්භිදාවය.

යස්මා චස්ස තෙන තෙන කාරණෙන තථා තථා පවත්තෙතබ්බත්තා දෙසනාපි ගම්භීරා, න තත්‍ථ සබ්බඤ්ඤුතඤාණතො අඤ්ඤං ඤාණං පතිට්ඨං ලභති, තථා හෙතං කත්‍ථචි සුත්තෙ අනුලොමතො, කත්‍ථචි පටිලොමතො; කත්‍ථචි අනුලොමපටිලොමතො, කත්‍ථචි වෙමජ්ඣතො පට්ඨාය අනුලොමතො වා පටිලොමතො වා, කත්‍ථචි තිසන්ධිචතුසඞ්ඛෙපං, කත්‍ථචි ද්විසන්ධිතිසඞ්ඛෙපං, කත්‍ථචි එකසන්ධිද්විසඞ්ඛෙපං දෙසිතං, තස්මා ඉදං භවචක්කං දෙසනාගම්භීරන්ති අයං දෙසනාගම්භීරතා.

ඒ ඒ හේතුවෙන් ඒ ඒ පැවතිය යුතු නිසා දේශනාවද ගැඹුරුය. එහි සර්වඥ ඤාණය හැර වෙන ඤාණයක් ප්‍රතිෂ්ඨාව නොලබයි. එසේම කිසියම් සූත්‍රයක අනුලෝම වශයෙනි. කිසියම් සූත්‍රයක ප්‍රතිලෝම වශයෙනි. කිසිවක අනුලෝම පටිලෝම වශයෙනි. කිසිවක මැද සිට අනුලෝම වශයෙන් හෝ පටිලෝම වශයෙනි. කිසිවක ත්‍රිසන්ධිය සතර සංක්ෂේපය. කිසිවක ත්‍රිසන්ධි ත්‍රිසංඛෙපය. කිසිවක ඒකසන්ධි ද්විසංඛෙපය. ඒ නිසා මේ භව චක්‍රය දේශනා ගම්භීරය. මෙය දේශනා ගම්භීරතාවයි.

යස්මා පනෙත්‍ථ යො අවිජ්ජාදීනං සභාවො, යෙන පටිවිද්ධෙන අවිජ්ජාදයො ධම්මා සලක්ඛණතො පටිවිද්ධා හොන්ති, සො දුප්පරියොගාහත්තා ගම්භීරො, තස්මා ඉදං භවචක්කං පටිවෙධගම්භීරං. තථා හෙත්‍ථ අවිජ්ජාය අඤ්ඤාණාදස්සනසච්චාසම්පටිවෙධට්ඨො ගම්භීරො, සඞ්ඛාරානං අභිසඞ්ඛරණායූහනසරාගවිරාගට්ඨො, විඤ්ඤාණස්ස සුඤ්ඤතඅබ්‍යාපාරඅසඞ්කන්තිපටිසන්ධිපාතුභාවට්ඨො , නාමරූපස්ස එකුප්පාදවිනිබ්භොගාවිනිබ්භොගනමනරුප්පනට්ඨො, සළායතනස්ස අධිපතිලොකද්වාරඛෙත්තවිසයවිසයීභාවට්ඨො, ඵස්සස්ස ඵුසනසඞ්ඝට්ටනසඞ්ගතිසන්නිපාතට්ඨො, වෙදනාය ආරම්මණරසානුභවනසුඛදුක්ඛමජ්ඣත්තභාවනිජ්ජීවවෙදයිතට්ඨො, තණ්හාය අභිනන්දිතජ්ඣොසානසරිතාලතානදීතණ්හාසමුද්දදුප්පූරණට්ඨො, උපාදානස්ස ආදානග්ගහණාභිනිවෙසපරාමාසදුරතික්කමනට්ඨො, භවස්ස ආයූහනාභිසඞ්ඛරණයොනිගතියීතිනිවාසෙසු ඛිපනට්ඨො, ජාතියා ජාතිසඤ්ජාතිඔක්කන්තිනිබ්බත්තිපාතුභාවට්ඨො, ජරාමරණස්ස ඛයවයභෙදවිපරිණාමට්ඨො ගම්භීරොති අයමෙත්‍ථ පටිවෙධගම්භීරතා.

අවිජ්ජාදීන්ගේ ස්වභාවය යමකින් අවබෝධ කළේ නම් අවිජ්ජාදී ධමර් ස්වලක්‍ෂණ වශයෙන් අවබෝධ කළා වේ. එය අවබෝධ කිරීමට දුෂ්කර හෙයින් ගැඹුරුය. එනිසා මෙය භවචක්‍රයේ ප්‍රතිවේධ ගැඹුරයි. එසේම අවිජ්ජාවේ අඤ්ඤාණයට නොපෙනෙන සත්‍ය අවබෝධ නොවන අථර්යෙන් ගැඹුරුය. සංඛාරයන්ගේ අභිසංඛරනය ආයුහනය සරාග විරාගාථර්යෙන් ගැඹුරුය. විඤ්ඤාණයේ ශූන්‍යභාවය අව්‍යාපාර අසංඛන්ති ප්‍රතිසන්ධිය පහළවීම් අථර්යෙන් ගැඹුරුය. නාමරූපවල එකට ඉපදීම වෙන්වීම එකතුවීම නැමෙන වෙනස්වන අථර්යෙන් ගැඹුරුය. සළායතනයේ අධිපති ලෝක ද්වාර ඛෙත්ත විෂය විෂයීභාව අථර්යෙන් ගැඹුරුය. ස්පශර්යේ ඵුසන සංඝට්ටන සංඝති සන්නිපාත අථර්යෙන් ගැඹුරුය. වේදනාවෝ රස අනුභවන සුඛ දුක්ඛ මජ්ඣත්තභාව නිජ්ජීව විඳීම් අථර්යෙන් ගැඹුරුය. තණ්හාවේ අභිනන්දිත අජ්ඣොසාන, සරිතලතා නදී තණ්හා සමුද්ද පිරවීමට දුෂ්කරය යන අථර්යෙන් ගැඹුරය. උපාදානයේ ගැනීම, ග්‍රහණය අභිනිවෙසය, පරාමශර්නය, අතික්‍රමණයව දුෂ්කර යන අථර්යෙන් ගැඹුරුය. භවයේ ආයුහන අභිසංඛරණ යෝනි ගති ඨිති නිවාස ඛිජන අථර්යෙන්ද ජාතින් (ඉපදීමේ) සංජාති ඔක්කන්ති නිබ්බත්ති පහළවීම් අථර්යේද ජරාමරණයේ ඛය වය භෙද විපරිණාම නාම අථර්යෙන්ද ගැඹුරුය. මෙය මෙහි ප්‍රතිවේධ ගැඹුරුය.

යස්මා පනෙත්‍ථ එකත්තනයො, නානත්තනයො, අබ්‍යාපාරනයො, එවංධම්මතානයොති චත්තාරො අත්‍ථනයා හොන්ති, තස්මා ‘නයභෙදතො’පෙතං භවචක්කං විඤ්ඤාතබ්බං යථාරහං. තත්‍ථ “අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණ”න්ති එවං බීජස්ස අඞ්කුරාදිභාවෙන රුක්ඛභාවප්පත්ති විය සන්තානානුපච්ඡෙදො ‘එකත්තනයො’ නාම; යං සම්මා පස්සන්තො හෙතුඵලසම්බන්‍ධෙන පවත්තමානස්ස සන්තානස්ස අනුපච්ඡෙදාවබොධතො උච්ඡෙදදිට්ඨිං පජහති, මිච්ඡා පස්සන්තො හෙතුඵලසම්බන්‍ධෙන පවත්තමානස්ස සන්තානානුපච්ඡෙදස්ස එකත්තග්ගහණතො සස්සතදිට්ඨිං උපාදියති.

ඒකාන්ත නය නානත්ත නය අබ්‍යාපාර නය මෙසේ ධම්ම නය යයි අථර් නය සතරක් වේ. එනිසා නය භේද වශයෙන් මේ භවචක්‍රය සුදුසු පරිදි විනිස දතයුතුය. එහි අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා, සංඛාර පච්චයා විඤ්ඤාණං යන මෙසේ බීජයේ අංකුරාදි භාවයෙන් ගස බවට පැමිණීම මෙන් සන්තානය (පරපුර) නොසිඳීම ඒකත්ත නය වේ. යමක් මනාව දකින්නේ හේතුඵල ස්කන්ධයෙන් පවතින සන්තානයේ නොකැඩුණු බව අවබෝධයෙන් උච්ඡේද දෘෂ්ටිය දුරුවෙයි. වැරදි දකින හේතුඵල සම්බන්ධයෙන් පවතිනා සන්තානයේ කැඩීම ඒකත්ත වශයෙන් ගැනීමෙන් සාස්වත දෘෂ්ටිය ගනියි.

අවිජ්ජාදීනං පන යථාසකලක්ඛණවවත්‍ථානං ‘නානත්තනයො’ නාම; යං සම්මා පස්සන්තො නවනවානං උප්පාදදස්සනතො සස්සතදිට්ඨිං පජහති, මිච්ඡා පස්සන්තො එකසන්තානපතිතස්ස භින්නසන්තානස්සෙව නානත්තග්ගහණතො උච්ඡෙදදිට්ඨිං උපාදියති.

අවිජ්ජාදියෙහි සියළු ස්වභාව ලක්‍ෂණ නියමය නානත්ත නය නම් වේ. යමක් මනාව දකින්නේ අළුත් ඉපදීම් දැකීමෙන් සාස්වත දෘෂ්ටිය දුරුකරයි. වැරදියට දකින්නේ එක් සන්තානයක් වැටුණු පසු බිඳුණු සන්තානයේම නානත්ත නය ගැනීමෙන් උච්ඡේද දෘෂ්ටිය අල්ලා ගනියි.

අවිජ්ජාය ‘සඞ්ඛාරා මයා උප්පාදෙතබ්බා’, සඞ්ඛාරානං වා ‘විඤ්ඤාණං අම්හෙහී’ති එවමාදිබ්‍යාපාරාභාවො ‘අබ්‍යාපාරනයො’ නාම; යං සම්මා පස්සන්තො කාරකස්ස අභාවාවබොධතො අත්තදිට්ඨිං පජහති, මිච්ඡා පස්සන්තො යො අසතිපි බ්‍යාපාරෙ අවිජ්ජාදීනං සභාවනියමසිද්ධො හෙතුභාවො තස්ස අග්ගහණතො අකිරියදිට්ඨිං උපාදියති.

අවිද්‍යාවෙන් සංඛාර මා විසින් ඉපදවිය යුතුය. අප විසින් සංඛාර හෝ විඤ්ඤාණ ඉපදවිය යුතුය යන ව්‍යවහාර බවෙන් අබ්‍යාපාර නය නම් වේ. යමක් මනාව දකින්නේ කාරකයකුගේ අභාවය අවබෝධයෙන් ආත්ම දෘෂ්ටිය දුරුකරයි. වැරදියට දකින්නේ යමෙක් නැති ව්‍යාපාරයෙහි අවිජ්ජාදියේ ස්වභාව නියම සිද්ධිය හේතු අභාවයන් වේ. එය නොගැනීමෙන් අකිරිය දෘෂ්ටිය ගනු ලැබේ.

අවිජ්ජාදීහි පන කාරණෙහි සඞ්ඛාරාදීනංයෙව සම්භවො ඛීරාදීහි දධිආදීනං විය, න අඤ්ඤෙසන්ති අයං ‘එවංධම්මතානයො’ නාම; යං සම්මා පස්සන්තො පච්චයානුරූපතො ඵලාවබොධතො අහෙතුකදිට්ඨිඤ්ච අකිරියදිට්ඨිඤ්ච පජහති, මිච්ඡා පස්සන්තො පච්චයානුරූපං ඵලප්පවත්තිං අග්ගහෙත්‍වා යතො කුතොචි යස්ස කස්සචි අසම්භවග්ගහණතො අහෙතුකදිට්ඨිඤ්චෙව නියතවාදඤ්ච උපාදියතීති එවමිදං භවචක්කං –

අවිජ්ජාදි හේතුවෙන් සංඛාරාදිය ඇතිවේ. කිරි ආදියෙන් දධි මෙනි. වෙනත් අයුරකින් නොවේ. මෙය මෙසේ ධමර්‍ායතන නම් වේ. යමක් මනාව දකින්නේ ප්‍රත්‍ය අනුරූපයේ ඵල අවබෝධයෙන් අහේතුක දෘෂ්ටියද අකිරිය දෘෂ්ටියද අත්හරියි. වැරදියට දකින්නේ පච්චයානුරූපය පල පවතින අයුරු නොගෙන කොහෙන් හෝ සම්භවය නොගැනීමෙන් අහේතුක දෘෂ්ටියද නියතවාදයද ගනු ලැබේ. මෙබඳු භව චක්‍රය

සච්චප්පභවතො කිච්චා, වාරණා උපමාහි ච;

ගම්භීරනයභෙදා ච, විඤ්ඤාතබ්බං යථාරහං.

කිස සස්වලින් එය - වරණ උවමින් ගැඹරින්

නය බෙදුම් මෙහි එන - සුදුසු සේ දැන ගන්නේ

ඉදඤ්හි ගම්භීරතො අගාධං නානානයග්ගහණතො දුරභියානං ඤාණාසිනා සමාධිපවරසිලායං සුනිසිතෙන –

මෙහි ගැඹුරු නිසා අගාධය. නා නා නය ගහණ බැවින් දුෂ්කර අභියානයකි. නුවණ අභිමතෙන් සමාධි නමැති උතුම් ගලෙහි පණපොවා

භවචක්කමපදාලෙත්‍වා ,

අසනිවිචක්කමිව නිච්චනිම්මථනං;

සංසාරභයමතීතො,

න කොචි සුපිනන්තරෙප්‍යත්‍ථි.

බවසක බිඳ අසනියෙන් වෙන්කළ සක මෙන් නිතර කළඹන සසරබිය ඉක්මවූ කිසිවෙක් සිහිනවලද නැත.

වුත්තම්පි චෙතං භගවතා – ‘‘ගම්භීරො චායං, ආනන්‍ද, පටිච්චසමුප්පාදො ගම්භීරාවභාසො ච. එතස්ස, ආනන්‍ද, ධම්මස්ස අනනුබොධා අප්පටිවෙධා එවමයං පජා තන්තාකුලකජාතා කුලගණ්ඨිකජාතා මුඤ්ජපබ්බජභූතා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං සංසාරං නාතිවත්තතී’’ති (දී· නි· 2.95; සං· නි· 2.60). තස්මා අත්තනො වා පරෙසං වා හිතාය සුඛාය පටිපන්නො අවසෙසකිච්චානි පහාය –

භගවත්හු මෙසේ කීහ. ‘‘ආනන්දය, පටිච්ච සමුප්පාදය ගැඹුරුය. ගැඹුරු අවභාෂයද ලබා ඇත.’’ ආනන්ද, මේ ධමර්යේ නොදැනුම අනවබෝධය අවබෝධ නොකිරීම මෙසේය. මෙය ප්‍රජාවගේ තන්තා කුලක ජාතා ගුණා ගුණාධික ජාතා මුඤ්ජ බබ්බජ භුතා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං සංසාරං නාතිවත්තති. එහෙයින් තමාගේ හෝ අනුන්ගේ හෝ දියුණුව පිණිස සැප පිණිස පිළිපන්නේ සෙසු කටයුතු අත්හැර,

ගම්භීරෙ පච්චයාකාර-ප්පභෙදෙ ඉධ පණ්ඩිතො;

යථා ගාධං ලභෙථෙව-මනුයුඤ්ජෙ සදා සතොති.

පස අයුරු ගැඹුරුව - මෙහි බේද පණ්ඩිතයා

ගැඹුර සේ ලබන්නේ - යොදනු සිහියෙන් සැම දා

සුත්තන්තභාජනීයවණ්ණනා.

සුත්තන්ත භාජනියයි.

අභිධම්මභාජනීයවණ්ණනා

අභිධමර් භාජනීය වණර්නාව

එවං මහාපථවිං පත්‍ථරන්තො විය ආකාසං විත්‍ථාරයන්තො විය ච සබ්බධම්මෙසු අප්පටිහතඤාණො සත්‍ථා සුත්තන්තභාජනීයෙ නිග්ගණ්ඨිං නිජ්ජටං පච්චයාකාරං නානාචිත්තවසෙන දස්සෙත්‍වා ඉදානි යස්මා න කෙවලං අයං පච්චයාකාරො නානාචිත්තෙසුයෙව හොති, එකචිත්තෙපි හොතියෙව, තස්මා අභිධම්මභාජනීයවසෙන එකචිත්තක්ඛණිකං පච්චයාකාරං නානප්පකාරතො දස්සෙතුං අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරොතිආදිනා නයෙන මාතිකං තාව ඨපෙසි. එවං ඨපිතාය පන මාතිකාය –

මෙසේ මහා පෘථිවිය පැතිරෙන්නා සේ ආකාශය දිගහැරී යන්නා සේද සියළු ධර්මයන් කෙරෙහි අප්‍රතිහත ඥාණයක් ඇති ශාස්තෲන් වහන්සේ සූත්‍රාන්ත භාජනියෙහි ගැට නැතිව අවුල් නැතිව ප්‍රත්‍යයාකාරය නා නා චිත්ත වශයෙන් දක්වා දැන් යම්හෙයකින් මේ ප්‍රත්‍යයාකාරය කේවල වූයේද නා නා සිත්වල වූයේද වෙයි. එක් සිතකම වූයේද වෙයි. එහෙයින් අභිධම්ම භාජනිය වශයෙන් එක චිත්ත ක්‍ෂණික වූ පච්චයාකාරය නානාප්පකාරයෙන් දැක්වීමට "අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරොති" ආදි නයින් මාතෘකාව තැබූහ. මෙසේ තබන ලද මාතෘකාවෙහි :-

අවිජ්ජාදීහි මූලෙහි, නව මූලපදා නව;

නයා තත්‍ථ චතුක්කානි, වාරභෙදඤ්ච දීපයෙ.

අවිදු ඈ මුල්හී - නව මුල්පද නවය වේ

නය එහි සතරෙකී - වාර බේදද දැක්වේ

තත්‍රායං දීපනා – එත්‍ථ හි අවිජ්ජාසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණනාමඡට්ඨායතනඵස්සවෙදනාතණ්හාඋපාදානප්පභෙදෙහි අවිජ්ජාදීහි නවහි මූලපදෙහි අවිජ්ජාදිකො, සඞ්ඛාරාදිකො, විඤ්ඤාණාදිකො, නාමාදිකො, ඡට්ඨායතනාදිකො, ඵස්සාදිකො, වෙදනාදිකො, තණ්හාදිකො, උපාදානාදිකොති ඉමෙ නව මූලපදා නව නයා හොන්ති.

මේ එහි විස්තරයයි. මෙහි අවිජ්ජා සංඛාර විඤ්ඤාණ නාම ඡට්ඨායතන ඵස්ස වේදනා තණ්හා උපාදාන භේදයෙන් අවිජ්ජාදි නව මූල පදයෙහි අවිජ්ජාදිකො........උපාදානාදිකො යයි මේ මූලපද නවය නය නවයක් වේ.

තෙසු යො තාව අයං අවිජ්ජාදිකො නයො, තත්‍ථ පච්චයචතුක්කං, හෙතුචතුක්කං, සම්පයුත්තචතුක්කං, අඤ්ඤමඤ්ඤචතුක්කන්ති චත්තාරි චතුක්කානි හොන්ති. යථා චෙත්‍ථ එවං සෙසෙසුපීති එකෙකස්මිං නයෙ චතුන්නං චතුන්නං චතුක්කානං වසෙන ඡත්තිංස චතුක්කානි. තත්‍ථ එකෙකෙන චතුක්කෙන චතුන්නං චතුන්නං වාරානං සඞ්ගහිතත්තා චතුන්නම්පි චතුක්කානං වසෙන එකෙකස්මිං නයෙ සොළස සොළස වාරාති චතුචත්තාලීසාධිකං වාරසතං හොතීති වෙදිතබ්බං.

ඒවා අතරෙන් පළමුකොට මේ අවිජ්ජාදික නය වේ. එහි පච්චය චතුක්කය හේතු චතුක්කය සම්පයුත්ත චතුක්කය අඤ්ඤමඤ්ඤ චතුක්කය යයි චතුක්ක සතරක් වේ. මෙහි යම් සේද එසේ සෙසු ඒවායෙහිද එක එකේ නය සතර සතර චතුක්ක වශයෙන් චතුක්ක තිස්හයක් වේ. එහි එක එක චතුක්කයෙන් වාර සතර සතර සංග්‍රහ කළ බැවින් සතර චතුක්කයන්ගේ වශයෙන් එක එකේ නයෙහි සොළොස් සොළොස් වාර සය හතලිස් හතරක් අධික කොට ඇති වාර සියයක් වේ යයි දතයුතුය.

පච්චයචතුක්කං

පච්චයචතුක්කං

තත්‍ථ යදෙතං සබ්බපඨමෙ අවිජ්ජාමූලකෙ නයෙ පච්චයචතුක්කං, තස්මිං පඨමො නාමරූපට්ඨානෙ නාමස්ස, සළායතනට්ඨානෙ ඡට්ඨායතනස්ස ච වුත්තත්තා අපරිපුණ්ණඅඞ්ගද්වයයුත්තො ද්වාදසඞ්ගිකවාරො නාම. දුතියො නාමරූපට්ඨානෙ නාමස්සෙව, සළායතනට්ඨානෙ ච න කස්සචි වුත්තත්තා අපරිපුණ්ණඑකඞ්ගයුත්තො එකාදසඞ්ගිකවාරො නාම. තතියො සළායතනට්ඨානෙ ඡට්ඨායතනස්ස වුත්තත්තා පරිපුණ්ණඑකඞ්ගයුත්තො ද්වාදසඞ්ගිකවාරො නාම. චතුත්‍ථො පන පරිපුණ්ණද්වාදසඞ්ගිකොයෙව.

එහි සියල්ලටම පළමු අවිජ්ජා මූලක නයෙහි පච්චය චතුක්කය. එහි පළමු නාමරූප ස්ථානයෙහි නාමයම සළායතන ස්ථානයෙහිද කිසිවක් නොකී බැවින් අසම්පූර්ණ ඒකාංගයෙන් යුක්ත වූයේ ඒකාදසංගික වාර නම් වේ. තුන්වන සළායතන ස්ථානයෙහි ඡට්ඨායතනයට කියන ලද බැවින් සම්පූර්ණ එකාංගයෙන් යුක්ත වූයේ ද්වාදසංගික වාර නම් වේ. සතරවැන්න සම්පූර්ණ ද්වාදසංගිකම වාර නම් වේ.

තත්‍ථ සියා – අයම්පි ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සොති වුත්තත්තා අපරිපුණ්ණෙකඞ්ගයුත්තොයෙවාති? න, තස්ස අනඞ්ගත්තා. ඵස්සොයෙව හෙත්‍ථ අඞ්ගං, න ඡට්ඨායතනං. තස්මා තස්ස අනඞ්ගත්තා නායං අපරිපුණ්ණෙකඞ්ගයුත්තොති. අට්ඨකථායං පන වුත්තං – "පඨමො සබ්බසඞ්ගාහිකට්ඨෙන , දුතියො පච්චයවිසෙසට්ඨෙන, තතියො ගබ්භසෙය්‍යකසත්තානං වසෙන, චතුත්‍ථො ඔපපාතිකසත්තානං වසෙන ගහිතො. තථා පඨමො සබ්බසඞ්ගාහිකට්ඨෙන, දුතියො පච්චයවිසෙසට්ඨෙන, තතියො අපරිපුණ්ණායතනවසෙන, චතුත්‍ථො

පරිපුණ්ණායතනවසෙන ගහිතො. තථා පඨමො සබ්බසඞ්ගාහිකට්ඨෙන, දුතියො මහානිදානසුත්තන්තවසෙන (දී· නි· 2.95 ආදයො), තතියො රූපභවවසෙන, චතුත්ථො කාමභවවසෙන ගහිතො”ති.

එහි ඡට්ඨායතන පච්චය ඵස්ස යයි කියන ලද බැවින් මෙයද අසම්පූර්‍ණ අංග යුක්ත වන්නේද නැත. එය අනංග බැවිනි. එහි අංගය වන්නේ ඵස්සමය. ඡට්ඨායතන නොවේ. එහෙයින් එය අනංග බැවින් අසම්පූර්‍ණ අංග යුක්ත නොවේ. අට්ඨකථාවෙහි කියන ලදි. පළමුව සවර් සංගාහික අර්ථයෙන්. දෙවනුව ප්‍රත්‍යය විශේෂාර්ථයෙන්. තුන්වනුව ගබ්භසෙය්‍යක සත්ත්වයන්ගේ වශයෙන්. සතරවනුව ඕපපාතික සත්ත්වයන්ගේ වශයෙන් ගන්නා ලදි. එසේම පළමුව සවර්සංග්‍රාහික අර්ථයෙන්, දෙවනුව ප්‍රත්‍යය විශේෂාර්ථයෙන්. තෙවනුව අසම්පූර්‍ණ ආයතන වශයෙන්. සිව්වනුව සම්පූර්‍ණ ආයතන වශයෙන් ගන්නා ලදි. එසේම පළමුව සවර්සංග්‍රාහිකාර්ථයෙන්, දෙවනුව මහානිදාන සූත්‍රය වශයෙන් තෙවනුව රූප භව වශයෙන් සිව්වනුව කාමභව වශයෙන් ගන්නා ලදැයි

තත්ථ පඨමො ඉමෙසු දුතියාදීසු තීසු වාරෙසු න කත්ථචි න පවිසතීති සබ්බසඞ්ගාහිකොති වුත්තො. සෙසානං විසෙසො පරතො ආවිභවිස්සති. තස්සාවිභාවත්ථං –

එහි පළමු දුතියාදියෙහි තුන්වාරයෙහි කිසිවෙක් නොපිවිසේ යයි සවර් සංග්‍රාහිකයයි කියන ලදි. සෙසු ඒවායේ විශේෂ පසුව එන්නේය. එය දැක්වීම සඳහා -

යං යත්ථ අඤ්ඤථා වුත්තං, අවුත්තඤ්චාපි යං යහිං;

යං යථා පච්චයො යස්ස, තං සබ්බමුපලක්ඛයෙ.

අන’යුරු කියූ යම් - යම් තැන නොකියූ යමක්

පස වන සෙ යමකට - වෙන්කොට එ සව් දක්වනු

තත්‍රායං නයො – අවිසෙසෙන තාව චතූසුපි එතෙසු සුත්තන්තභාජනියෙ විය සඞ්ඛාරාති අවත්වා සඞ්ඛාරොති වුත්තං, තං කස්මාති? එකචිත්තක්ඛණිකත්තා. තත්‍ර හි නානාචිත්තක්ඛණිකො පච්චයාකාරො විභත්තො. ඉධ එකචිත්තක්ඛණිකො ආරද්ධො. එකචිත්තක්ඛණෙ ච බහූ චෙතනා න සන්තීති සඞ්ඛාරාති අවත්වා සඞ්ඛාරොති වුත්තං.

මේ ඒ නයයි. සූත්‍රාන්ත භාජනියෙහි මෙන් අවිශේෂයෙන් මේ සතරෙහි සංඛාරා යයි නොකියා සංඛාරො යයි කියන ලදි. ඒ කුමක් නිසාද? ඒක චිත්තක්‍ෂණික බැවිනි. එහි නා නා චිත්තක්‍ෂණික ප්‍රත්‍යාකාරය බෙදන ලදි. එහි ඒක චිත්තක්‍ෂණිකය අරඹන ලදි. ඒක චිත්තක්‍ෂණයෙහි බොහෝ චේතනා නොවේ යයි සංඛාරා යයි නොකියා සංඛාරො යයි කියන ලදි.

පඨමවාරෙ පනෙත්ථ එකචිත්තක්ඛණපරියාපන්නධම්මසඞ්ගහණතො සබ්බට්ඨානසාධාරණතො ච රූපං ඡඩ්ඩෙත්වා “විඤ්ඤාණපච්චයා නාම”න්තෙව වුත්තං. තඤ්හි එකචිත්තක්ඛණපරියාපන්නං සබ්බට්ඨානසාධාරණඤ්ච, න කත්ථචි විඤ්ඤාණප්පවත්තිට්ඨානෙ න පවත්තති. යස්මා ච එකචිත්තක්ඛණපරියාපන්නො එකොයෙවෙත්ථ ඵස්සො, තස්මා තස්සානුරූපං පච්චයභූතං ආයතනං ගණ්හන්තො සළායතනට්ඨානෙ “නාමපච්චයා ඡට්ඨායතන”න්ති එකං මනායතනංයෙව ආහ. තඤ්හි එකස්ස අකුසලඵස්සස්ස අනුරූපං පච්චයභූතං. කාමඤ්චෙතං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණන්ති එත්ථාපි වුත්තං, හෙතුඵලවිසෙසදස්සනත්ථං පන අඞ්ගපුණ්ණත්ථඤ්ච පුන ඉධ ගහිතං. තත්‍ර හි එතස්ස විසෙසෙන සඞ්ඛාරො හෙතු, අවිසෙසෙන නාමං ඵලං. ඉධ පනස්ස අවිසෙසෙන නාමං හෙතු, විසෙසෙන ඵස්සො ඵලන්ති. සොකාදයො පන යස්මා සබ්බෙ එකචිත්තක්ඛණෙ න සම්භවන්ති, සබ්බස්මිඤ්ච චිත්තප්පවත්තිට්ඨානෙ චෙව චිත්තෙ ච න පවත්තන්ති, තස්මා න ගහිතා. ජාතිජරාමරණානි පන අචිත්තක්ඛණමත්තානිපි සමානානි චිත්තක්ඛණෙ අන්තොගධත්තා අඞ්ගපරිපූරණත්ථං ගහිතානි. එවං තාවෙත්ථ ‘යං අඤ්ඤථා වුත්තං. යඤ්ච අවුත්තං’ තං වෙදිතබ්බං.

මෙහි පළමුවන වාරයෙහි වනාහි ඒක චිත්තක්‍ෂණය ඇතුළත් ධමර් සංග්‍රහණය බැවින් සියළු ස්ථානයෙහි සාධාරණ වූද රූප හැර විඤ්ඤාණ ප්‍රත්‍යයෙන් නාමයම කියන ලදි. එහි ඒක චිත්තක්‍ෂණයට ඇතුළත් සියළු ස්ථාන සාධාරණද විඤ්ඤාණය පවතින කිසිතැනක නොපවතී. ඒක චිත්තක්‍ෂණ පරියාපන්න මෙහි එකද ස්පශර්ය වේ. එහෙයින් ඊට අනුරූප ප්‍රත්‍ය වූ ආයතන ගන්නේ සළායතන ස්ථානයෙහි නාම ප්‍රත්‍යයෙන් ඡට්ඨායතනං යයි එකම මනායතනයම කීය. එහි එක් අකුසල ස්පශර්යකට අනුරූපව ප්‍රත්‍යය විය. මේ කැමැත්ත සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං යන මෙහිද කියන

ලදි. හේතුඵල විශේෂ දැක්වීම් සඳහා අංග පරිපූර්‍ණර් වූයේද නැවත මෙහි ගන්නා ලදි. එහි මේ විශේෂයෙන් සංඛාරය හේතු වේ. අවිශේෂයෙන් නාමය ඵලය වේ. මෙහි වනාහි අවිශේෂයෙන් නාමය හේතු වේ. විශේෂයෙන් ස්පශර්ය ඵලය වේ. සෝකාදි සියල්ල ඒක චිත්තක්‍ෂණයෙහි නොහට ගනී. සියළු සිත් පවත්නා ස්ථානයෙහිද සිතෙහිද නොපවතී. එනිසා නොගන්නා ලදි. ජාති ජරා මරණාදිය අචිත්තක්‍ෂණ මාත්‍රයට සමාන වූ චිත්තක්‍ෂණයෙහි ඇතුළත් බැවින් අංග සම්පූර්‍ණර් කිරීමට ගන්නා ලදි. මෙසේ මෙහි යමක් අන්‍යාකාරයකින් කියන ලදද යමක් නොකියන ලදද එය දතයුතුය.

යං පනෙත්‍ථ ඉතො පරෙසු වාරෙසු වුත්තං, තස්සත්‍ථො වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. යස්මිං යස්මිං පන වාරෙ යො යො විසෙසො ආගතො, තං තං තත්‍ථ තත්‍ථෙව පකාසයිස්සාම.

මෙහි යමක් මෙයින් පසු වාරයන්හි කියන ලදද? එහි අර්ථය කියන ලද නයින්ම දතයුතුය. යම් යම් වාරවල යම් යම් විශේෂයක් ආවේ නම් ඒවා ඒ ඒ තැන ප්‍රකාශ කරන්නෙමි.

'යං යථා පච්චයො යස්සා'ති එත්‍ථ පන සඞ්ඛාරස්ස අවිජ්ජා සම්පයුත්තධම්මසාධාරණෙහි සහජාතඤ්ඤමඤ්ඤනිස්සයසම්පයුත්තඅත්‍ථිඅවිගතපච්චයෙහි ඡහි හෙතුපච්චයෙන චාති සත්තධා පච්චයො. තත්‍ථ යස්මා පරතො හෙතුචතුක්කාදීනි තීණි චතුක්කානි අවිගතසම්පයුත්තඅඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයවසෙන වුත්තානි, තස්මා ඉධ තානි අපනෙත්‍වා අවසෙසානං වසෙන අවිජ්ජා සඞ්ඛාරස්ස චතුධා පච්චයොති වෙදිතබ්බො.

යං යථා පච්චයො යස්ස යන යම්සේ යමකට යම් ප්‍රත්‍යයක් වේද? මෙහි වනාහි සංඛාරයට අවිජ්ජා සම්ප්‍රයුක්ත ධමර් සාධාරණයෙන් සහජාත අඤ්ඤමඤ්ඤ නිස්සය සම්පයුත්ත අත්‍ථි අවිගත ප්‍රත්‍යවලින් හේතුප්‍රත්‍ය සයකින්ද යයි සත් ආකාරයකින් ප්‍රත්‍ය වේ. එහි යමකින් පසුව හේතු චතුක්කාදි චතුක්ක තුන අවිගත සම්පයුත්ත අඤ්ඤමඤ්ඤ ප්‍රත්‍ය වශයෙන් කියන ලදි. එහෙයින් මෙහි ඒවා බැහැර කර අවශේෂ වශයෙන් අවිජ්ජාව සංඛාරයට සිව් ආකාරයකින් ප්‍රත්‍යවේදැයි දතයුතුය.

සඞ්ඛාරො විඤ්ඤාණස්ස සාධාරණෙහි ඡහි, කම්මාහාරපච්චයෙහි චාති අට්ඨධා පච්චයො. ඉධ පන තෙයෙව තයො අපනෙත්‍වා පඤ්චධා. විඤ්ඤාණං නාමස්ස සාධාරණෙහි ඡහි, ඉන්‍ද්‍රියාහාරාධිපතීහි චාති නවධා. ඉධ පන තයො අපනෙත්‍වා ඡධා. නාමං ඡට්ඨායතනස්ස සාධාරණෙහි ඡහි. කිඤ්චි පනෙත්‍ථ අධිපතිපච්චයෙන, කිඤ්චි ආහාරපච්චයාදීහීති අනෙකධා. ඉධ පන තෙයෙව තයො අපනෙත්‍වා තිධා චතුධා පඤ්චධා වා. ඡට්ඨායතනං ඵස්සස්ස යථා විඤ්ඤාණං නාමස්ස. එවං ඵස්සො වෙදනාය සාධාරණෙහි ඡහි ආහාරපච්චයෙන චාති සත්තධා. ඉධ පන තෙයෙව තයො අපනෙත්‍වා චතුධා. වෙදනා තණ්හාය සාධාරණෙහි ඡහි ඣානින්‍ද්‍රියපච්චයෙහි චාති අට්ඨධා. ඉධ පන තෙයෙව තයො අපනෙත්‍වා පඤ්චධා. තණ්හා උපාදානස්ස, යථා අවිජ්ජා සඞ්ඛාරස්ස. එවං උපාදානං භවස්ස සාධාරණෙහි ඡහි මග්ගපච්චයෙන චාති සත්තධා. ඉධ පන තෙයෙව තයො අපනෙත්‍වා චතුධා. භවො ජාතියා, යස්මා ජාතීති ඉධ සඞ්ඛතලක්ඛණං අධිප්පෙතං, තස්මා පරියායෙන උපනිස්සයපච්චයෙනෙව පච්චයො. තථා ජාති ජරාමරණස්සාති.

සංඛාරය විඤ්ඤාණයට සාධාරණයෙන් කම්ම ආහාර ප්‍රත්‍ය සයෙන්ද අට ආකාරයකින් ප්‍රත්‍ය වේ. මෙහි ඒ තුනම බැහැර කර පස් ආකාරයකින්ද විඤ්ඤාණය නාමයට ඉන්‍ද්‍රිය ආහාර අධිපති සාධාරණ වූ හය ආකාරයකින් දැයි නව ආකාරයකින්ද මෙහි ඒ තුන හැර සයාකාරයකින්ද නාමය ඡට්ඨායතනයට සාධාරණ වූ හයෙන්ද මෙහි සමහරවිට අධිපති ප්‍රත්‍යයෙන්ද සමහරවිට ආහාර ප්‍රත්‍යයෙන්දැයි නොයෙක් ආකාර වේ. මෙහි ඒ තුන හැර තුන් ආකාර සතරාකාර පස්ආකාර හෝ වේ. ඡට්ඨායතනය ස්පශර්යට විඤ්ඤාණය නාමයට මෙසේ ස්පශර්ය වේදනාවට සාධාරණ වූ සයෙන් ආහාර ප්‍රත්‍යයෙන් යයි සත් ආකාරයකින්ද මෙහි ඒ තුන හැර සතරාකාරයකින් වේදනා තණ්හාවලට සාධාරණ වූ සයෙන් ඣාන ඉන්‍ද්‍රිය ප්‍රත්‍යවලින්දැයි අට ආකාරයකින්ද මෙහි ඒ තුනම අත්හැර පස් ආකාරයකින්ද තණ්හා උපාදානයට අවිජ්ජා සංඛාරයට මෙනි. මෙසේ උපාදානය භවයට සාධාරණ සයෙන් සහ මග්ග ප්‍රත්‍යයෙන් දැයි සත් ආකාරයකින්ද මෙහි ඒ තුන හැර සතරාකාරයකින්, භවය ජාතියට මෙහි ජාතිය යයි සංඛත ලක්‍ෂණය අදහස් කරයි. ඒ නිසා පරියායේ උපනිශ්‍රය ප්‍රත්‍යයේම ප්‍රත්‍ය වේ. ජාතිය ජරාමරණවලට ද එසේය.

යෙ පන එවං වදන්ති – "ඉමස්මිං චතුක්කෙ සබ්බෙසම්පි සඞ්ඛාරාදීනං අවිජ්ජාදයො සහජාතපච්චයෙන පච්චයා හොන්ති. සහජාතපච්චයවසෙනෙව හි පඨමවාරො ආරද්ධො"ති, තෙ භවාදීනං තථා අභාවං සෙසපච්චයානඤ්ච සම්භවං දස්සෙත්‍වා පටික්ඛිපිතබ්බා. න හි භවො ජාතියා සහජාතපච්චයො හොති, න ජාති ජරාමරණස්ස. යෙ චෙතෙසං සඞ්ඛරාදීනං අවසෙසා පච්චයා වුත්තා, තෙපි සම්භවන්තියෙව. තස්මා න සක්කා ඡඞ්ඛෙතුන්ති. එවං තාව පඨමවාරෙ යං යත්‍ථ අඤ්ඤථා වුත්තං, අවුත්තඤ්චාපි යං යහිං, යඤ්ච යථා යස්ස පච්චයො හොති, තං වෙදිතබ්බං. දුතියවාරාදීසුපි එසෙව නයො.

යමෙක් මෙසේ කියති. “මේ චතුෂ්කයෙහි සියළු සංඛාරාදියේ අවිජ්ජා ආදිය සහජාත ප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රත්‍ය වේ. සහජාත ප්‍රත්‍යය වශයෙන්ම පළමු වාරය අරඹන ලදි.” ඒවා භවාදියේ එසේ අභාවයද සෙසු ප්‍රත්‍යයන්ගේ සම්භවයද දක්වා ප්‍රතික්ෂේප කළයුතුය. භවය ජාතිය සමග සහජාත ප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රත්‍ය නොවේ. ජාති ජරා මරණ සමග ද නොවේ. ඒ සංඛාරාදීන්ගේ අවශේෂ ප්‍රත්‍ය කියන ලදද ඒවා ද හටගන්නේ යම්තැනක අන්‍යාකාරයකින් කියන ලදද නොකියන ලද යමක් යම් මේ නයමය.

අයං පන විසෙසො – දුතියවාරෙ “නාමපච්චයා ඵස්සො”ති වත්‍වා සළායතනට්ඨානෙ න කිඤ්චි වුත්තං, තං කිමත්‍ථන්ති? පච්චයවිසෙසදස්සනත්‍ථඤ්චෙව මහානිදානදෙසනාසඞ්ගහත්‍ථඤ්ච. ඵස්සස්ස හි න කෙවලඤ්ච ඡට්ඨායතනමෙව පච්චයො, වෙදනාක්ඛන්ධාදයො පන තයො ඛන්ධාපි පච්චයායෙව. මහානිදානසුත්තන්තෙ චස්ස “අත්‍ථි ඉදප්පච්චයා ඵස්සොති ඉති පුට්ඨෙන සතා, ආනන්‍ද, අත්‍ථීතිස්ස වචනීයං. කිං පච්චයා ඵස්සොති? ඉති චෙ වදෙය්‍ය, නාමපච්චයා ඵස්සොති ඉච්චස්ස වචනීය”න්ති (දී· නි· 2.96). එවං සළායතනං ඡඩ්ඩෙත්‍වා එකාදසඞ්ගිකො පටිච්චසමුප්පාදො වුත්තො. තස්මා ඉමස්ස පච්චයවිසෙසස්ස දස්සනත්‍ථං ඉමිස්සා ච මහානිදානසුත්තන්තදෙසනාය පරිග්ගහත්‍ථං දුතියවාරෙ “නාමපච්චයා ඵස්සො”ති වත්‍වා සළායතනට්ඨානෙ න කිඤ්චි වුත්තන්ති. එස තාව දුතියවාරෙ විසෙසො.

මෙය විශේෂයකි. දෙවන වාරයෙහි නාමප්‍රත්‍ය ඵස්ස යයි ප්‍රත්‍යය විශේෂය දැක්වීමට ද මහානිදාන දේශනාව සංග්‍රහ කිරීමට ද වේ. ස්පශර්යට කේවල වූ ඡට්ඨායතනය පමණක් ප්‍රත්‍ය නොවේ. වෙදනක්ඛන්ධාදි ස්කන්ධ තුනම ප්‍රත්‍ය වේ. මහා නිදාන සූත්‍රාන්තයෙහිද ඊට අත්‍ථි ඉදප්පච්චයා (මෙය ප්‍රත්‍යය කොට ඇති බැවින්) ඵස්ස වේ. මෙසේ ස්පශර්යෙන් සත් ආනන්ද ඇතැයි මෙහි වචනීය වේ. කුමන ප්‍රත්‍යයක් ස්පශර් වේද මෙසේ කිපෙන්නේය. නාම ප්‍රත්‍යයෙන් ඵස්ස වේ යනු වචනීය වේ. මෙසේ සළායතන හැර එකාදසංගික පටිච්ච සමුප්පාදය කියන ලදි. එනිසා මේ ප්‍රත්‍යය විශේෂයේ දැක්වීම සඳහා වේ. මහා නිදාන සූත්‍රාන්ත දේශනාවෙන් ගන්නා ලද දෙවන වාරයෙහි නාම ප්‍රත්‍යයෙන් ඵස්ස වේ යයි කියා සළායතන ස්ථානයෙහි කිසිවක් නොකියන ලදි. දෙවන වාරයෙහි මෙය විශේෂයකි.

තතියවාරෙ පන “විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූප”න්ති සුත්තන්තභාජනීයෙ ආගතමෙව චතුත්‍ථමඞ්ගං වුත්තං, තං එකචිත්තක්ඛණිකත්තා පච්චයාකාරස්ස ඉධ අයුත්තන්ති චෙ? තං නායුත්තං. කස්මා? සකක්ඛණෙ පච්චයභාවතො. සචෙපි හි තත්‍ථ රූපං චිත්තක්ඛණතො උද්ධං තිට්ඨති, තථාපිස්ස තං විඤ්ඤාණං සකක්ඛණෙ පච්චයො හොති. කථං? පුරෙජාතස්ස තාව චිත්තසමුට්ඨානස්ස අඤ්ඤස්ස වා පච්ඡාජාතපච්චයෙන. වුත්තඤ්චෙතං “පච්ඡාජාතා චිත්තචෙතසිකා ධම්මා පුරෙජාතස්ස ඉමස්ස කායස්ස පච්ඡාජාතපච්චයෙන පච්චයො”ති (පට්ඨා· 1.1.11). සහජාතස්ස පන චිත්තසමුට්ඨානස්ස නිස්සයපච්චයෙන පච්චයො. යථාහ “චිත්තචෙතසිකා ධම්මා චිත්තසමුට්ඨානානං රූපානං නිස්සයපච්චයෙන පච්චයො”ති (පට්ඨා· 1.1.8).

තුන්වන වාරයෙහි වනාහි විඤ්ඤාණ පච්චයා නාමරූපං යන සූත්‍රාන්ත භාජනියෙහි ආ පරිදිමය. සතරවන අංගය කියන ලදි. එය එක චිත්තක්ෂණික බැවින් පච්චයාකාරයට මෙය අයුත්තක් වේද? එය අයුත්තක් නොවේ. කුමක් හෙයින්ද? ස්වකීය ක්‍ෂණයෙහි ප්‍රත්‍යවන බැවිනි. ඉදින් එහි රූපය චිත්තක්‍ෂණයට ඉහළින් සිටීද? එසේ වුවද ඒ විඤ්ඤාණය ස්වකීය ක්‍ෂණයෙහි ප්‍රත්‍ය වේ. කෙසේද? පුනජර්ාත චිත්ත සමුට්ඨානයට හෝ අතික්කම හෝ පච්ඡා ජාත පච්චයේ ප්‍රත්‍ය හෝ මෙය කියන ලදි. පසුව උපන් චිත්ත චෛතසික ධමර්යෝ පෙර උපන් මේ කය පච්ඡාජාත ප්‍රත්‍යයෝ ප්‍රත්‍ය වෙති. සහජාත චිත්ත සමුට්ඨානයට නිස්සය ප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රත්‍ය වේ. යමක් කීහ. “චිත්ත චෛතසික ධමර්යෝ චිත්ත සමුට්ඨාන රූපවලට නිස්සය පච්චයෙන් ප්‍රත්‍ය වෙති.”

යදි එවං, පුරිමවාරෙසු කස්මා එවං න වුත්තන්ති ? රූපප්පවත්තිදෙසං සන්‍ධාය දෙසිතත්තා. අයඤ්හි පච්චයාකාරො රූපප්පවත්තිදෙසෙ කාමභවෙ ගබ්භසෙය්‍යකානඤ්චෙව අපරිපුණ්ණායතනඔපපාතිකානඤ්ච රූපාවචරදෙවානඤ්ච වසෙන දෙසිතො. තෙනෙවෙත්‍ථ “නාමරූපපච්චයා සළායතන”න්ති අවත්‍වා ඡට්ඨායතනන්ති වුත්තං. තත්‍ථ නාමං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව. රූපං පන හදයරූපං වෙදිතබ්බං. තං පනෙතස්ස ඡට්ඨායතනස්ස නිස්සයපච්චයෙන චෙව පුරෙජාතපච්චයෙන චාති ද්විධා පච්චයො හොතීති එස තතියවාරෙ විසෙසො.

එසේ නම් පුරිම වාරවල කුමක් හෙයින් මෙසේ නොකියන ලදද? රූපය පවතින ප්‍රදේශය උදෙසා දේශනා කරන ලද බැවිනි. මේ පච්චයාකාරය රූපය පවතින කාම භවයෙහි ගැබ් පිළිසිඳ ගත්තන්ටම උපරි පුණ්‍යායතනවල ඕපපාතිකයන්ටද රූපාවචර දෙවියන්ටද වශයෙන් දේශනා කරන ලදි. එහෙයින්ම මෙහි නාමරූප පච්චයා සළායතනං නොකියා ඡට්ඨායතනය යයි කියන ලදි. එහි නාමය යට කියන ලද නය මෙනි. රූපය වනාහි හදය රූපය දතයුතුය. එය වනාහි මේ ඡට්ඨායතනවලට නිස්සය ප්‍රත්‍යයෙන් මෙන්ම පුරේජාත පච්චයෙන් යයි දෙයාකාරයකින් ප්‍රත්‍ය වේ. මෙය තුන්වන වාරයෙහි විශේෂයයි.

චතුත්ථවාරො පන යොනිවසෙන ඔපපාතිකානං, ආයතනවසෙන පරිපුණ්ණායතනානං, භවවසෙන කාමාවචරසත්තානං වසෙන වුත්තො. තෙනෙවෙත්ථ “නාමරූපපච්චයා සළායතන”න්ති වුත්තං. තත්ථ නාමං ඡට්ඨායතනස්ස සහජාතාදීහි, චක්ඛායතනාදීනං පච්ඡාජාතපච්චයෙන. රූපෙ හදයරූපං ඡට්ඨායතනස්ස නිස්සයපච්චයපුරෙජාතපච්චයෙහි, චත්තාරි මහාභූතානි චක්ඛායතනාදීනං සහජාතනිස්සයඅත්ථිඅවිගතෙහි. යස්මා පනෙස එකචිත්තක්ඛණිකො පච්චයාකාරො, තස්මා එත්ථ සළායතනපච්චයාති අවත්වා “ඡට්ඨායතනපච්චයා ඵස්සො”ති වුත්තොති අයං චතුත්ථවාරෙ විසෙසො.

සතරවන වාරය වනාහි යෝනි වශයෙන් ඖපපාතිකයන්ට ආයතන වශයෙන් සම්පූර්ණ ආයතන භව වශයෙන් කාමාවචර සත්ත්වයන්ගේ වශයෙන් කියන ලදි. එහෙයින්ම මෙහි නාමරූප පච්චයා සළායතනං යයි කියන ලදි. එහි නාමය ඡට්ඨායතනයට සහජාතාදියෙන්ද චක්ඛායතනාදියට පච්ඡාජාත ප්‍රත්‍යයෙන්ද ප්‍රත්‍ය වේ. රූපයෙහි හදයරූපය ඡට්ඨායතනය නිස්සය පච්චය පුරෙජාත ප්‍රත්‍යවලින් ප්‍රත්‍ය වේ. සතර මහාභූත චක්ඛායතනාදියට සහජාත නිස්සය අත්ථි අවිගත ප්‍රත්‍යවලින් ප්‍රත්‍ය වේ. යම්හෙයකින් මෙය එකචිත්තක්ෂණික පච්චයාකාරයක් නම් එහෙයින් මෙහි සළායතන පච්චයා යයි නොකියා ඡට්ඨායතන පච්චයා ඵස්ස යයි කියන ලදි. මෙය සතරවන වාරයෙහි විශේෂයයි.

එවමෙතෙසං නානාකරණං ඤත්වා පුන සබ්බෙස්වෙව තෙසු විසෙසෙන පඨමකා ද්වෙ වාරා අරූපභවෙ පච්චයාකාරදස්සනත්ථං වුත්තාති වෙදිතබ්බා. අරූපභවස්මිඤ්හි රූපෙන අසම්මිස්සානි පටිච්චසමුප්පාදඞ්ගානි පවත්තන්ති. තතියො රූපභවෙ පච්චයාකාරදස්සනත්ථං වුත්තො. රූපභවස්මිඤ්හි සතිපි රූපසම්මිස්සත්තෙ සළායතනං න පවත්තති. චතුත්ථො කාමභවෙ පච්චයාකාරදස්සනත්ථං වුත්තො. කාමභවස්මිඤ්හි සකලං සළායතනං පවත්තති. තතියො වා රූපභවෙ චෙව කාමභවෙ ච අපරිපුණ්ණායතනානං අකුසලප්පවත්තික්ඛණං සන්ධාය වුත්තො. චතුත්ථො වා කාමභවෙ පරිපුණ්ණායතනානං. පඨමො වා සබ්බත්ථගාමිතං සන්ධාය වුත්තො. සො හි න කත්ථචි චිත්තප්පවත්තිදෙසෙ න පවත්තති. දුතියො පච්චයවිසෙසං සන්ධාය වුත්තො. එකාදසඞ්ගිකත්තඤ්හෙත්ථ ඵස්සස්ස ච නාමපච්චයත්තං පච්චයවිසෙසො. තතියො පුරිමයොනිද්වයං සන්ධාය වුත්තො. පුරිමාසු හි ද්වීසු යොනීසු සො සම්භවති, තත්ථ සදා සළායතනස්ස අසම්භවතො. චතුත්ථො පච්ඡිමයොනිද්වයං සන්ධාය වුත්තො. පච්ඡිමාසු හි සො ද්වීසු යොනීසු සම්භවති, තත්ථ සදා සළායතනස්ස සම්භවතොති.

මෙසේ මේවායේ නා නා කරනය දැන නැවත ඒ සියල්ලේම විශේෂයෙන් පළමුවන වාර දෙක අරූප භවයෙහි පච්චයාකාරය දැක්වීම සඳහා කියන ලදැයි දතයුතුය. අරූප භවයෙහි රූපයෙන් අසම්මිශ්‍ර වූ පටිච්ච සමුප්පාද අංග පවතී. තුන්වන රූප භවයෙහි පච්චයාකාරය දැක්වීම සඳහා කියන ලදි. රූප භවය ඇතිකල්හිද රූප මිශ්‍ර භවයේ සළායතන නොපවතී. සතරවන කාම භවයෙහි පච්චයාකාරය දැක්වීමට කියන ලදි. කාම භවයෙහි සියළු සළායතන පවතී. තුන්වන හෝ රූප භවයෙහිද කාම භවයෙහිද අසම්පූර්ණ ආයතනවල අකුසල පවතින ක්‍ෂණය සඳහා කියන ලදි. සතරවන හෝ කාම භවයෙහි සම්පූර්ණ ආයතනවල පළමු හෝ සියළු තැන යන්නවුන් උදෙසා කියන ලදි. එය කිසිවකු චිත්තපවත්ති දේශයේ නොපවතී. දෙවන පච්චය විශේෂය උදෙසා කියන ලදි. මෙහි ඒකාදසංගික බව ස්පශර්යට නාම ප්‍රත්‍ය බව ප්‍රත්‍යය විශේෂයයි. තුන්වන පළමු යෝනි දෙක උදෙසා කියන ලදි. පළමු යෝනි දෙකෙහි එය උපදී. එහි සැමදා සළායතනයකින් නොපහළවීම සතරවන අවසාන යෝනි දෙක උදෙසා කියන ලදි. එය අවසන් යෝනි දෙකෙහි හටගනී. එහි සැමදා සළායතන පහළ වේ.

එත්තාවතා ච යං වුත්තං චතූසුපි වාරෙසු –

මෙතෙකින් වාර සතරෙහි යමක් කියන ලදි.

යං යත්ථ අඤ්ඤථා වුත්තං, අවුත්තඤ්චාපි යං යහිං;

යං යථා පච්චයො යස්ස, තං සබ්බමුපලක්ඛයෙති.

අනයුරු කියූ යම් - යම්තැන නොකියූ යමක්

පස වන සෙ යමකට - වෙන්කොට එ සව් දක්වනු යයි

ගාථාය අත්ථදීපනා කතා හොති.

ගීයේ අර්ථ වර්ණනාව කරන ලදි.

එතෙනෙවානුසාරෙන, සබ්බමෙතං නයං ඉතො;

විසෙසො යො ච තං ජඤ්ඤා, චතුක්කෙසු පරෙසුපි.

මෙම අනුසරෙන් මෙහි - ඒ සියළු මෙ නයේ මින්

වෙසෙසින් යමෙක් එය - පසු චතුකවල දන්නේ

හෙතුචතුක්කං

හෙතුචතුක්කං

තත්‍ථ යො තාව ඉධ වුත්තො නයො, සො සබ්බත්‍ථ පාකටොයෙව. විසෙසො පන එවං වෙදිතබ්බො – හෙතුචතුක්කෙ තාව අවිජ්ජා හෙතු අස්සාති අවිජ්ජාහෙතුකො. අවිජ්ජා අස්ස සහවත්තනතො යාවභඞ්ගා පවත්තිකා ගමිකාති වුත්තං හොති. “අවිජ්ජාපච්චයා”ති ච එත්තාවතා සහජාතාදිපච්චයවසෙන සාධාරණතො සඞ්ඛාරස්ස අවිජ්ජා පච්චයොති දස්සෙත්‍වා, පුන “අවිජ්ජාහෙතුකො”ති එතෙනෙව විසෙසතො අවිගතපච්චයතා දස්සිතා. සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සඞ්ඛාරහෙතුකන්තිආදීසුපි එසෙව නයො.

එහි යමෙක් මෙහි කියන ලද නය එය හැමතැනම ප්‍රකටය. විසේසය මෙසේ දතයුතුය. හේතු චතුක්කයෙහි අවිජ්ජාව එහි ඇති නිසා අවිජ්ජා හේතුක වේ. අවිජ්ජා මෙයම ස්වභාව පවතින බැවින් භංගය දක්වා පවතින්න ගමිකා යයි කියන ලද්දේ වෙයි. අවිජ්ජා පච්චය මෙපමණකින් සහජාතාදි පච්චය වශයෙන් සාධාරණ බැවින් සංඛාරයට අවිජ්ජා ප්‍රත්‍යය යයි දක්වා නැවත අවිජ්ජා හේතුක යයි මෙයින්ම විශේෂයේ අවිගත ප්‍රත්‍යය දක්වන ලදි. සංඛාර පච්චයා විඤ්ඤාණං සංඛාර හේතුක යන ආදියෙහිද මෙම නයයි.

කස්මා පන භවාදීසු හෙතුකග්ගහණං න කතන්ති? අවිගතපච්චයනියමාභාවතො අභාවතො ච අවිගතපච්චයස්ස. “තත්‍ථ කතමො උපාදානපච්චයා භවො? ඨපෙත්‍වා උපාදානං වෙදනාක්ඛන්‍ධො සඤ්ඤාක්ඛන්‍ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්‍ධො – අයං වුච්චති උපාදානපච්චයා භවො”ති වචනතො උපාදානපච්චයා චතුන්නං ඛන්‍ධානං ඉධ භවොති නාමං. සඞ්ඛාරක්ඛන්‍ධෙ ච “ජාති ද්වීහි ඛන්‍ධෙහි සඞ්ගහිතා”තිආදිවචනතො (ධාතු· 71) ජාතිජරාමරණානි අන්තොගධානි.

කුමක් හෙයින් භවාදියෙහි හේතුගැනීම නොකරන ලදද අවිගත ප්‍රත්‍යයේ නියමයක් නොවීමෙනි. අවිගත ප්‍රත්‍යය අභාවයෙන් එහි උපාදාන ප්‍රත්‍යයෙන් භවය වන්නේ කෙසේද? උපාදානය හැර වේදනා සංඥා සංඛාර විඤ්ඤාණ යන මේ උපාදාන ප්‍රත්‍යය භවය වේ යන වචන බැවින් උපාදාන ප්‍රත්‍යයන් සතර ස්කන්ධ මෙහි භවය නම් වේ. සංඛාර ඛන්‍ධයෙහිම “ජාති ද්වීහි ඛන්ධෙහි සංගහිතා” ති ආදි වචනයෙන් ජාති ජරා මරණ ඇතුළත් වේ.

තත්‍ථ යාව උපාදානං තාව ජාතිජරාමරණානං අනුපලබ්භනතො උපාදානං භවස්ස න නියමතො අවිගතපච්චයො හොති. “යා තෙසං තෙසං ධම්මානං ජාති”ති ආදිවචනතො සඞ්ඛතලක්ඛණෙසු ජාතියා ජරාමරණසඞ්ඛාතස්ස භවස්ස ජාතික්ඛණමත්තෙයෙව අභාවතො අවිගතපච්චයභාවො න සම්භවති. තථා ජාතියා ජරාමරණක්ඛණෙ අභාවතො . උපනිස්සයපච්චයෙනෙව පන භවො ජාතියා. ජාති ජරාමරණස්ස පච්චයොති සබ්බථාපි අවිගතපච්චයනියමාභාවතො අභාවතො ච අවිගතපච්චයස්ස භවාදීසු හෙතුකග්ගහණං න කතන්ති වෙදිතබ්බං.

එහි උපාදානය පවතිනතුරු ජාති ජරා මරණවල ලැබීම පවතින බැවින් උපාදානය. භවයේ නියමයක් නැති අවිගත පච්චය වේ. “යා තෙසං තෙසං ධම්මානං ජාති” යන ආදි වචනයෙන් සංඛත ලක්‍ෂණවල ජාතියෙන් ජරාමරණ සංඛ්‍යාත භවයට ජාතික්‍ෂණ මාත්‍රයෙහි අභාවයෙන් අවිගත පච්චයභාවය නොඋපදී. එසේම ජාතියෙන් ජරාමරණ ක්‍ෂණයේ අභාවයෙන් උපනිස්සය ප්‍රත්‍යයෙන්ම ජාතියෙන් භවය වේ. ජාති මරණයට ප්‍රත්‍යයයි සියළු ආකාරයෙන්ම අවිගත පච්චය නියමය අභාවයෙන් අභාවයෙන්ද අවිගත ප්‍රත්‍යයට ප්‍රත්‍ය වේ. භවාදියෙහි හේතු ගැනීම නොකළේ යයි දතයුතුය.

කෙචි පනාහු – “භවො දුවිධෙනා”ති වචනතො උපපත්තිමිස්සකො භවො, න ච උපපත්තිභවස්ස උපාදානං අවිගතපච්චයො හොතීති “උපාදානපච්චයා භවො උපාදානහෙතුකො”ති අවත්‍වා “උපාදානපච්චයා භවො”ති වුත්තො. ඉධ පච්ඡින්නත්තා පරතොපි න වුත්තන්ති. තං ඉධ උපපත්තිමිස්සකස්ස භවස්ස අනධිප්පෙතත්තා අයුත්තං. අරූපක්ඛන්‍ධා හි ඉධ භවොති ආගතා.

කිසිවෙක් කීහ:- භවය දෙයාකාර යයි වචනයේ උත්පත්ති මිශ්‍ර භවය උත්පත්ති භවයට උපාදානය අවිගත නොවේ. “උපාදාන පච්චයා භවො උපාදාන හේතුකො” යයි නොකියා උපාදාන පච්චයා භවො යයි කියන ලදි. මෙහි සිඳදමන

ලද බැවින් පරතො න වුත්තන්ති. එය මෙහි උත්පත්ති මිශ්‍රවූ භවය අදහස් නොකළ බැවින් අයුතුය. අරූප ස්කන්ධ මෙහි භවයයි ආවේය.

භවපච්චයා ජාතීති එත්ථ ච ඨපෙත්වා ජාතිජරාමරණානි අවසෙසො භවො ජාතියා පච්චයොති වෙදිතබ්බො. කස්මා? ජාතිආදීනං ජාතියා අප්පච්චයත්තා. යදි එවං, ඨපෙත්වා ජාතිජරාමරණානි භවො ජාතියා පච්චයොති වත්තබ්බොති? ආම වත්තබ්බො, වත්තබ්බපදෙසාභාවතො පන න වුත්තො. දසමඞ්ගනිද්දෙසෙ හි උපාදානපච්චයසම්භූතො භවො වත්තබ්බො. එකාදසමඞ්ගනිද්දෙසෙ ජාති වත්තබ්බා. යො පන භවො ජාතියා පච්චයො, තස්ස වත්තබ්බපදෙසො නත්ථීති වත්තබ්බපදෙසාභාවතො න වුත්තො. අවුත්තොපි පන යුත්තිතො ගහෙතබ්බොති. විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපන්තිආදීසු ච විඤ්ඤාණාදීනං අවිගතපච්චයභාවසම්භවතො විඤ්ඤාණහෙතුකාදිවචනං කතන්ති එස හෙතුචතුක්කෙ විසෙසො.

භව ප්‍රත්‍යයෙන් ජාති යයි මෙහිද හැර ජාති ජරාමරණාදි අවසේස භවය ජාතියෙන් ප්‍රත්‍ය වේයයි දතයුතුය. කුමක් හෙයින්ද? ජාති ආදියට ජාතියෙන් ප්‍රත්‍ය නොවන බැවිනි. මෙසේ හැර ජාති ජරා මරණ භවය ජාතියෙන් ප්‍රත්‍ය වේ යයි කිවයුතුද? එසේය, කිව යුතුය. කිවයුතු ප්‍රදේශයක් නැති හෙයින් නොකියන ලදි. දසමංග නිද්දේසයෙහි උපාදාන ප්‍රත්‍යයෙන් හටගත් භවය කිවයුතුය. ඒකාදස අංග නිද්දේසයෙහි ජාතිය කිවයුතුය. යම්හෙයකින් ජාතියෙන් ප්‍රත්‍ය වේ. එහි කිවයුතු ප්‍රදේශයක් නැතැයි කිවයුතු ප්‍රදේශයක් නැති බැවින් නොකියන ලදි. නොකියන ලද්ද යුත්ති වශයෙන් ගතයුතුය. විඤ්ඤාණ පච්චයා නාමරූපං යන ආදියෙහි විඤ්ඤාණාදීන්ගේ අවිගත පච්චය භවයෙන් උපන් හෙයින් විඤ්ඤාණ හේතුකාදි වචන කියන ලදි. මෙය හේතු චතුක්කයෙහි විශේෂයයි.

සම්පයුත්තචතුක්කං

සම්පයුත්තචතුක්කං

සම්පයුත්තචතුක්කෙපි අවිජ්ජාපච්චයාති එත්තාවතා සහජාතාදිපච්චයවසෙන සඞ්ඛාරස්ස අවිජ්ජාපච්චයතං දස්සෙත්වා පුන “අවිජ්ජාසම්පයුත්තො”ති සම්පයුත්තපච්චයතා දස්සිතා. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. යස්මා පන අරූපීනං ධම්මානං රූපධම්මෙහි සම්පයොගො නත්ථි, තස්මා විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපන්තිආදීසු තතියචතුත්ථවාරපදෙසු “විඤ්ඤාණසම්පයුත්තං නාම”න්තිආදිනා නයෙන යං ලබ්භති, තදෙව ගහිතන්ති එස සම්පයුත්තචතුක්කෙ විසෙසො.

සම්පයුත්ත චතුක්කයේද අවිජ්ජා පච්චයා යන මෙපමණකින් සහජාතාදි ප්‍රත්‍යය වශයෙන් සංඛාරයේ අවිජ්ජා පච්චය බව දක්වා නැවත අවිජ්ජා සම්පයුත්ත යයි සම්පයුත්ත පච්චය බව දක්වන ලදි. සෙසු පදවලද මෙම නයයි. අරූපී ධමර්වල රූප ධමර්වලින් සම්බන්ධයක් නැත. එහෙයින් විඤ්ඤාණ පච්චයා නාමරූපං ආදියෙහි තුන්වන සතරවන වාර පදවල විඤ්ඤාණ සම්පයුත්ත නාමං ආදි නයින් යමක් ලැබේද එයම ගන්නා ලදි. මෙය සම්පයුත්ත චතුක්කයෙහි විශේෂයයි.

අඤ්ඤමඤ්ඤචතුක්කං

අඤ්ඤමඤ්ඤචතුක්කං

අඤ්ඤමඤ්ඤචතුක්කෙපි අවිජ්ජාපච්චයාති සහජාතාදිපච්චයවසෙන සඞ්ඛාරස්ස අවිජ්ජාපච්චයතං දස්සෙත්වා “සඞ්ඛාරපච්චයාපි අවිජ්ජා”ති අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයතා දස්සිතා. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. යස්මා පන භවො නිප්පදෙසො, උපාදානං සප්පදෙසං, සප්පදෙසධම්මො ච නිප්පදෙසධම්මස්ස පච්චයො හොති, න නිප්පදෙසධම්මො සප්පදෙසධම්මස්ස, තස්මා එත්ථ “භවපච්චයාපි උපාදාන”න්ති න වුත්තං; හෙට්ඨා වා දෙසනාය පච්ඡින්නත්තා එවං න වුත්තං . යස්මා ච නාමරූපපච්චයා සළායතනං අත්ථි, සළායතනපච්චයා එකචිත්තක්ඛණෙ නාමරූපං නත්ථි, යස්ස සළායතනං අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයො භවෙය්‍ය, තස්මා චතුත්ථවාරෙ “ඡට්ඨායතනපච්චයාපි නාමරූප”න්ති යං ලබ්භති තදෙව ගහිතන්ති එස අඤ්ඤමඤ්ඤචතුක්කෙ විසෙසො.

අඤ්ඤමඤ්ඤ චතුක්කයෙහිද අවිජ්ජා පච්චයා යන සහජාතාදි පච්චය වශයෙන් සංඛාරයට අවිජ්ජා පච්චය බව දක්වා සංඛාර පච්චයද අවිජ්ජා යයි අඤ්ඤමඤ්ඤ පච්චය බව දක්වන ලදි. සෙසු පදවලද මෙම නයයි. යම් හෙයකින් භවය නිප්පදේශද උපාදානය සප්පදේශද වේ. සප්පදේශ ධමර්ද නිප්පදේශ ධමර්යට ප්‍රත්‍ය වේ. නිප්පදේශ ධමර් සප්පදේශ ධමර්වලට ප්‍රත්‍ය නොවේ. එහෙයින් මෙහි භව පච්චය ද උපාදානය යයි නොකියන ලදි. යට කී දේශනාව සිඳින බැවින් නොකියන ලදි. යම්සේ නාමරූප ප්‍රත්‍යයෙන් සළායතන ඇත. සළායතන ප්‍රත්‍යයෙන් ඒකචිත්ත ක්ෂණයෙහි නාමරූප

නැත. යමකට සළායතන අඤ්ඤමඤ්ඤ ප්‍රත්‍ය වන්නේද එහෙයින් සතරවන වාරයෙහි ඡට්ඨායතන පච්චයා නාමරූපං යයි යමක් ලබයිද එයම ගන්නා ලදි. මෙය අඤ්ඤමඤ්ඤ චතුක්කයෙහි විශේෂයයි.

අවිජ්ජාමූලකනයමාතිකා.

අවිජ්ජා මූලක නය මාතිකවය.

සඞ්ඛාරාදිමූලකනයමාතිකා

සඞ්ඛාරාදිමූලකනයමාතිකා

ඉදානි සඞ්ඛාරපච්චයා අවිජ්ජාති සඞ්ඛාරමූලකනයො ආරද්ධො. තත්ථාපි යථා අවිජ්ජාමූලකෙ එවං චත්තාරි චතුක්කානි සොළස ච වාරා වෙදිතබ්බා. පඨමචතුක්කෙ පන පඨමවාරමෙව දස්සෙත්වා දෙසනා සංඛිත්තා. යථා චෙත්ථ එවං විඤ්ඤාණමූලකාදීසුපි. තත්ථ සබ්බෙස්වෙව තෙසු සඞ්ඛාරමූලකාදීසු අට්ඨසු නයෙසු “සඞ්ඛාරපච්චයා අවිජ්ජා”තිආදිනා නයෙන සහජාතාදිපච්චයවසෙන අවිජ්ජාය සඞ්ඛාරාදිපච්චයතං දස්සෙත්වා පුන “අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා”තිආදිනා නයෙන එකචිත්තක්ඛණෙපි පච්චයාකාරචක්කස්ස පවත්ති දස්සිතා.

දැන් සංඛාර පච්චයා අවිජ්ජා යයි සංඛාර මූලක නය අරඹන ලදි. එහිද අවිජ්ජා මූලකයෙහි මෙනි. මෙසේ චතුක්ක සතරද වාර දහසයද දතයුතුය. පළමු චතුක්කයෙහි පළමුවන වාරය දක්වා දේශනාව සංක්‍ෂෙප කරන ලදි. මෙහි මෙන් විඤ්ඤාණ මූලකාදියෙහිද එසේය. එහි සියළුම ඒ සංඛාර මූලකාදි නය අටෙහි සංඛාර පච්චයා අවිජ්ජා යන ආදි නයින් සහජාතාදි පච්චය වශයෙන් අවිජ්ජාවෙහි සංඛාරාදි ප්‍රත්‍යභාවය දක්වා නැවත අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා යන ආදි නයින් ඒක චිත්තක්‍ෂණයෙහි ද පච්චයාකාර චක්‍රයාගේ පැවැත්ම දක්වන ලදි.

කස්මා පන භවමූලකා ජාතිජරාමරණමූලකා වා නයා න වුත්තා? කිං භවපච්චයා අවිජ්ජා න හොතීති? නො න හොති. “සඞ්ඛාරපච්චයා අවිජ්ජා”ති එවමාදීසු පන වුච්චමානෙසු න කොචි භවපරියාපන්නො ධම්මො අවිජ්ජාය පච්චයො න වුත්තො. තස්මා අපුබ්බස්ස අඤ්ඤස්ස අවිජ්ජාපච්චයස්ස වත්තබ්බස්ස අභාවතො භවමූලකො නයො න වුත්තො. භවග්ගහණෙන ච අවිජ්ජාපි සඞ්ගහං ගච්ඡති. තස්මා “භවපච්චයා අවිජ්ජා”ති වුච්චමානෙ “අවිජ්ජාපච්චයා අවිජ්ජා”තිපි වුත්තං සියා. න ච එකචිත්තක්ඛණෙ අවිජ්ජා අවිජ්ජාය පච්චයො නාම හොති. තත්ථ පච්ඡින්නත්තාව ජාතිජරාමරණමූලකාපි නයා න ගහිතා. අපිච භවෙ ජාතිජරාමරණානිපි අන්තොගධානි. න චෙතානි එකචිත්තක්ඛණෙ අවිජ්ජාය පච්චයා හොන්තීති භවමූලකා ජාතිජරාමරණමූලකා වා නයා න වුත්තාති.

භවමූලක හෝ ජාති ජරා මරණ මූලක හෝ නය කුමක් හෙයින් නොකියන ලදද? කිම භව ප්‍රත්‍යයෙන් අවිජ්ජා නොවේද? නොවන්නේ නොවේ. සංඛාර පච්චයා අවිජ්ජා යන මේ ආදිය කියන කල්හි භවයට ඇතුළත් කිසිම ධමර්යක් අවිජ්ජාවෙන් ප්‍රත්‍යය වේයයි නොකියන ලදි. එනිසා පෙර නොවූ අන්‍ය වූ අවිජ්ජා ප්‍රත්‍යයෙන් කිවයුතු වූවකගේ අභාවයෙන් භවමූලක නය නොකියන ලදි. භවය ගැනීමෙන් අවිජ්ජාවද සංග්‍රහ වේ. එහෙයින් භව පච්චයා අවිජ්ජා යයි කියන කල්හි අවිජ්ජා පච්චයා අවිජ්ජාවද කියන ලද වන්නේය. ඒක චිත්තක්‍ෂණයෙහි අවිජ්ජාව අවිජ්ජාවෙන් පච්චය නම් නොවේ. එහි සිඳින ලද බැවින් ජාති ජරා මරණ මූලක නයද නොගන්නා ලදි. තවද භවයෙහි ජාති ජරා මරණ ඇතුළත්ය. මේවා ඒක චිත්ත ක්‍ෂණයෙහි අවිජ්ජාවෙන් පච්ච නොවේ යයි භව මූලක ජාති ජරා මරණ මූලක හෝ නය නොකියන ලදි.

මාතිකාවණ්ණනා.

මාතිකා කථාවය.

අකුසලනිද්දෙසවණ්ණනා

අකුසලනිද්දෙසවණ්ණනා

ඉදානි යථා හෙට්ඨා චිත්තුප්පාදකණ්ඩෙ කුසලත්තිකං ආදිං කත්වා නික්ඛිත්තමාතිකාය පටිපාටියා පඨමං කුසලං භාජිතං, තථා ඉධ මාතිකාය අනික්ඛිත්තත්තා පඨමං කුසලං අනාමසිත්වා “අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො”ති අකුසලධම්මවසෙන මාතිකාය නික්ඛිත්තත්තා නික්ඛෙපපටිපාටියාව අවිජ්ජාදීනි පටිච්චසමුප්පාදඞ්ගානි භාජෙත්වා දස්සෙතුං කතමෙ ධම්මා අකුසලාතිආදිමාහ. තස්සත්ථො හෙට්ඨා චිත්තුප්පාදකණ්ඩෙ (ධ· ස· අට්ඨ· 365)

වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. යස්මා පන එකචිත්තක්ඛණෙ තණ්හාය ච කාමුපාදානස්ස ච සම්භවො නත්ථි, තස්මා යං එත්ථ තණ්හාපච්චයා උපාදානං ලබ්භති, තදෙව දස්සෙතුං දිට්ඨි දිට්ඨිගතන්තිආදි වුත්තං.

දැන් යට චිත්තුප්පාද කාණ්ඩයෙහි කුසලත්‍රිකය ආදි කොට තබන ලද මාතෘකාවේ පිළිවෙලින් පළමුව කුසලය බෙදන ලදි. එසේ මෙහි මාතෘකාව නොතබන ලද බැවින් පළමුව කුසලය අනාමශර්නය කොට අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරො යයි අකුසල ධමර් වශයෙන් මාතෘකාව තබන ලද බැවින් බහා තැබූ පිළිවෙලින්ම අවිජ්ජාදි පටිච්ච සමුප්පාද අංග බෙදා දැක්වීමට කතමෙ ධම්මා කුසලා? යන ආදිය කීහ. එහි අථර්ය යට චිත්තුප්පාද කාණ්ඩයෙහි කියන ලද නයින්ම දතයුතුය. යම්සේ ඒක චිත්තක්‍ෂණයෙහි තණ්හාවද කාම උපාදානයද හටගැනීමක් නැත. එහෙයින් මෙහි යමක් තණ්හා පච්චයා උපාදානය ලබයිද එයම දැක්වීමට දිට්ඨි දිට්ඨිගතං යන ආදිය කියන ලදි.

භවනිද්දෙසෙ ච යස්මා උපාදානං සඞ්ඛාරක්ඛන්ධෙ සඞ්ගහං ගච්ඡති, තස්මා “ඨපෙත්වා උපාදානං වෙදනාක්ඛන්ධො සඤ්ඤාක්ඛන්ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො”ති වුත්තං. එවඤ්හි වුච්චමානෙ උපාදානස්ස උපාදානපච්චයත්තං ආපජ්ජෙය්‍ය. න ච තදෙව තස්ස පච්චයො හොති. ජාතිආදිනිද්දෙසෙසු යස්මා එතෙ අරූපධම්මානං ජාතිආදයො, තස්මා “ඛණ්ඩිච්චං, පාලිච්චං, වලිත්තචතා, චුති, චවනතා”ති න වුත්තං.

භව නිද්දේශයෙහිද උපාදානය සංඛාර ස්කන්ධයෙහි සංග්‍රහ වේ. එහෙයින් ඨපෙත්වා උපාදානං වේදනාක්ඛන්ධො සඤ්ඤාක්ඛන්ධො සංඛාරක්ඛන්ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො යයි කියන ලදි. මෙසේ කියන කල්හි උපාදානයට උපාදාන පච්චයා බව පැමිණේ. එයම ඊට ප්‍රත්‍ය නොවේ. ජාති ආදි නිද්දේශයෙහි මේ ජාති ආදියෙහි අරූප ධමර්යන්ගේ ජාති ආදියයි. එහෙයින් ඛණ්ඩිච්චං පාලිච්චං වලිත්තචතා චුති චවන්තා යයි කියන ලදි.

එවං පඨමවාරං නිට්ඨපෙත්වා පුන දුතියවාරෙ යස්මිං සමයෙ පඨමවාරෙන පච්චයාකාරො දස්සිතො, තස්මිංයෙව සමයෙ අපරෙනපි නයෙන පච්චයාකාරං දස්සෙතුං විසුං සමයවවත්ථානවාරං අවත්වා තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරොතිආදිනාව නයෙන දෙසනා කතා. තත්ථ ඨපෙත්වා ඵස්සන්ති ඉදං යස්මා ඵස්සොපි නාමපරියාපන්නො, තස්මා ඵස්සස්ස නාමතො නීහරණත්ථං වුත්තං.

මෙසේ පළමු වාරය නිමවා නැවත දෙවන වාරයෙහි ප්‍රථම වාරයෙහි පච්චයාකාරය දැක්වූ කාලයෙහිම වෙනත් ක්‍රමයකින් පච්චයාකාරය දැක්වීමට වෙනත් කාල නියමයකින් වාරය නොකියා තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරො යනාදි නයින් දේශනා කරන ලදි. එහි ඨපෙත්වා ඵස්සං යන යම් ස්පශර්යකින් නම ඇතුළත් වූයේ නම් ඒ ස්පශර්යේ නම බැහැර කිරීම සඳහා කියන ලදි.

තතියවාරෙ යස්ස චිත්තසමුට්ඨානරූපස්ස විඤ්ඤාණං පච්චයො, තස්මිං පවත්තමානෙ යස්මා තෙනුපත්ථද්ධානං චක්ඛායතනාදීනං උපචිතත්තං පඤ්ඤායති, තස්මා චක්ඛායතනස්ස උපචයොතිආදි වුත්තං. යස්මා ච කම්මජරූපස්සපි තස්මිං සමයෙ වත්තමානස්ස විඤ්ඤාණං පච්ඡාජාතපච්චයෙන පච්චයො හොති, තස්මාපි එවං වුත්තං. තත්ථ කිඤ්චාපි කම්මජං චිත්තසමුට්ඨානන්ති ද්වෙව සන්තතියො ගහිතා, ඉතරාපි පන ද්වෙ සන්තතියො ගහෙතබ්බා. තාසම්පි හි විඤ්ඤාණං පච්චයො හොතියෙව.

තුන්වන වාරයෙහි යම් චිත්ත සමුට්ඨාන රූපයකට විඤ්ඤාණය ප්‍රත්‍ය වීනම් එය පවතින කාලයෙහි එයින් උපස්ථම්භක වූ චක්ඛායතනාදියේ රැස්කළ බව පෙනී යයි. එහෙයින් චක්ඛායතනස්ස උපචයො යනාදිය කියන ලදි. කම්මජ රූපයටද ඒ අවස්ථා පවතින විඤ්ඤාණයේ පච්චාජාත පච්චයෙන් ප්‍රත්‍ය වේද? එහෙයින්ද මෙසේ කියන ලදි. එහි කිසි කමර්ජ සහ චිත්ත සමුට්ඨාන යයි සන්තති දෙකක් ගන්නා ලදි. ඉතිරි සන්තති දෙකද ගතයුතුය. ඒවායෙහිද විඤ්ඤාණය ප්‍රත්‍ය වේමය.

චතුත්ථවාරෙ පන යස්මා එකචිත්තක්ඛණෙපි මහාභූතරූපපච්චයා චක්ඛායතනාදීනි, හදයරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං, නාමපච්චයා ච පච්ඡාජාතසහජාතාදිවසෙන යථානුරූපං සබ්බානිපි පවත්තන්ති, තස්මා තත්ථ කතමං නාමරූපපච්චයා සළායතනං? චක්ඛායතනන්තිආදි වුත්තං.

සතරවන වාරයෙහි එක චිත්තක්‍ෂණයෙහිද මහාභූත රූප පච්චයෙන්ද චක්ඛායතනාදිය හදය රූප පච්චයෙන්ද ඡට්ඨායතන නාම පච්චයෙන් ද පච්ඡාජාත සහජාතාදි වශයෙන් යථානුරූපව සියල්ලම පවතී. එහෙයින් තත්ථ කතමං නාමරූප පච්චයා සළායතනං චක්ඛායතනං ආදිය කියන ලදි.

පඨම චතුක්ක නිද්දේසයයි.

දුතියචතුක්කෙ සබ්බං උත්තානමෙව.

දෙවන චතුක්කයෙහි සියල්ල කියන ලද්දේමය.

තතියචතුක්කෙ යස්ස සම්පයුත්තපච්චයභාවො න හොති, යස්ස ච හොති, තං විසුං විසුං දස්සෙතුං ඉදං වුච්චති විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං විඤ්ඤාණසම්පයුත්තං නාමන්තිආදි වුත්තං.

තුන්වන චතුක්කයෙහි සම්පයුත්ත පච්චයභාවය යමකට නැත. යමකට ඇත. එය වෙන්කොට දැක්වීමට ඉදං වුච්චති විඤ්ඤාණ පච්චයා නාම රූපං විඤ්ඤාණ සම්පයුත්තං නාමං යනාදිය කීහ.

තෘතීය චතුක්ක නිද්දේසයයි.

චතුත්ථචතුක්කෙ ඵස්සපච්චයා නාමනිද්දෙසෙ කිඤ්චාපි "ඨපෙත්වා ඵස්සං වෙදනාක්ඛන්ධො...පෙ... විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො – ඉදං වුච්චති ඵස්සපච්චයා නාම"න්ති න වුත්තං, තථාපි අනන්තරාතීතපදනිද්දෙසෙ "ඨපෙත්වා ඵස්සං වෙදනාක්ඛන්ධො...පෙ... විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො"ති වුත්තත්තා අවුත්තම්පි තං වුත්තමෙව හොති. යදෙව හි නාමං ඵස්සස්ස පච්චයො, ඵස්සොපි තස්සෙව පච්චයොති.

සතරවන චතුක්කයෙහි ඵස්ස පච්චය නාම නිද්දේසයෙහි කිසිවක් හැර ස්පශර්ය වේදනා ස්කන්ධය - විඤ්ඤාණ ස්කන්ධය යයි මෙය කියන ලදි. ස්පශර් ප්‍රත්‍යයෙන් නාමය යයි නොකියන ලදි. එසේ වුවද අනන්තර අතීත පද නිද්දේසයෙහි ඨපෙත්වා ඵස්සං වේදනාක්ඛන්ධො...... විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො යයි කියන ලද බැවින් නොකියන ලද්දද කියන ලද්දේම වෙයි. මෙසේ නාමය ස්පශර්යට ප්‍රත්‍ය වේ. ස්පශර්ය ද නාමයට ප්‍රත්‍ය වේ.

චතුත්ථ චතුක්ක නිද්දේසයයි.

යථා චායං චතුචතුක්කො සොළසවාරප්පභෙදො අවිජ්ජාමූලකො පඨමනයො එතස්මිං පඨමාකුසලචිත්තෙ පකාසිතො, එවං සඞ්ඛාරමූලකාදයො අට්ඨ නයාපි වෙදිතබ්බා. පාළි පන සංඛිත්තා. එවමෙව තස්මිං පඨමාකුසලචිත්තෙයෙව නව නයා, ඡත්තිංස චතුක්කානි, චතුචත්තාලීසාධිකඤ්ච වාරසතං හොතීති වෙදිතබ්බං.

මේ චතුක්කය සොළොස් වාරයකින් ප්‍රභේද වූ අවිජ්ජා මූලක ප්‍රථම නය මේ පළමු අකුසල සිතේ ප්‍රකාශිතය. මෙසේ සංඛාර මූලකාදි නය අටද දතයුතුය. පෙළෙහි වනාහි සංක්ෂේප කරන ලදි. එසේම ඒ පළමුවන අකුසල් සිතෙහිම නව නවයද චතුක්ක තිස් හයද වාර එකසිය හතලිස් හතරද වේ යයි දතයුතුය.

ඉදානි ඉමිනාව නයෙන සෙසාකුසලචිත්තෙසුපි පච්චයාකාරං දස්සෙතුං කතමෙ ධම්මා අකුසලාතිආදි ආරද්ධං. තත්ථ යස්මා දිට්ඨිවිප්පයුත්තෙසු තණ්හාපච්චයා උපාදානං නත්ථි, තස්මා උපාදානට්ඨානෙ උපාදානං විය දළ්හනිපාතිනා අධිමොක්ඛෙන පදං පූරිතං. දොමනස්සසහගතෙසු ච යස්මා වෙදනාපච්චයා තණ්හාපි නත්ථි, තස්මා තණ්හාට්ඨානෙ තණ්හා විය බලවකිලෙසෙන පටිඝෙන පදං පූරිතං. උපාදානට්ඨානෙ අධිමොක්ඛෙනෙව. විචිකිච්ඡාසම්පයුත්තෙ පන යස්මා සන්නිට්ඨානාභාවතො අධිමොක්ඛොපි නත්ථි, තස්මා තණ්හාට්ඨානෙ බලවකිලෙසභූතාය විචිකිච්ඡාය පදං පූරිතං. උපාදානට්ඨානං පරිහීනමෙව. උද්ධච්චසම්පයුත්තෙ පන යස්මා අධිමොක්ඛො අත්ථි, තස්මා තණ්හාට්ඨානෙ බලවකිලෙසෙන උද්ධච්චෙන පදං පූරිතං. උපාදානට්ඨානෙ අධිමොක්ඛෙනෙව. සබ්බත්ථෙව ච විසෙසමත්තං දස්සෙත්වා පාළි සංඛිත්තා. යො චායං විසෙසො දස්සිතො, තත්ථ කෙවලං අධිමොක්ඛනිද්දෙසොව අපුබ්බො. සෙසං හෙට්ඨා ආගතමෙව.

දැන් මේ නයින්ම සෙසු අකුසල සිත්වල ද පච්චයාකාරය දැක්වීමට කතමෙ ධම්මා අකුසලා යනාදිය අරඹන ලදි. එහි යම් දිට්ඨි විප්පයුත්තවලද තණ්හා ප්‍රත්‍යයෙන් උපාදාන නැත. එනිසා උපාදාන ස්ථානයේ උපාදානය මෙන් දැඩි සේ වැටුණු අධිමොක්ඛයෙන් පදය පුරවන ලදි. දෝමනස්ස සහගතවල ද වේදනා ප්‍රත්‍යයෙන් තණ්හාව ද නැත. එනිසා තණ්හා ස්ථානයේ තණ්හාවෙන් බලවත් ක්ලේශ පටිඝයෙන් පදය පුරවන ලදි. උපාදාන ස්ථානයෙහි අධිමොක්ඛයෙන් ද විචිකිච්ඡා සම්පයුත්තයෙහි වනාහි යම් සනිටුහන් බවකින් අධිමොක්ඛයයි නැත. එනිසා තණ්හා ස්ථානයෙහි බලවත් කෙලෙස් වූ විචිකිච්ඡාවෙන් පදය පුරවන ලදි. උපාදාන ස්ථානය පිරිහුනේමය. උද්ධච්ච සම්පයුත්තය වනාහි යම් අධිමොක්ඛයක් ඇත. එනිසා තණ්හා ස්ථානයෙහි බලවත් කෙලෙස් වූ උද්ධච්චයෙන් පදය පුරවන ලදි. උපාදාන ස්ථානයෙහි අධිමොක්ඛයෙන් පදය පුරවන ලදි. සියළු තන්හිම විශේෂතා පමණක් දක්වා පෙළෙහි සංක්ෂේප කරන ලදි. යම්තැනක විශේෂයක් දක්නව ලද නම් එහි කේවල වූ අධිමොක්ඛ නිද්දේසයයි.

අධිමොක්ඛනිද්දෙසෙ පන අධිමුච්චනවසෙන අධිමොක්ඛො. අධිමුච්චති වා තෙන ආරම්මණෙ චිත්තං නිබ්බිචිකිච්ඡතාය සන්නිට්ඨානං ගච්ඡතීති අධිමොක්ඛො. අධිමුච්චනාකාරො අධිමුච්චනා. තස්ස චිත්තස්ස, තස්මිං වා ආරම්මණෙ අධිමුත්තත්තාති තදධිමුත්තතා. සබ්බචිත්තෙසු ච පඨමචිත්තෙ වුත්තනයෙනෙව නයචතුක්කවාරප්පභෙදො වෙදිතබ්බො. කෙවලඤ්හි විචිකිච්ඡාසම්පයුත්තෙ උපාදානමූලකස්ස නයස්ස අභාවා අට්ඨ නයා, ද්වත්තිංස චතුක්කානි, අට්ඨවීසාධිකඤ්ච වාරසතං හොතීති.

අධි මිදීම් වශයෙන් අධිමොක්ඛො ඒ අරමුණෙන් සිත අධික සේ මිදේ. නිවරීවිකිච්ඡාවේ තීරණයට යයි යනු අධිමොක්ඛ යයි අධිකව මිදෙන ආකාරය අධිමුච්චනා ය. ඒ සිතේ ඒ අරමුණෙහි හෝ මිදුණු බව තදධිමුත්තා වේ. සියළු සිත්වලද පළමුවන සිතෙහි කියන ලද නයින්ම නය චතුක්ක වාර ප්‍රභේදය දතයුතුය. කේවල වූ විචිකිච්ඡා සම්පයුත්තයෙහි උපාදාන මූල වූ නයක් අභාවයෙන් අට නය දෙතිස් චතුක්ක ද වාර එක්සිය විසි අටක් ද වේ.

අකුසලනිද්දෙසවණ්ණනා.

අකුසල නිද්දේසයයි.

කුසලනිද්දෙසවණ්ණනා

කුසලනිද්දෙසවණ්ණනා

ඉදානි ඉමිනාව නයෙන කුසලචිත්තාදීසුපි පච්චයාකාරං දස්සෙතුං කතමෙ ධම්මා කුසලාතිආදි ආරද්ධං. යථා පන අකුසලෙ පඨමං මාතිකං නික්ඛිපිත්වා පච්ඡා නිද්දෙසො කතො, න තථා ඉධ. කස්මා? අප්පනාවාරෙ නානත්තසම්භවතො. ලොකියකුසලාදීසු හි තෙසං ධම්මානං දුක්ඛසච්චපරියාපන්නත්තා ‘‘එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්සා’’ති අප්පනා හොති, ලොකුත්තරකුසලාදීසු ‘‘එවමෙතෙසං ධම්මාන’’න්ති. තස්මා එත්ථ සාධාරණතො මාතිකං ඨපෙතුං න සක්කාති පාටියෙක්කං තෙසං තෙසං කුසලාදීනං මාතිකං උද්දිසිත්වාව නිද්දෙසො කතොති.

දැන් මේ නයින්ම කුසල චිත්තාදියෙහි ද පච්චයාකාරය දැක්වීමට කතමෙ ධම්මා කුසලා යනාදිය අරඹන ලදි. අකුසලයෙහි පළමුවන මාතෘකාව හැර පච්ඡා නිද්දේසය කරන ලදි. මෙහි එසේ නොවේ. කුමක් නිසාද? අප්පණා වාරයෙහි නානත්ත සම්භවය නිසාය. ලෞකික කුසලාදියෙහි ඒ ධමර්යන්ගේ දුක්ඛ සත්‍ය කෙළවරකොට ඇති බැවිනි. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස යයි අපර්ණා වෙයි. ලෝකෝත්තර කුසලාදියෙහි ඒ ධමර්වල එසේමය. එහෙයින් මෙහි සාධාරණව (දෙකටම) මාතෘකා තැබීමට නොහැකි යයි වෙන වෙනම ඒ ඒ කුසලාදීන්ට මාතෘකා උදෙසාම නිදෙර්ශ කරන ලදි.

තත්ථ යස්මා එකචිත්තක්ඛණෙ කුසලසඞ්ඛාරෙන සද්ධිං අවිජ්ජා නත්ථි, තස්මා තං අවත්වා, අවිජ්ජා විය අකුසලානං, කුසලානං මූලතො කුසලමූලං, තණ්හුපාදානානඤ්ච අභාවතො තණ්හාට්ඨානෙ තණ්හා විය ආරම්මණෙ අජ්ඣොගාළ්හො පසාදො, උපාදානට්ඨානෙ උපාදානං විය දළ්හනිපාතී නාම අධිමොක්ඛො වුත්තො. සෙසං හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති.

එහි ඒක චිත්ත ක්‍ෂණයෙහි කුසල සංඛාර සමග අවිජ්ජාව නැත. එනිසා එය නොකියා අකුසලවල අවිජ්ජාව මෙන් කුසලයන්ගේ මූල වශයෙන් කුසල මූලං විය. තණ්හා උපාදාන අභාවයෙන් තණ්හා ස්ථානයේ තණ්හාව මෙන් අරමුණෙහි දැඩිසේ බැසගත් ප්‍රසාදය පසදො ද උපාදාන ස්ථානයෙහි දැඩිසේ වැටෙන අධිමොක්ඛො අධිමොක්ඛයද කියන ලදි. සෙස්ස යට කියන ලද නයින්ම දතයුතුය.

කුසලනිද්දෙසවණ්ණනා.

කුසල නිද්දේසයයි.

අබ්‍යාකතනිද්දෙසවණ්ණනා

අබ්‍යාකතනිද්දෙසවණ්ණනා

අබ්‍යාකතං හෙට්ඨා චිත්තුප්පාදකණ්ඩෙ ආගතපටිපාටියාව විභත්තං. සබ්බවාරෙසු ච අවිජ්ජාමූලකා නයා පරිහීනා. කස්මා? අවිජ්ජාට්ඨානෙ ඨපෙතබ්බස්ස අභාවතො. කුසලචිත්තෙසු හි අවිජ්ජාට්ඨානෙ ඨපෙතබ්බං කුසලමූලං අත්ථි,

චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදීසු නත්‍ථි. සහෙතුකෙසු පන කිඤ්චාපි අත්‍ථි, එවං සන්තෙපි ඉධ පච්ඡින්නත්තා තස්‍ස න ගහිතං. පඤ්චවිඤ්ඤාණසොතෙ සොතපතිතාව හුත්‍වා දෙසනා කතාති වෙදිතබ්බා.

අව්‍යාකෘතය යට චිත්තුප්පාද කාණ්ඩයෙහි ආ පිළිවෙලින්ම බෙදන ලදි. සියළු වාරවලද අවිජ්ජාමූලක නය පරිහීනය. කුමක් නිසාද? අවිජ්ජා ස්ථානයෙහි තැබිය යුත්තක් නොමැති වීමෙනි. කුසල සිත්වල අවිජ්ජා ස්ථානයෙහි තැබිය යුතු කුසලමූල ඇත. චක්ඛු විඤ්ඤාණාදිවල නැත. සහේතුකවල කිසිවක් ඇත. මෙසේ පවතින කල්හිද මෙහි සිඳ ඇති බැවින් නොගන්නා ලදි. පඤ්ච විඤ්ඤාණ ස්‍රෝතයෙහි සෝතට පතිතව දේශනා කළේයයි දතයුතුය.

විසෙසතො පනෙත්‍ථ චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදීසු තණ්හාට්ඨානං උපාදානට්ඨානඤ්ච පරිහීනං. කස්මා? තණ්හාට්ඨානාරහස්ස බලවධම්මස්ස අභාවා අධිමොක්ඛරහිතත්තා ච. සෙසාහෙතුකෙසු තණ්හාට්ඨානමෙව පරිහීනං. සහෙතුකෙසු පසාදසබ්භාවතො තණ්හාට්ඨානෙ පසාදෙන පදං පූරිතං. එවමෙත්‍ථ කුසලාකුසලවිපාකෙසු චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදීසු සඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණනාමඡට්ඨායතනඵස්සවෙදනාමූලකා ඡ ඡ, සෙසාහෙතුකෙසු අධිමොක්ඛමූලකෙන සද්ධිං සත්ත සත්ත, සහෙතුකෙසු පසාදමූලකෙන සද්ධිං අට්ඨ අට්ඨ නයා වෙදිතබ්බා.

මෙහි ඇති විශේෂය නම් චක්ඛු විඤ්ඤාණාදියෙහි තණ්හා ස්ථානයද උපාදාන ස්ථානයද පිරිහීමය. කුමක් හෙයින්ද? තණ්හා ස්ථානයට බලවත් ධමර්යක්හුගේ අභාවය නිසාද අධිමොක්ඛ රහිතභාවය නිසාද වේ. සෙසු අහේතුකවල තණ්හා ස්ථානයම පරිහානිය වේ. සහේතුකවල පසාදය පහළවීමෙන් තණ්හා ස්ථානයෙහි පදය පසාදයෙන් පූරවන ලදි. මෙහි කුසලාකුසල විපාකවල චක්ඛු විඤ්ඤාණාදියෙහි සංඛාර විඤ්ඤාණ නම් ඡට්ඨායතනය ඵස්ස වෙදනා මූලකය සය සය වේ. සෙසු අහේතුකවල අධිමොක්ඛ මූලකය සමග සත සත වේ. සහේතුකවල පසාදය සමග නය අට අට දතයුතුය.

තත්‍ථ චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදීසුපි චතුන්නම්පි චතුක්කානං ආදිවාරොව වුත්තො. දුතියවාරො පච්චයවිසෙසට්ඨෙන ලබ්භමානොපි න වුත්තො. තතියචතුත්‍ථවාරා අසම්භවතොයෙව. රූපමිස්සකා හි තෙ, න ච චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදීනි රූපං සමුට්ඨාපෙන්ති. යථා ච පඨමචතුක්කෙ ද්වෙ වාරා ලබ්භන්ති, එවං සෙසචතුක්කෙසුපි. තස්මා පඨමචතුක්කෙ දුතියවාරො, සෙසචතුක්කෙසු ච ද්වෙ ද්වෙ වාරා අවුත්තාපි වුත්තාව හොන්තීති වෙදිතබ්බා. සෙසාහෙතුකාබ්‍යාකතෙ සබ්බචතුක්කෙසු සබ්බෙපි වාරා ලබ්භන්ති. ඉධ පච්ඡින්නත්තා පන පරතො න ගහිතා. සොතපතිතාව හුත්‍වා දෙසනා කතාති. සෙසසහෙතුකවිපාකෙසුපි එසෙව නයො අඤ්ඤත්‍ර අරූපාවචරවිපාකා. අරූපාවචරවිපාකස්මිඤ්හි වාරද්වයමෙව ලබ්භතීති.

එහි චක්ඛු විඤ්ඤාණාදියෙහි සතරවැනි වූ චතුක්කවල මුල්වාරය පමණක් කියන ලදි. දෙවන වාරය පච්චය විශේෂාථර්යෙන් ලබන්නේද නොකියන ලදි. තුන්වන සතරවන වාර නොහටගන්නේමය. රූප මිස්සකයෙහි චක්ඛු විඤ්ඤාණාදී රූප නුපදවයි. පළමු චතුක්කයෙහි වාර දෙක ලබන්නේ යම්සේද සෙසු චතුක්කවලද එසේය. එහෙයින් පළමු චතුක්කයෙහි වාර දෙකකි. සෙසු චතුක්කවලද වාර දෙක දෙක වේ. නොකියන ලද්ද කියන ලද්ද මෙනි. සෙසු අහේතුක අව්‍යාකෘතවල සියළු චතුක්කවල සියළුම වාර ලැබේ. මෙහි සිඳින ලද බැවින් පසුව නොගන්නා ලදි. සෝතය වැටුනා මෙන්ම දේශනා කරන ලද්දේය. අරූපාවචර විපාකවල මෙම ක්‍රමයයි. රූපාවචර විපාකය හැර අරූපාවචර විපාකයෙහිද වාර දෙකක්ම ලැබේ.

අබ්‍යාකතනිද්දෙසවණ්ණනා.

අබ්‍යාකත නිද්දේසයයි.

අවිජ්ජාමූලකකුසලනිද්දෙසවණ්ණනා

අවිජ්ජාමූලකකුසලනිද්දෙසවණ්ණනා

ඉදානි අපරෙන පරියායෙන එකචිත්තක්ඛණෙ පච්චයාකාරං දස්සෙතුං පුන කතමෙ ධම්මා කුසලාතිආදි ආරද්ධං. තත්‍ථ අවිජ්ජාපච්චයාති උපනිස්සයපච්චයතං සන්ධාය වුත්තං. තෙනෙව නිද්දෙසවාරෙ “තත්‍ථ කතමා අවිජ්ජා”ති අවිභජිත්‍වා “තත්‍ථ කතමො අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරො”ති විභත්තං. කුසලචෙතනාසඞ්ඛාතො හි සඞ්ඛාරොයෙව තස්මිං සමයෙ චිත්තෙන සහජාතො හොති, න අවිජ්ජා.

දැන් වෙනත් පරියායකින් එක චිත්තක්ෂණයෙහි පච්චයාකාරය දැක්වීමට නැවත කතමෙ ධම්මා කුසලා? යනාදිය අරඹන ලදි. එහි අවිජ්ජා පච්චයා යන උපනිස්සය ප්‍රත්‍යය උදෙසා කියන ලදි. ඒ නිද්දේස වාරයෙන්ම එහි කතමාති

අවිජ්ජා යයි නොබෙදා තත්‍ථ කතමා අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරො යයි බෙදන ලදි. කුසල චේතනා සංඛ්‍යාත බැවින් සංඛාරයම ඒ වේලාවෙහි සිත සමග සහජාත වෙයි. අවිජ්ජා සමග නොවේ.

තත්‍ථ ලොකියකුසලස්ස හෙට්ඨා සුත්තන්තභාජනීයෙ වුත්තනයෙනෙව අවිජ්ජා පච්චයො හොති. යස්මා පන අප්පහීනාවිජ්ජො අවිජ්ජාය පහානත්‍ථං ලොකුත්තරං භාවෙති, තස්මා තස්සාපි සමතික්කමවසෙන පච්චයො හොති. අවිජ්ජාවතොයෙව හි කුසලායූහනං හොති, න ඉතරස්ස. තත්‍ථ තෙභූමකකුසලෙ සම්මොහවසෙනපි සමතික්කමභාවනාවසෙනපි ආයූහනං ලබ්භති; ලොකුත්තරෙ සමුච්ඡෙදභාවනාවසෙනාති. සෙසං වුත්තනයමෙව.

එහි ලෞකික කුසලය යට සූත්‍රාන්ත භාජනයෙහි කී පරිදිමය. අවිජ්ජා පච්චයා වෙයි. යම් අප්‍රහීන අවිජ්ජාවක් අවිජ්ජාවෙන් ප්‍රහානය කිරීමට ලෝකෝත්තරය වඩති. එහෙයින් එයද සමතික්‍රමණය වශයෙන් ප්‍රත්‍ය වේ. අවිජ්ජාව හෙයින්ම කුසලායූහනය වේ. වෙන විදියකින් නොවේ. එහි ත්‍රෛභූමික කුසලයෙහි මුළාව වශයෙන්ද සමතික්‍රමණ භාවනා වශයෙන්ද ආයූහනය ලබයි. ලෝකෝත්තරයෙහි සමුච්ඡේද භාවනා වශයෙනි. සෙස්ස කියන ලද නයෙනි.

අයං පන විසෙසො – යථා හෙට්ඨා එකෙකකුසලෙ චතුන්නං චතුක්කානං වසෙන නව සොළසකා ලද්ධා, තථා ඉධ න ලබ්භන්ති. කස්මා? අවිජ්ජාය අවිගතසම්පයුත්තඅඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයාභාවතො. උපනිස්සයවසෙන පනෙත්‍ථ පඨමචතුක්කමෙව ලබ්භති. තම්පි පඨමවාරමෙව දස්සෙත්‍වා සංඛිත්තං. නීහරිත්‍වා පන දස්සෙතබ්බන්ති.

මෙය විශේෂයකි. යට එක එක කුසලයෙහි සතරවන චතුක්ක වශයෙන් නව සොලස් ලැබීය. එසේම මෙහි නොලබයි. කුමක් හෙයින්ද? අවිජ්ජාවෙන් සම්පයුත්ත අඤ්ඤමඤ්ඤ පච්චය අභාවයෙනි. උපනිස්සය වශයෙන් මෙහි පළමු චතුෂ්කයම ලබයි. එය පළමු වාරයම දක්වා සංක්ෂේප කරන ලදි. අත්හැර දැක්විය යුතුය.

අවිජ්ජාමූලකකුසලනිද්දෙසවණ්ණනා.

අවිජ්ජාමූලක කුසල නිද්දේසයයි.

කුසලමූලකවිපාකනිද්දෙසවණ්ණනා

කුසලමූලකවිපාකනිද්දෙසවණ්ණනා

ඉදානි අබ්‍යාකතෙසුපි අපරෙනෙව නයෙන පච්චයාකාරං දස්සෙතුං කතමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතාතිආදි ආරද්ධං. තත්‍ථ කුසලමූලපච්චයාති ඉදම්පි උපනිස්සයපච්චයතං සන්‍ධාය වුත්තං. කුසලවිපාකස්ස හි කුසලමූලං , අකුසලවිපාකස්ස ච අකුසලමූලං උපනිස්සයපච්චයො හොති; නානාක්ඛණිකකම්මපච්චයෙ පන වත්තබ්බමෙව නත්‍ථි. තස්මා එස උපනිස්සයපච්චයෙන චෙව නානාක්ඛණිකකම්මපච්චයෙන ච පච්චයො හොති. තෙනෙව නිද්දෙසවාරෙ “තත්‍ථ කතමං කුසලමූල”න්ති අවිභජිත්‍වා “තත්‍ථ කතමො කුසලමූලපච්චයා සඞ්ඛාරො”ති විභත්තං. අකුසලවිපාකෙපි එසෙව නයො.

දැන් අව්‍යාකෘතවලට වෙනත් නයකින් පච්චයාකරය දැක්වීමට කතමෙ ධම්මා අබ්‍යාකතා? යනාදිය ආරම්භ කරන ලදි. එහි කුසලමූල පච්චයා යන මෙයද උපනිස්සය පච්චය බව උදෙසා කියන ලදි. කුසල විපාකයේ කුසල මූලයටද අකුසල විපාකයේ අකුසල මූලයටද උපනිස්සය පච්චය වේ. නානා ක්‍ෂණික කමර් ප්‍රත්‍යයෙහි වනාහි කිවයුත්තක් නැත. එහෙයින් මේ උපනිස්සය පච්චයෙන්ද නානා ක්‍ෂණික කමර් ප්‍රත්‍යයෙන්ද ප්‍රත්‍ය වේ. ඒ නිද්දේස වාරයෙහිම තත්‍ථ කතමං කුසලමූලං යයි නොබෙදා තත්‍ථ කතමො කුසලමූල පච්චයා සංඛාරො යයි බෙදන ලදි. අකුසල විපාකයෙහිද මෙම නයයි.

අවිජ්ජාමූලකකුසලනිද්දෙසෙ විය ච ඉමස්මිම්පි විපාකනිද්දෙසෙ පඨමං පච්චයචතුක්කමෙව ලබ්භති. තම්පි පඨමවාරං දස්සෙත්‍වා සංඛිත්තං. තස්මා එකෙකස්මිං විපාකචිත්තෙ එකමෙකස්සෙව චතුක්කස්ස වසෙන කුසලමූලමූලකෙ අකුසලමූලමූලකෙ ච නයෙ වාරප්පභෙදො වෙදිතබ්බො. කිරියාධම්මානං පන යස්මා නෙව අවිජ්ජා න කුසලාකුසලමූලානි උපනිස්සයපච්චයතං ලභන්ති, තස්මා කිරියවසෙන පච්චයාකාරො න වුත්තොති.

අවිජ්ජාමූල කුසල නිද්දේසයෙහි මෙන්ද මෙම විපාක නිද්දේසයෙහි පළමුව පච්චය චතුක්කයම ලබයි. එයද පළමු වාරය දක්වා සංක්ෂේප කරන ලදි. එනිසා එක එක විපාක සිතෙහි එක එක චතුක්ක වශයෙන් කුසල මූලකයෙහි අකුසල මූලකයෙහිද නයෙහි වාරප්‍රභේද දතයුතුය. කිරිය ධමර්වල අවිජ්ජාවද කුසල අකුසල මූලද උපනිස්සය පච්චයභාවය නොලබයි. එනිසා කිරියා වශයෙන් පච්චයා කාරය නොකියන ලදි.

එවමෙස –

මෙයම:-

අකුසලකුසලාබ්‍යාකත-ධම්මෙසු අනෙකභෙදතො වත්‍වා;

කුසලාකුසලානං පන, විපාකෙ ච උපනිස්සයවසෙන.

කුසල’කුසල අව්‍ය - කත දම්හි කී නෙක බෙ

කුසල’කුසල විවා - යෙහි උවනිසය වසයෙන්

පුන එකධාව වුත්තො, වාදිප්පවරෙන පච්චයාකාරො;

ධම්මප්පච්චයභෙදෙ, ඤාණස්ස පභෙදජනනත්‍ථං.

යළි එක අයුරු කී - බුදුහිමි පස අයුරුවන

දහම් පස බේයෙහි - නැණ බේද දනවනු වස්

පරියත්තිසවනචින්තන-පටිපත්තික්කමවිවජ්ජිතානඤ්ච;

යස්මා ඤාණපභෙදො, න කදාචිපි හොති එතස්මිං.

දහම් අසන සිතන - වත් පිළිවෙත් වැරුවනට

නැණ බේද මෙහි එන - කිසිදිනක ද නොවේමයැ

පරියත්තිසවනචින්තන-පටිපත්තික්කමතො සදා ධීරො;

තත්‍ථ කයිරා න හඤ්ඤං, කරණීයතරං තතො අඤ්ඤි.

දහම් අසන සිතන - පිළිවෙතින් සරු දිරිමත්

එය කරනු නැත අන් - කරණී එයින් බැහැරා

අයං පන පච්චයාකාරො සුත්තන්තඅභිධම්මභාජනීයවසෙන ද්වෙපරිවට්ටමෙව නීහරිත්‍වා භාජෙත්‍වා දස්සිතො හොති.

මෙම පච්චයාකාරය වනාහි සත්තන්ත අභිධමර් භාජනිය වශයෙන් දෙපරිවෘත්තයම ගෙනහැර දක්වා බෙදා දක්වන ලද්දේ වේ.

අභිධම්මභාජනීයවණ්ණනා.

සම්මොහවිනොදනියා විභඞ්ගට්ඨකථාය පටිච්චසමුප්පාදවිභඞ්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සම්මෝහ විනෝදනී නම් විභංග අථර් වණර්නාවේ සවැනි පටිච්ච සමුප්පාද විභංග නිදෙර්ශයයි.